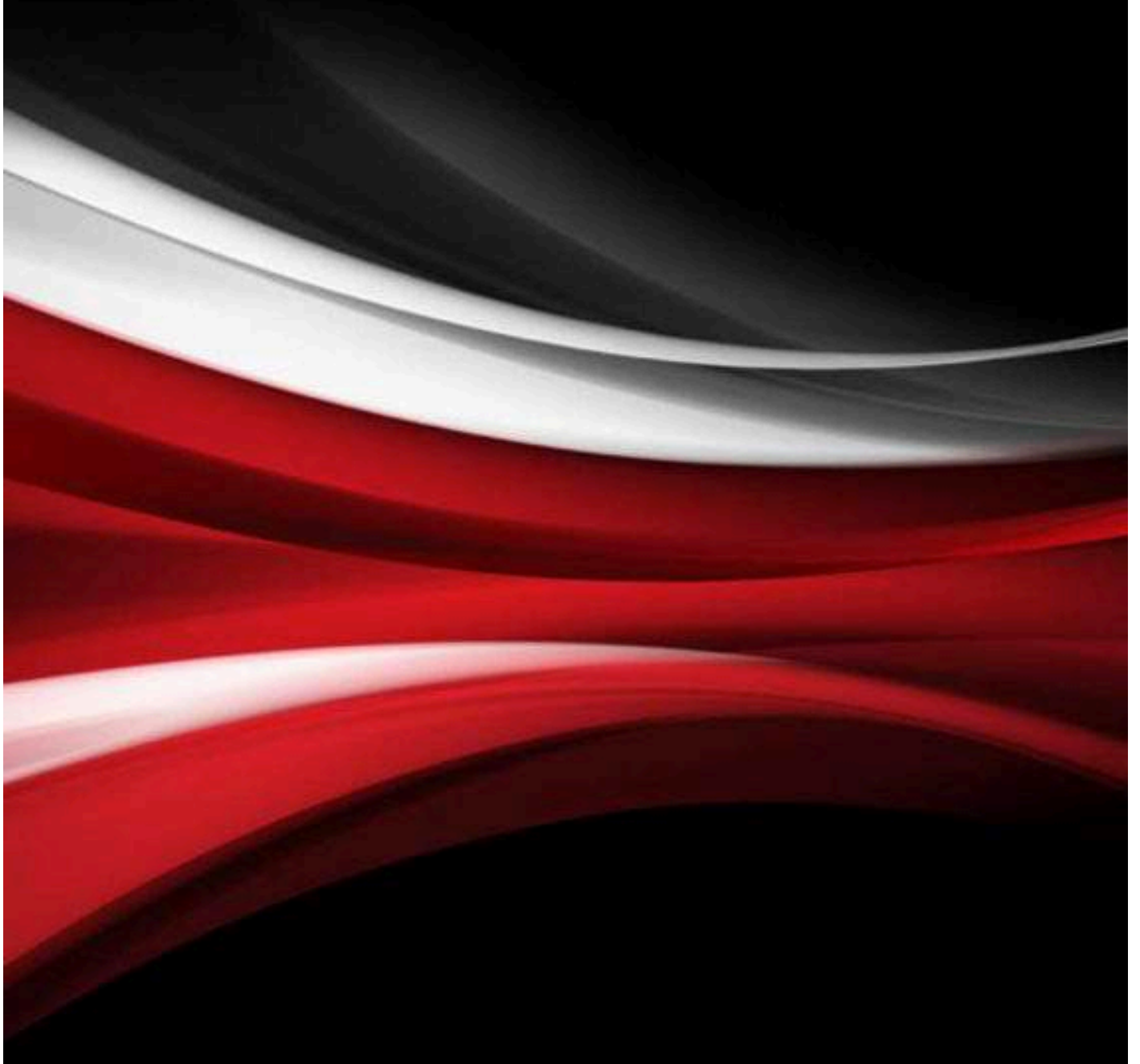

TOJ
DAC

The Turkish
Online Journal
of Design
Art and
Communication

The Turkish
Online Journal
of Design
Art and
Communication

JANUARY 2018

Volume 8 – Issue 1

DOI: 10.7456/10801100

ISSN: 2146-5193

Editor

Assist.Prof.Dr. Arzu ECEOĞLU

www.tojdac.org

ABOUT TOJDAC (ISSN: 2146-5193)

Design, art and communication are evaluated together since they are interdisciplinary fields. It is not possible to understand design as a mode of communication without considering design theories and design principles. The design works that do not have an artistic point of view and/or the art works that do not have design principles and design theories can not exist. In addition to these, art or design is known as a communication activity. As a result these three fields are intertwined and essential for one another.

Tojdac, which was first published after Visualist 2012 International Congress on Visual Culture at Istanbul Kültür University, is an online journal that publishes original research papers and solicits review articles on developments in these three fields. The scientific board consists of the Visualist 2012 scientific committees.

In this context, Tojdac is qualified as an “international peer-reviewed journal”. It is a peer-reviewed international journal published four times a year. Each volume has a different theme and a guest editor. Themes and subheads that are chosen under the main topic of “*Design, Art and Communication*” are determinants in choosing and publishing articles.

The aim of Tojdac is to create a source for academics and scientists who are doing research in the arts, design and communication that feature formally well-written quality works. And also create a source that will contribute and help develop the fields of study. Accordingly, Tojdac’s intentions are on publishing articles and scientific works which are guided by a scientific quality sensibility.

Peer Review Process

The editorial board peruses the submitted material with regard to both form and content before sending it on to referees. They may also consider the views of the advisory board. After the deliberation of the editorial board, submitted material is sent to two referees. In order for any material to be published, at least two of the referees must approve it. The revision and improvement demanded by the referees must be implemented in order for an article to be published. Authors are informed within three months about the decision regarding the publication of their material. All the papers are controlled academically with the [iThenticate](#) program.

Open Access Policy

The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TOJDAC) adopted a policy of providing open access.

Call For Papers

TOJDAC will bring together academics and professionals coming from different fields to discuss their differing points of views on these questions related to “Design, Art and Communication”.

Main Topics Of Tojdac

- Social Sciences (Communication Studies, researches, applied studies)
- New Media (web 2.0, web 3.0, interactivity, convergence, virtuality, social media, etc.)
- Digital Arts (cinema, television, photograph, illustration, kinetic, graphics etc.)
- Digital Society (E-community, surveillance society, network society, etc.)
- Communication Arts (advertising, public relation, marketing, etc.)
- Performing Arts
- Visual Culture
- Visual Arts
- Visual Semiotics and Applications

Language Of Tojdac

Turkish and English

The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication TOJDAC
ISSN: 2146-5193

Editor

Assoc.Prof.Dr. Deniz Yengin, İstanbul Aydın University, Turkey

Editorial Board

Prof.Dr. Atilla Girgin, İstanbul Aydın University, Turkey

Prof.Dr. Bülent Küçükerdoğan, İstanbul Kültür University, Turkey

Prof.Dr. Christine I. Ogan, University of Indiana, U.S.A.

Prof.Dr. Cem Sütçü, Marmara University, Turkey

Prof.Dr. Donald L. Shaw, University of North Carolina, U.S.A.

Prof.Dr. Douglas Kellner, UCLA University, U.S.A.

Prof.Dr. Filiz Balta Peltekoğlu, Marmara University, Turkey

Prof.Dr. H.Hale Künuçen, Başkent University, Turkey

Prof.Dr. Haluk Gürgen, Bahçeşehir University, Turkey

Prof.Dr. Hülya Yengin, İstanbul Aydın University, Turkey

Prof.Dr. Jean-Marie Klinkenberg, Liege University, Belgium

Prof.Dr. Judith K. Litterst, St. Cloud State University, U.S.A.

Prof.Dr. Korkmaz Alemdar, Atılım University, Turkey

Prof.Dr. Lev Manovich, University of California, U.S.A.

Prof.Dr. Lucie Bader Egloff, Zurich University, Switzerland

Prof.Dr. Maxwell E. McCombs, University of Texas, U.S.A.

Prof.Dr. Mesut İktu, İstanbul Kültür University, Turkey

Prof.Dr. Murat Özgen, İstanbul University, Turkey

Prof.Dr. Mutlu Binark, Başkent University, Turkey

Prof.Dr. Nazife Güngör, Üsküdar University, Turkey

Prof.Dr. Özden Çankaya, İstanbul Aydın University, Turkey

Prof.Dr. Rengin Küçükerdoğan, İstanbul Kültür University, Turkey

Prof.Dr. Selçuk Hünerli, İstanbul University, Turkey

Prof.Dr. Solomon Marcus, Romanian Academy, Romania

Prof.Dr. Stanislav Semerdjiev, NATFA, Bulgaria

Prof.Dr. Sung-do Kim, Korea University, South Korea

Prof.Dr. Turan Sağır, İnönü University, Turkey

Prof.Dr. Uğur Demiray, Anadolu University, Turkey

Prof.Dr. Ümit Atabek, Yaşar University, Turkey

Prof.Dr. Yasemin Giritli İnceoğlu, Galatasaray University, Turkey

Prof.Dr. Zafer Ertürk, Işık University, Turkey

Prof.Dr. Işıl Zeybek, İstanbul Kültür University, Turkey

Prof.Dr. Özer Kanburoğlu, İstanbul Aydın University, Turkey

Prof.Dr. Mehmet Üstünipek, İstanbul Kültür University, Turkey

Prof.Dr. Banu Manav, İstanbul Kültür University, Turkey

Assoc.Prof.Dr. Deniz Yengin, İstanbul Aydın University, Turkey

Assoc.Prof.Dr. And Algül, İstanbul Aydın University, Turkey

Assoc.Prof.Dr. Volkan Ekin, İstanbul Kültür University, Turkey

Assoc.Prof.Dr. Tolga Kara, Marmara University, Turkey

Assist.Prof.Dr. Arzu Eceoğlu, İstanbul Kültür University, Turkey

Assist.Prof.Dr. Ezgi Öykü Yıldız, İstanbul Kültür University, Turkey

ÖNEMLİ: Dergide yayınlanan görüşler ve sorumluluk yazarlara aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Bütün makaleler Turnitin programı ile intihal yönüyle akademik anlamda kontrol edilmektedir.

IMPORTANT: All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. The published contents in the articles can not be used without being cited. All the papers are controlled academically with the Turnitin program.

Editörün Mesajı

Sevgili TOJDAC Okuyucuları,

Bu sayıda Cilt 8, Sayı 1 yayınımızı sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.
Dergimizin yayınlanan bu sayısında kabul edilen 19 yazarın 14 makalesi bulunmaktadır.

Sevgili okurlar, daha detaylı bilgi almak, öneri ve görüşleriniz paylaşmak ya da eserlerinizi yayınlamak için gönderimlerinizi lütfen aşağıdaki e-posta adresine iletin.
Bizlere TOJDAC Sekreterliği info@tojdac.org adresinden ulaşabilirsiniz.

İletişimde kalmak ve bir sonraki sayımızda buluşmak umudu ile.

Editör

Yrd.Doç.Dr. Arzu ECEOĞLU

İstanbul Kültür Üniversitesi Ataköy Kampüsü - İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 498 4141

E-mail: a.eceoglu@iku.edu.tr

URL: <http://www.tojdac.org>

TABLE OF CONTENTS
January 2018 Volume 8 Issue 1
(10.7456/10801100)

RESEARCH ARTICLES

DIGITAL HERITAGE: CONSERVATION APPROACHES IN RELATIONSHIP OF ARCHITECTURAL HERITAGE AND DIGITAL ASSETS <i>Tigin TÖRE</i>	1
IN THE CONSUMER SOCIETY THE CONCEPT OF CULTURAL SPACE SCALING: THE CASE OF ISTANBUL <i>Arzu ERÇETİN</i>	11
URBAN DESIGN AS A MEANS OF PARTICIPATION: THE MEDELLIN MIRACLE <i>Evrin TÖRE</i> <i>Öznur ÇAĞLAYAN</i>	19
BASIC DESIGN EDUCATION AND BAUHAUS <i>Ece ESEN</i> <i>Gülçin Cankız ELİBOL</i> <i>Duygu KOCA</i>	37
SEMIOLOGICAL ANALYSIS OF RESIDENCE ADVERTISEMENTS IN THE COURSE OF ISTANBUL'S TRANSFORMATION: ARCHITECTURAL EXAMPLES OF POST-2000 <i>Handan GÜZELCİ</i>	45
A CRITICISM AFFAIR ON THE CONCEPTUAL UNSUSTAINABILITY OF SUSTAINABILITY AS A PERCEPTION <i>Özkal Barış ÖZTÜRK</i>	61
THE EFFECTS OF ENVIRONMENTAL FACTORS ON SPACE QUALITY AND HUMAN HEALTH <i>Rana KUTLU</i>	67
CLOCK TOWERS AS THE FOCUS OF CITY SQUARE: THE CHANGING SCALE OF NUSRETIYE CLOCK TOWER <i>Elif GELMEZ</i> <i>Meriç ALTINTAŞ</i>	79
SPACE AS AN INTERFACE OF CONCEPT ACTION SUBJECT <i>Osman ARAYICI</i>	97

CREATING INNOVATIVE SPACES BY USING DESIGN CRITERIA BASED ON
BIOMIMICRY

Aliye Raşan KARABETÇA

104

SCHOOLYARDS, JOURNEYS AND FAVORITE SPOTS: REFLECTIONS ON
MIDDLECHILDHOOD EXPERIENCES OF SCHOOL PLACES

Sana AL – AZZAWI

Göksenin İNALHAN

112

CREATIVITY FOCUSED DESIGN STUDIES IN INTERIOR ARCHITECTURE
PROJECT STUDIO

Derya ADIGÜZEL ÖZBEK

Gülay USTA

123

DESIGN OF SPACE WITH BODY INTERACTION

Derya ADIGÜZEL ÖZBEK

133

INVESTIGATING THE APPLIED PARTICIPATORY ARCHITECTURE BASED
ON INDEPENDENT TURKISH ARCHITECTURE ORGANIZATIONS

Ali Kemal TERLEMEZ

143

İÇİNDEKİLER
Ocak 2018 Cilt 8 Sayı 1
(10.7456/10801100)

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

SAYISAL MİRAS: MİMARİ MİRAS VE SAYISAL NESNE İLİŞKİSİNDE KORUMA
YAKLAŞIMLARI

Tigin TÖRE 1

TÜKETİM TOPLUMLARINDA KÜLTÜREL AÇIDAN MEKAN KAVRAMININ
ÖLÇEKLENDİRİLMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Arzu ERÇETİN 11

BİR KATILIM ARACI OLARAK KENTSEL TASARIM: MEDELLİN MUCİZESİ

Evrin TÖRE
Öznur ÇAĞLAYAN 19

TEMEL TASARIM EĞİTİMİ VE BAUHAUS

Ece ESEN
Gülçin Cankız ELİBOL
Duygu KOCA 37

İSTANBUL'UN DEĞİŞİM SÜRECİNDE KONUT REKLAMLARININ
GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ: 2000 SONRASI MİMARİ ÖRNEKLERİ

Handan GÜZELCİ 45

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ALGISININ OLGUSAL SÜRDÜRÜLEMEZLİĞİ ÜZERİNE
BİR TENKİT DENEMESİ

Özkal Barış ÖZTÜRK 61

ÇEVRESEL FAKTÖRLERİN MEKAN KALİTESİ VE İNSAN SAĞLIĞINA
ETKİLERİ

Rana KUTLU 67

KENT ODAĞI OLARAK SAAT KULELERİ: NUSRETİYE SAAT KULESİNİN
DEĞİŞEN ÖLÇEĞİ

Elif GELMEZ
Meriç ALTINTAŞ 79

KAVRAM EYLEM NESNE ARAYÜZÜ OLARAK MEKAN

Osman ARAYICI 97

BİYOMİMİKİRİ DESTEKLİ TASARIM ÖLÇÜTLERİ İLE YENİLİKÇİ MEKANLAR
YARATILMASI

Aliye Rahşan KARABETÇA

104

ÇOCUKLUKTA OKUL ÇEVRELERİNİN TECRÜBE EDİLMESİNDEN
YANSIMALAR: OKUL BAĞÇELERİ, OKUL YOLU VE FAVORİ NOKTALAR

Sana AL – AZZAWI

Göksenin İNALHAN

112

İÇMİMARLIK PROJE STÜDYOSUNDA YARATICILIK ODAKLI TASARIM
ÇALIŞMALARI

Gülay USTA

Derya ADIGÜZEL ÖZBEK

123

BEDEN ETKİLEŞİMLİ MEKAN TASARIMI

Derya ADIGÜZEL ÖZBEK

133

UYGULAMALI KATILIMCI MİMARLIĞIN TÜRKİYE'DEKİ BAĞIMSIZ MİMARİ
GRUPLAR ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Ali Kemal TERLEMEZ

143

DOI Numbers of TOJDAC
January 2018 Volume 8 Issue 1
(10.7456/10801100)

DIGITAL HERITAGE: CONSERVATION APPROACHES IN RELATIONSHIP OF
ARCHITECTURAL HERITAGE AND DIGITAL ASSETS

Tigin TÖRE

10.7456/10801100/001

IN THE CONSUMER SOCIETY THE CONCEPT OF CULTURAL SPACE SCALING:
THE CASE OF ISTANBUL

Arzu ERÇETİN

10.7456/10801100/002

URBAN DESIGN AS A MEANS OF PARTICIPATION: THE MEDELLIN MIRACLE

Evrin TÖRE

Öznur ÇAĞLAYAN

10.7456/10801100/003

BASIC DESIGN EDUCATION AND BAUHAUS

Ece ESEN

Gülçin Cankız ELİBOL

Duygu KOCA

10.7456/10801100/004

SEMIOLOGICAL ANALYSIS OF RESIDENCE ADVERTISEMENTS IN THE
COURSE OF ISTANBUL'S TRANSFORMATION: ARCHITECTURAL EXAMPLES
OF POST-2000

Handan GÜZELCİ

10.7456/10801100/005

A CRITICISM AFFAIR ON THE CONCEPTUAL UNSUSTAINABILITY OF
SUSTAINABILITY AS A PERCEPTION

Özkal Barış ÖZTÜRK

10.7456/10801100/006

THE EFFECTS OF ENVIRONMENTAL FACTORS ON SPACE QUALITY AND
HUMAN HEALTH

Rana KUTLU

10.7456/10801100/007

CLOCK TOWERS AS THE FOCUS OF CITY SQUARE: THE CHANGING SCALE
OF NUSRETIYE CLOCK TOWER

Elif GELMEZ

Meriç ALTINTAŞ

10.7456/10801100/008

SPACE AS AN INTERFACE OF CONCEPT ACTION SUBJECT

Osman ARAYICI

10.7456/10801100/009

CREATING INNOVATIVE SPACES BY USING DESIGN CRITERIA BASED ON
BIOMIMICRY

Aliye Raşan KARABETÇA

10.7456/10801100/010

SCHOOLYARDS, JOURNEYS AND FAVORITE SPOTS: REFLECTIONS ON
MIDDLECHILDHOOD EXPERIENCES OF SCHOOL PLACES

Sana AL – AZZAWI

Göksenin İNALHAN

10.7456/10801100/011

CREATIVITY FOCUSED DESIGN STUDIES IN INTERIOR ARCHITECTURE
PROJECT STUDIO

Derya ADIGÜZEL ÖZBEK

Gülay USTA

10.7456/10801100/012

DESIGN OF SPACE WITH BODY INTERACTION

Derya ADIGÜZEL ÖZBEK

10.7456/10801100/013

INVESTIGATING THE APPLIED PARTICIPATORY ARCHITECTURE BASED
ON INDEPENDENT TURKISH ARCHITECTURE ORGANIZATIONS

Ali Kemal TERLEMEZ

10.7456/10801100/014

SAYISAL MİRAS: MİMARİ MİRAS VE SAYISAL NESNE İLİŞKİSİNDE KORUMA YAKLAŞIMLARI

Tigin TÖRE

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye
orcid.org/0000-0002-8703-7345

tigin.tore@msgsu.edu.tr

ÖZ

Bu makalenin amacı, koruma alanındaki konvansiyonel bakışta sayısal teknolojilerin olanaklı kıldığı yeni yöntemleri ve bunlara bağlı şartların sebep olduğu değişim ihtiyacını ortaya koymak ve mimari mirasın korunmasında sayısal miras kavramının yerini ve bir miras nesnesi olarak sayısal mirasın korunma yöntemlerini tartışmaya açmaktır. Çalışmada; sayısal miras tanımı, sayısal nesnelerin ve sayısal miras nesnelerinin korunması, mirasın bütüncül ve çok disiplinli doğasına uygun olarak, tanım ve yöntemler bağlamında tekrar ele alınmaktadır. Temel bulgular, yeni ve güçlü olanaklar taşımakla birlikte, barındırdığı koruma sorunları nedeniyle sayısal mirasın farklı bir yaklaşım gerektirdiğini göstermiştir. Güncel koruma araçlarının giderek sayısal yöntemleri içermesi de gelecekteki koruma çalışmalarında tekrar kullanılabilirliği için bu yaklaşıma ihtiyaç bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımların miras koruma amaçlarıyla benimsenmesiyle, aynı zamanda bir sayısal miras olarak değerlendirilmesi gereken sayısal miras çalışmalarının etkin kullanımı, korunması ve gelecekteki çalışmalarda geliştirilmeleri mümkün olacaktır.

Anahtar kelimeler: Sayısal Miras, Koruma, Sayısal Nesne, Sayısal Arşiv

DIGITAL HERITAGE: CONSERVATION APPROACHES IN RELATIONSHIP OF ARCHITECTURAL HERITAGE AND DIGITAL ASSETS

ABSTRACT

The purpose of this article is to reveal the need for new perception of conservation regarding the digital technologies and their products in order to incorporate the potentials and future possibilities for heritage, and to open up the concept of digital heritage in the preservation of architectural heritage and to discuss methods of preserving digital heritage as a heritage object. In this study; definition of digital heritage, preservation of digital objects and digital heritage objects are reconsidered in terms of definitions and methods in accordance with the holistic and multidisciplinary nature of the heritage. Basic findings have shown although carrying new and powerful possibilities, that digital heritage conservation requires a different approach due to the unique conservation problems it has. It is evident that this approach is necessary to ensure that contemporary protection methods which contains digital methods increasingly and that they should to be reused in future conservation projects. By adopting these approaches for heritage conservation purposes, it will be possible to effectively use, safeguard and improve in future studies the digital heritage projects that has to be regarded as digital heritage at the same time.

Keywords: Digital Heritage, Conservation, Digital Assets, Digital Archive

GİRİŞ

Sayısal Miras (*Digital Heritage*) kavramı, UNESCO'nun ve kültürel değerlerin korunması için çalışan uluslararası kurumların artan sıklıkta kullandığı bir terim halini almış, toplumların kültürel değerlerini sayısallaştırma çabası ile üretilmiş veya sayısal ortamda doğmuş sayısal bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. Koruma yazını ve pratiğine göreceli olarak yeni katılan bu kavram, sayısal nesnelerin mevcut koruma teorisi ve pratiği ile ilişkilerinin yeniden değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Bu çalışmada sayısal nesnelerin koruma sorunları ile miras nesnelerinin koruma sorunlarını arasındaki farklar ile başlayarak sayısal mirasın kapsamı, koruma yöntemleri, sayısal miras arşivlerinin oluşturulmasının gerekliliği ve zorlukları incelenmelidir.

Submit Date: 15.09.2017, Acceptance Date: 17.11.2017, DOI NO: 10.7456/10801100/001

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

SAYISAL MİRAS

Miras kelimesi kişiler arasında mal varlığı, toplumların ise değerli bulunduğu kültürel, doğal vb. değerlerin kuşaklar arası geçişini ifade eder. Günlük kullanımda “kültürel” ve “doğal” gibi ön ekler getirilmediğinde ise genellikle kişiler arasında varlık geçişi anlamı öne çıkar. Buna karşın koruma mevzuatında miras kavramı bulunmamakta bunun yerine “kültürel varlık”, “kültür varlığı” veya “tabiat varlığı” gibi daha nesnel karşılıklar bulunmaktadır. Sayısal Miras ise doğası gereği herhangi bir fiziksel karşılığı bulunmasa da bu anlamların yanında giderek önem kazanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sayısal kelimesi TDK Büyük Türkçe Sözlüğünde “(sıfat) sayı ile ilgili olan, sayıya dayanan, numerik, dijital” olarak verir. Burada anlamdaş olarak verilen dijital kelimesinin kökenini Fransızca olarak belirtir. İngilizcede ise “*digital*” Türkçede karşımıza çıkan anlamları yanında Latince köküne atıfla “parmakla ilgili, parmakla yapılan”, açıklaması yanında “ikili sayı sistemi ile ifade edilen veri türü veya onunla ilgili” anlamı gelmektedir. Türkçeye sayısal olarak çevrilmekte olan “veri türü” ifadesi bu bilginin tanımlanmasında önemli bir fark olarak karşımıza çıkar.

Bu sebeple Türkçede sayısal sıfatı miras ile birleştiğinde iki bilgi türünü ifade eder hale gelir. İlki sayı ile ilgili alanlarda (Örn. Matematik, Fizik, Geometri gibi) üretilmiş ve değerli bulunan bilgidir. İkincisi ise bir kültürün söz konusu veri türünde ürettiği, değerli ve korunması gerekli bilgi birikimidir. Söz konusu fark bu alanda çeşitli sorunlara yol açmakta, bir değer “sayısallaştırılması” kavramıyla nicelik ifade eder hale getirme (kaç adet, hangi boyutlarda, kaç tür vb.), anlaşılabilirliği gibi, sayısal veri biçimi ile kayıt altına almada anlaşılabilirlikte. Terminolojideki söz konusu eksiklik bu alandaki çeviri ve yazında sorunlara yol açmakla birlikte yayın dili Türkçe olan çoğu yazar sayısal-dijital eş anlamlılığını kabul eder (Töre, 2017).

Yabancı ve Türkçe yazındaki çeviri ve karşılık sorunlarını bir kenara bıraktığımızda ise, koruma alanında sayısal teknolojilerin kullanım sıklığının artmasına paralel olarak beliren bir diğer anlamsal ikilik, “Sayısal Miras” alanı ve bu alanda üretilen ürünlerin ortak adını ifade etmesi ile de ortaya çıkar.

Söz konusu alan ilki iletişim teknolojilerinin olanakları ile miras ve kullanıcıları arasında daha derin bir bağ kurma hedefi ile ortaya çıkan, tekli ve çoklu kullanıcıları hedef alan; miras temalı oyunlar, sayısal koleksiyonlar, interaktif köşkler, sanal gerçeklik canlandırmaları veya web 2.0 olarak adlandırılan sosyal ağlar (bloglar, RSS beslemeler, Twitter, Instagram, Youtube vb.) olarak karşımıza çıkar. Miras kurumlarına alan içi ve dışında ziyaretçiler ile yeni etkileşim olanakları sağlayan bu çalışmaların uygulamadaki getirileri hala tam olarak belirginleşmemekle birlikte (*Bu sayısal vekiller ile deneyimlendiğindeki olumlu ve olumsuz etkiler nedir? Sanal ziyaretçilerin miras içeriğini ziyaretindeki amaç nedir ve içerik ile nasıl etkileşmektedirler? Söz konusu etkileşim kontrol edilmeli midir? Kontrol edilmeli ise kimin tarafından?*) (Economou, 2016:216) sayısal iletişim teknolojilerinin ilk kullanım alanlarından olan ve son dönemde gelişmekte olan bir alandır¹.

Yakın geçmişte ise bu yorum ve sunum odaklı çalışmaların yanında farklı sayısal araçlar ile mirasın sayısallaştırılması (*digitization*) ve sayısal miras verilerinin işlenmesi ile ortaya çıkan miras ile ilgili sayısal veri setleri ve bunların korunması alanını da kapsar. Bununla birlikte özellikle UNESCO’nun Sayısal Miras tanımını yaptığı 2003 öncesi yazında, sayısal miras tanımı daha çok miras alanında yapılmış sayısal çalışmalara referans verir.

UNESCO (2003) Sayısal Mirasın Korunması Tüzüğü’nde sayısal miras tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Sayısal miras insan bilgisi ve ifadelerin barındırıldığı özgün kaynaklardan (resource) meydana gelir. Kültürel, eğitimsel, bilimsel ve yönetsel kaynakların yanında, teknik, yasal, tıbbi ve diğer türde bilgilerin dijital olarak oluşturulmuş ya da mevcut analog kaynaklardan dijital forma dönüştürülmüş bilgiyi kapsar. Kaynak “sayısal doğmuş (born digital)” ise sayısal nesneden başka biçimde bulunmaz.

¹ Bu alandaki bazı erken örnekler için bakınız. (Hartman & Wernecke, 1996; Johnson, 1996; Pendlebury, 1996)

Sayısal materyal; metinleri, veri tabanlarını, sabit ve hareketli görseller, ses, grafik, yazılım ve web sayfaları yanında geniş ve artan biçem yelpazesini içerir. Çoğunlukla kısa ömürlüdürler ve alıkonulmaları için amaçlı üretim, bakım ve yönetime ihtiyaç duyarlar.

Bu kaynakların pek çoğunun kalıcı bir değer ve anlamları bulunmaktadır ve dolayısıyla mevcut ve gelecek kuşaklar için korunması ve saklanması gereklidir. Sürekli büyüyen bu kaynaklar herhangi bir dilde dünyanın herhangi bir yerinde ve insan bilgi ve ifadelerinin herhangi bir alanında olabilir.”

Tüzüğün tanımladığı “sayısal miras” kavramı sayısal formdaki tüm özgün ve korunmaya değer insan yapıtlarını sayısal varlıkları kapsamaktadır. Yukarıda yapılan tanımlar ile UNESCO tarafından yapılan miras tanımı karşılaştırıldığında “sayısal miras” tanımının daha da kapsayıcı olduğu görülmektedir. Sayısal miras, sayısal biçemdeki gelecek nesillere bırakılmaya değer görülen seçilmiş malzemeler birikimidir (Tammaro, 2016). Bu açıdan miras ile doğrudan bağlantılı, bunlarla ilgili, yapılmış oluşturulmuş sayısal bilgi ve bu ortamda oluşturulmuş bilgiler bütünü de doğal olarak kapsar.

UNESCO sayısal miras tanımında, “sayısal doğmuş mirasa” analog eşleniği bulunmadığından, daha büyük tehdit altında olduğuna ve sayısal doğmuş mirasın korunmasına öncelik verilmesine vurgu yapar. Bu durum “sayısal doğmuş” ve sayısallaştırılmış olmak üzere iki tür sayısal mirası tanımlar.

Sayısal ortamın son derece hızla değişen ve gelişen yapısı, sayısal doğmamış nesnelere oranla sayısal doğmuş nesnelere korunması için daha büyük bir tehdittir. Sayısal olarak oluşturulmuş ve sayısal olarak sunulan özgün bir içeriğin analog eşinin olmaması, kolayca kopyalanıp, değiştirilip, tahrip edilmesi, ağa bağlı veya paylaşımlı depolama kullanması, internet tabanlı ve dayanıksızlığa tabi olması söz konusu verinin kaybedilmesi sonucunu doğuracak tehditler arasında sayılabilir. Bunların yanında, teknik eskime ve fiziksel aşınmaya maruz kalıp kültürel geleceğini yitirebilirler. Son olarak kalıcı değere ve öneme sahip içerik, bilgisayar ve bağlı bileşenlerine ve değişen donanım ve yazılımlar nedeniyle kayıt ortamı ve biçem yükseltmelerine ihtiyaç duyar. Thwaites (2013) eğer “kültürel geleceğimizde” bir “akıllı miras” görmek istiyorsak, bütün bu özelliklerin başlangıçtan itibaren sayısal doğmuş miras üretenler tarafından ele alınması gerektiğini, bu sebeple zaman içinde ilerlemeleri için kürate² edilmeleri, adapte edilmeleri ve güncellenmeleri gerektiğini belirtir.

SAYISAL MİRASIN KAPSAMI

Sayısal ortamların yaygınlaşması öncesi belge koruma, ulusal kütüphane ve arşivler, bazı üniversiteler, büyük ve geniş kaynaklara sahip kurumlar tarafından gerçekleştirilmesi gerekli bir eylem olarak görülmekteydi. Bu durum sayısal materyallerin toplumun her seviyesi tarafından sayısal formda üretilmesi nedeniyle değişmektedir. Sayısal korumanın materyalin yaratımı ile başlaması gerektiğinden artık oluşturulan her materyal ile yalnızca arşivci ve kütüphanecilerin değil, oluşturan ve kullananların da bu sorumluluğu bulunmaktadır (Harvey, 2005).

UNESCO tüzüğü (2003) nelerin korunmak üzere seçilmesi gerektiği konusunda şu temel prensibi “Bütün belgeye dayanan miras türleri gibi, seçim ülkelere göre değişebilir, bununla birlikte saklanacak sayısal materyale karar verilmesindeki temel kriter; önem (significance) ve kalıcı kültürel, bilimsel, kanıt değerleri veya taşıdığı diğer değerlerdir.” tanımlar.

Hedstrom ve diğerleri (2003) ise sayısal dokümanları korumanın olası nedenlerini şu şekilde sıralar:

- “ünik bilgi nesnelere kolay zarar görebilir, hassas ve bu sebeple risklere açık ise”;
- “koruma araştırmacı ve halka uzun vadeli erişimi sağlıyorsa”;
- “koruma kurum ve devletlerin sorumluluklarını teşvik ediyorsa”;

² Sayısal Küryasyon, yaşam döngüsü boyunca, sayısal araştırmaları korumak sakalamak ve değerini arttırmayı içerir. Araştırma verilerinin aktif yönetimi araştırma verilerinin uzun vadedeki değeri üzerindeki tehditleri azaltarak, sayısal yokoluş riskini hafifletir. Bunun yanında kürate edilen güvenilir veri depoları daha geniş araştırma toplulukları ile de paylaşılabilir. Araştırma verisi oluşturma çabasında çakışmaları azaltmanın yanında, küryasyon mevcut verinin uzun vadeli değerini arttırarak daha nitelikli araştırmalara olanak sağlar (DCC, 2016).

- “bilginin tekrar kullanımı ekonomik ve sosyal avantajları varsa” veya;
- “bir yasal gereklilik ise” saklanmalı ve korunmalıdır.

Sayısal miras alanının tanımlanması ile görevleri objeleri ve fiziksel mekânları kontrol ve organize etmek olan kültür kurumlarının iş tanımlarına fiziksel olmayan ve mekâna ihtiyaç duymayan (bir arşiv odası veya bir müzenin deposu gibi) bilginin yönetimi de eklenmiştir.

SAYISAL NESNELERİN KORUNMASI

Borghoff ve diğerleri (2006:4) sayısal ortamın koruma amaçlı kullanımındaki avantajlarını şu şekilde sıralar:

“Sayısal ortam diğer dokümantasyon ortamlarıyla karşılaştırıldığında prensipte, bit dizileri uzun zaman aralıkları ile kayıp olmadan korunabildiği için, mükemmeldir. Ayrıca giderek artan saklama kapasitesi hali hazırda, çok sayıda kitabın tek bir CD/DVD'nin içinde tutulmasını sağlamaktadır. Bunun yanında veri ortamlarının küçülmesi ve sanallaşması ile sayısal ortam arşivleme için evrensel olarak kullanılabilir bir ortam haline gelmiştir. Bunun yanında, aramaların verinin yalnızca katalog bilgilerinde değil içeriğinde de aranmasını ve bunun saniyeler içinde başarılmasını, mekândan bağımsız biçimde pek çok bilginin ulaşılabilir kılınması, bu verileri işleyerek herhangi bir yerde yeni dokümanlar yaratma olanağını sağlar”

Bununla birlikte sayısal nesnelere, analog sistemlere göre daha farklı koruma sorunları barındırırlar. Bu sorunlardan ilki sayısal sistemlerin buldukları bilgilerin insan tarafından doğrudan algılanamamasıdır. Binlerce yıllık mağara resimlerini algılayabilmemize rağmen sayısal veriyi ancak uygun yorumlama sistemleri (rendition system) yardımı ile okunaklı hale getirebiliriz. Benzer şekilde saklama ortamlarının yaşlanmasına paralel olarak yedekleme yapılmaması durumunda veri kayıpları yaşanabilmektedir. Ek olarak bilgisayar sistemleri veri ortamlarından daha da çabuk yaşlanmaktadır. İleri tarihlerde bu veri bileşenleri bulunabilse dahi (örneğin güncellenmiş sürücülerinin olmaması nedeniyle) bunları kullanmak mümkün de olmayabilir.

Bunlara ek olarak, yazılım söz konusu olduğunda değişim ve çeşitlilik daha da önem kazanır. Yıllar içinde sayısal dokümanlar için binlerce yazılım geliştirilmiştir ve her birinin kendine özgü veri biçimleri bulunur. Ticari olarak başarısız sistemlerin kullanıcıları, verilerini yeni yazılım çevrelerine uyarlamak için oldukça zahmetli süreçler yaşar (Harvey, 2005). Bu sorunlara telif sorun ve belirsizlikleri, bilgi patlaması (üretilen bilgi miktar ve çeşidinin artması) gibi diğer sorunlar da eklenebilir.

Harvey'e (2005) göre, sayısal mirasın korunması ile ilgili iki önemli noktanın vurgulanması gereklidir. İlki sayısal nesnelere kağıt, film veya kimyasallar gibi nesnel değildirler, hiçbir zaman nesnel bir dönemden geçemediklerinden, asla orijinal olma özelliği taşımazlar. Buna ek olarak korunmaları için, kelimenin sözlük tanımı gereği, değişmemeleri halinde bilişim sistemlerinin çabuk eskimesi nedeniyle zamanla erişilemez hale gelirler. Yeni ortamın bu özellikleri nedeniyle analog ortamın korunması için kurgulanan prensiplerin yetersiz kalması sonucu pek sayısal veri yok olmuş, erişilemez hale gelmiştir.

Harvey (2005) sayısal olmayan koruma paradigması prensiplerini şu şekilde sıralar:

- Materyallere onarım yapıldığında, eğer mümkünse, işlem geri döndürülebilir olmalıdır,
- Mümkün veya uygun olduğunda, orijinaler saklanmalıdır, yalnızca onarılamayacak durumdaki malzeme tekrar biçimlendirilebilir,
- Materyaller korunabildiği kadar uzun süre korunmalıdır,
- Uygun saklama ve kullanma koşulları sağlanmalı, önleyici koruma önlemlerine önem verilmelidir,
- Hiç dokunmamak, en iyi koruma olabilir.

Bu sayısal öncesi koruma yaklaşımının sayısal materyalin korunmasında oluşturacağı sorunlara örnek olarak sayısallaştırılan önemli bir arşivin sayısal olarak nasıl korunacağına dair bir önlem alınmaması veya çevrimiçi bir veri tabanına girilerek oluşturulmuş bir dökümün başka bir gayrete gerek duymadan, artık, korunduğunu varsaymak gösterilebilir.

Sayısal koruma yaklaşımının anahtar özelliklerinden ilki başlangıcından itibaren sürekli bakımındır. Bu bakım bırakıldığı andan itibaren kaybedilmesi riski ile karşılaşılır. Buna ek olarak en uygun teknolojik çözüm de getirilmiş olsa, sorumlu kuruluşun amacının veya politikalarının değişmesi veya bütçesini kaybetmesi gibi riskler de devam eder.

Diğer bir anahtar konu ise korumayı amaçladığımız sayısal bilginin ölçüğü ve yapısıdır. Korunmaya değer sayısal nesnelere veri tabanları, metinler, ses ve video kayıtları, imajlar ve dinamik multimedya üretimlerini içerir. Bu türler, başka medya tiplerinde oluşturulur ve geniş çeşitlilikteki biçemlerde tutulurlar. Saklama maliyetlerindeki devamlı düşüşe rağmen sürekli büyüyen sayısal bilgi ve artan karmaşıklığı çoğu organizasyonun arşiv kapasitesini aşmaktadır.

Anahtar kavramlara eklenebilecek diğer bir özellik ise sayısal materyallerin korunmasının proje ve sistemlerinin kurgulanması sırasında bütünlük bir parçası olması ihtiyacıdır. Bununla birlikte durum genellikle aksi yönde gerçekleşir. Ek olarak çok fazla sayıda biçimde bulunurlar ve çok az standardizasyon vardır (Harvey, 2005). Paradoksal şekilde olası bir standardizasyon, sayısal biçemlerde yeni özelliklerin oluşmasını da engellemektedir (Borghoff vd., 2006).

Bu ikilemden kurtulmanın bir yöntemi olarak veri biçemlerinin işaretleme dilleri³ (*markup languages*) gibi ‘gerektiği kadarıyla’ anlatılmasına ve açılmasına olanak veren diller yardımı ile bir biçemden diğer biçeme dönüştürülmesine olanak sağlayacak biçimde şekillendirilmesidir (Borghoff vd., 2006). Yukarıda bahsedilen ve sayısal korumanın problemlerine yardımcı olmak üzere analog arşiv sistemdeki kataloglama sisteminin bir benzeri olarak “üst veri” (*metadata*) adında koruma dışındaki amaçlarla da kullanılmakta olan bir katalog sistemi benimsenmekte ve sayısal verinin çeşitli özellikleri bu üst veri ile ve genellikle .XML⁴ biçeminde ifade edilmektedir.

Bu üst veri yazar, başlık, yayımcı, yayım yılı ve imkan dahilinde ISBN numarası, alanı ve anahtar kelimeleri ve yeri (raf bilgisi ile örtüşecek şekilde bulunduğu yer) gibi bibliyografik veriler yanında uzun soluklu koruma amacıyla, dil kodlaması ve veri biçemi, “dönüştürme geçmişi” veya özgün çevresinin ifadesi (verinin özgün durumu hakkında karar vermeyi sağlayan veriler) ve telif hakkı (yasal haklar ve erişim için diğer önkoşulları tanımlayan veri) gibi bilgilerden oluşabilir. Bu üst veri aynı zamanda sayısal materyalin geri kazanımı için kullanılacağından materyale yakından bağlı fakat ayrı şekilde tutulur. Aynı zamanda bu üst veri bilgileri ile gerekli dönüşüm adımları tanımlanarak erişim sağlanır. (Borghoff vd., 2006).

Koruma üst verisi başka amaçlar içinde kullanılan bu bilgi türünün alt grubudur. Bir bilginin anlamını tanımlamak üzere pek çok üst veri bulunabilir. Bununla birlikte çoğu uygulama belirli şekillerde tutulan üst veri biçemlerine ihtiyaç duyar. Diğer yandan üst veri transferi hem uniform hem de genişleyebilir biçemlere ihtiyaç duyar. Bu amaçla Warwick Çerçevesi, Pittsburg Projesi, SPIRIT üst veri projesi ve Dublin Core Üst veri İnisiyatifi (DCMI) gibi pek çok proje geliştirilmiştir. Günümüzde Dublin Core (DC) belirli bir standart sağlayarak sayısal kütüphaneleri için önemli hale gelmiştir. Bunun yanında Üst Veri Kodlama ve İletim Standardı (METS)⁴ da diğer üst veri standartlarına örnek olarak verilebilir. Dublin Core standardı (DC) tamamı seçime bağlı ve tekrar edilebilir 15 öğeden oluşur.

Günümüzde giderek artan hızda üretilmekte olan dokümanlar pek çok farklı veri türünü barındırır. Web sayfaları veya sıradan bir metin dokümanında bulunan bu farklı türdeki veriler üst veri tarafından birbiri ile ilişkilendirilir. Bu parçalı entelektüel varlıkları tutarlı olarak kullanım ömürleri boyunca bir

³ İşaretleme dillerine örnek olarak bir metnin redaksiyonu için kullanılan düzeltme işaretleri gösterilebilir (The Chicago Manual of Style Online, 2016). Okunan bir metni istenen biçime getirecek şekilde üzerinde düzeltmelerin yapılması için basit işaretlerin konması ile metnin düzeltilmesini sağlamaktadır. Benzer biçimde prosedürel, strüktürel ve semantik işaretlemeler ile veri diğer biçemlere dönüştürülebilmektedir.

⁴ XML, Extensible Markup Language’in kısaltması olup hem insanlar hem bilgi işlem sistemleri tarafından kolayca okunabilir dokümanlar oluşturmayı sağlayan bir işaretleme dilidir.

arada tutma ve aynı zamanda karışıklığı ve tekrarları engellemek için üst veriyi nesnelere bağlamak için uygun bir yöntem gereklidir. Başka bir üst veri tipi, METS XML şeması bu ilişkileri kurarak bir entelektüel varlıkla ilişkili sayısal nesnelere başa çıkmaya yardımcı olur (Borghoff vd., 2006).

Üst veri sayısal dokümanların korunmasında faydalı bir araç olsa da bunun doküman ile ilişkisi, dokümanın oluşması sayısal ortamlarda tutulması, kürasyonu ve kullanıcılara sunulması gibi birbiri ile ilişkili pek çok konu bulunmaktadır. Söz konusu sayısal depoların oluşumu ve diğer işlevler konusunda birlikte işlerlik gibi ölçütlerin sağlanması gerekli olduğundan bu konuda standardizasyona ihtiyaç bulunmaktadır.

Sayısal arşivleme standartlarının oluşmasını sağlamak amacıyla ISO adına Consultative Committee for Space Data Systems (CCSDS) tarafından geliştirilen OAIS (*Open Archival Information System*) referans modeli genellikle sayısal koruma sistemleri için kabul edilebilir bir şablon sunar. Bununla birlikte OAIS çerçevesi ile tanımlanan sayısal dokümanların korunması ile ilgili çerçeve ve tanımlar her ne kadar kapsayıcı olsa da iki boyutlu ifadelerin egemen olduğu bir evren için geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu alanda, sayısal teknolojilerin mümkün kıldığı üç ve dört boyutlu belgeleme teknikleri için geliştirilecek daha detaylı çalışma ve standartlara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

SAYISAL ORTAMDA KÜLTÜREL MİRAS VERİLERİNİN KORUNMASI

Addison (2008) yakalama (*capture*) ve sayısallaştırma, üst-veri kullanımı, teknoloji seçimi, veri sayısına karşılık veri kalitesi ve arşivleme protokollerinde tutarlı olma ihtiyacına işaret eder. Bu sebeple de fotoğraflar, 3B tarama verisi, ölçümler, dokümanlar, ses ve video kayıtları gibi her miras materyaline en az 14 noktalı temel üst-veri şablonu eklenmesini önerir (Tablo 1) .

Tablo 1 Addison'ın (2008) önerilen sayısal miras üst verisi

Tip	#	Veri Kodu/Biçem
Ne	i.	Miras No.
	ii.	Başlık
	iii.	Miras Tipi/Sınıflandırması (örn. Kültürel:arkeolojik,...)
	iv.	Miras Dönemi (örn. Jeolojik yada tarihi...)
	v.	Miras Zaman Aralığı
Neden	vi.	Amaç (üretilmesinin/kaydedilmesinin sebebi)
Nasıl	vii.	Kayıt cihazı Parametreleri (tip, örnekleme oranı, kesinlik...)
	viii.	İkincil Araç (lar) (Veri Manüplasyonu)
	ix.	Çevresel Şartlar
Kim	x.	Sunan ve Sunum tarihi
	xi.	Haklar verilmiş/tutulmuş mu?
	xii.	Yazar/Hak Sahibi
	xiii.	Sponsor/Deskteleyen/Müşteri
Ne Zaman	xiv.	Tarih (Kayıt ve Manüplasyon)
Nerede	xv.	Yer (enlem/boylam+ gerekiyorsa pusula yönelimi)

Kültürel Miras çalışmalarında arşivleme ve belgeleme, kamu iletişimi ve eğitimi, tarihsel çalışmalar ve deneysel mimari ve kentsel tarih çalışmaları gibi amaçlarla mevcut mirasın üç boyutlu olarak sayısallaştırılması ve harap olmuş veya eksik kısımların tamamlanması amacıyla çeşitli modelleme programları ile tamamlanmaları ile; geleneksel koruma aktivitelerinin bir uzantısı olarak; üretilen üç boyutlu görselleştirmeler, benzeri amaçlarla daha önceden üretilen 2 boyutlu belgeleme tekniklerine açık üstünlükleri nedeniyle, sayısal teknolojilerin yaygınlaşması ile oldukça yaygın biçimde kullanılır hale gelmişlerdir.

Addison, Santana Quintero ve Severo (2008) sayısal ortamda oluşturulmuş kültürel miras veri miktarındaki artışın ortaya koyduğu sorunları üç ana başlıkta toplamaktadır. Bunlar:

1. Parçalılık: Bu bilgilerin önemine rağmen, genellikle bağlantısız ve bireylerin veri depolarında kalması, alan yöneticisi veya uluslararası organizasyonların erişimine kapalı olması;
2. Güvenilirlik: Oluşturulan bilginin farklı özellikleri yanında doğru etiketlemesi ve kategorizasyonu yanında, kalıntıların değişimi, kullanılan araçların kalibrasyonu ve hata

payları, çevresel faktörlerin tespitin güvenilirliğine etkisi, insani değer yargıları ve hatalar, verinin kökenine ilişkin bilgilerin bulunmaması;

3. Dayanım: verinin dayanımı için gerekli özenin gösterilmemesi nedeniyle verilerin kaybı; olarak sayılmıştır.

Pek çok araştırmacı dünyanın her yerinde sayısal mirasın her türlü fiziksel mirasa oranla çok daha hızlı bir şekilde yok olduğunu saptamışlardır (Thwaites, 2013). Addison (2008), bunun sebeplerini uygun olmayan standartlar, anlayış eksikliği ve bazı durumlarda kaybolmadan, bir an önce “kurtarmak” amacıyla yapılan tespit ve sayısallaştırma çalışmalarının sıklıkla tersi yönde sonuç vermesine bağlar.

Tablo 2 Addison’un yöntemine göre saklama biçimlerinin ömürleri (Santana- Quintero & Addison, 2008)

Taş (Örn. Tarihi Bina)	1000’lerce yıl
Kağıt (Örn. Çizimler)	100’lerce yıl
Manyetik/Optik Saklama	10’larca yıl
Kodlama (Örn. VRML)	Birkaç yıl

Söz konusu üç boyutlu görselleştirmelerin yaygınlaşması ile toplanması, denetlenmesi, yayımı, güncellenmesi, korunması ve dağıtımı için gerekli veri havuzlarının eksikliği önemli bir sorun olarak belirmektedir. Bu durum, üretilen bilginin korunması için gerekli gayretin, bulunabilirliğini sağlayacak bir arama motorunun ve üretilen bilginin eş denetim sürecinden geçerek yayımını sağlayacak herhangi bir organ bulunmaması yanında son kullanıcıların erişimine açık olmaması nedeniyle yok olma ve amacını tamamlayamama sonucunu doğurmaktadır (Koller, Frischer, & Humphreys, 2009).

Addison, Santana Quintero ve Severo (2008) iyi geliştirilmiş bir miras bilgi havuzunun:

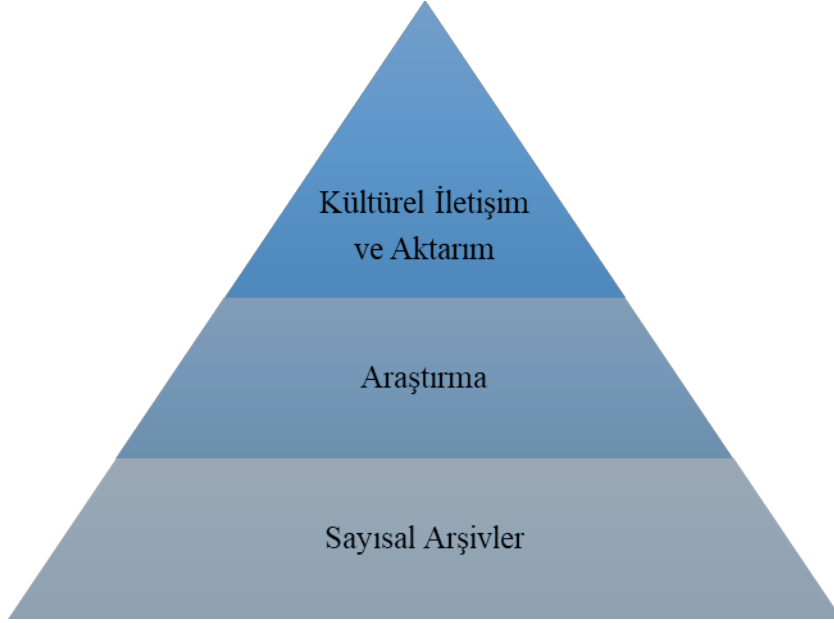
- Mekânın değer/önem ve bütünlüğünü ortaya koyan, çok disiplinli çalışmalarla oluşturulmuş verinin güvenli (hem veri güvenliği hem veri koruması açılarından) biçimde saklanması;
- Farklı ortamlara destek vermesi (harita, imaj, çizim, doküman, CAD dosyaları, video ve ses kayıtları vb.);
- Sezgisel arama ve başka kayıtların doğrudan eklenebilmesini sağlaması;
- Açık basit ve insanlar tarafından çözülebilecek veri strüktürleri ile uzun dönem kullanılabilirliği sağlaması;
- Toplanan bilgilerin yayımı ile mirasa ilgiyi ve alakayı canlı tutması;
- Bilgiye dayalı karar almayı sağlaması;
- Yerin bütünselliği (fiziksel biçim, malzeme vb.) ve tarihi ve kültürel önemini korumak için mekânın yönetimi, bakımı ve korumasını sağlaması;

gerektiğini ifade ederler.

Bu tespitler doğrultusunda Koller, Frischer ve Humphreys (2009) verimli, kapsamlı ve bütüncül kültürel miras bilgi sistemlerinin oluşturulması için gerekli araştırma konularına dikkati çeker. Bu başlıklar: *sayısal haklar yönetimi; kültürel miras verisi ile ilgili üst veri standartları; kültürel miras görselleştirmelerinde belirsizlik görselleştirmesi; veri sürüm kontrolü; analitik değerlendirme yöntemleri ile uyumluluk; arama ve indeksleme; birlikte çalışabilirlik; uzun dönemli koruma ve eş kontrollü bir arşiv yapısının organizasyonel ve mantıksal yapısı* olarak sıralanır.

SONUÇ

Sayısal koruma amaçlı, kürate edilen ve gelişime açık sayısal miras arşivlerinin sanal miras çalışmalarında kullanımı ilk ve önemli bir basamaktır (Şekil 1). Bununla birlikte, söz konusu depoların eksikliği veya yetersizliği nedeniyle, gerçekleştirilen sayısal miras çalışmaları risk altındadır.

Şekil 1 Sayısal Miras için Uygulama Katmanları (Zhou ve diğerleri, 2012)

Bununla birlikte ADS (*Archaeology Data Service*) gibi projeler, Europeana⁵, UK Joint Information Systems Committee (JISC) gibi organizasyonlar, çevrimiçi ve büyüyen bir arşiv oluşmaya başladığının ipuçlarını verir (Ch'ng, Gaffney, & Chapman, 2013).

Mevcut durumun sayısallaştırılma teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasına paralel olarak sayısallaştırılmış verilerin BIM türünde akıllı nesnelere dönüştürülmesi çalışmaları yanında (P. Pauwels & Verstraeten, 2008), anlamsal web çalışmaları da (Pieter Pauwels, Bod, Di Mascio, & De Meyer, 2013; Santos, Serna, Stork, Fellner, & Igd, 2014) bulunmaktadır. Bu alanda sayısal tarama cihazları gibi yüksek miktarda 3 boyutlu veriyi çok kısa zamanda oluşturan cihazların sundukları nokta bulutu verilerinin önce poligonlardan oluşan anlamlı sayısal nesnelere oradan da malzeme özellikleri bileşimleri ve bozulma durumu gibi özelleşebilecek akıllı nesnelere çevirmeyi sağlayacak yöntemler ve yazılım araştırmaları devam etmektedir.

Bunlara ek olarak sosyal yapıyı oluşturan topluluklar, ilgili gruplar gibi bileşenlerin koruma sürecine katılması, bu yapının analizi, koruma politikaları geliştirilmesi ve diğer yandan sosyal medya olarak anılan platformlardan yararlanmanın yeni yöntemleri üzerinde çalışılmaktadır. Bu miras iletişiminde önemli yer tutan özelleştirebilme ve korumaya katılımın sağlanması amaçları için son derece gereklidir.

Ülkemizde son yıllarda gerçekleştirilen İstanbul 2010 kültür envanteri projesi, yerel belediyelerin yetki alanlarındaki kültürel yapıları tanıtmaya ihtiyacı ile kurdukları çevrimiçi veritabanları, Kültür Bakanlığının ilgili kurumlarındaki kültürel miras evrakını sayısallaştırması gibi çabalar ülkemizde söz konusu bilgi yönetimi ihtiyacını ortaya çıkaran projeler olarak sayılabilir. Bununla birlikte henüz bu konuda ihtiyaç veya benimsenecek standartlar konusunda herhangi bir çaba olmaması bu çalışmaları risk altına sokmaktadır. Bunun yanında mimari koruma projelerinin yaygınlıkla benimsediği sayısal yöntemlerle gerçekleştirilen tespit çalışmaları (Örn. sayısal fotoğraflar, 3d. Tarama sonuçları vb.) hedeflenen projenin sonlanması ile yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır. Halbuki bunlar ileride söz konusu olabilecek koruma ve yorum çalışmaları için önemli kaynaklardır.

⁵ Europeana sayısal veri deposunda yer alan kaynaklara erişimi ve söz konusu yeniden kullanılabilir kaynaklar ile gerçekleştirilecek uygulamalar için uygulama geliştirme arayüzü 2013'de duyurulmuş ve 2016 yılında toplam 151 örnek uygulama ve 17 araç diğer kullanıcılar tarafından geliştirilmiştir (Europeana, 2016).

Bu konularda yapılacak araştırmalar ve standartların belirlenmesinin ardından ancak ortaya çıkabilecek olan kültürel miras veri havuzları ile söz konusu ortamın dönüştürme potansiyelinin tam anlamıyla miras yönetiminde daha etkin bir rol oynaması sağlanabilecektir. Sayısal miras çalışmaları ve uygulamaları arttıka, bu konudaki gayretlerin de artacağı ve kapsayıcı, bağlı ve bütünleşik bir arşiv ağının oluşacağı öngörülebilir.

KAYNAKÇA

- Addison, A. (2008). *The Vanishing Virtual: Safeguarding heritage's endangered digital record*. İçinde Y. E. Kalay, T. Kvan, & J. Affleck (Ed.), *New Heritage: New Media and Cultural Heritage* (ss. 27–39). London ; New York: Routledge. <http://doi.org/10.4324/9780203937884>
- Addison, A., Santana- Quintero, M., & Severo, M. (2008). *Cultural heritage repositories: Digital Archives for Conservation and Management. Browsing architecture: Metadata and Beyond*, 306–317.
- Borghoff, U. M., Rdig, P., Schmitz, L., & Scheffczyk, J. (2006). *Long-Term Preservation of Digital Documents*. <http://doi.org/10.1007/978-3-540-33640-2>
- Ch'ng, E., Gaffney, V. L., & Chapman, H. (2013). *Digital Heritage: Concluding Thoughts*. İçinde E. Ch'ng, V. Gaffney, & H. Chapman (Ed.), *Visual Heritage in the Digital Age* (ss. 327–348). Springer International Publishing. <http://doi.org/10.1007/978-1-4471-5535-5>
- Economou, M. (2016). *Digital Heritage*. W. Logan, U. Kockel, & M. N. Craith (Ed.), *A Companion to Heritage Studies*. Chichester İçinde : John Wiley & Sons, Inc.
- Europeana. (2016). *Apps showcase - Europeana Labs*. 01 Ocak 2016 tarihinde, <http://labs.europeana.eu/apps?page=2> adresinden eriřildi
- Hartman, J., & Wernecke, J. (1996). *The VRML 2.0 Handbook: Building Moving Worlds on the Web*. Addison-Wesley.
- Hedstrom, M., Ross, S., Ashley, K., Christensen-Dalsgaard, B., Duff, W., Gladney, H., ... Neuhold, E. (2003). *Invest to Save: Report and Recommendations of the NSF-DELOS Working Group on Digital Archiving and Preservation*.
- Harvey, R. (2005). *Preserving digital materials*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Johnson, C. (1996). *Virtual Tours of Dudley Castle archive*. 01 Mayıs 2016 tarihinde, <http://www.exrenda.net/dudley/index.htm> adresinden eriřildi
- Koller, D., Frischer, B., & Humphreys, G. (2009). *Research challenges for digital archives of 3D cultural heritage models*. *Journal on Computing and Cultural Heritage*, 2(3), 1–17.
- Pauwels, P., Bod, R., Di Mascio, D., & De Meyer, R. (2013). *Integrating building information modelling and semantic web technologies for the management of built heritage information*. 2013 Digital Heritage International Congress İçinde (ss. 481–488). Ieee. <http://doi.org/10.1109/DigitalHeritage.2013.6743787>
- Pauwels, P., & Verstraeten, R. (2008). *Architectural Information Modelling for Virtual Heritage Application*. İçinde International Conference on Virtual Systems and Multimedia (VSMM) (ss. 18–23). Archaeolingua.
- Pendlebury, M. (1996). *3D Virtual Reality reconstruction on the Internet using VRML*. Manchester Metropolitan University.
- Santana- Quintero, M., & Addison, A. (2008). *Digital tools for heritage information management and protection: The need of training*. *Lecture Notes in Computer Science (including subseries Lecture Notes in Artificial Intelligence and Lecture Notes in Bioinformatics)*, 4820 LNCS, 35–46. http://doi.org/10.1007/978-3-540-78566-8_4
- Santos, P., Serna, S. P., Stork, A., Fellner, D., & Igd, F. (2014). *The Potential of 3D Internet in the Cultural Heritage Domain*. İçinde M. Ioannides & E. Quak (Ed.), *3D Research Challenges in Cultural Heritage* (ss. 1–17). Springer Heidelberg.
- The Chicago Manual of Style Online*. (2016). *The Chicago Manual of Style Online: Proofreading*. 04 Mart 2016 tarihinde, http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_proof.html adresinden eriřildi
- Thwaites, H. (2013). *Digital Heritage: What Happens When We Digitize Everything?* İçinde E. Ch'ng, V. Gaffney, & H. Chapman (Ed.), *Visual Heritage in the Digital Age* (ss. 327–348). London: Springer-Verlag. <http://doi.org/10.1007/978-1-4471-5535-5>

Töre, T. (2017). Mimari Koruma Bağlamında Artırılmış Mekân Uygulamalarının Kullanımı ve Değerlendirilme Ölçütleri “@Rkademi” Uygulaması. (Doktora Tezi) Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

UNESCO. (2003). Charter on the Preservation of Digital Heritage. 32nd General Conference. Paris: UNESCO.

TÜKETİM TOPLUMLARINDA KÜLTÜREL AÇIDAN MEKAN KAVRAMININ ÖLÇEKLENDİRİLMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Arzu ERÇETİN
İstanbul Kültür Üniversitesi
orcid.org/0000-0002-8381-0011
a.eceoglu@iku.edu.tr

ÖZ

Tüketim toplumlarında bir nesne olarak mekan kavramı ele alındığında, bu kavramın geçmişten günümüze gerek tanım oluşumlarında, gerek kültür ve diyalektik anlamda yaşama yön veren, kaliteyi estetik ve ergonomik açıdan nitelendirebilen tanımlar çerçevesinde inceleyip ortaya kayabiliriz. Kültür çerçevesinden bakıldığı zaman uygulama alanları açısından sadelikten ve işlevsellikten uzak tanımlanabilen mekan kavramı özellikle günümüz Türkiye sinde eleştirel açıdan da çok acımasız ve ironik yorumlar ile karşılaşmaktadır. Ancak akademik ve teorik hiçbir zemini olmayan zümreler tarafından yapılan bu ironik yorumlar kültürel özelliği bulunmayan yapılara karşı tamamı ile yumuşamakta ve İstanbul un kent kimliğini değiştiren yapıları destekler nitelikte şekillenmektedir. Bu bildirinin amacı sürekli göç alan ve her gün yeni bir beton yapılaşma ile tarihi kültürünü dikey de yükselen çizgisel silüetlere bırakan İstanbul' a inşaat firmaları tarafından sunulan mekan ölçeklerini örnek seçilen Toki işbirliği ile ortaya konulan projeler bağlamında incelemektir.

Anahtar kelimeler: Kültürel benlik, kent kimliği, kentsel tasarım, mekan, tüketim, ölçek

IN THE CONSUMER SOCIETY THE CONCEPT OF CULTURAL SPACE SCALING: THE CASE OF ISTANBUL

ABSTRACT

The scaling of the concept of space by the aspect of culture in consumption societies; example of İstanbul. When the concept of space is considered as an object in consumption societies, we could examine and reveal this concept in both making definition from past to present, and guiding life by cultural and dialectical sense. Also by looking within the scope of definitions which describe quality, aesthetically and ergonomically. From the cultural point of view, the concept of space can be defined as afar from simplicity and functionality according to its field of application, and especially in contemporary Turkey, it is faced with cruel and ironic comments in the aspect of critics. But these ironic comments made by the denomination who have no academic and theoretical back grounds, are completely softened against the construction which does not have cultural features and they are shaped to support the structures that change the city identity of İstanbul. The purpose of this notification is to evaluate the space scales presented by the constructor companies to İstanbul where continuously getting immigrants and everyday with a new concrete formation, leave its historical culture to vertical rising up linear silhouettes, with cooperation of TOKİ according to their selected sample projects.

Keywords: Cultural Self, City Identity, Urban Design, Space, Consumption, Scale

GİRİŞ

Yüzyıllardır süre gelen bir sorudur bu; Mekanı var eden kazandırılan işlev midir, yoksa içindeki yaşanmışlıklar mı? Peki mekanı tanımlamak için bize gerekli olan şey sadece dört duvar, tavan ve döşemeden oluşan alan mıdır, yoksa gözün alabildiğine uzanan açıklıklar mı? İçinde bulunduğumuz evren, nefes aldığımız dünya, ait olduğumuz ülke, yaşadığımız şehir ve ihtiyaçlarımızı karşıladığımız evimiz; bunlar bize mekan kavramını tanımlamakta yardımcı olan öğeler midir yoksa hayatımızı tanımlamamıza, işlev yüklememize, barınma vb. ihtiyaçlarımızı karşılamamızdaki temel öğeler midir?

Bu kavramları düşünürken unutulmaması gereken öğelerden biride ait olma duygusudur. İnsan hayatında diğer canlılardan farklı olarak 12 yıllık bir süreçte gelişen ve insanın toplumdaki asıl yerini belirlemesini sağlayan bu duygu evrimini gerçekleştirdiği bu süre zarfının sonunda kişinin hayata

Submit Date: 15.09.2017, Acceptance Date: 17.11.2017, DOI NO: 10.7456/10801100/002

11

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

bakış açısını belirlemekte ve toplum karşısındaki yerini ortaya koymaktadır. Zaman kavramı ile ortaya konan aidiyet kavramı aslında bizim nerede neden var olmak istediğimizin de temelini oluşturmaktadır. Aslında her şey yaşam ile alakalıdır ve insan tamamı ile yaşamın içindedir. Üstünde ya da yanında değil. Tıpkı şehir kavramı gibi. Hayatımızın 7 gününü, 24 saatini, her dakika ve her saniyesini zorunlu veya keyfi sebepler dışında değiştirmedikimiz İstanbul gibi.

Aslında kocaman bir bütünleşik mekan dır İstanbul. İçerisinde 7 tepeyi, onlarca ilçeyi binlerce haneyi ve milyonlarca insanı barındıran kocaman bir mekan. Bu mekanda zaman geçiren birey ne gecesinden, ne gündüzünden, ne kavgasından ne de keyfinden geri koyamaz kendisini. Parlak yıldızları dikkat çektiği kadar gündüzleri bile görmezden gelinen alt başlıklara, detaylara sahiptir. El sürülmeye çalışıldığında 3. Sayfa manşetlerinde yer alan mahremiyeti, yıkım haberlerinden, yıkılan ocakların yerine dikilen gökdelenlerden, alışveriş merkezlerinden kendini bir anda 1. Sayfa manşetlerine taşır. Bilinen mimari ve doğa harikası manzaraları kadar herhangi bir doğal afette Türkiye' nin Milli felaketi gibi karşımıza çıkar İstanbul. Uğruna yazılan kitaplardan, şiirlerden yahut çekilen belgesel filmlerden ziyade eğrisi ve doğrusu ile yaşanılabilir bir hayattır İstanbul.

KENTSEL KİMLİK KAVRAMI

Kent kavramı teknik açıdan ekonomik, kültürel, siyasal, sosyal birçok olgunun birlikte nitelendirildiği ayrıca canlıların hayatlarını sürdürebilmeleri amacı ile planlanan, yapılandırılan ve işlevlendirilen bir alan, genel anlamda total bir mekan yani yerleşimdir. Bütüne bakıldığı zaman kendi içerisinde sosyal ve kültürel açıdan pek çok farklılığı bünyesinde barındırmaktadır.

Bir kentin kimliği o kentin tarihi, coğrafyası, içinde yaşayan medeniyetleri, ilk yerleşimden bu güne geçirdiği evreleri, topografyası, bitki örtüsü, iklimsel faktörleri, jeopolitik konumu, içinde yaşayan insanları, Doğu kenti veya Batı kenti oluşu, deniz ve karayollarıyla olan bağlantısı, başka kültürlerle olan açıklığı veya kapalılığı, içinde barındırdığı canlı türleri, geçirdiği işgaller veya savaşlar, depremler, bir devlete başkentlik yapıp yapmadığı ve sayısı artırılacak daha birçok etken bir kentin kimliğini oluşturan öğelerdir. Modern dönemde turizm, sanayi, hizmet, tarım vb. kent kimliğini etkileyen başlıca unsurlar olmuşlardır(Ayyıldız, S.Ertürk, F.).

Kent imgesi çevre ve canlı arasındaki ilişkinin karşılıklı alışverişleri sayesinde uzun yıllar sonucunda oluşur. Bu süreçte insan çevrenin kendisine sunduklarını algılar, adapte olur, sahip çıkar, şekillendirir ve ait olur. Şekillendirme sürecinde kendi sınırlarını tanımlayan insan böylelikle etrafını şekillendirmeye başlar. Kent imgesini oluşturan bölge, düğüm ve bağlantı noktası, referans noktası, prestij alanı, sınır gibi kavramlar ve olgular oluşmaya başlar. Kendi alanını tanımlayan insan zamanla çevresini de tanımlamaya başlaması sonucu diğer insanlarla kent imgesini tanımlayan alt yapının da şekillenmesini oluşturmuş olur.

Kent kimliğini oluşturan somut kimlik öğelerinin ikinci alt grubu, yapay kimlik öğeleridir. Yapay kimlik öğeleri, doğal yapı üzerinde insan etkisi ile oluşan her türlü ürünü içermektedir. Ancak bunlardan, özellikle bir kenti diğerlerinden ayıracak şekilde ona özgünlük sağlayan, arazi kullanımı, kentsel doku, mimari miras, sembol öğeler, kent silüeti ve panorama yapay çevre özellikleri olarak sayılabilir (Markoç, İ.).

KÜLTÜR' ÜN KENT KİMLİĞİNE ETKİLERİ

Kültür; sosyal antropoloji, sosyal psikoloji, tarih, sosyoloji ve etnoloji gibi sosyal bilimlerin ortak olarak ele aldıkları bir konudur. Tabii ki, bu bilimlerin her biri kültürü, kendilerini ilgilendiren yönleriyle ele almaktadırlar.

Cemil Meriç'e göre kültür, kaypak bir kavramdır. Tahlil edemezsiniz, çünkü unsurları sonsuz. Tasvir edemezsiniz çünkü bir yerde durmaz. Manasını kelimelerle belirtmeye kalktınız mı, elinizde havayı tutmuş gibi olursunuz. Bakarsınız ki, her yerde hava var, ama avuçlarımız bomboş dur.

Sanayi devrimi ile birlikte kentler, her yıl yüz binlere varan nüfus akınına uğramış, gelen insanların yeni ihtiyaçları için “barınma, yeme içme, alışveriş mekanları, yeni yollar, kamu binaları” derken şehirler kontrolsüz bir şekilde büyümeye başlamıştır. Kentlerin mevcut yapısı bu yeni durumu

hazmedememiş ve bunun getirisinde hem alt yapısal çalışmalar niteliğinde hem de planlama konularında sıkıntılar baş göstermiştir. Kentleri yaşadığı bu problemler çarpık kentleşme kavramını oluşturmuştur. Kentleri karşılaştığı problemleri başlıca: güvenlik ve suç oranlarının artması, sağlıksız çevre, istihdam, ulaşım – dolaşım, sağlık problemlerinin artması, konut sorunu, alt yapı yetersizliği, kalitesiz mimari ve fiziksel çevre, kültürler arası uyum – uyumsuzluk v.b. başlıklar ile sınıflandırabiliriz.

Ülkemizde kentlerimizin kimlik altyapısını, Anadolu yarımadasındaki yaklaşık 5 bin yılı bulan sivil yaşamın oluşturduğu farklı ve zengin kültürlerin karşılıklı etkileşimleri ile birlikte özellikle son sekiz yüz yılı aşan Osmanlı dönemi oluşturmaktadır. Tarih boyunca, ülkemizde kentsel mekan oluşumunda, sosyal yaşam ile bütünleşen, toplumun kısıtlı olanaklarına akılcı, yaratıcı çözümler içeren, ancak yaşam biçimleri ve teknolojiye yararlanma açısından, zaman içerisindeki dönüşümleri ağır seyreden, köklü olmayan uygulamalar süregelmiştir. Özellikle dönemin üretim mekanizmalarına ayak uyduramayan Osmanlı İmparatorluğu'nun 20. yüzyılın başlarında çökmesinin yanısıra sanayi devrimini yaşamamış olan Türk toplumu, kültürel aydınlanmayı da gerçekleştirememiştir. Bu dönemden sonra Atatürk' ün topluma biçtiği çağdaş kimlik anlayışı 1923- 1945 yılları arasında toplum tarafından bir yaşam biçimi olarak benimsenmiştir.

Buna karşılık olarak İkinci dünya savaşından sonra kentin ve kente dair her objenin talan edildiği dönem başlamasıyla birlikte toplumda ulusal kimlik anlayışı ve arayışı sona ermiştir. Özellikle 2000' li yıllar yani "Milenyum Çağı" başlığı itibari ile de kentleri etkisi altına alan bu süreç devam etmektedir. 1923 yılı ile geniş çaplı kentleşme süreci yaşamaya başlayan ülkemiz kentlerin merkezden kontrollü sanayi ile birlikte büyümesini sağlarken kentlerin yeni kimliklerinin ve değerlerinin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle bu dönemde ön plana çıkan idari merkez olarak Ankara, sanayi kenti olarak Eskişehir, Bursa, Zonguldak vb. kentler kimliklerini kısa dönemde değiştirmiştir. Ancak 1950 sonrasında kırdan kente göç ile gelen büyük kitlelerin kentlerde yer alması ile oluşan kır kültürü, mevcut kent kimliğini oluşturan yaşam tarzını ve mekan kullanımını değişime uğratmaktadır. Bu aşırı nüfus artışı mevcut kentleri bir anda mekansal olarak hazırlıksız yakalamakta ve oluşan talepleri karşılayamaz duruma düşürmektedir. Bu durum kentlerde ciddi boyutlarda konut sorunu yaşanmasına ve kentsel yenileme işleyişinin hızlanmasına yol açmaktadır. Bu süreç hızlanarak kentleşme sürecindeki kentlerde kültürel yapının değişimine ve bunun mekana yansımaya neden olmaktadır. Bu değişim kentlerin oldukça disiplinsiz gelişim göstermesine ve kentsel değerlerin koruma gereksinimlerinin göz ardı edilmesine neden olduğu gibi sağlıksız kent gelişmesi sürecini de beraberinde getirmektedir. Bu süreç günümüzde de hızlanarak tüm kentlerde kültürel yapının değişimine ve bunun mekana yansımaya neden olmaktadır.

Resim1: 1918 Kasımpaşa

Resim2: 2017 Kasımpaşa Kızılay Meydanı

Kentleşme sürecinde ekonomik nedenlerle kırdan kente göç eden bireylerin öncelikle mevcut kent yapısı içinde emildiği ve kapasite fazlası göçlerde ise kentin dışına doğru taşarak gecekonduya taşındığı görülmektedir.

Öncelikle mevcut kent yapısı içinde emilen nüfus, kent içinde sosyo - ekonomik yönden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılık, kentte öncelikle sosyo - ekonomik yapıda kültürel özelliği doğrultusunda yaşam biçimi oluşturmada, dolayısı ile kırsal nüfus oranı asimilize edilemeyecek boyuta ulaştığında ise kentin sosyokültürel yapısında ve kentsel mekanda sorunlar oluşturmaktadır. Bu da beraberinde öncelikle kentsel yaşam alanında bulunduğu mekanın kullanımında kır yaşamı sergilemesini getirmektedir. Diğer bir sorun ise göç eden kişilerin yaşadıkları çevreye yakın ortak kullanım alanlarını amacı dışında kullanmaya yönelmeleridir. Bunların yanı sıra kent kimliğinde ve değerlerin yok edilmesinde en önemli ve etkin olarak kullandıkları yöntem ise kentsel yenileme olgusundaki yapılaşma biçimini değiştirerek yenilemeyi amaçları doğrultusunda rant ekonomisine dönüştürmeleridir. Kent yapısında göç olgusu ile yer alan farklı sosyal tabakaların kentlerin mekansal yapılarını nasıl değiştirdikleri ortaya çıkmaktadır. Kentlerde var olan sosyal yapının değişmesi ile birlikte en üst kademelerde yer alan sosyal gruplar merkezden dışa doğru yer alması gerekirken, ekonomik eylemlerdeki farklılaşma ile kentte yer alan her sosyal grup iç içe olmaktadır.

Bu da beraberinde kent kültürünün ve kimliğinin farklılaşmasına bağlı olarak değişmesine neden olmaktadır. Böylelikle kentte aynı mekanda yer alan bireylerin ortak kimlik ve değer arayışlarına neden olmaktadır.

BİR TÜKETİM TOPLUMU OLARAK İSTANBUL

İstanbul, yerleşim tarihi 300 bin, kentsel tarihi yaklaşık 3 bin, başkentlik tarihi 1600 yıla kadar uzanan Avrupa ile Asya kıtalarının kesiştiği noktada bulunan bir dünya kentidir. Şehir çağlar boyunca farklı uygarlık ve kültürler ev sahipliği yapmış, yüzyıllar boyu çeşitli din, dil ve ırktan insanların bir arada yaşadığı kozmopolit ve metropolit yapısını korumuş ve tarihsel süreçte eşsiz bir mozaik halini almıştır. Uzun zaman dilimleri boyunca her alanda merkez olmayı ve iktidarda kalmayı başaran dünyadaki en yerleşim yerlerinden biri olan İstanbul geçmişten günümüze bir dünya başkentidir.

İstanbul kesintisiz bin altı yüz yıl boyunca, 330'dan 1922'ye kadar olan dönemde; Roma İmparatorluğu (330-395), Bizans İmparatorluğu (395-1204, 1261-1453), Latin İmparatorluğu (1204-1261) ve Osmanlı İmparatorluğu (1453-1922) olmak üzere dört farklı imparatorluğa başkentlik yapmıştır. Bu imparatorluklardan üçü var oldukları dönemde dünyanın en büyük güç ve iktidar sahibi devletleri olarak tarihe geçmiştir. Hepsinin İstanbul'dan yönetildiği düşünüldüğünde şehrin tarihsel önemi ve değeri anlaşılabilir.

Tarihe adını altın harflerle yazdıran bu şehir günümüzde sürekli göç alması, bundan kaynaklanan çarpık kentleşme, belediyelerin bu hızlı artışa ayak uyduramaması, rant beklentileri ve daha birçok çıkar amaçlı atılan adımlar nedeni ile alt yapı sorunları başta olmak üzere büyük yaralar almıştır. Özellikle son 20 yıllık dilimde geçirdiği depremler, çağa ayak uydurma çabalarında adım başı yükselen inşaatlar (alışveriş merkezler, iş kuleleri, gökdelenler vb.) sayesinde her yer beton yığına dönmeye başlamış ve yeşil alan minimum derecede değerlendirilme noktasına gelmiştir.

Resim 3: 1980 1. Levent

Resim 4: 2015 1. Levent

Oysaki 3 bin yıllık tarihinde hüküm süren Devletlerden kalan yapıları ile de (Surlar, Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı, Topkapı Sarayı, Nuruosmaniye Cami, Mihrimah Sultan Cami, Ayasofya, Kapalı Çarşı vb. başta olmak üzere birçok mimari harikayı) yerini tarih kitaplarında almıştır.

Kentsel değişim ve dönüşüm süreci temelinde büyük planlamalar gerektiren bir süreçtir. İstanbul' da çok uzun zamandır süregelen bu durum geri dönülmesi zor hatta imkânsız hataları ortaya koymuş ve daha fazla hata yapmamayı gerektiren bir süreci de beraberinde getirmiştir. Bu yüzden artık şehirle ilgili yapılacak çalışmalar kepçelerle kazılıp yığınlar halinde harabeleri oraya buraya bırakmayı ya da tarihi yıkararak geçmişî yok etmeyi değil yapılan hataları yapmamaya özen göstererek yenileşme ve gelişme çalışmaları yapmayı gerektirmektedir. Bu da çok dikkat isteyen bir süreçtir. Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük ve tarihi geçmişe sahip şehirlerden biri olan İstanbul' un Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar nasıl bir şehirleşme sürecinden geçtiğini ve geçmişin herhangi bir etki bırakıp bırakmadığını irdelemek ve analiz etmek gerekir.

İstanbul'un bu duruma gelmesinde merkezî yönetimde siyasilerin, yerel yönetimlerde Belediyeler, bürokratlar, meslek odalarının olup bitene seyirci kalan toplumun her ferдинin payı vardır. Çarpık kentleşme neticesinde İstanbul'un durumuna bakılacak olursa; gecekondular yerleşim yerleri toplam yerlerin %55'e yakın bölümünü oluşturmaktadır.

Resim 7: Dumankaya Mix

Resim 8: Batışehir

(Dumankaya İnşaat'ın TOKİ iştiraki Emlak Konut GYO A.Ş işbirliği ile inşa ettiği projesidir. 657 konuttan meydana gelen proje, 23-32 katlı 2 blok şeklinde tasarlandı. 1+1 ve 2+1 konutların bulunduğu Dumankaya Miks'te teslimlerin 2014 yılı içinde yapılması planlandı. - TOKİ iştiraki Emlak Konut GYO ile EGEYAPI Group ve diğer bir TOKİ iştiraki olan Emlak Pazarlama İnşaat A.Ş.'nin işbirliğiyle Bağcılar'da hayata geçirildi. 818 metrekare alan üzerinde 23 blok olarak tasarlanan projede toplam 3 bin 350 konut yer aldı. 1+1'den 4,5+1'e farklı konut tiplerinin bulunduğu Batışehir'in 2013 yılı içinde teslim edilmesi planlandı).

Buna müteakiben %20 ile düzensiz yapılaşma gelmektedir. Özetle İstanbul'un %75'i plansız ve kaçak yapılaşma şeklindedir. Düzensiz konut alanlarının ilçe toplam konut alanına göre en fazla bulunduğu ilçeler, Bayrampaşa, Zeytinburnu, Esenler, Bağcılar, Kartal, Pendik ve Bahçelievler ilçeleridir. Düzenli konut alanlarının ilçe toplam konut alanlarına göre en fazla bulunduğu ilçeler; Fatih, Kadıköy, Bakırköy, Beşiktaş, Maltepe, Güngören ilçeleridir. Gecekondular alanlarının ilçe toplam konut alanına göre en fazla bulunduğu ilçeler Ümraniye, Kağıthane, Gaziosmanpaşa, Beykoz, Avcılar ve Eyüp ilçeleridir. Bugünkü duruma baktığımızda bu veriler kısmen de olsa değişmiştir. Hazine ve Belediye parsellerinde 1985 yılından önce yapılan gecekondulara önce Tapu Tahsis Belgesi, sonrasında Tapu Belgesi vermek suretiyle gecekondular olmaktan çıkarılmış olup, kaçak yapı durumu oluşmuştur. Bilinçsizce tahrip edilen yeşil alanlar, yeni inşaatlar da önem verilmeyen temeller, bodrum katlar, dere yataklarına inşa edilen yapılar felaketleri de peşinde getirmektedir.

İstanbul'da 1950'li yıllarda başlayan kentleşme hareketi ile kentsel dönüşüm projelerini kapsamında ortaya çıkan yer seçme tercihleri aynı düzlemde ilerliyor. İstanbul'da teknolojik getirilerinde etkilediği sanayileşme süreci ile birlikte kentin mekânsal biçimlenişi, yeniden planlanan fonksiyonuna uygun olarak mekânsal biçimlenişi ile aynı düzlemde ilerlemektedir. Bu bağlamda ele aldığımız zaman ilk kaçak yapılaşmanın görüldüğü Zeytinburnu, İstanbul'da kentsel dönüşüm dendiğinde de ilk akla gelen kentsel dönüşüm alanı oluyor.

Aynı şekilde gecekondular alanları olarak gelişen alanlarda yeni konut ihtiyacına yönelik yapılacak alanlar olarak belirlenip kentsel dönüşümüne muhattap oluyorlar. Bu günlerde yapılan plan çalışmaları da bu senaryonun gün yüzüne çıkmasına ışık tutuyor. İstanbul çehresini değiştirirken yeni bir mekânsal kurgu yakalamaya çalışırken, onaylanan İstanbul İl Çevre Düzeni Planında da görüldüğü gibi, kent kendini kentsel dönüşüm projeleri ile yeniden üretiyor. Doğal sınırlarına dayanmış ve daha fazla genişleme imkanı bulamayan kentte bir başka değişim senaryosundan da bahsetmek zor görülmüş, bu tür müdahaleler kentin bütüncül olarak ele alınmasını da güçleştiriyor (Kahraman, T.2006).

Bununla birlikte Mimar Sinan' ın Selimiye Camisini tanımlarken kullandığı “Ustalık Eserim” kelimesinin tam karşılığı olarak ülkemizin kelimesinin tam anlamıyla hiç değişmeyen yükselen incisidir. İstanbul bünyesinde bulundurduğu onca tarihi yapı, iki kıtayı birbirine bağlayan köprüleri, eşsiz boğazı ile asırlardır süre gelen geleneği olan farklı dil, din, ırk ve mezhep göz etmeksizin bütün kullanıcılarına kapılarını ardına kadar açmaya devam etmektedir. Bununla birlikte Zeytinburnu semti deniz kenarında inşa edilen yapılar bu ustalık eserinin kazandırdığı ihtişamlı silüeti yok etmektedir.

Resim 5: 16/9 isimli Projenin Görünüşü

Resim 6: İstanbul Silüeti

Kültürel açıdan her geçen gün biraz daha kendini geliştiren şehir 2010 yılında “Avrupa Kültür Başkenti” seçilmiştir. Ayrıca Dünyaca ünlü pop starlar İstanbul stadyumlarını doldururken, opera, bale ve tiyatro gibi sanat dallarında eserler yıl boyu sahnelenir. Mevsimsel festival boyunca, dünyaca ünlü orkestralar, koral müzik grupları ve caz müziğinin efsane isimleri konser vermekteler. 1982 yılından beri düzenlenmekte olan Uluslararası İstanbul Film Festivali, Avrupa'daki en önemli film festivallerinden birisidir. Güzel sanatlarla ilgili olarak 3 yıldır İstanbul Bienali düzenlenmektedir. 1881

yılında kurulan İstanbul Arkeoloji Müzesi kendi türünde dünyanın en büyük müzelerinden biridir. 2004 yılında açılan İstanbul Modern Sanat Müzesi sık sık Türk ve yabancı sanatçıların sergilerine ev sahipliği yapmaktadır. Canlı gösteriler ve konserler için ev sahipliği yapan bir numaralı tarihi mekânlar Aya İrini, Rumeli Hisarı, Yedikule Hisarı, Topkapı Sarayı avlusu ve Gülhane Parkı'dır. Önemli bir kültür öğelerinden biride Türk Hamamı'dır. Osmanlı döneminde yapılan ve buna en iyi örnek olan Çemberlitaş Hamamı (1584), Fatih'in Çemberlitaş semtindedir.

Bizans ve Roma dönemlerinden beri birçok spor faaliyetine ev sahipliği yapan İstanbul; günümüzde futbol, basketbol, voleybol, hentbol ve çeşitli motor ve spor yarışlarına ev sahipliği yapar. Türkiye liglerinin üç büyüğü olarak adlandırılan Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray'ın antrenman ve maç sahaları da burada bulunmaktadır. Ali Sami Yen Spor Kompleksi Türk Telekom Arena, Atatürk Olimpiyat Stadı ve Şükrü Saraçoğlu Stadı UEFA'nın beş yıldızlı stadları arasındadır ve Atatürk Olimpiyat Stadı, 2005 Şampiyonlar Ligi Finali'ne ev sahipliği yapmıştır. Aynı şekilde Şükrü Saraçoğlu Stadı da 2009 UEFA Kupası Finali'ne ev sahipliği yapmıştır. Dünyanın en büyük spor organizasyonlarından biri olan Formula 1 yarışlarına 2005 ile 2011 tarihleri arasında kadar ev sahipliği yapmıştır ve 2012 Grand Prix takviminden çıkarılmıştır. İstanbul Park Pisti, toplam 2 milyon 215 bin m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Türkiye'nin en önemli hipodromu olan Veliefendi Hipodromu kentteki önemli yarışlara ev sahipliği yapmaktadır.

SONUÇ

Çok donanımlı bir o kadar tadilatı devam eden bir yapı gibi karşımızda duran bu yedi tepeli şehir gecesi ve gündüziyle, havası ve suyu ile kullanıcılarını kendisine hayran bırakmaya ve bağımlı kılmaya hiç ara vermeksizin devam etmektedir. Tüm ihtiyaçlara bunca hor kullanılmaya karşılık cevap vermeye çalışan İstanbul 2010 yılı ve sonrası itibari ile gerek kentsel planlamalarda ki hatalar, gerekse de betonlaşmanın yeşil çevre verilerine ait herhangi bir veri bırakmamasından dolayı trafik, alt yapı ve benzeri konularda kırmızı alarm vererek geri bildirimlerde bulunmaktadır. Özellikle lüks semtler sahil şeritlerinde inşa edilen yüksek yapı ve Toki işbirlikli projeler de kampanyalar kapsamında topluma daha sıcak gösterilmek amacı ile sunulmakta ve satışa çıkarılmıştır. Bu projelerin sahip olduğu yüksek kat sayıları gökyüzünün görünürlüğünü bile engellemektedir. Ancak talep fazlalığı nedeni ile bu projelerin sonu bir türlü getirilememektedir. Kültür, sanat, spor v.b. konular da bir çok aktiviteye, bir çok etkinliğe ev sahipliği eden bu kent dur denilmediği takdirde yok olmaya mahkum bir hal almaktadır. Çarpık kentleşmeye biran önce dur denilmediği takdirde alt yapı problemleri, trafik, çevre kirliliği, sağlıksız hava ve yaşam koşulları, kentsel tasarım problemleri hızla artmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Ayyıldız, S.Ertürk, F. “Kentsel Kimlik Bileşenleri ile Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek:Kapanca Sokak Örneği”, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi Journal of Architecture and Life* 2(1), 2017, (65-88) ISSN: 2564-6109 DOI: 10.26835/my.271053
- Ayyıldız, Sonay; Özbayraktar, Mehtap, “Belleğini Arayan Kent: Bir Kentin Görün(mey)en Yüzü”, *Tasarım Dergisi*, Sayı 149, 2005, s. 34-37.
- Bayramoğlu, Nergis, *Kullanıcısı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı- Büyükdere Kentsel Aksı, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.*
- EMİNAĞAOĞLU Z., *Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekan Organizasyonu İlgili Politikalar ve Değerlendirmeler, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, Trabzon.*
- HOVELL MF, Sallis JF, Hofstetter CR, et al.: *Identifying correlates of walking for exercise: An epidemiologic prerequisite for physical activity promotion.Preventive Medicine. 1989,18:856–866.*
- HUBBARD, P. (1995) *Urban design and local economic development. Cities* 12(4): 243-251
- KAHRAMAN, T. *İstanbul Kentinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Planlama Süreçleri, 2006*
- LYNCH, K. (1960) *Kent İmgesi, çev. İ.Başaran (2011) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.*
- GÜNAY, B. (1994) *Kentlerin yeniden üretilmesi süreçleri. Mimarlık* 249:111-114
- TEKELİ, İ. (2011) *Kent Kentli Hakları Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm, Tarih Vakfı, İstanbul.*
- Önem, A. *Buket; Kılınçaslan, İsmet, “Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik”, İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama ve Tasarım, Cilt 4, Sayı 1, Mart 2005, s.115- 124.*

POLAT, S. (2005) Mimarlık ve Kentsel Yaşam Kalitesinin Sağlanması Dönüşüm Projelerinin Rolü: Bursa Santral Garaj Bölgesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış), Uludağ Üniversitesi, 7-84.

SÖKMEN, P. (2003) Kentsel Dönüşüm İçin Kaynak Yaratıcı Sürdürülebilir Bir Planlama Çerçevesi, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 47-51.

<http://www.haber7.com/yazarlar/ihsan-aktas/402431-kent-kimligi>

<https://www.ibb.istanbul/CorporateUnit/Detail/102>

<http://www.dunyabulteni.net/m/istanbul-siluet/190282/ucube-rezidanstan-iliginc-ilan>

BİR KATILIM ARACI OLARAK KENTSEL TASARIM: MEDELLİN MUCİZESİ

Evrım TÖRE
İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul
orcid.org/0000-0001-6720-0232
e.tore@iku.edu.tr

Öznur ÇAĞLAYAN
Y. Mimar, İstanbul
orcid.org/0000-0002-8809-9839
oc@interpartner.com.tr

ÖZ

Karar alma süreçlerinde katılım olgusu gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan coğrafyalarda da tartışılmaktadır. Katılımın kimin için ve nasıl sağlanabileceğine dair tartışmalarda, toplulukların güçlendirilmesinin önemine dikkat çekilmektedir. Bu makalede ele alınan örnek ise bir Latin Amerika ülkesi olan Kolombiya’da yer alan Medellin kentidir. 1940’ların sonlarından itibaren süregelen şiddet dalgası, Medellin’de ekonomik sorunlarla birleşerek adeta bir sorun sarmalı yaratmıştır. Bu sarmalın çözümü 1990’lardan itibaren hayata geçirilen sosyal şehircilik politikaları ve buna bağlı kentsel entegrasyon projeleri bağlamında gerçekleşmiştir. Söz konusu politikaların nasıl hayata geçirilebileceği ise, üç bileşenli ve beş aşamalı bir kurguyu ortaya çıkarmıştır. Bu makalede, üst çerçeveyi tanımlayan kısa bir aktarımın ardından, tespit edilen sorunlu alanlar arasında ilk sırada yer alan Kuzeydoğu Komünü’nde uygulanan Kentsel Entegrasyon Projesi (KEP), tüm aşamalar ve bileşenler bağlamında detaylı olarak açılmaktadır. Teşhis, planlama, tasarım, uygulama ve aktivasyon fazlarının her birinde; fizik mekâna, katılıma ve koordinasyona ilişkin doneler net bir şekilde okunabilmektedir. Söz konusu okuma, tasarımın amaç değil, katılımı sağlamak, toplulukları güçlendirmek için kullanılan bir araç olduğu değerli bir örnek sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Medellin, kentsel tasarım, kentsel entegrasyon projesi, katılım, topluluk güçlendirme

URBAN DESIGN AS A MEANS OF PARTICIPATION: THE MEDELLIN MIRACLE

ABSTRACT

Participation in the decision-making process is discussed in developed countries as well as in developing countries. In discussions of for whom and how participation can be achieved, attention is drawn to the importance of empowering communities. An example of this issue is the city of Medellin in Colombia, a Latin American country. The ongoing wave of violence since the late 1940s, coupled with economic problems in Medellin, has created a vicious cycle. The solution of this cycle has been realized in the context of the socio-political policies and related urban integration projects that have been adopted since the 1990s. The way in which these politics can be passed on is a three-component, five-step process. In this article, the Urban Integration Project (UIP) implemented in the Northeast Community, which is the first among the troubled areas identified after a brief transfer describing the upper framework, opens in detail in the context of all stages and components. In each phase of diagnosis, planning, design, implementation and activation; physical space, participation and coordination can be clearly read. The reading provides a significant example, that design is not a goal, but a means for participation and empowerment of communities.

Keywords: Medellin, urban design, urban integration project, participation, community empowerment

GİRİŞ

Bir Latin Amerika ülkesi olan Kolombiya'nın Antiqua bölgesinde yer alan Medellin kenti (Şekil 1), ülke çapında 1948'den beri süregelen şiddet dalgasının bir uzantısı olarak, yakın zamana kadar adeta bir suç cenneti olarak anılıyordu. Uyuşturucu karteli, paramiliter güçler, şehir gerillaları ve devletin ana aktörler olduğu silahlı örgütlü organizasyonların tetiklediği bitmek bilmeyen savaş ortamı, 1990'larda kenti faili meçhul cinayetlerde dünyada bir numaraya yerleştirdi. Dünyadaki genel eğilimlerin yanı sıra kentin bu özel durumunun beraberinde getirdiği işsizlik ve illegalleşme, ekonomik açıdan da eşzamanlı bir çöküş yaratmaktaydı. 1990'a gelindiğinde, enformel istihdam %52'ye yaklaşmıştı (Betancur, 2007) ve Medellin'deki konut yerleşimlerinin %30'unu enformel yerleşmeler oluşturmuyordu (Roldan, 1997, aktaran Maclean, 2014). Nüfusun yaklaşık 2/3'ü, minimum standartları dahi sağlamayan, hizmet ve donatılardan yoksun bu alanlarda ikamet ediyordu (Betancur, *2007) (Şekil 2).

Şekil 1. Kolombiya içinde Antiqua Bölgesi'nin ve Bölgede Medellin'in yerini gösterir harita. Andrés Osorio Gaviria'dan (2015) yeniden görselleştirilmiştir.

Şekil 2. Medellin'in topoğrafyası ve enformel yerleşmeler. Soldaki görsel EDU, Medellin Mayor's Office'den aktaran Blanco ve Kobayashi, 2009: 82; sağdaki iki görsel EDU'dan aktaran Calderon, 2008: 52.

Kentin bu dip noktadan çıkışı, 1990'lar boyunca Sosyal Şehircilik adı altında uygulanan entegre ve katılımcı politikalarla (Calderon, 2012) mümkün oldu. Süreç, 1990'da Kolombiya Devlet Başkanı seçilen Cesar Gaviria'nın, hemen ertesi sene ülkenin en önemli sorununun Medellin'deki şiddet olduğunu ilan etmesi ile başlamış ve şehrin elitlerinin, marjinalleşmiş ve fakir alanlara olan "sosyal borç"larının ödenmesi olarak da tariflenen politikalar şemsiyesinin geliştirilmesiyle, çok değil bir on sene içerisinde cinayet oranlarında önemli bir düşüş kaydedilmesi sağlanmıştır. Sosyal şehircilik, bütüncül mahalle iyileştirme yoluyla yerel dezavantajları azaltmayı amaçlayan bir kentsel gelişme politikası olarak tasarlanmıştır (Sotomayor, 2017: 81). Model, kamusal hizmet ve mekanların iyileştirilmesinin ve kentteki mobilitenin artırılmasının, entegrasyon ve sosyal bağları nasıl desteklediğine ilişkin önemli bir örnek teşkil etmektedir (Magalhaes, 2016: 7). Sürecin sonunda ulaşılan bu büyük başarı ilgili yazında "Medellin Mucizesi" (Maclean, 2014: 27) olarak sunulmaktadır. Söz konusu başarı 2013 yılında Yılın Yenilikçi Şehri Ödülüⁱ (WSJ, 2012) ile taçlanmış, kent sosyal entegrasyon altyapısı sayesinde 2015 yılı Dünya Ekonomik Forumu'nda ilk 10 Kentsel Yenilikⁱⁱ arasında sayılmıştır. Medellin, tartışmasız biçimde Kolombiya'nın en açık ve efektif yerel planlama sistemine sahiptir (Davila ve Daste, 2011).

Bu mucizeyi ortaya çıkaran süreç ve unsurlara baktığımızda; 1988’de belediye başkanlığı seçim sistemi değişikliği yapılarak ve 1991’de demokrasi, katılım ve merkezleşmeyi benimseyen yeni bir anayasa oluşturularak hayata geçirilen üst ölçekli politikaların (Maclean, 2014: 49, 62) öncü olduğu görülmektedir. Bu politikaların kentsel dönüşüm projeleri üzerinden uygulamaya konulduğu, Kentsel Entegrasyon Projeleri (KEP’ler) özelinde beş etaplı bir proje yönetimi benimsendiği, tüm paydaşların, özellikle de alan sakinlerinin katılımının bu sürecin temel harcı olduğu görülmektedir. Kentsel tasarım, bu sürecin etaplarından biridir ve bu etapta “Ne Olmalı?” ve “Nasıl Olmalı?” sorularına yanıt aranmaktadır. Bu makalede halkı, STK’ları ve hatta sistemin mağduru olarak görülen silahlı örgüt üyelerini birer paydaş olarak tarif eden, tüm karar süreçlerinde aktif olarak var olabilmeleri adına gerekli yasal-kurumsal revizyonları dahi yaparak söz konusu toplulukları güçlendiren katılımcı yaklaşım; kentte hayata geçirilen, kentsel tasarımın da bir parçası olduğu KEP süreçleri üzerinden okunmaktadır.

KARAR ALMA SÜREÇLERİNDE KATILIM

Karar alma süreçlerinde katılım olgusu uzun süredir tartışılıyor. Batı coğrafyasında ortaklıklara ve topluluk katılımına önemli bir vurgu olduğu görülüyor (Fandino, 2010; McCarthy, 2005; Henderson, 2005; Atkinson, 2005; Hastings, 1996; Abbott, 1996; Carter, 2000; Cornwall ve Coelho, 2007). Abbott (1996), barış, sosyal adalet ve demokrasi arayışının kalbine katılımcılığı koyarken, Henderson (2005) katılımı, toplumsal dışlanmayı engelleyen bir araç olarak tanımlıyor. Yerleşmelerin iyileştirilmesi süreçlerinde topluluk katılımının önemine işaret edildiği görülüyor (Fandino, 2010). Ortaklıklar dinamik olabileceğinden ve zaman içerisinde önemli değişikliklere maruz kalabileceğinden (McCarthy, 2005), tüm bağlamlar için geçerli olabilecek, tek bir ortaklık modeli olmadığı, esnek, yenilikçi, deneysel ortaklık modellerine ihtiyaç olduğu hatırlatılıyor (Geddes, 1997, aktaran Carter, 2000).

Cornwall ve Coelho’ya göre (2007) katılımcı forumlar; devlet ve yurttaş arasında, demokrasiyi güçlendirmeye, yeni yurttaşlık biçimlerinin oluşumuna ve kamu politikalarının eşitlikçi olmasına hizmet edecek, etkin iletişim ve uzlaşma kanallarını açacaktır. Atkinson’a (2005) göre ise ortaklıklar, tüm katılımcıların birlikte nasıl çalışılacağını öğrenmek zorunda oldukları bir öğrenme süreci olarak görülmeli. Bu süreçte katılımcılar kendi çıkarlarını bir kenara bırakıp ‘ortak fayda’ kavramını geliştirmeyi amaçlamalıdır. Belki de hepsinden önemlisi, yerel halkın katılımı ile birçok iniş ve çıkışla dolu yavaş bir sürecin sonunda olumlu ve sürdürülebilir sonuçlar alındığının hatırlanması, bu nedenle merkezi yönetimin çok hızlı sonuç alma beklentisini terk etmesi gerekliliğidir. (Atkinson, 2005).

Njoh (2002) ve Tosun (2000) (aktaran, Swapan, 2014: 192) katılımın düzeyini belirleyen faktörleri dışsal ve içsel faktörler olmak üzere ikiye ayırıyorlar. Yazarlar dışsal faktörler arasında yasal çerçeveyi, politik isteği, yöneti(şi)m yapısını ve plancının rollerini topluyorlar. İçsel faktörler ise kamu farkındalığı, sosyal sermaye ve ekonomik koşullar olarak tanımlanıyor. Bu tasniflemeye dışsal faktörler, halka katılımcı eylemler için bir platform sağlayacak kurumsal bağlamın unsurlarına işaret ediyor. İçsel faktörler ise sosyo-kültürel bağlamdaki meselelerle ilişkilendiriliyor.

Katılım düzeyine ilişkin önemli bir diğer katkı da şüphesiz Arnstein’in (1969) çalışmasıdır. Arnstein (1969: 176) toplum katılımını; “Mevcut durumda politik ve ekonomik süreçlerden dışlanan, toplumun güce sahip olmayan gruplarının gelecekte sosyal olarak bütünleşmesini sağlayacak gücün yeniden dağıtılması” olarak tanımlamaktadır. Toplum katılımını sekiz basamaklı bir merdiven olarak kavramsallaştıran yazar, en alttan yukarı doğru tırmanan basamakları sırasıyla; manipülasyon, terapi, bilgilendirme, müzakere, ikna etme, ortaklık, devredilmiş yetki ve kentli kontrolü olarak tanımlar. Arnstein (1969); manipülasyon ve terapi düzeyinde katılımından söz edilemeyeceğini söylemekte, bilgilendirme, müzakere ve ikna etme basamaklarını ise sembolik ödün verme basamakları olarak yorumlamaktadır. Toplum katılımı, kentte yaşayanlar ve yetki sahipleri arasında yetki yeniden dağıtıldığında *Ortaklık* basamağında başlamaktadır. *Devredilmiş yetki* yerel sakin gruplarının mahalle planları ve eylem programları konularında karar verme yetkisine sahip oldukları bir düzeydir. *Kentli kontrolü* ise toplumun veya katılımcıların bir programı veya kurumu yönetebildikleri, politika ve idari yönlerden tam kontrole sahip oldukları, pazarlık edebildikleri bir ‘yetki derecesi’ olarak tanımlanmaktadır (Arnstein, 1969: 221-223). Arnstein’in yaptığı bir diğer önemli vurgu ise bu

tipolojinin evrensel olmadığı, paternalist ve yetki dağılımına direnen sistemlerde ya da sosyo-ekonomik altyapısı ve bilgi tabanı zayıf olan toplumlarda farklılaşacağına ilişkin uyarısıdır (Arnstein, 1969: 217).

“TOPLULUKLARIN GÜÇLENDİRİLMESİ” OLARAK KATILIM

Deshner ve Sock (1985, aktaran Sanoff, 2000: 8); Arnstein’in tanımladığı en alttaki beş basamağı (manipülasyon, terapi, bilgilendirme, müzakere ve ikna) “Yalancı katılım (*Pseudoparticipation*)” olarak, en üstteki üç basamağı (ortaklık, devredilmiş yetki ve kentli kontrolü) ise “Hakiki katılım (*Genuineparticipation*)” olarak iki düzeye indirir. Choguill (1996) ise, Arnstein’in tipolojisini az gelişmiş ülkelere uyarlamıştır. Göz ardı etme, reddetme, manipüle etme ve destekleme altında grupladığı sekiz basamağın en tepesinde güçlendirme (*empowerment*) bulunmaktadır (1996: 442). Yazar’a göre (1996: 443), hükümetler halkın taleplerini destekleyebilir, manipüle edebilir ya da reddedebilir. Bu bağlamda, topluluğun çabasının potansiyel sonuçlarında belirleyici olan hükümetin yaklaşımıdır. Benzer şekilde Sanoff (2000) ve McEwan (2002) da toplulukların güçlendirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Sanoff (2000: 8), kentlilere, onlar için ne planlandığını anlatmanın katılımcı bir yaklaşım olmadığını vurgular. Yazara göre katılım, insanlar kontrolü alacak kadar güçlendirildiğinde ortaya çıkmaktadır. Perkins vd. nin (1990: 84), suçla ilişkili fiziksel ve toplumsal çevrelerin, katılım ve toplulukların güçlendirilmesi bağlamında ele alındığı çalışması ise, psikoloji alanından gelen bir katkı olarak değerlendirilmeli.

Bu noktada, batıdaki yaygın tartışmaların dışında Güney Amerika, Afrika, Doğu Avrupa, Asya ve Ortadoğu’daki katılım tartışmalarını vurgulamakta fayda görülmekte. Aralarında Bulgaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Hindistan, Arjantin, Brezilya, Meksika, Filipinler, Pakistan, Güney Kore, Afganistan, Pakistan, Mısır, Tanzanya, Küba ve Kolombiya’nın da yer aldığı coğrafyalarda katılım unsurunu karar alma süreçlerinin bir parçası haline getirme çabası okunuyor (Henderson, 2005; Mohanty, 2007; Williams, 2007; Castello ve diğ., 2007; Rodgers, 2007; UN-Habitat, 2003; Lee ve diğ., 2003; Sadiqi vd., 2017; Ismail, 2011; Hassan vd., 2011; Das ve Takashi, 2009; Layson ve Nankai, 2015; Valladares, 2017; Maclean, 2014).

Bu çalışmalardan bazılarında, temel vurguları açısından kısaca değinmek gerekiyor. Sadiqi vd.’ nin (2017) çalışmasında Afganistan’daki hükümet politikaları ve uygulamaları, halkın katılımına engel olan unsurlar arasında sayılmakta. Hassan vd.’ nin (2011) Mısır örneğinde ele aldıkları çalışmada yerel ekonomi ve işsizliğe bağlı toplumsal dışlanmanın ortadan kaldırılmasında katılımı arttırmak etkin bir araç olarak sunulmakta. Bir diğer Mısır örneği olan Das and Takahashi’nin (2009) çalışmasında ise alan sakinlerinin katılımının; su, elektrik, kanalizasyon gibi kamu hizmetlerinin sunumunu da içerecek şekilde, kentsel habitatu bütün olarak iyileştirme açısından fayda sağladığı belirtiliyor. Layson ve Nankai (2015: 85), Tanzanya’da Kentsel Planlama Yasası’nın 2007’de kabul edilmesini takiben plandan etkilenen tüm paydaşlara (arsa sahipleri, kamu ve özel kuruluşlar, topluluk tabanlı kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları) katılım çağrısı yapıldığından söz ediyor. Bu bağlamda mevzuatta yapılacak düzenlemelerin önemi vurgulanıyor.

KATILIMA BİR ARAÇ OLARAK TASARIM

Tüm bu tartışmalara kentsel tasarım bağlamında bakıldığında; tasarıma katılımın sadece yeni yerler yaratma ya da iyileştirme olarak görülmediğini, bunun yanında topluluklar inşa etmek, yeni kimliklere ve sorumluluklara şekil vermek olduğunu görüyoruz (Hou, 2011: 336). Bu bağlamda tasarımın, toplulukları güçlendirme araçlarından biri olarak kullanıldığı söylenebilir. Rios (2008) ise, kentlilik olgusunu desteklemede kentsel tasarım pratiklerinin önemine işaret eder. Yazara göre (2008: 228) kentsel tasarım, kamusal alandaki farklı toplumsal grupların etkileşimine yardımcıdır. Kentsel kamusal mekânların tasarımında ve planlanmasında topluluk katılımı alan sakinlerinde, mekânların korunması ve sürdürülmesini sağlayacak bir bağlılık duygusu yaratacaktır. Topluluk katılımı; güçlendirme, eşitlik, güven ve öğrenmeyi vurgulayan bir felsefeyle desteklenmelidir (Ismail ve Said, 2015).

García-Villalba’ya göre (2014) düşük gelirli ve enformel yerleşmelerin yaşam kalitesini yükseltmek ve dönüşümü sağlayabilmek için en önemli eylemlerden biri bu alanları, sokak ve caddeleri kullanarak kentle entegre etmektir. Süreklilik yaratarak, mekanların ardışıklığını ve ilişkilerini sağlayarak, sosyal

içermeyi desteklemek, kimliği güçlendirmek ve formel-enformel yerleşmeler arasındaki uçurumları azaltmak mümkündür.

MEDELLİN'İN KATILIMCI TASARIMI: KATILIMA YÖNELİK MEKANİZMALAR

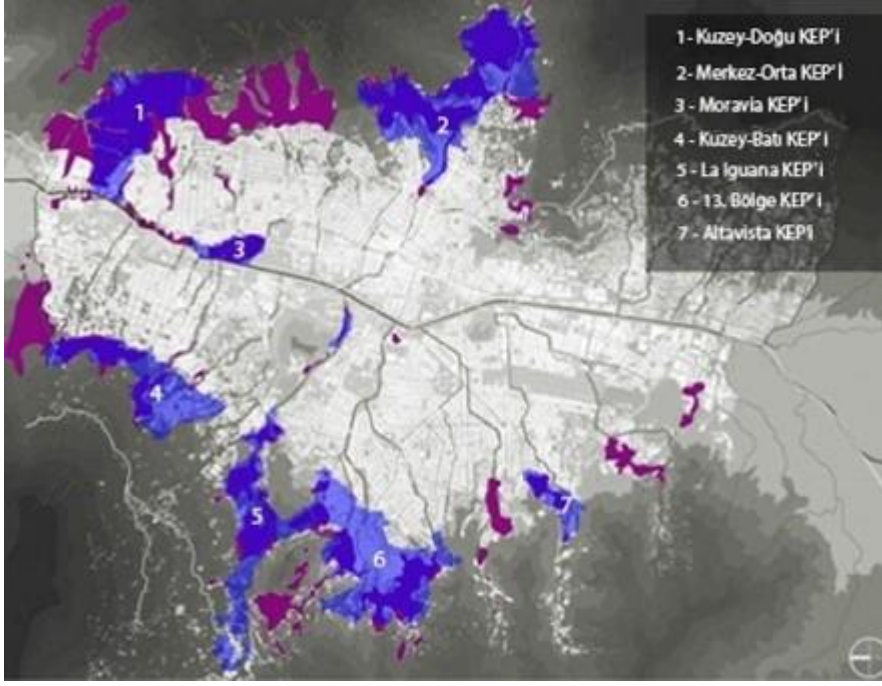
Medellin Çöküntü Alanı Entegre İyileştirme Programı (*PRIMED- Programa Integral de Mejoramiento de Barrios Subnormales en Medellín*) 1993 yılında başlatılmıştır. Medellin Konut ve Sosyal Gelişim Kurumu (CORVIDE) çatısı altında faaliyet gösteren PRIMED, tüm koordinasyonu sağlamak üzere Devlet Başkanlığı ile de bağlantılı ancak Yerel Belediye'ye bağlı çalışacak bir yürütme komisyonu olarak kurulmuştur. PRIMED, planlama, koordinasyon ve yönetimin sorumlusu bir şemsiye olarak tarif edilebilir.

PRIMED tüm paydaşlarla (üniversiteler, STK'lar, politik aktörler, UN temsilcileri, Kent elitleri, Uluslararası kredi fonları temsilcileri vb.) yuvarlak masa toplantıları gerçekleştirerek, sorunların tespiti ve çözümü için uygun yöntemler geliştirmiştir. Maclean (2014) PRIMED öncülüğünde konulan hedefleri; Sosyo-kültürel dışlanmayı azaltmak, Mekânsal dışlanmayı ve eşitsizliği azaltmak, Gayri-meşru güçlerin etkisini azaltmak ve meşru güçlerin olması gerektiği şekilde kontrolü ele almalarını sağlamak, Yoksullar için meşru gelir seviyesini yükseltecek alanları açmak, Eğitim seviyesini yükseltmek, Gençlerin potansiyellerini yönlendirmek, Toplumsal itibarı arttırmak ve Kadınların gelir ve eğitim seviyelerini arttırmak olarak sıralamaktadır. Yazar (a.g.e.), bu hedeflere ulaşmak için geliştirilen stratejileri;

- Sosyal ve coğrafi dışlamayı azaltacak ulaşım ve altyapı projeleri gerçekleştirmek (topoğrafyanın da tetiklediği ulaşım sorununu çözmek üzere gerçekleştirilen dikkat çekici ilk projeler arasında telemetro-*metro-cable*- sayılmalı).
- Şehrin en fakir alanlarına dikkat çekici yatırımlar yapmak,
- Kamusal alanlar ve parklar yaratmak,
- Eğitim alanına yatırım yapmak,
- Ekonominin odak noktasına rekabetsizliği, yarışmasızlığı koyarak dayanışma kültürü yaratmak
- Paydaşlık ve Halk katılımını sağlamak olarak özetlemektedir.

Bu stratejilerde, hedefleri gerçekleştirmek için öncelikle çöküntü alanlarında dönüşüm çalışmalarının başlatılması gerekliliği açıkça ortaya konmaktadır. Bu alanlarda yapılacak her çalışmanın kullanıcıları tarafından sahiplenilmesi ise bölgenin tekinsiz şiddet ortamında uzun soluklu etki yaratabilmenin tek yöntemi olarak görülmüştür. Sonuç olarak tasarım sürecinin kendisi, ürün kadar değerli bir ortak değerler sisteminin yaratılmasına aracılık etmektedir. Kolektif üretim olarak tasarım süreci, topluluk içerisinde paydaşlık ve eşitlik fikrini güçlendirmektedir.

Bu paydaşlık ve eşitlik fikrine temellenen “Kentsel Entegrasyon Projeleri- KEP'ler” (*Proyecto Urbano Integral – PUI*) ise, kentteki mevcut sorunların noktasal olarak aşılması için ilk adım olarak 1990'ların sonlarında ortaya çıkmıştır. Karar alma ve projelendirme süreçlerine katılmak üzere özel sektör, STK'ları, sendikaları, sağlık, kamu ve çevre ile ilgili grupları da kapsayan 2.779 organizasyon tanımlanmıştır. Fakat yapılan değerlendirme, bu organizasyonların hiçbir etkileşimleri olmadığını ve pek çok durumda karar alma süreçlerinde birer engel olarak görüldüklerini ortaya koymuştur. Katılıma verilen önem, bu grupları hedeflere ulaşmak için temel araçlar olarak dikkate almayı gerektirmiş, söz konusu organizasyonları güçlendirmek sürecin bir parçası haline gelmiştir (Municipio de Medellín, 2004, p. 25, aktaran Calderon, 2008: 63). 2004 yılında Medellin'de yönetimin değişmesiyle birlikte katılım artık bir tehdit değil, yeni demokratik modeli yasallaştırmak için bir araç olarak görülmektedir (Calderon, 2008: 62). Böylece, çöküntü alanlarının tam olarak tespiti ve bir öncelik sırası belirlenmesi çalışmaları başlatılmıştır (Şekil 3). Analiz çalışmalarında öncelikli sorunlu bölgeler ortaya konulmuş ve bu bölgeler planlama etaplarına ayrılmıştır. Her bölge için kurumsal, sosyal ve fiziksel bileşenleri kapsayan KEP'lerin hazırlığına başlanmıştır.

Şekil 3. Enformel Yerleşmeler ve KEP'lerin ilişkisini gösterir harita. Enformel yerleşmeler mor renkle, KEP alanları ise maviyle gösterilmiştir. EDU'dan aktaran Geisinger'den (2013) yeniden görselleştirilmiştir.

KENTSEL ENTEGRASYON PROJELERİ (KEP'LER)

KEP'ler, Medellin Belediyesi ve Medellin Kentsel Gelişme Girişimi (*Empresa de Desarrollo Urbano – EDUⁱⁱⁱ*) tarafından ortaya çıkarılmış entegre bir kurumsal-sosyal-fiziksel kentsel gelişme stratejisidir (EDU, aktaran Calderon, 2008: 64). Alcaldia de Medellin (2007a, aktaran Calderon 2012) *fiziksel* bileşenin yeni kamusal alanlar ve tesisler olarak görünür olduğunu, *sosyal* bileşenin projelerin farklı aşamalarında katılımı sağlanmış ve böylelikle projeleri benimsemiş olan komüniteye dayandığını, kurumsal bileşenin ise yerel yönetimin mevcut sosyal programlarının koordine yürütülmesi ve (yerel yönetim dışındaki kurumları ve sektörleri de içerir şekilde bir işbirliği) için alan yarattığını ifade etmektedir.

Aşağıda, analiz aşamasında en sorunlu bölge olarak tariflenen 13. Komün'ün (*Comuna 13*) bulunduğu Kuzeydoğu bölgesi (*Nororientale*) için uygulanan yöntem, KEP'lerin genel uygulama süreçlerini tariflemek üzere aktarılmakta ve kısaca açıklanmaktadır (Tablo 1). Nitekim, böylesi sorunlu bir bölgede uygulanan yöntemin detay ve prensipleri, uygulama ile test edilerek, diğer KEP'ler için genelleştirilecek standart ve prosedürleri oluşturmuştur. Bu yöntem, diğer enformel alanlar için gerek alan sakinlerini ikna ederek sürece dahil etme, gerekse sahiplenme duygusunun oluşturulması açısından önemli bir reklam ve propoganda aracı olarak kullanılmıştır.

Buna göre **fiziksel bileşen**; bozulmuş doğal çevrenin yanı sıra, düşük nitelik ve nicelikteki kamusal mekân ve yerlerin, konutların, araç ve yaya altyapısının iyileştirmesine yönelik planlama, tasarım ve projelerin uygulamasına dayalıdır. **Sosyal bileşen**, süreçte toplulukların varlığını ve katılımını garanti altına almaktadır. Karar alma süreçlerinde bireyler ve toplumsal gruplar için ortamlar yaratır. Topluluğu, süreçte aktif ve gerekli bir aktör olarak tarifler, gelişimlerine yön verecek kararları alabilmeleri için güçlendirir (Calderon, 2008: 66). **Kurumsal bileşen** ise belediyenin tüm aktör ve temsilcilerinin, aralarında iletişim ve koordinasyon kurarak, bir araya gelmesi ile sağlanır. Bu bileşen kapsamında, özel ve kamu sektörlerinden üniversiteler, özel şirketler, STK'lar ve ulusal/uluslararası ajanslar gibi tüm diğer aktörlerin de uzun vadeli paydaş olarak, ya da kısa dönemli iş birlikleri yapacak şekilde bir araya gelmesi sağlanmaktadır. Burada fikir, kentteki kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği kültürünü destekleyerek etkin kurumlar arası veya sektörler arası iş birliklerine ilişkin mekanizmalar yaratmaktır. Bu bağlamda KEP takımı, koordinasyona, yönetime, iletişime ve enformasyona ilişkin bir kanal haline gelir. Böylece ortaya çıkan çaba ve kaynaklar zaman içerisinde daha etkin ve sürdürülebilir olarak

kullanılabilir hale gelecektir. Örneğin projelerin mimari tasarımlarını KEP takımı yapmamakta, kurum içinde bir ajanstan destek almaktadır. Fiziksel bileşenin görevlerini gerçekleştirecek ya da inşaat sonrası bir sosyal program uygulayacak bir sponsor bulmak da yine bu bağlamda değerlendirilebilir (EDU, 2005a ve EDU, 2007a, aktaran Calderon, 2008: 67).

Tablo 1. KEP'lerin Bileşen ve İcraatları. EDU, 2005b'den aktaran Calderon'dan (2008: 66) yazarlar tarafından yeniden düzenlenerek türkçeleştirilmiştir.

BİLEŞENLER		İCRAATLAR
KURUMSAL	KOORDİNASYON	Kurumlar arası Koordinasyon
		Sektörler Arası Koordinasyon
SOSYAL	TOPLULUK KATILIMI VE İLETİŞİMİ	Tanımlama/Kimlik verme
		Onaylama/Doğrulama
		Katılımcılık
		Eğitim
FİZİKSEL	KAMUSAL ALAN & TOPLU TAŞIMA / ULAŞIM	Yeni Kamusal Alanların İnşası
		Mevcut Kamusal Alanların Geliştirilmesi
		Toplu Taşıma Sisteminin Düzenlenmesi
	KONUTLANDIRMA	Yeni Konut Birimlerinin İnşası
		Konut İyileştirmesi
		Konut Hak sahipliği
	KAMUSAL TESİSLER	Ortak Tesislerin İyileştirilmesi
		Yeni Tesislerin İnşası
	ÇEVRE	Çevresel İyileştirme

KEP'ler "en basit anlatımıyla, nerede bir kentsel müdahale/girişim oluyorsa, orada fiziksel dönüşüme paralel ve bunu destekleyecek yeni sosyal/kurumsal dönüşüm program ve aktiviteleri gerçekleştirmektedir" (Echeverri, 2006, aktaran Calderon, 2012). Bu sosyal ve kurumsal programlar ve aktiviteler, eğitim, kültür, spor/rekreasyon ve işe alma programları gibi yeni tesis ve kamusal alanların kullanılmasını zorunlu kılıyor ve bu mekanları sürekli aktif tutma amacını taşıyordu. Bu ise yerel yönetimin farklı organlarının ve değişik aşamalarda projelere dahil olan komünitenin, koordine ve entegre hareket etmeleri ve aksiyon almaları ile sağlanmıştır (Calderon, 2012).

Görüldüğü üzere, bu yaklaşımın merkezinde katılımcı süreçler içerisinde ve toplumsal programlarla bütünleşen kamusal mekân ve donatıların geliştirilmesi bulunmaktadır. Mahallelerin stratejik noktalarına yerleştirilen bu proje ve programlar, diğer alanlardaki gelişmeler için "mknatıslar" ya da patlamaya hazır "fünyeler" olarak değerlendirilmektedir (Echeverri, 2007, aktaran Calderon, 2008: 64-65). Bu yöntemle, toplulukların toplumsal ve fiziksel düzeyde dönüşümünün daha görünür olması beklenmektedir (Calderon, 2008: 64-65).

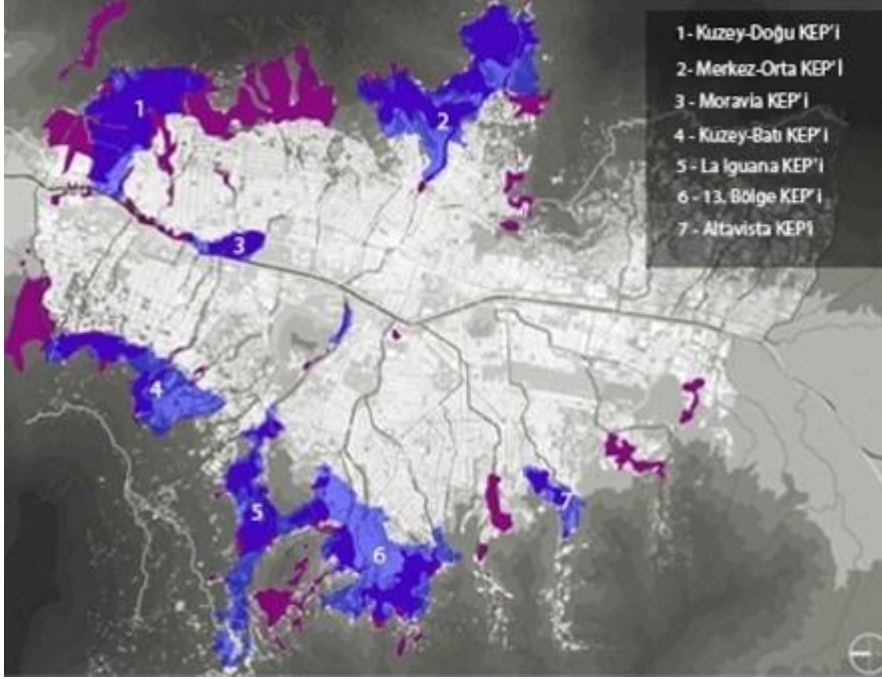
Bu bileşenler üzerinden yürüyen KEP'ler temel olarak yenileme, mahalle iyileştirme, yeniden gelişme, kamusal alan, konut, kamusal donatı oluşturma alanlarında faaliyet göstermektedir (EDU, aktaran Calderon, 2008: 64).

KEP modeli, her projenin yönetimi için spesifik metodoloji ve operasyonel bir çerçeve kurmuştur. Burada bahsi geçen operasyonel çerçeve, yerel yönetimin merkezden bağımsızlaştırılmış organları olan, özellikle kentsel iyileştirme projeleri ile uğraşan "KEP Takımları" na dayanmaktadır. KEP takımları, KEP planı içerisindeki her proje için birlikte çalışması gerekli tüm farklı aktörleri, kurumları ve diğer projeleri, yöneten, koordine eden ve destekleyen disiplinler arası bir profesyoneller grubundan (planlamacılar, mimarlar, sosyal hizmetler uzmanları ve çevre mühendisleri) ve topluluk komiteleri temsilcilerinden oluşmaktadır. Takımlar, verimliliği, süreç ve çıktılarının direk sorumluluğunun

alınmasını garanti altına almak amacıyla kurulmuştur. Takım üyelerinin bazıları uygulamanın yapılacağı alanda yaşamaktadır. Bu, süreç boyunca ortaya çıkabilecek şüpheler, öneriler ve zorluklar karşısında yerel halkla daha yakın iletişim kurmaya imkân vermiştir (Echeverri, 2006, aktaran Calderon 2012).

KUZEYDOĞU KENTSEL ENTEGRASYON PROJESİ

Sosyal Şehircilik ilkelerinin ve KEP modelinin ilk kez uygulamaya geçirildiği plan, analiz aşamasında en sorunlu bölge olarak tespit edilen 13. Komün'ün (*Comuna 13*) bulunduğu Kuzeydoğu Bölgesi'nde gerçekleştirilen (*Nororientale*) Kuzeydoğu KEP (*PUI-Nororiental*) olmuştur (Şekil 4). Kuzeydoğu Yerleşimi şehrin enformel bölgesi olmasının yanı sıra, 2004 yılında, Birleşmiş Milletler'in İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde (*Human Development Index-HDI*) de en alt sıradaydı. Bu nedenle de yönetim ilk KEP'i burada uygulamaya geçirmeye karar vermiştir. 158 hektar büyüklüğündeki uygulama sahası 11 mahalleyi ve 170.000 yerleşimciyi kapsıyordu (EDU, 2005b, aktaran Calderon 2012).

Şekil 4. Kentsel Entegrasyon projeleri içerisinde Kuzeydoğu KEP'i. EDU'dan aktaran Geisinger'den (2013) yeniden görselleştirilmiştir.

Yoğunluğun hektar başına 150 konut olduğu bölge, kamusal alan açısından oldukça zayıftır. Medellin'de kişi başına ortalama 4 m² kamusal alan düşerken, Kuzeydoğu KEP'te bu rakam kişi başına 1 m²'ye inmektedir. Her 100 konuttan 60'ının enformel olduğu alandaki işsizlik oranı %60'tır. İşsizlik, Medellin genelindeki %13'lük oranın oldukça üzerindedir (EDU'dan aktaran Blanco ve Kobayashi, 2009: 83).

Alanda, yukarıda kısaca yer verilen üç bileşen beş aşamalı bir üst kurgu ile yürütülmüştür. Tablo 2'de özetlenen bu kurgu, teşhis ile başlayan, planlama ve tasarım ile devam eden, uygulama aşamasının ardından aktiviteler ve programlar ile sürekliliği sağlanan projelerin her biri için toplumsal, fiziksel ve kurumsal ayakların var olduğunu ve katılımcı bir yaklaşımla ele alındığını göstermektedir.

	TEŞHİS	PLANLAMA	TASARIM	UYGULAMA	AKTİVASYON/DEVAMLILIK
AMACLAR	<p>Projenin farklı aktörler (topluluk, yönetici kurumlar, sosyal organizasyonlar vb.) tarafından tanıtımı, benimsenmesi ve desteklenmesi.</p> <p>Belirli müdahale başlığı veya alanına göre topluluk komitelerinin oluşturulması.</p> <p>Yönetimin farklı kollarını bir araya getiren kurumlar arası komitelerin oluşturulması.</p> <p>İdari Yönetim dışındaki organizasyonlarla (özel sektör, STK'lar, üniversiteler) sektörler arası stratejik iş birlikleri (ittifaklar) başlatılması.</p> <p>Sahanın problemlerinin ve fırsatlarının tanımlanması.</p>	<p>Uygulamak üzere belirli tipte proje ve programlar belirlenmesi.</p> <p>Bölgesel gelişim ve iyileştirmeler için üst ölçekli plan hazırlanması.</p> <p>Projelerin önceliklendirmesi ve planlanması.</p> <p>Genel plannın ve plannın projelerinin onaylanması.</p>	<p>Projelerin kesin yer ve büyüklüklerinin tanımlanması.</p> <p>Projelerin tasarımlarının tamamlanması.</p> <p>Genel plannın ve plannın projelerinin onaylanması.</p>	<p>Projelerin belirli standartlar doğrultusunda hazırlanması.</p> <p>Yerel toplulukların üretim sürecine dahil edilmesi.</p> <p>Toplulukların süreci takip etmesinin sağlanması.</p>	<p>Sosyal programların başlatılması.</p> <p>Sosyal Programların yürütülmesi.</p> <p>Sürekliliğin sağlanması.</p> <p>Yerel sahiplenmenin ve katılımın sağlanması.</p>
FİZİKSEL BİLEŞEN	<p>Çeşitli gelişim modellerinin ve yıllar içinde büyümüş problemleri durumların anlaşılması için sahanın gelişim süreci analizinin yapılması.</p> <p>Alanın fiziksel bileşenlerine dair niteliksel ve niceliksel analizler yapılması (konut sayısı, kalitesi, erişilebilirlik, doğal ve topoğrafik sınırlar vb.)</p> <p>Alanın tipolojik sınıflandırma ve karakter analizlerinin yapılması (konut tipleri, yoğunluk vb. tespitler)</p>	<p>Her alanın, analizine ve problem/fırsat tanımlanmasına dayanarak proje türlerinin ve müdahale kategorilerinin belirlenmesi.</p> <p>Müdahale kategorisine göre kılavuz standartların oluşturulması.</p> <p>Teşhis fazındaki verilere uygun olarak proje yerlerinin belirlenmesi.</p> <p>Daha önceki çalışmalar uyarınca detaylı üst ölçekli final plannın hazırlanması.</p>		<p>Proje inşaatlarının organize edilmesi, kontrol edilmesi ve her konuda desteklenmesi.</p> <p>İnşaat süreci ile ilgili standartların oluşturulması.</p> <p>Açık ihale yapılması.</p> <p>Şantiye sürecinde tasarımdaki tüm aksaklıkların çözülmesi.</p>	
SOSYAL BİLEŞEN	<p>Topluluk ile sosyalleşmenin artırılması ve proje ve işleyiş sürecini tanıtmak için kamuya açık toplantılar düzenlenmesi.</p> <p>Tüm Topluluk temelli organizasyonların ve temsilcilerin tanınması ve sürece davet edilmesi.</p> <p>KEP içerisinde yer alan daha küçük birimler için Topluluk Komitelerinin kurulması.</p> <p>Kentsel Algı Atölyelerinin düzenlenmesi.</p>	<p>Toplulukla toplantılar, atölyeler ve çevre gezileri düzenlenmesi.</p> <p>Toplulukla iletişim halinde olanması, topluluğun gelişmelerle ilgili bilgilendirilmesi ve oluşabilecek kuşkuşların giderilmesi.</p>	<p>Fiziksel, Sosyal ve Kurumsal bileşenler, toplulukla birlikte çalışmaya yönelik "Kentsel Algı Atölyeleri" başlıklı bir dizi atölye çalışması sürecinin başlatılması (KEP'in amacı, kamusal alanlar, konutlar ve donatılar tasarımı toplulukları dahil etmektedir.)</p> <p>(1) Fiziksel bileşende, projenin ilk eskizinin (3 boyutlu model ya da render) oluşturulması.</p> <p>(2) Hangi fikirlerin uygulanabilir olduğunun tespiti için sürecin Kurumsal bileşenle birlikte yürütülmesi. Uygulanabilir olmayan fikirlerin açıklanması ve tartışılması.</p> <p>(3) Bu aşamaları izleyen ikinci atölye çalışmasında ilk eskizin Topluluk Komitelerine sunulması.</p>	<p>İşe ihtiyacı olup uygun projelerde çalışabilecek kişilerin tespit edilmesi.</p> <p>Müteahhidin topluluğa tanıtılması, neden ve nasıl seçildiğinin topluluğa anlatılması, rüyet iddialarının cevaplanması.</p> <p>Topluluk Komitelerinin gerekli tüm bilgiyi topluluk içerisinde yayması.</p>	<p>Uygulanacak programların topluluğa tanıtılması.</p> <p>Katılımın sağlanması için gerekli iletişimin kurulması.</p> <p>Programlardan faydalabilecek kişilerin tespit edilmesi.</p> <p>Topluluğun sahiplenmesinin sağlanması.</p> <p>Topluluğun özel aktivite istek ve önerilerinin programların yapısı içerisinde değerlendirilmesinin sağlanması.</p>
KURUMSAL BİLEŞEN	<p>Yerel yönetimin tüm kurum ve organlarının sürece katkı verebilmesi ve işbirliği yapabilmesi için tüm kurum ve organlara KEP'in tanıtılması, projenin amaç ve prensiplerinin aktarılması.</p> <p>Kurumlararası işbirliğini başlatmak üzere, yerel yönetimin tüm kurum ve organlarıyla, işbirliği ve katkı sağlamak konusunda kendi rol çerçevelerini çizen mutabakatın ve taahhüdünün yapılması.</p> <p>Tüm kurumların, gelinen durum ve sürecin önemli sonuçları ile ilgili olarak bilgilendirilmesi ve iletişim halinde tutulması.</p> <p>Yerel yönetim dışındaki kurumlar arasında toplantılar yapılması ve KEP'in tanıtılması.</p> <p>Kurumlar arası ve sektörler arası koordinasyon ve işbirliğinin nasıl işleyeceğine dair (fonlama, kurumsal destek, program ve bütçe vb. konularda) ana hatların çizilmesi, planlama yapılması.</p>	<p>Sürecin durumu ve elde edilen sonuçlarla ilgili tüm kurumların bilgilendirilmesi ve iletişimin sağlanması.</p> <p>Yerel yönetimin potansiyel olarak katkı sağlayacak kurum ve organlarıyla işbirliği yapılması.</p> <p>Yerel yönetim dışında potansiyel olarak katkı sağlayacak kurumlarla işbirliği yapılması.</p>		<p>Tüm teknik alt yapının sağlanması.</p> <p>Tüm mali desteğin sağlanması.</p> <p>Tüm kaynakların koordine edilmesi.</p> <p>Teknik ve sosyal hizmetin ihtiyaç olduğu her durumda sunulması.</p>	<p>Tüm projelerin teknik bakımlarının ve yönetimin yapılması.</p> <p>Tüm özellikli programların tasarlanması ve sürekliliğinin sağlanması.</p> <p>Gelen istek ve öneriler doğrultusunda program geliştirme ve iyileştirmelerin yapılması.</p>

Tablo 2. Fiziksel, Sosyal ve Kurumsal Bileşenler bağlamında KEP Fazları. Calderon (2008)'den yazarlar tarafından tablolaştırılmış ve türkçeleştirmiştir.

1. Aşama: "Teşhis"

İlk aşamada “Kentsel Algı Atölyeleri” adı verilen toplantılar ve saha gezileri kapsamında noktasal teşhisler yapılmış (Şekil 5), problem ve fırsatlar belirlenmiştir. Teşhis aşamasında tüm KEP bölgesi taranmıştır (Alcaldia de Medellin, 2007a, aktaran Calderon, 2012).

Teşhis fazında tüm alan sakinleri ile toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda yapılan çalışmalar ve yöntemler aktarılmış, istekleri, görüşleri, beklentileri alınarak KEP sürecinin nasıl ilerleyeceği aktarılmış ve önerileri alınmıştır. Bu toplantıların bir tür “terapi” işlevi gördüğü unutulmamalıdır. Daha önceki dönemlerden şikâyetler, rahatsızlıklar dinlenmiş ve kayda geçirilmiştir.

Şekil 5. EDU’dan aktaran Calderon, 2012. Sağdaki harita, Kuzeydoğu bölgesinde katılımcıların yürüyerek kat ettiği mesafeleri göstermektedir.

Sürecin genel sorun tespitine ilişkin ilk aşamalarından itibaren var olagelen, herhangi bir seçime gerek duyulmaksızın, süreçte sıyrılan ve alanı temsil eden gönüllü alan sakinleri, bu aşamada, bağlı buldukları topluluğu temsil etmek üzere *topluluk komiteleri* altında toplanmıştır. Komiteler, çalışmanın her etabında alan sakinlerini bilgilendirmiş, genel beklenti ve sorunları çalışmaya yansıtmıştır (Şekil 6). Bu toplantılar sırasında topluluk arasından sıyrılan, toplulukla bağları güçlü gönüllüler daha sonraki aşamalarda yapılanlar ile ilgili topluluğu bilgilendirmek ve süreci yönetenlerle topluluk arasında bağ oluşturmak, topluluk görüşlerini daha detaylı projeler üzerinde çalışırken yansıtmak üzere KEP takımlarına alınmıştır. Bu KEP takım üyeleri iletişimi ve topluluk ile ilişkilerini geliştirmeleri üzere çeşitli eğitimlerden (iletişim becerileri, liderlik vb.) geçirilmiştir.

Daha önce yönetimce oluşturulmuş olan eğitim, istihdam, kültür, spor, sağlık ve rekreasyon programlarının bir envanteri, söz konusu programlardan hangilerinin plan kapsamına alınacağı belirlenmesi açısından, yine bu aşamada topluluk komiteleri ile sürekli toplantılar aracılığıyla tartışılmıştır (Calderon, 2012).

Yerel yönetimin tüm kurum ve organları, kurumlar arası iş birliğini başlatmak üzere, kendi rol çerçevelerini çizen taahhütleri bu aşamada imzalamıştır.

Şekil 6. Komite toplantılarından örnek, EDU, 2017.

2. Aşama: “Planlama”

Planlama grubu, ilk aşamada belirlenen ihtiyaca yönelik plan(lar) hazırlamıştır. Sorunlar bağlamında ortaya konmuş olan ihtiyaçlar kısmen somutlaşmıştır. Bu ihtiyaç örneğinin bir okul ise, eğitim programlarını, hatta bir eğitim sistemini, eğitim binasını/binalarını, destek etkinlikleri kapsayacak şekilde bir öneri alan tespit edilmiştir. Calderon (2012), bu fazda KEP Takımlarının, projelerin uygulaması için öncelik ve sıralamayı oluşturduğundan söz eder. Daha geniş toplumsal bilgilendirme için yerel radyolar, TV programları, gazete ve billboardlar gibi çeşitli iletişim kanalları kullanılmıştır.

Bu aşamada, müdahale kategorisine göre kılavuz standartları oluşturulmuştur. Yerel yönetimin potansiyel olarak katkı sağlayacak organlarının yanı sıra, yerel yönetim dışında katkı sağlayabilecek kurumlarla işbirlikleri yapılmıştır.

3. Aşama: “Tasarım”

Planlama aşamasında belirlenmiş olan ihtiyaca yönelik çalışmalar fizik tasarıma dönüşecek şekilde gelişmiştir. Burada temel yöntem *Rüya ve Fikirler Atölyesi* olmuştur. Bu atölyeler tüm paydaşların katılımıyla düzenlenmiş, çocukların ve yaşlıların katılımı için özel bir çaba harcanmıştır. Toplantıların da bir parçası olduğu bu atölyelerde katılımcılara yöneltilen temel sorular şunlar olmuştur: (Örneğin) parkımın nasıl olmasını hayal ediyorum? Bu yer bana ne anlam ifade ediyor? Hangi anılarımı canlandırıyor? Parkta nelerin olmasını isterim? Parkıma ne isim veririm? (Blanco ve Kobayashi, 2009: 85). Sosyal, kültürel veya eğitimsel aktiviteler yardımıyla yürütülen atölyelerde katılımcılar, örneğin nasıl bir okul istediklerini, kendilerine verilen kağıt ve kalemleri kullanarak, çoğunlukla da çizerek ifade etmiştir (Alcaldia de Medellin, 2007a, aktaran Calderon, 2012) (Şekil 7).

Şekil 7. Rüya ve Fikirler Atölyesi, atölye süreci. Soldaki iki görsel EDU, aktaran Calderon, 2012; sağdaki görsel EDU, aktaran Blanco ve Kobayashi, 2009: 88.

Bu aşamada KEP Takımları içerisinde yer alan tasarımcılar (mimar, kentsel tasarımcı, peyzaj mimarı), toplulukların rüya ve fikirlerinden yola çıkarak ilk eskiz çalışmasını yapmıştır. Ekibin, katılımcıların ürettikleri eskizleri dikkate alarak oluşturduğu eskizler, yine bu aşamada katılımcılarla paylaşılmış, görüşler alınmıştır. Toplantı ve atölyelerin akışı eskizleri de yönlendirmiştir. Tasarım böylece detaylandırılmış ve proje haline getirilmiştir (Şekil 8). Son durum; özellikle KEP takımı içerisinde bulunan topluluk temsilcileri tarafından, broşür, billboardlar ve kamu duyuruları aracılığıyla toplumla paylaşılmıştır (Alcaldia de Medellin, 2007a, aktaran Calderon, 2012).

Şekil 8. Kuzeydoğu Kentsel Entegrasyon Projesi. Andrés Osorio Gaviria, 2015: 8.

Bu aşamayla ilgili dikkat çekici nokta, insanların daha çok değer vereceği ve kullanacağı kamusal alanlar ve etkinlikler için, yüksek kaliteli tasarım ve malzemeye ihtiyaç olduğuna dair inançtır (Echeverri, 2006, aktaran Calderon, 2012). Yazar, bazı kamu donatılarının mimari yarışmaya açılmasını bu inanca dayandırmaktadır.

4. Aşama: “Uygulama”

Bu aşamada temel olarak, belediyenin farklı birimlerinin, inşaatların finansı ve yönetimi için görev ve projeler üretecek şekilde koordinasyonu ve yetki aktarımları gerçekleşmiştir (Calderon, 2012). KEP takımları, alan sakinlerinin şüphe, fikir ve iddialarını çözebilmek için düzenli olarak alanı ziyaret etmiştir.

Projenin bu ayağında bölge sakinlerinden ücretli işgücü olarak hizmet alınmıştır. Nitekim alandaki yüksek işsizlik oranı, KEP modeli tarafından alan sakinlerinin istihdamı yoluyla çözülmüştür. İnşaat aşamasında kullanılan işgücünün %92’si (yaklaşık olarak 3.400 yeni iş) alan sakinlerinden sağlanmıştır (EDU, 2007a, aktaran Calderon, 2012). Buna ek olarak, belirlenen evlerin yıkımı ile ilgili görev, daha önce çete mensubu olan ve barış anlaşması yaparak belediyenin sosyal programlarına dâhil olan kişilere verilmiştir (Alcaldia de Medellin, 2007a, aktaran Calderon, 2012).

5. Aşama: “Aktivasyon/Devamlılık”

Uygulaması gerçekleşen proje ile ilgili sürecin devamlılığının sağlanması KEP’in bir parçasıdır. Projenin yürümesi için kullanılması ve benimsenmesinin gerekli olduğuna ilişkin bir mutabakat oluşmuştur. Bu yönde gerekli olan her türlü toplumsal, ekonomik, mekânsal ve siyasal destek verilmiş ve araçlar oluşturulmuştur.

KEP Projelerinin Calderon’un aktardığı (2012) bir başka özelliği de, yeni kamusal mekânların ve donatıların inşasından sonra tamamlanmış olarak kabul edilmemeleridir. Sosyal şehirciliğe ilişkin entegre politikalar gereği, fiziksel dönüşümün eğitim, spor ve rekreasyon, kültür ve ekonomik kalkınma programları ile el ele yürümesi önemliydi. Bu son aşamanın önemi, tüm topluma, yeni mekan, aktivite ve programları göstermek, bu mekan ve donatıları mahallelerdeki yeni toplumsal ve fiziksel nirengiler olarak görmelerini sağlamaktı (Fajardo V., 2007, aktaran Calderon 2012). Böylece yaratılması planlanan sahiplenme duygusu, sözü edilen mekân ve aktivitelerin korunabilmesini ve sürdürülebilmesini sağlayacaktı.

Topluluklar, bu aktivasyon aktivitelerinin tasarımına ve sergilenmesine davet edildi, yerel gruplar bu etkinliklerde performanslarını sergilediler. Bu etkinlikler sırasında, yönetim ve toplum arasında *Kentli Sözleşmesi* adında sembolik bir anlaşma da imzalandı. Bu anlaşma bir yönüyle toplulukların sözü edilen mekân ve aktiviteleri uygun şekillerde kullanacağını garanti altına alırken, diğer yanı sıra yönetime bakım, koruma ve süreklilik açısından ödevler yükliyordu (Urbanismo Social, 2007, aktaran Calderon, 2012).

Aktivite ve programların yeni kamusal mekânlarla entegrasyonuna önemli bir örnek Mingo Festivali’dir. Festival, alandaki ana kamusal alanlardan birinde bir ay süreyle yer alan bir sokak pazarı etkinliğidir. Bu etkinlik, mahalle sakinlerinin iş bulmalarına yardım edecek yetenekleri geliştirme ya da kendi işyerlerini açma yönünde eğitim ve destek sağlayan bir kurumsal programa bağlıdır. Küçük aile işletmelerinden oluşan büyük bir grup ve Kuzeydoğu bölgesindeki yerel girişimcilerin yanı sıra diğer topluluklar da bu pazarda ürünlerini satma ve tanıtmaya fırsatı bulmaktadır. Pazar, daha çok insanı bir araya getirmek amacıyla, genellikle konserler ya da sanatsal ve kültürel etkinliklerle birlikte organize edilir. Altyapı çalışmalarının yanı sıra organizasyon ve tanıtıma da belediyenin teşkilatlarının katılım sağladığı söylenmektedir (Calderon, 2012). Yazar, sosyal-kurumsal programları yeni kamusal alan ve tesislerle entegre eden diğer örnekler arasında; günlük bakım merkezlerinde kullanılan futbol okulları, oyun alanları ve spor faaliyetlerini, yetişkin ve yaşlılar için sağlık ve spor aktivitelerini, film, müzik ve dans festivallerini, sergileri saymaktadır.

Şekil 9. EDU, aktaran Calderon, 2012.

Bu aşamanın görevlerinden sonuncusu ise kente yeni projeleri göstermek ve tanıtmaktır. Bu görev çeşitli yayınlar, yerel, ulusal ve uluslararası konferanslar, TV ve radyo şovları, alana önemli kişilerce

gerçekleştirilen ziyaretler (çeşitli ülkelerin cumhurbaşkanları gibi) yoluyla gerçekleştirildi (Alcaldia de Medellin, 2007a, aktaran Calderon, 2012).

Tüm bu süreçlerin sonunda *Kuzeydoğu KEP*'te metropoliten kütüphane, girişimcilik üzerine eğitim veren bir kurum, günlük bakım merkezleri, spor alanları ve okulları içeren toplam 16.000 metrekare büyüklüğünde kamusal donatılarının yanı sıra 200.000 metrekare kamusal alan inşa edildi (Şekil 10, Şekil 11, Şekil 12). Kamusal katılım bağlamında KEP, 400 civarında aktivite organize etti (açık celseler, Topluluk Komiteleri ile toplantılar ve atölyeler). Ek olarak, 80 aktivasyon etkinliği gerçekleştirildi (EDU, 2007b, aktaran Calderon 2012).

Şekil 10. Hayalgücü Parkı ve Andalucía Bulvarı. EDU, 2004, aktaran Andrés Osorio Gaviria, 2015: 13.

Şekil 11. Kuzeydoğu KEP'ten 3 kamusal alan örneği: öncesi ve sonrası. EDU, aktaran Calderon, 2012.

Şekil 12. Çocuk Oyun Alanları. Soldaki görsel: Moreno, 2006, aktaran Andrés Osorio Gaviria, 2015; sağdaki görsel: Acosta Restrepo, 2016.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Karar alma süreçlerine toplulukların katılımının hangi aşamalarla, hangi yöntemlerle sağlanabileceği gerek batıda gerekse gelişmekte olan ülkelerde tartışılmakta olan konulardan biridir. İlgili çalışmalar, toplulukları güçlendirmenin katılımı sağlamak konusunda temel ön koşullardan biri olduğunu göstermektedir. Bu makalede ele alınan Medellin de, toplulukların güçlendirilmesini hedefleyen Kentsel Entegrasyon Projeleri (KEP'ler) ile özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir örnek niteliğindedir.

KEP'ler, Kolombiya ve Medellin için çok önemli sorunlardan biri olan enformel yerleşimlerde yaşayan halk ile “formel” kent arasında entegrasyonun sağlanması yolunda çok önemli bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Kentsel Proje, sorunun tam çözümü olmasa da, topluma entegre olamamış ve kendini hiçbir zaman kentin meşru bir parçası olarak hissetmemiş insanlar için yeniden yurttaşlık hissi yaratan kültürel ve sosyal dönüşümün kullanışlı bir aracıdır (Andrés Osorio Gaviria, 2015: 19). Kuzeydoğu KEP uygulamasının ilgi çekici bir unsuru, topluluk üyelerini, genişletilmiş imkânları ile yeni çevrelerinin tüm avantajlarından faydalanmaya ve yeni tesis ve mekânların sürdürülebilir kılınmasında aktif rol almaya nasıl hazırlayabildiğidir (Acosta Restrepo, 2016: 78). Kuzeydoğu KEP, yerelde oluşan yenilikçi ve umut verici politikaları ulusal düzeydeki politikalarla birleştirmeyi başarabilmiş nadir örneklerden biri[i] olarak ifade edilmektedir (Magalhães, 2016: 9).

Mekânsal ihtiyaçların karşılanabileceği yeterli alanların olmadığı enformel yerleşimler içerisinde yeni bir kamusal alan yaratma fırsatı; aidiyet hissini artırılması, yerleşimcilere meşruiyetlerinin tanındığı mesajının verilmesi ve kamusal servisler için paylaşılan alanlarda güvenlik ihtiyacının yüksek olduğunun bölge yerleşimcilerine anlatılabilmesi için bir araç haline gelmiştir (Blanco ve Kobayashi, 2009: 88). Kentlilerin sosyalleştiği yerler olarak kamusal alanlar, kentlilik gururu ve sosyal kaynaşmanın artırılmasında, Medellin’de merkezi bir rol almıştır (Magalhães, 2016: 7). Kuzeydoğu Komünü’ndeki müdahale, tasarımları ile dünya çapında ses getiren önemli tesislerin yaratılması ile tasarımın düzeyini yükseltmiştir. Bu tasarımlar, modern estetik formları kullanarak, enformel bir yerleşimin nasıl görüldüğü algısını yıkmış ve faydacı tasarımın ötesine geçmiştir (Trujillo, 2012:69). Yazara göre kaliteli, estetik tasarımdan, Kuzeydoğu Komünü ve birkaç yerde daha enformel yerleşimler ve formel kent arasındaki ayrımı bulanıklaştırmak ve meşruiyet kazandırmak için faydalanılmıştır. Yaya bağlantıları kurarak insanlar bir araya getirilmiş, telemetro (*metro cable*) aracılığıyla formel ve enformel yerleşmeler arasında ilişki kurulmuş; Sokaklar, park ve meydanlar tasarlayarak ortak kullanım alanları yaratılmış; Kamu yapıları, sanat ve kentleşmeyi kullanarak kimlik yaratılmıştır (Carracedo Garcia-Villalba, 2013).

Kuzeydoğu KEP; yerel halkın, yerel yönetimler, STK'lar ve diğer ilgili kurumlarla etkileşim içine girmesini sağlamak için, sosyal ve kurumsal yaklaşımların iç içe geçmiş olduğu en karmaşık katılım stratejilerini kullanmıştır (Trujillo, 2012:71). Yerel topluluk ve yerel yönetim arasındaki yakın ilişkinin geliştirilmesi, enformel yerleşim alanlarındaki zorlu sürecin altından kalkabilecek uzlaşmalı çözüme ulaşmanın bir yolu olarak önerilmektedir (Blanco ve Kobayashi, 2009: 88). Bu stratejiler, alan sakinlerini, fiziksel tasarımın bileşenleri kadar karar alma süreçlerinin de bir parçası haline getirmeyi amaçlamıştır (Trujillo, 2012:71). Topluluk katılım süreçleri, daha eşitlikçi bir toplum için ilk basamak olarak, uzlaşma seviyesini arttırması ve yerel toplulukları güçlendirmesi nedeni ile bu projede gerçekten önemli bir yer kazanmıştır (Andrés Osorio Gaviria, 2015: 18).

Bu örnekte, kısa dönemli popülist yaklaşımlar yerine uzun vadeli perspektiflere dayanan sağlam bir politik iradenin olduğu görülmektedir (Blanco ve Kobayashi, 2009: 88) Bununla birlikte yazarlar, güçlü bir işbirliği yaratma sürecinin, genellikle orijinal programa göre uzatılmış süreler ve taraflarla yapılan uzayan görüşmelere dayanan karmaşık bir yapısı olduğuna dikkat çekmektedir. Topluluk eylem planlama yaklaşım unsurlarının kullanıldığı Kuzeydoğu Komünü örneği, Trujillo'ya göre (2012: 78) topluluk katılımı yaklaşımını kanıtlanmıştır.

Yukarıda da kısaca özetlendiği üzere “Medellin Mucizesi” olarak tariflenen başarı öyküsünün odağında ne kentsel proje tasarlamak ne de kentsel projelere halkın katılımını sağlayabilmek olmamıştır. Tam tersine, kentsel mekâna ilişkin ortak karar alma pratikleri, katılımcı toplumu inşa eden basamaklar olarak düşünülmüş, amaç, birlikteliğe inanan “güçlü” bir toplum inşa etmek olmuştur. Sistem, aktif yurttaş katılımını metropolitan ölçekten mahalle ölçeğine kadar içerdiği için kentli nüfus üzerinde saygınlık kazanmıştır (Davila ve Daste, 2011). Bu katılımcı süreçte tasarım bir amaç değil, toplulukların güçlendirilmesi için bir araçtır. Sürecin sadece fizik mekân tasarlamaktan ibaret olmaması, aktivite ve programlar ile iç içe geçmiş bir şekilde sürdürülmesi, toplulukların rolünün önemine ve güçlendirme çabasına ilişkin önemli bir göstergedir. Bu bütüncül yaklaşım içerisinde alan sakinleri, mekâna ilişkin kararlara da, benimseyici ve sahiplenici bir motivasyonla, dâhil olmuştur.

KAYNAKLAR

- Abbott, J. (1996). *Sharing the City. Community Participation in Urban Management*, UK: Earthscan.
- Acosta Restrepo, P. (2016). *Learning from the Bottom Up*, F. Magalhaes (der.) *Slum Upgrading and Housing in Latin America (s.61-99)*, Inter-American Development Bank
- Arango, B. (2015) *Graffitiour, una fiesta de color y vida en la comuna 13 de Medellín*, CROMOS, <https://cromos.elespectador.com/cultura/coloreando-la-vida-en-la-comuna-13-17798>
- Arnstein, S.R. (1969). “A Ladder of Citizen Participation”, *Journal of the American Institute of Planners*, 35, 4, 216–44.
- Atkinson, R. (2005). “Kentsel Dönüşüm, Ortaklıklar ve Yerel Katılım: İngiltere Deneyimi”, *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu İstanbul 2004 Bildiriler Kitabı*, 87–98.
- Andres Osorio Gaviria, D. (2015) *The Northeastern Urban Integration Project [PUI] Medellín*, Colombia, Urban Development Agency [EDU], http://www.academia.edu/26807633/The_Northeastern_Urban_Integration_Project_PUI_MEDELL%C3%8DN_COLOMBIA_-_Urban_Development_Agency_EDU
- Betancur, J.J. (2007). “Approaches To The Regularization Of Informal Settlements: The Case Of Primed in Medellín, Colombia”, *Global Urban Development, Volume 3 Issue 1 November 2007*.
- Blanco, C. & Kobayashi, H. (2009). “Urban Transformation In Slum Districts Through Public Space Generation And Cable Transportation At Northeastern Area: Medellín, Colombia”, *The Journal of International Social Research, Volume 2 / 8 Summer 2009*, 75–90.
- Calderon, C.A.A. (2008). *Learning from Slum Upgrading and Participation. A case study of participatory slum upgrading in the emergence of new governance in the city of Medellín–Colombia*, KTH, Department of Urban Planning and Environment Division of Environmental Strategies Research – fms, Degree Project SoM EX 2008-18, Stockholm.

- Calderon, C. (2012). *Social Urbanism - Integrated and participatory urban upgrading in Medellin, Colombia*. In R. J. Lawrence, H. Turgut & P. Kellett (der.), *Requalifying the Built Environment: Challenges and Responses* (pp. 179-198). Göttingen: Hogrefe Publishing.
- Carracedo García-Villalba, O. (2013) *Regenerating neighborhoods through identity and community places Planning and developing strategies for resilient informal settlements*, 7th Conference of the International Forum on Urbanism. IFOU. Tainan. Taiwan.
- Carracedo García-Villalba, O. (2014). *Shaping informality. The role of street-based strategies in revitalizing informal and low-income areas*, 7th International Urban Design Conference Designing Productive Cities – 2014, Conference Proceedings Peer Reviewed, Association for Sustainability in Business Inc., ISBN: 978-1-922232-20-5
- Carter, A. (2000). “Strategy and Partnership in Urban Regeneration”, Roberts, P ve Skyes, H. (der.), *Urban Regeneration: A Handbook* (s.37-58), London: Sage Publications, 37–58.
- Castello, G., GurzaLavalle, A., Houtzager, P.P. (2007). “Civil Organizations and Political Representation in Brazil’s Participator Institutions”, A. Cornwall ve Vera S.C.C. (der.) *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas* (s.114-130), Londra: ZedBooks.
- Choguill, M.B.G. (1996). *A ladder of community participation for underdeveloped countries*, *Habitat Int*, 20(3), 431–444.
- Cornwall, A. & Coelho, V.S.P. (2007). “Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas”, A. Cornwall ve Vera S.C.C. (der.), *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas* (s.1-32), Londra: ZedBooks
- Das, A.K. & Takahashi, L.M. (2009). *Evolving institutional arrangements, scaling up, and sustainability emerging issues in participatory slum upgrading in Ahmedabad, India*, *J.Plan.Educ.Res*, 29 (2), 213–232.
- Davilla, J.D. & Daste, D. (2011). *Poverty, participation and aerial cable-cars: A case study of Medellin*, 12th NAERUS Annual Conference ‘The city at a human scale’, Faculty of Architecture, Universidad Politécnica de Madrid 20-22 October 2011, <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/ds2/stream/?#/documents/47914/page/1>
- EDU (2017). <http://www.edu.gov.co/site/actualidad/1691-57-nuevas-familias-ingresaron-al-censo-de-vivienda-de-naranja>, (son erişim tarihi 09.12.2017)
- Fandino, S. (2010). “Community Participation and the Sustainability of the Settlement Upgrading Process”, E. Rojas (ed.) *Building Cities Neighbourhood Upgrading and Urban Quality of Life*. Washington: IDB.
- Geisinger, J. (2013) *Connective Spaces and Social Capital in Medellin*, The Architectural League NY, <http://archleague.org/2013/03/connective-spaces-and-social-capital-in-medellin-by-jeff-geisinger/>
- Hassan, G.F., El Hefnawi, A., El Refaie, M. (2011). “Efficiency of participation in planning”, *Alexandria Engineering Journal* (2011) 50, 203–212.
- Hastings, A. (1996). “Unravelling the process of 'partnership' in Urban Regeneration Policy”, *Urban Studies*, 33, 253–268.
- Henderson, P. (2005). *Including the Excluded: From Practice to Policy in European Community Development*. Bristol: PolicyPress.
- Hou, J. (2011) “Citizen design Participation and Beyond”, *Companion to Urban Design içinde*, Banerjee T & Loukaitou-Sideris A (der.), London: Routledge.
- Ismail, A. (2011). “The Technical Training Resource Centre (TTRC): building community architects”, *International Institute for Environment and Development (IIED)*, Vol 23(1): 183–193. DOI: 10.1177/0956247810396057
- Ismail, WAW, Said, I (2015). *Integrating the Community in Urban Design and Planning of Public Spaces: A review in Malaysian cities*, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 168 (2015) 357 – 364.
- Lee, C.M., Lee, J.H., Yim, C.H. (2003). “A Revenue-sharing Model of Residential Redevelopment Projects: The Case of the Hapdong Redevelopment Scheme in Seoul, Korea”, *Urban Studies*, Vol. 40, No. 11, 2223–2237.
- Layson, J.P. & Nankai, X. (2015). “Public participation and satisfaction in urban regeneration projects in Tanzania: The case of Kariakoo, Dar es Salaam”, *Urban, Planning and Transport Research*, 3:1, 68-87, DOI: 10.1080/21650020.2015.1045623

- Maclean, K. (2014) *The 'Medellin Miracle': The politics of crisis, elites and coalitions, research Paper 24, Developmental Leadership Program.*
- Magalhaes, F. (2016). "Critical Policy Choices in Slum Upgrading", F. Magalhaes (der.) *Slum Upgrading and Housing in Latin America (s.1-11), Inter-American Development Bank.*
- McCarthy, J. (2005), "Kentsel Dönüşümde Ortaklık Pratiği", Özdemir, D. A., Özden P. P., Özdemir, D. A., Özden P. P. ve Turgut, S. R. (der.), *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu İstanbul 2004 Bildiriler Kitabı, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayınları Tayf Matbaası.*
- McEwan, C. (2002) "Bringing government to the people: women, local governance and community participation in South Africa", *Geoforum 34 (2003) 469–481.*
- Mohanty, R. (2007). "Gendered Subjects, the State and Participatory Spaces: The Politics of Domesticating Participation in Rural India", A. Cornwall ve Vera S.C.C. (der.), *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas (s.76-94), Londra: ZedBooks.*
- Perkins, D.D., Florin, P., Rich, R.C., Wandersman, A., Cbavis, D.M. (1990). "Participation and the Social and Physical Environment of Residential Blocks: Crime and Community Context", *American Journal of Community Psychology, Vol. 18, No. 1.*
- Rios, M. (2008). "Envisioning Citizenship: Toward a Polity Approach in Urban Design," *Journal of Urban Design, 13(2): 213–229.*
- Rodgers, D. (2007). "Subverting the Spaces of Invitation? Local Politics and Participatory Budgeting in Post-Crisis Buenos Aires", A. Cornwall ve Vera S.C.C. (der.), *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas, Londra: ZedBooks.*
- Sadiqi, Z., Trigunarsyah, B. ve Coffey, V. (2017). "Framework for community participation in post-disaster housing reconstruction projects: A case of Afghanistan", *International Journal of Project Management 35 (2017) 900–912.*
- Sanoff, H. (2000). *Community Participation Methods in Design and Planning.* New York: John Wiley&Sons, Inc.
- Sotomayor, L. (2017). "Dealing with Dangerous Spaces. The Construction of Urban Policy in Medellín", *Latin American Perspectives, Issue 213, Vol. 44 No. 2, March 2017, 71–90, DOI: 10.1177/0094582X16682758*
- Swapan, M.S.H. (2014). "Realities of community participation in metropolitan planning in Bangladesh: A comparative study of citizens and planning practitioners' perceptions", *Habitat International 43 (2014) 191–197.*
- Trujillo, T. A. (2012) *Spatial and process strategies toward the formalization and integration of the informal settlement, Villa 31, in Buenos Aires, Argentina, A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Urban Planning University of Washington, Department of Urban Design and Planning.*
- UN-Habitat (2003). *The Challenge of Slums. Global Report on Human Settlements 2003. United Nations Human Settlements Programme. Sterling: EARTHSCAN.*
- Williams, J.J. (2007). "Social Change and Community Participation: The Case of Health Facilities Boards in the Western Cape of South Africa", A. Cornwall ve Vera S.C.C. (der.), *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas (s.95-113), Londra: ZedBooks.*
- WSJ (2012). *City of the Year Medellin, WSJ, online.wsj.com/ad/cityoftheyear, (son erişim tarihi 12.09.2017).*
- Valladares, A. (2017). "Successes and failures of participation-in-design: Cases from Old Havana, Cuba", *Frontiers of Architectural Research (2017) 6, 401–411.*

ⁱThe Urban Land Institute, Citibank ve Wall Street Journal'in sponsorluğu.

ⁱⁱGlobal Agenda Council on the Future of Cities, 2015.

ⁱⁱⁱEDU, merkezi otoriteden bağımsız, belediye bünyesinde bir devlet kurumudur. EDU, tüm kentsel projeleri kayata geçirmekle yükümlüdür.

BASIC DESIGN EDUCATION AND BAUHAUS

Ece ESEN
Hacettepe University, Turkey
ecesen73@gmail.com

Gülçin Cankız ELİBOL
Hacettepe University, Turkey
<https://orcid.org/0000-0002-6529-2855>
gcelibol@hacettepe.edu.tr

Duygu KOCA
Hacettepe University, Turkey
duyguk@hacettepe.edu.tr

ABSTRACT

This study investigated the Bauhaus School's recent history and its faculty members who were each deemed extraordinary, the approaches of these educators to education, the works they produced, as well as the stages of establishment of the school. In order to examine the effects of Bauhaus education in Turkey, the study covered the first three institutions of higher education which started to provide interior architecture education. The face to face interviews conducted with the instructors of the course Basic Design, which is provided as a course in the undergraduate programs of Interior Architecture and/or Interior Architecture and Environmental Design, were evaluated in line with the study's objective.¹ The opinions obtained in the interviews were content-analyzed; the transcribed texts of the interviews were interpreted by coding and thematic classifications, and the existence of Bauhaus effects in the current situation in 'Basic Design' education and the state of the education in question were investigated. It was planned to create benefits in professional training and therefore improvement of the profession by the results, and contribute to the current literature on the issue by bringing a critical point of view into basic design education.

Keywords: Bauhaus, Basic Design, Interior Architecture Education

TEMEL TASARIM EĞİTİMİ VE BAUHAUS

ÖZ

Bu çalışmada, Bauhaus Okulu'nun yakın geçmişi ile her biri kendi içinde sıra dışı olarak tabir edilebilen eğitimcileri, bu eğitimcilerin eğitime olan yaklaşımları ve ürettikleri çalışmalar, okulun oluşum evreleri ile birlikte araştırılmıştır. Bauhaus eğitiminin Türkiye'deki etkilerinin incelenmesi amacıyla, iç mimarlık eğitimi vermeye başlamış ilk üç yükseköğretim kurumu araştırma kapsamına alınmıştır. Bu kurumlarda, İç Mimarlık ve/veya İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümlerinde lisans dersi olarak verilmekte olan Temel Tasarım dersi yürütücüleriyle gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler, çalışmanın amacı doğrultusunda ele alınmıştır. Elde edilen görüşler, içerik analizine tabi tutulmuş; çözümlenmeleri yapılan görüşme metinleri kodlamalar ve tematik gruplamalar ile yorumlanarak, 'Temel Tasarım' eğitiminde Bauhaus etkisinin mevcut durumda da var olup olmadığı ve söz konusu eğitimde nasıl bir noktada bulunduğu araştırılmıştır. Sonuçların meslek eğitimi ve dolayısıyla mesleğin gelişimi açısından fayda sağlaması, temel tasarım eğitimine konu kapsamında eleştirel bir bakış getirmesi yolu ile konuya ilişkin mevcut yazına katkı sağlaması öngörülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Bauhaus, Temel Tasarım, İç Mimarlık eğitimi

¹ The data used in the study were collected in scope of the Master's thesis completed by the first author.

INTRODUCTION

The Bauhaus School has established a genuine style in all fields of education with the innovative and occasionally experimental attitudes it has shown in the selection of not only educators but also students. Atalayer (1994) stated that rather than being old-school academies, traditional fine arts schools and engineering schools, Bauhaus is a special and higher combination of these; Huges (1982), on the other hand, suggested that Bauhaus is, rather than a school, actually an artistic expression and a social experiment.

Despite the effects of industrialization that started in the 19th century and made themselves felt in every part of life, the most established education reforms that were needed in the field of design and building were experienced in the Bauhaus period. The Industrial Revolution influenced the class of craftspeople which led a change in the functioning of production and brought art education into educational settings by carrying it out of the cycle of master-apprentice (Ranjan, 2005). After this point, Basic Design Education started to gain professional significance.

Basic Design education, which constitutes the back bone of Interior Architecture education, showed various changes and developments from the 17th century up to our times. Today, the course 'Basic Design' is a fundamental course taken by Interior Architecture students in their first year. Students who start to receive design education are firstly unaware that they are stepping into a different world which goes beyond the ordinary, yet they start to experience a completely different world as their awareness is raised through the experience.

Bauhaus, which was founded in the city of Weimar in Germany and provided education in the period of 1919-1933, brought a new approach towards the concept of technique, technology, art, design and production, and created a new point of view in terms of the subject of design education. Gropius, aiming to combine the mutual aspects of art and design, had the purpose of restructuring the relationship of artisans, craftspeople and architects with the industry, and as a result of this, bring art and industry under the same roof.

Bauhaus aimed to train creative architects, painters and craftspeople who have artistic capacity, and adopted the style of applied learning towards this purpose. The most significant innovation brought into Basic Design Education by Bauhaus is that it started an ordered (method, principle) and applied introduction to design course which is deliberately structured, and established an official curriculum for this course.

Being able to build the bridge between the industry, art, science and the design power of the designer and to be successful with togetherness of different disciplines, a method of working based on collaboration and an agreed-upon point of view, establishment of a 'modern style', namely an 'international style', which can be implemented in the entire world, reproduced everywhere, are the main themes that determine the establishment of Bauhaus.

The Bauhaus School has several innovations and characteristics, but what makes it valuable is the genuine artists it harbored. It would not be enough to mention only the names of these, as the phrase goes, 'heroes' of the world of design who aimed to spread the Bauhaus manifesto from the start to the finish in their schools, and even after the closure of the school in other cities and countries.

Basic Design Education (Introductory Education, Enseignement Preliminaire, Foundation Course, Vorkurs) has established the foundation of the education process in design and architecture schools. It was included in the curricula of and developed by the Base School of Design, Vkhutemas, Bauhaus, Chicago Bauhaus and the Ulm School (Hochschule für Gestaltung) (Boucharenc, 2006; Özkar, 2004;

Meggs and Purvis, 2006). The Vorkurs spiral of education that is shown in Figure 1 shows the educational approach of the school. As clearly indicated by the known circular scheme of Gropius, it is not a process that is hierarchical and layered, but one that intertwines its components. The outer part of the schematic circle that shows the introductory stage courses which cover a 6-month process of education symbolizes Vorkurs. This section formed by Johannes Itten contains information on color, form and material. The two middle circles symbolize 3 years of education. The first group which constitutes solutions of form-based problems, provisions of technical skills and what is called 'werklehre' and may be translated as skills-teaching, consists of workshops on stone, masonry, minerals, mud, glass, colors and weaving. The second group is called 'formlehre', and as opposed to the first one, this section is concerned with the issue of creating institutional work and form.

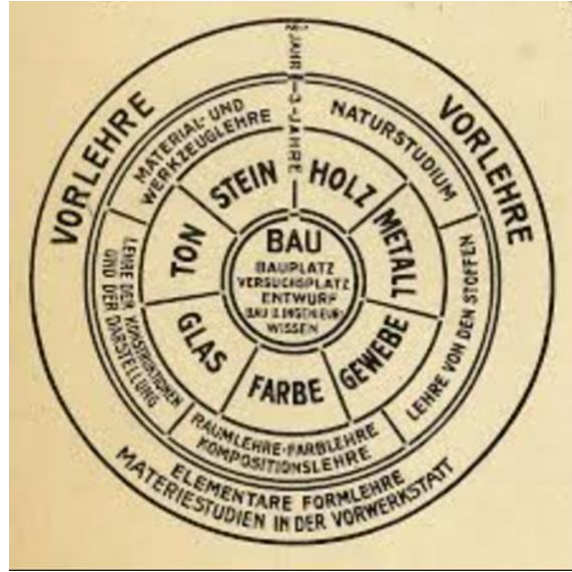

Figure 1. Vorkurs basic education spiral (Open Source Publishing, 2015).

The biggest breakthroughs in terms of Basic Design Education took place within Bauhaus and the education process developed in this school became a reference for other schools and today's process of Basic Art/Design Education.

This process is mainly in the scope of Basic Design Education, which is the first step in students' comprehension of design. This education, which is also called introductory education, is a first step for the prospective designer. In this context, skills of raising awareness, gaining visual sensibilities and comprehending how questions and solutions may be diversified, carry significant importance.

As architecture is somewhere beyond its physical dimensions; a space should activate sensual feelings through the experiences. This can be defined as a self-renewing dialect that is continuously being established between the human memory and body, or between thoughts and action (Demirel, 2015: 233). The concept of creativity, which can be defined by the main talent of the human being; the action of thinking; plays a significant role in design education. Conversion, in other words, transforming the knowledge -the experience- into new knowledge, can also be assumed as an action of creativity -the attractive force of design education (Bilir and Koçkan, 2016: 167). Design education aims to improve creativity as well as talent. Design education, actually, trains the student in terms of coping with problems, approaching them and design thinking, instead of educating the student solely in skills and techniques of basic design (Çelik, 2008: 10).

Drafting in education is essential for students in the design disciplines for becoming more organized and for complying. However, drafting knowledge is crucial, both for comprehension of the issues and for the implementation phase (Özkan and Yıldırım, 2016: 240).

As Basic Design Education contains the combination of forms of improving mainly artistic skills in terms of content, scope, objective and planning, organizing the creative self enriching sensations both systematically and functionally and dignifying sensibility, provision of visual awareness and thinking, destruction of template-value paradigms and provision of the courage to create, these characteristics were studied, and their forms of existence were debated in continuing education.

Basic Design Education was offered as a course in Turkey for the first time in 1957 at 'Istanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu' (Istanbul Vocational State School of Higher Education on Applied Fine Arts), known today as Marmara University (Marmara Üniversitesi, 2015). In the year 1969, it was established as a unit of 'basic art' that was required for the departments of the entire faculty at Mimar Sinan Fine Arts University, then known as the State Academy of Fine Arts (<http://www.msgsu.edu.tr/faculties/guzel-sanatlar-fakultesi/temel-egitim>). At the Hacettepe University Faculty of Fine Arts established in 1983 in Ankara, it was carried out in the main art fields of painting, sculpture, ceramic and glass; later, it was offered as a first-year course of 'basic art' at the department of Interior Architecture and Environmental Design established in 1987 (Hacettepe Üniversitesi, 2015). Today, Basic Art and/or Basic Design Education is carried out under different names, but with similar contents as a basic course in various design-oriented programs.

Today, Basic Art/Basic Design Education is continuing to be offered in Europe and the United States under names such as Basic Education, Basic Design, Basic Art and Introductory Education.

The objective of this study is to examine the Bauhaus School that is accepted as the starting point of the 'Basic Design' workshop course which is one of the first-year courses in Interior Architecture education in Turkey and accepted as the backbone of design education, and determine its relationships with the Basic Design Education of our time, its reflections, effects and the reasons and forms of change it experienced.

As a field study, face to face interviews were conducted with faculty members who instruct for the first Interior Architecture and/or Interior Architecture and Environmental Design departments in Turkey which structured their Basic Design based on the Bauhaus school. With this study, it was aimed to determine the current presence of the Bauhaus school in Basic Design Education and its effects.

The educational institutions covered in the study were Marmara University, Hacettepe University and Anadolu University. Marmara University was established in 1955 with the name of School of Higher Education on Applied Fine Arts, and included under the name of Marmara University in 1982. The faculty consists of 13 departments. These are; Animated Film, Industrial Product Design, Photography, Traditional Turkish Arts, Graphic Arts, Sculpture, Interior Design, Music, Painting, Ceramic and Glass, Cinema and Television, Textile Arts, and Basic Education. The Department of Interior Architecture started providing education as one of the first five departments established within the 'Vocational School of Higher Education on Applied Fine Arts'. Since the year 1985, the department started to provide graduate-level education which includes Master's and Qualification in Art degrees (Marmara Üniversitesi, 2015). Hacettepe University Faculty of Fine Arts was established in 1983. The faculty has 5 departments. These are; Painting, Sculpture, Ceramic, Graphics, and Interior Architecture and Environmental Design (Hacettepe Üniversitesi, 2015).

The Anadolu University Faculty of Art was established in 1983 as the 'Applied Fine Arts School of Higher Education'. It started operating in the academic year of 1985-1986 with the departments of Graphics and Ceramic, and it was converted to the 'Faculty of Fine Arts' in 1992. The faculty has 6

departments. These are; Graphics, Ceramic-Glass, Cartoons (Animation), Sculpture, Painting-Lithography Basic Education (service department which does not accept students). The Department of Interior Architecture and Environmental Design was established in 1991 as a part of the 'Faculty of Architecture and Design' (Anadolu Üniversitesi, 2015).

MATERIAL AND METHOD

The study investigated the questions of the emergence of Basic Design Education within the Bauhaus school, how the school influenced today's education, and how has it changed so far. Since the establishment of the Bauhaus school, studies have been conducted on the education methodology it followed, course contents and structure. Within the scope of the results obtained from investigations, face to face interviews were conducted with the instructors that are carrying out the Basic Design courses offered in the departments of Interior Architecture and/or Interior Architecture and Environmental Design at Marmara University, Hacettepe University and Anadolu University, which are considered to carry the influence of Bauhaus in Turkey, and the principles and contents of their Basic Design courses were discussed. In the scope of the study, Bauhaus Basic Art/Design Education was taken as a starting point, the continuing Basic Art/Design Education of our time was investigated, and the changes and developments in experienced through time were examined. During the interviews, the instructors were asked two basic questions; however, it was possible to direct the interviews during the course of the discussion. Therefore, in these interviews that may be considered to be semi-structured, audio recordings were obtained with the consent of the participants, the interviews were transcribed and recorded in text format, the data were coded and categorized, and they were then content-analyzed by classification under themes (Esen, 2015).

FINDINGS

As a result of the interviews, it was found that Basic Design Education is provided in the Department of Interior Architecture at Marmara University in the light of the Bauhaus school; however, the 'Idea of Bauhaus' has been improved and changed due to the changing century, economic conditions, educational reforms and new needs. It was seen that there is a basic education course that is a requirement for all students at the Faculty of Fine Arts, provided by the department of Basic Education, which is a department that does not produce graduates, but only provides a common-core course.

However, the Basic Design course offered by the Department of Interior Architecture differentiates from this common-core course. With the help of mainly studies on the concept of space (function is not focused on until the end of the first year) and the concept of internal space, students inquire about transitioning from two dimensions to three dimensions. The main approach of the instructors is to systematically set the students free and lead them to find their creative force. According to Ilgin (2015), the most important approach in Bauhaus is 'learning by doing'; however, restrictions brought by the Board of Higher Education (YÖK), problems in employment of technicians and shortcomings in studio conditions limit the system of 'learning by doing'; this situation is a primary issue.

The Basic Art Education course provided at the Department of Interior Architecture and Environmental Design at Anadolu University is, again, implemented in a way that aims to reveal the student's internal creative power and is structured by the instructor. According to Atalayer (2015), the essence of basic education is based on Bauhaus and it is not possible to claim the opposite. However, the conditions from which Bauhaus emerged gained a completely different dimension today due to knowledge bases, political conditions in countries, ideologies and production technology, and these changes led education to become differentiated. Today, various factors were added and various other were removed from this system. For example, Atalayer, who believes that 'architecture' is an 'art', does not believe that architecture is central in art education. However, when we consider Bauhaus education, it is known that the main approach of it is architectural. The instructor considers the student as central within the program they have structural; they use a very long-termed and experimental process as a basis for techniques such as writing, drawing, handcraft skills, usage of visual expression,

imagination, transverse thinking, metamorphosis, self-expression. Moreover, as a technique used in Bauhaus education, the instructor focuses on the issues of 'repetition', students' personal behaviors and daily lives. The instructor aims to surpass the visual, intellectual and sensational templates that we have coded and/or learned since birth, and improve the creative force and way of thinking within us. This form of education which brings the student and the instructor into the same process of evolution is in parallel with the basic education course implemented at the Bauhaus School by Johannes Itten. According to Ertek (2015), lack of complete implementation of Bauhaus education in the Basic Design course offered at the Department of Interior Architecture and Environmental Design at Hacettepe University is caused by lack of complete understanding of the 'Bauhaus Basic Design Education'. Regressed educational system, lack of application studios and failure to establish a polyphonic educational system are also considered as other reasons. Basic Education, which had been implemented as a 'common-core' course at the Hacettepe University Faculty of Fine Arts, is now no longer implemented due to reasons the instructor is not aware of; abolishment of this practice is considered as one of the factors that led to the disruption of communication among the departments.

The basic education provided by the Department of Interior Architecture at Hacettepe University consists of two parts as 'Basic Design' and 'Basic Art'. This was explained by the statement that Basic Art education is more 'subjective', while Basic Design education is more 'functional'. 'Gestalt principles' were used as a basis while organizing the course contents; this was supported by the 'perception principles' used in Bauhaus education. This division, which was made deliberately in the instructor's opinion, was organized with the aim of providing more intense training to the student. In both courses, based on the principle of 'learning by doing', while professional works are aimed in practice in the Basic Design studio, art education is provided in the Basic Art studio and it is aimed to form a 'professional basis' in students.

It is seen that the logic of 'interdisciplinary collaboration', another title that forms the basis of Bauhaus education, is also implemented in student projects produced at Marmara University. With this practice that is almost in its tenth year, students of the departments of Industrial Design, Textile and Graphics take on a shared project when they enter their third year. With this project, taking brand development as a starting point, Textile, Graphics and Industrial Design Students and instructors gather and conduct operations for a determined brand. With this collaboration-based project, students learn to work together, as well as concepts of art-crafts. Another approach they will implement for the first time in the academic year of 2016-2017 in their curricula in the scope of the Bologna Process which is entirely designed towards keeping Bauhaus ongoing, is that every student will take a project course from another department during their term of education.

It was found that the inter-departmental projects that had been going on up until a few years ago at the Department of Interior Architecture at Anadolu University are no longer followed.

According to Ertek (2015), Hacettepe University does not follow the approach of 'existence within the experimental and artistic setting', which is known as the essence of Bauhaus. According to the instructor, the elements that were transferred to Basic Design education from the Bauhaus school which had a real setting for art have been limited only to the topics that could be adopted into the subject of Basic Design; other fields of art such as dance and drama came to be excluded from this education.

Revisiting the education provided at Marmara University, it is seen that students and faculty members are in communication with institutions outside the university. They have initiated not only projects with universities abroad that they determine, but also projects they carry out with state offices in collaboration, based on the methods determined by the faculty. The faculty, starting with the idea that the products of students and instructors are actualized through their education and they have products that are still in serial production today, provides a basis for floating capital projects prepared by faculty members. According to the instructor, they are at a good point in terms of the idea of

cooperation, students participate in the triennial festival they take part in every three years with their own workshops, and they find the outcomes highly positive.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

The first-year education at Interior Architecture and/or Interior Architecture and Environmental Design Departments is based on courses of Basic Art and/or Basic Design, which are generally provided as required courses. If we take the year 1919, establishment of Bauhaus, as the date of the first implementation of the course, the basic education that experienced a 96-year-long process has undeniably gone through various changes and developments. The works implemented by several artists trained by the school in fields of both art and architecture since its establishment have been reported in the literature and constituted valuable resources for the people concerned with the profession.

Although the Bauhaus School was only able to provide active education from 1919 to 1933, its manifesto and idea of establishment have managed to pose as a strong basis for various educational institutions, instructors and courses. As a result of this study, it was observed that this approach, while only partially, is also aimed to be sustained in today's educational settings.

In the face to face interviews conducted with instructors who provided Basic Design education in the scope of the method used in the study's research model, answers were sought for the questions of whether they applied Bauhaus education in Basic Design courses, how they applied it if they did, and their reasons if they did not, and the obtained data were analyzed.

According to the analysis of the responses, it was observed that the ideas of 'interdisciplinary togetherness', 'learning by doing' and 'applied education', which constitute the essence of Bauhaus education, cannot be achieved today to a satisfactory extent due to spatial limitations, communication problems, insufficient application studios, and lack of material and trained personnel.

While the instructors were not able to implement the physical conditions of the Bauhaus school due to reasons that are not in control of, they have took its education system as an emergence/starting point and a model, and structured it by 'improvement' as suitable for the era, not by 'change'.

These educations that were organized are 'student-centered' as in Bauhaus. The objective is to help them gain the crafts skills, artistic point of view and technical skills that they may utilize through their professional lives.

Considering the results, it was concluded that Basic Design education is an important introductory process in student's lives; it is highly important that the course is well-structured. It is believed that students may utilize other fields of fine arts if the structured system is supported by current practical and theoretical methods that are already valid, and interdisciplinary, common studio courses are added to the system with an applied model of education. In this sense, it is recommended to design environments where students will be able to carry out practices and designs within shared working platforms in a system that is in parallel with their own departments, without being separated from the other fields of art.

REFERENCES

- Atalayer, F. (1994a). Görsel Sanatlarda Estetik İletişim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Bilir, S. and Koçkan, P., (2016). "Design Ideation: Interior Architecture Education at Hacettepe University", 1st International Symposium 'Education in Interior Architecture' in the year of German-Turkish Research Education and Innovation, Cambridge Scholars Publishing, pp 166-170.

- Boucharenc, C.G. (2006). Research on Basic Design Education: An International Survey, *International Journal of Technology and Design Education*, 16, s. 1-30.
- Çelik, G.İ. (2008). İç Mimarlık Eğitim Programlarının Karşılaştırmalı Analizine Yönelik Bir Çalışma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, Trabzon.
- Demirel, Emre, (2015). “Innovation and Sensual Sustainability From Materials to Cities, The Cities: Security and Poverty”, The 2013 meeting of the World Society for EKISTICS, Ankara, pp 231-247.
- Esen, E., (2015). Bauhaus Eğitim Anlayışının Günümüz Temel Tasarım Eğitimine Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Faruk Atalayer ile 14 Ağustos 2015 tarihinde gerçekleştirilen kişisel iletişim. Anadolu Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi.
- Hakan Ertek ile 04 Eylül 2015 tarihinde gerçekleştirilen kişisel iletişim. Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Öğretim Üyesi.
- Huges, Q. (1982). Before the Bauhaus: The Experiment at the Liverpool School of Architecture and Applied Arts. *Architectural History* 25, s.102-113.
- İnci Deniz Ilgın ile 01 Temmuz 2015 tarihinde gerçekleştirilen kişisel iletişim. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi.
- Meggs, P.B. ve Purvis, A.W. (2006). *History of Graphic Design*. Hoboken: Wiley & Sons Inc.
- Özkan, A. and Yıldırım, K., (2016). “Comparison of Conventional and Computer-aided Drafting Methods from the View of Time and Drafting Quality”, *Eurasian Journal of Educational Research*, Issue 62, 239-254.
- Özkar, M. (2004). *Uncertainties of Reason; Pragmatist Plurality in Basic Design Education*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology,
- Ranjan, M.P. (2005) *Lessons from Bauhaus, Ulm and NID: Role of Basic Design in PG Education*, DETM Conference at the National Institute of Design, Ahmedabad.
- Open Source Publishing, (2015), <http://ospublish.constantvzw.org/blog/education/bauhaus-meets-floss> Erişim tarihi: 20.06.2015
- Marmara Üniversitesi, (2015), <http://tem.gsf.marmara.edu.tr/genel-bilgiler> Erişim Tarihi: 20.06.2015
- Hacettepe Üniversitesi, (2015), http://www.gsf.hacettepe.edu.tr/?page_id=7&lang=tr Erişim Tarihi: 20.06.2015
- Anadolu Üniversitesi, (2015), <https://www.anadolu.edu.tr/akademik/fakulteler/262/mimarlik-ve-tasarim-fakultesi/genel-bilgi> Erişim tarihi: 20.06.2015

İSTANBUL'UN DEĞİŞİM SÜRECİNDE KONUT REKLAMLARININ GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ: 2000 SONRASI MİMARİ ÖRNEKLERİ

Handan GÜZELCİ
İstanbul Kültür Üniversitesi, Türkiye
orcid.org/0000-0002-5001-1133
h.duyar@iku.edu.tr

ÖZ

20. yüzyılda etkilerini görmeye başladığımız küreselleşme kavramı; 21. yüzyılda ise ulusların siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel güçlerinin ve teknolojinin aracılığı ile, tüm dünyada hissedilen bir olayı temsil etmektedir. Küreselleşmenin altında yer alan dinamikler kentlerde değişim ve dönüşümlere sebep olmaktadır. Kentlerde değişim ve dönüşüm gündelik hayat ve mimari stillerde görülmektedir. Farklı mimari tipolojilerden günlük hayatla ilişkili olan konutun yeri göz önünde oluşu nedeni ile çok büyüktür. Araştırmanın kapsamı içinde İstanbul'un dönüşümünün simgelerinden biri olan konut sektörüne sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açılarından bakılmaktadır. İstanbul'da görülen konut modellerine sosyo-ekonomik açıdan yaklaşıldığında devlet ideolojisi ve üretim mekanizmalarınca oluşturulan tüketim kavramı, teknoloji ve kitle kültürü yer almaktadır. İstanbul'da ki konut modellerinin sosyo-kültürel değerleri incelendiğinde ise üst birimlerce oluşturulan yapay kültürün ürünü olan moda ve trendler kültürel değerlerin yozlaşmasına sebep olduğu görülmektedir. İstanbul'un görsel olarak hissedilen değişim ve dönüşümünün geri planında iki uçlu bir araştırmaya yapmak bu araştırmada izlenen yolu belirtmektedir. Gelişim, dönüşüm ve değişime istinaden İstanbul'un konut piyasasının, tarihsel süreç içinde başta "küreselleşme" beraberinde "tüketim" ve "medya"nın rollerinin ev'in konuta dönüşümünde incelenmesi araştırmanın anlamsal çerçevesini oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlanan, bir vaka analizi olarak 2000 yılı sonrası kapalı lüks konut yerleşimleri, yüksek katlı rezidanslar ve karma kullanım şehir içi konut yerleşimlerinden oluşan konut reklamlarının yaygın söylemlerinin medya aracılığı ile irdelenmesidir. Çalışmada 25 farklı konut projesi için basında yer alan reklamların gösterge bilimsel bir çözümlemesi yapılmıştır. İnceleme sonucunda konutların reklamlarında yer alan vurgulardan yola çıkarak günümüz konut sistemlere yönelik bir sınıflandırma yapılmıştır. Araştırma temel strüktürü üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm literatür taraması sonucu konuya giriş niteliği taşıyan temel kavramların açıklamalarından oluşmaktadır. İkinci bölüm ise, Türkiye ve özellikle metropolü olan İstanbul'un değişen ve dönüşen konut piyasasının tarihsel süreç içerisindeki yeri ve buna sebep olan etkenlerin neler olduğu belirtilmektedir. Üçüncü ve son bölümde ise İstanbul'un kusursuzluktan uzak, belirsiz ve geçici yapısı içinde, medyada yer alan etkileyici görüntülere sahip konut reklamlarının göstergebilimsel bir çözümleme aracılığı ile yeni yaşam kültürlerine etkisi ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, dönüşüm, İstanbul, tüketim, medya, konut, konut reklamları, gösterge bilimsel çözümleme.

SEMIOLOGICAL ANALYSIS OF RESIDENCE ADVERTISEMENTS IN THE CASE OF ISTANBUL'S TRANSFORMATION: ARCHITECTURAL EXAMPLES OF POST-2000

ABSTRACT

Commencing by showing its impacts in the 20th century, the concept of globalization represents an event experienced all over the World in the 21st century through political, economic, sociocultural power of nations and Technologies. Underlying dynamics of the concept of globalization lead to changes and transformation cities. Change and transformation of urban areas have seen in human daily life and architectural styles. As one of the architectural typologies and special research areas, residences are of great importance within the multi-layered structure of Istanbul which is a result of changes and transformation throughout the historical process. Within the scope of the study, residential sector is considered in terms of socio-cultural and socio-economic aspects as one of the

Submit Date: 11.11. 2017, Acceptance Date: 18.12.2017, DOI NO: 10.7456/10801100/005

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

attributes of Istanbul's transformation. When residence models in Istanbul are approached from socio-economic perspective, concept of consumption, technology and mass culture created by globalization driven state's ideology and production mechanisms appears. Analysis on socio-cultural values of residence models in Istanbul shows that fashions and trends which are a product of superior entities lead to degeneration of cultural values. There is a requirement for a two-point study and determining the methodology for this study in the background of visually experienced changes and transformation in Istanbul. Analysis of roles of particularly "globalization" as well as "consumption" and "media" in transformation of a home into a residence in the historical course of residential market in Istanbul based upon progress, transformation and changes forms semantic framework of the study. Objective of the study is to discuss common statements in residence advertisements consisting of post-2000 enclosed luxurious residence settlements, high-rise residences and multi-purpose urban residences as a case study around technology and media. In the study, advertisements of 25 different residence projects appeared in the media are analyzed semiologically. As a result of the analysis, a classification was made for today's residence systems by taking emphasis in residence advertisements as a start point. Main framework of the study consists of three parts. In part one, as a result of literature review, conceptual definitions are made for basic terms used as introduction to the subject. In part two, the place of changing and transforming residential market in Turkey and particularly in its metropolis, Istanbul, throughout historical process and factors effecting thereof are stated. Final and the third part provides impacts of residence advertisements appearing in the media with thrilling pictures on new life cultures within the perfect, uncertain and volatile structure of Istanbul.

Keywords: Globalization, transformation, Istanbul, consumption, media, residence, residence advertisements, semiological scientific analysis

GİRİŞ

20. yüzyıl küresel anlamda sosyo-kültürel, sosyo-politik, sosyo-ekonomik gelişim ve dönüşümlerin izlendiği bir yüz yıl olarak tarihte yer almaktadır. 21. yüzyıl ise dönüşümün toplumların kültürleri, yaşam şekilleri, ekonomileri ve beraberinde mimarilerin dönüşümlerinin örnekler üzerinden incelendiği bir dönemdir. Gelişim ve dönüşüm, kentlerde çok yönlü olarak günlük hayatta karşılaştığımız her somut ve soyut olayda hissedilmektedir. Kentlerin dönüşümü incelendiğinde birçok etkin faktörün varlığından söz edilebilmektedir. 1960' da ortaya konan kentleşme kavramı; kentleşmenin bağımsız bir süreç olmadığını, politik ve ekonomik değişimin kalıpları içinde incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Toplumların değişen ekonomik ve politik dinamiklerine karşılık kentlerin de değişimi ve dönüşümü söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda kentsel dönüşümün belirleyici faktörleri olarak küreselleşme kavramı ve kapitalist ekonomik sistemler yer almaktadır.

Küreselleşme kavramına farklı açılardan yaklaşılabilen, çok yönlü irdelenebilen, tarihsel süreç içinde ve toplumlara göre farklı boyutlarda tanımlanmaktadır. Türkiye için küreselleşme kavramı; 1980'li yıllarda içe kapalı ekonomik sistemden ekonomik olarak dışa açılmayı temsil ederken, bu gün; politik, ekonomik ve teknolojik desteklerle tek bir dünya sisteminin oluşumunu tanımlamaktadır. Küreselleşme kavramı, teknolojiyi, ekonomik ve politik sistemleri belirli normlarla, dünyanın her yerinde genel sistemler haline getirirken, insanların kültürel yapılarını, beğenilerini ve gündelik yaşamlarını heterojen bir yapı içinde ele geçirme ve kontrol altında alma yönelimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşmenin kentlerin dönüşümündeki etkileri incelendiğinde, mimari öğeler önem kazanmaktadır. Kentlerin dönüşümünde mimari, mekansal katmanlaşmalara veya yeni mekânsal verilerin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda metropol, mega kent gibi ünvanlar alan İstanbul'un dönüşümü mimari örnekler üzerinden okunabilmektedir. İstanbul'un kentsel dönüşüm ve değişiminin boyutlarını analiz edebilmek için tarihsel süreç içinde mimariye yön veren politik, ekonomik ve teknolojik olguların da eş zamanlı irdelenmesi gerekmektedir.

İstanbul'un birçok kentsel öğeyi içinde barındıran büyük bir kent olmasında, mimari ölçeğinde incelendiğinde birçok mimari türün varlığı görülmektedir. Ancak biri vardır ki dönüşümün en hızlı

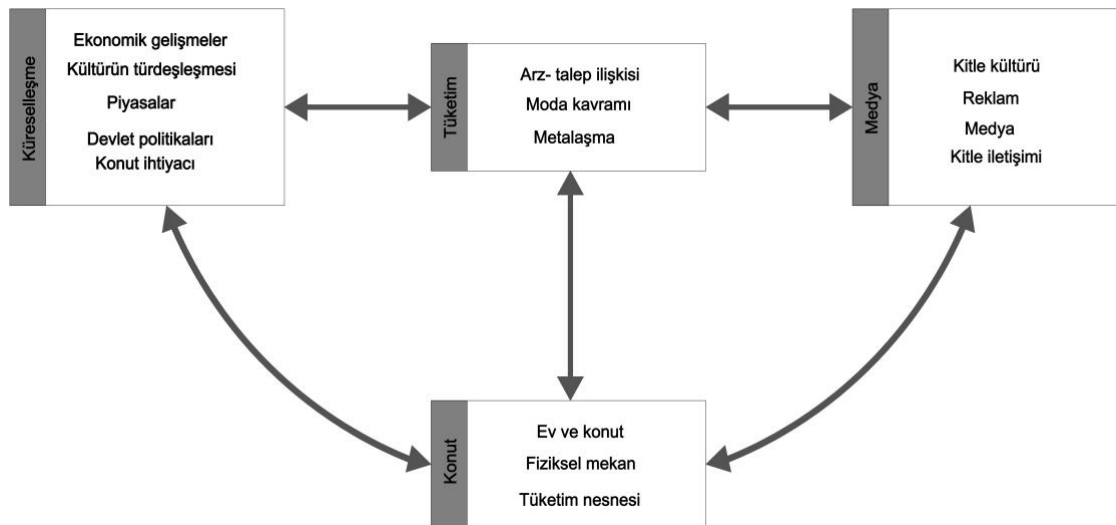
yaşandığı ve yaşamımızın büyük çoğunluğunu içinde geçirdiğimiz konut yapılarıdır. İstanbul'daki dönüşümünün en belirgin örneklerinin konut piyasası üzerinden yapılabileceği, bu araştırmada kapsamı oluşturmaktadır. Türkiye'nin kentsel dönüşümü konut piyasası üzerinden incelendiğinde ileride açıklanacak göze çarpan bazı dönemler; 1930 ile 1980 arası, 1980 ile 2000 arası ve 2000 li yıllardan olarak sıralanabilmektedir. Her dönem kendi içinde farklı ekonomik ve politik düzeylerde incelenebilmektedir.

Kent ölçeğinde görülen devinimlerin oluşumunda, bir diğer etken ise kapitalist sitemlerdir. Tarihi süreç içinde konut piyasaları incelendiğinde çok daha gerilere dayanana kapitalizm kavramının iç dinamiklerinden tüketim ve tüketimin ulaşım aracı olan medyanın varlığı dönüşümün resmi belgelerini oluşturmaktadır. Tüketim ve medya sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik alanda gündelik yaşam çerçevesi olan evin anlamının sorgulanmasına, konut anlayışının yaygınlaşmasına sebep olmasıyla kentlerin dönüşümünde önemli bir yer tutmaktadır. Tüketim ve medya bu bağlamda şehir ve insan yaşamının değişimine sebep olmaktadır. Medyanın rolü; teknolojik gelişmeler ile devlet politikalarının ve devletin sağladığı olanakların, üreticiler tarafından kitle iletişim araçları ile daha geniş kitlelere yayılmasını sağlamaktır. Medya ve araçları ile yayılan veriler, kullanıcı alışkanlıklarının değişiminde ve yeni yaşam şekilleri sunan araçlar olarak kullanıcının alışkanlıklarını değiştirmektedir. Mimari meta olarak anılan konut ve yaşam modelleri kavramı, evin yeni anlamı haline gelmiştir. Farklılaşan tüketim alışkanlıkları oluşturulan konut ve yaşam modelleri ile belirlenmekte, geleneksel ev kültürü yerini yeni anlamlara bırakmaktadır. Artık moda nesnesi olan konut, kolayca alınıp satılabilen, lüks yaşamın simgesi, bir statü göstergesi haline almıştır. Bu nedenle sürekli kendisini yenileyen, insanlara farklı yaşam olasılıkları sunan multi fonksiyonel yeni yaşam çevreleri oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bu bağlamda makalenin amacı, İstanbul'un dönüşüm süreci içerisinde ekonomik ve politik koşullar altında mimari bir öge olan konutun, ve evin kültürel anlam yitiminin vurgulanmasıdır. İstanbul'un konut piyasasında yer alan yeni konut türlerinin kullanıcıya ulaşım yollarından biri olan reklamlarda var olan görsel ve dilsel iletilerinin üzerinden göstergebilimsel bir çözümleme yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın olay inceleme kısmı, 2000 sonrası satışa sunulan toplu konutların reklamlarında yer alan dilsel ve görsel iletilerinin altında yer alan alt metinlerin çözümlemesidir.

Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

İstanbul'da 2000'li yıllarda görülen konut piyasasının irdelendiği bu araştırmada; küreselleşme, tüketim ve tüketimin aracı olan medyanın, konut kültürüne yönelik konut kullanıcıları üzerindeki etkileri irdelenmektedir. Araştırmada yapılan literatür araştırmasından yola çıkarak bu kavramlar açıklandığında birbirleri ile olan etkileşimleri Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın kavramsal çerçevesinin grafiksel anlatımı.

Küreselleşme Kavramına Genel Bakış

Dünya genelinde bir dönüşümü simgeleyen küreselleşme kavramı teknolojiye yaşanan hızlı gelişmenin ve çarpıcı değişimlerin devlet, toplum ve insan hayatının her alanında etkisini göstermesi anlamına gelmektedir. Söz konusu gelişim ve değişim sosyo-politik, sosyo-psikolojik, sosyo-ekonomik, sosyokültürel ve moral değer dinamikleri arasında etkisini göstermektedir. Son on yılda küreselleşme sözcüğü coğrafyadan antropolojiye, ekonomiden işletme yöneticiliğine kadar hemen hemen tüm akademik disiplinlerin kavram dağarcığına girmiş, çok farklı anlam ve içerikler kazanmaktadır(Öncü ve Weyland,2010). Konutun değişim ve dönüşümü kapsamında küreselleşmenin ideolojik, sosyokültürel ve kapitalist yaklaşımlarını ele almanın sonuca ulaşmada etkili olabileceği varsayılarak araştırmada bu üç temel kavram üzerinden küreselleşme incelenmektedir.

İdeolojik açıdan yaklaşan küreselleşme değerlendirmelerinde, ülkelerin sahip oldukları milli ve manevi değerlerin dünya ölçeğine yayılması, farklılıkların bir bütünlük ve uyum içerisinde ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle küreselleşme uluslar üstüleşmeyi, küresel işletmeler aracılığı ile zenginliklerin ortaya çıkarıldığı, yeniden değerlendirildiği, üretildiği, tüketildiği ve dağıtıldığı serbest rekabetçi bir sistemdir (Çizmecı ve Çınar, 2007). Küreselleşme ideolojik açıdan kısaca dünyadaki değişik sosyo ekonomik değerlerin heterojenlikten homojenliğe geçişidir. Bu bağlamda kapitalizmin dünyayı homojenleştirdiği, farklılıkların yarattığı heterojenliği ortadan kaldırarak otak bir “küresel dünyanın” varlığı ortaya koyan tezi ile küreselleşmenin ideolojik yaklaşımı ile ortak bir payda oluşturmaktadır.

Küreselleşmeye kültür üzerindeki etkileri açısından yaklaşıldığında antropolog Ulf Hannerz’in küresel bütünleşmenin kültürel bakış açısı ile karşılığı olarak “kültürün türdeşleşmesi” kavramı ortaya çıkardığı görülmektedir. Kültürel türdeşleşmenin araksında ise emperyalizmin etkisi ile yerel kültürlerin geri plana itilmesine sebep olan metropolün ileri teknoloji kültürü ortaya çıkmaktadır (Hannerz, 1996). Türdeşleşme kavramı kültürden bağımsız bir şekilde kapitalist yaklaşımlarla irdelendiğinde kapitalizmin öne sürdüğü endüstriyel üretim sistemini oluşturan ilkelerden standartlaşma ilkesi ile benzerlikler gösterdiği kanısına varılmaktadır.

Bir başka yaklaşım ise kültürün türdeşleştirilmesi sürecinde akışa yön veren değerlerden piyasa: devletin kapitalist küreselleşmede yer almasıdır. Kültürün türdeşleşmesi aşamasında piyasalar, uzmanlar tarafından düzenlenen ve anlamlı yapıların üretilip, maddi tüketime sunulmasını sağlayan kulvarlardır. Piyasanın yayılmacı yapısı kültürleri bütünü ile etki altına almayı hedeflemektedir. Piyasalar arası rekabetin artması için ise sürekli bir talep yaratma durumu söz konusudur. Piyasa kavramı, kapitalist tüketimde de aynı görevleri üstlenmektedir. Kültürel sürecin ikinci aşamasında, örgütlü bir kurum olarak tanımlanan devlet yer almaktadır. Devlet tıpkı üretimin yönlendirilmesinde görev aldığı gibi, anlamın yönetiminde de farklı görevler almaktadır (Hannerz, 1996).

Tüm bu dışsal faktörler, devlete göre alt ölçek olan yaşam alanlarının anlamsallaşması ve metalaşmasında etken rol oynamaktadırlar. Konutun yerellikten koparak dünyanın her yerinde görülen, tek tip yaşam modülleri haline gelmesinde tüm bu ideolojik yaklaşımlar, ihtiyacı oluşturan piyasaların varlığı, artan insan nüfus, devletlerin yararçı yapı içerisinde konut yapımına istihdam oluşturmaları, günümüz konut araştırmalarının küresel anlamda incelenmesinin kısa bir özetini temsil etmektedir.

Kapitalizmin ve İç Dinamiklerinden Biri: Tüketim

Küreselleşme, toplumların standart tüketim alışkanlıklarında da değişimlere sebep olan bir etileşim sistemidir. Ekonomik gelişmelerle birlikte tüketim kavramı: sadece üretilen mal ve hizmetlerin; gereksinim ve isteklerini karşılamaları amacıyla insanlar tarafından kullanılması olmaktan çıkarak, sadece nesnelere değil toplumla veya dünyayla ilişkili aktif bir form; sistematik bir etkinlik biçimi ve tüm kültürel sistemimizi kuran küresel bir tepki olarak irdelenmektedir. Marx Küreselleşen dünyada tüketimi:

“Bilgi, kültür, duygular, ihtiyaçlar... kısacası tüm insani yetiler üretimin düzeni içinde metalar olarak birleştirilirler ve satılabilirler diye üretici güçler tarafından maddesel form alırlar, benzer biçimde bu gün tüm arzular, projeler, istekler, tüm tutku ve ilişkiler, satın

Submit Date: 11.11. 2017, Acceptance Date: 18.12.2017, DOI NO: 10.7456/10801100/005

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

alınan ve tüketilen nesnelere ve işaretler olarak soyutlanmakta ya da maddelleşmektedir” diye yorumlamaktadır(Baudrillard, 2002).

Gelişen ekonomik değerlerle artan refah düzeyleri tüketici isteklerini çeşitlendirmekte ve tüketime yeni bir değişkenlik kazandırmaktadır. Bugünün esnek birikim olarak adlandırılan tüketim ilişkileri: birçok alanda çeşitliliği, değişen isteklere anında cevap verebilmeyi, hatta sürekli yeni ihtiyaçlar, istekler, arzular yaratarak, beraberinde sürekli değişim ve çeşitlenmeye uygun bir üretim sistemini oluşmasını hedeflemektedir (Yırtıcı, 2009). Bu yaklaşım kapitalist toplumların ayakta kalabilmesini sağlamak için piyasa hareketliliğine yönelik olan arz-talep ilişkisidir. Arzın üreticiliğine karşılık talebin yani tüketim hissi oluşturmanın sürekli uyarılması gerekmektedir. Talebin artışına yönelik olarak ortaya konan kavramlardan biri modadır. Moda tekrar eden ve geçici olandır. Yalnızca bir arzu göstergesi değil, sanayinin üretimini krize dönüştürmeden sürdürmesi için gerekli tüketim talebini yönetilmesini sağlayan bir yönlendirme politikasıdır.

Tüm bu yeni ihtiyaç ve istek oluşturma çabaları, yeni tüketim alışkanlıkları ile tüketime sunulan nesnelere anlamsal değerlerinden sıyrılıp, hızlıca el değiştiren, kullanıcı ile duygusal bağ kurmayan, kısa dönemli nesnelere olarak adlandırılan metalaşmadır. Metalaşma tüm tüketim nesnelere olduğu gibi yaşamın sürdürüldüğü, insanın en çok zamanın geçtiği konutları da etkisi altına almıştır.

Tüketim ve Tüketim Aracı Medya

Tüketim kavramı başta ekonomik yaklaşımlarla somut değerler üzerinden gerçekleşirken, 20. yüzyılın son çeyreğinde küreselleşmenin etkisiyle kültürleri de etkisi altına alarak soyutlaşmaktadır. Kültürün tüketiminin belirgin örnekleri modern dünyada görülen yeni yaşam şekilleridir. Yeni yaşam stilleri, bağlantılı olduğu günümüz toplumlarının yarattığı bolluğun oluşturduğu tüketim kültürü ile ortaya çıkarken, endüstrileşmenin gerekli kıldığı kitle kültürü nesnelere ve yaşam şekillerinin homojenleşmesini ortaya çıkarmaktadır (Tekeli,2010). Kitle kültürü tüketimi arttırmak için piyasaya sürülen bir etkileşim sistemidir. Bu bağlamda yeni pazarlama stratejilerinin oluşturulması, reklam sektörünün genişlemesi, moda kavramının sosyo-kültürel bir fenomen haline gelmesi, bilişim teknolojisinin tüketiciye ulaşım aracı olarak kullanılmasıyla oluşan bir kültür anlayışından bahsedilmektedir (Yırtıcı,2009).

Ekonomik hareketlilik, devletlerin ideolojik yaklaşımları ve medya, küresel kültürel akışların oluşumunda etkili büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Küresel kültürün yaygınlaştırıcı araçları olan teknolojilerden yararlanan kitle iletişim araçları, reklamcılık, ticari yayıncılık ve modalar kültürleri arası etkileşimi hızlandıran faktörlerdir (Taylan ve Arkan,2008). Kitle iletişim araçları medyanın gelişmesi ve yaygınlaşması ile kültür de üretilen ve tüketilen bir meta haline gelmektedir.

Medyanın kültürel etkisi, belirli bir sosyo kültürel yapı içinde yaşamını sürdüren bireylerin duyularını etki altına almak için kolay anlaşılır imge ve simgelere kanalize ederek davranışlarında, arzularında, inançlarında ve yaşam biçimlerinde görülmektedir (Taylan ve Arkan,2008). Bu yaklaşım, var olan sosyo kültürel değerlerin yitirilip, yerine yeni kültürel değer sistemlerinin oluşmasıyla gerçekleşmektedir. Sonunda elde edinilen yeni kültürel değerler yeni yaşam şekillerini oluşturmaktadır. Medya ve kitle iletişim araçları bu bağlamda küreselleşme sürecinde bilgi akışlarının merkezinde yer almaktadır.

”Konut” ve ”Ev” Kavramları

21.Yüzyıl kentsel değişim dönemi olarak dikkat çekerken şehirler son altmış yıl içerisinde sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşümler yaşamıştır. Sosyo kültürel yapı ve kent kimlikleri: küreselleşme, uluslar arası hale gelme, küresel bilgi akışı ile şehirlerin ve insanların değişiminde büyük rol oynamaktadır (Turgut, 2007). Küreselleşmenin konut anlamına geçmeden önce yerleşim alanı diye adlandırılan ev ve konut anlamlarının farklılığından söz edilmesi gerekmektedir.

Ev içinde insanların günlük gereksinimlerini giderebilecekleri, tarza uygun düzenlenmiş, geometrik mekanlar olmasının yanında fenomenolojik yaklaşımla ele alındığında konuta göre daha öznel, kişisel, sembolik anlamlar taşımakta, yoksunluk anlamına gelmektedir(Tognoli, 1987; Zube ve Moore, 1987;

Gifford, 2002). Yoksunlukta kastedilen bir mekandaki insanın kişisel deneyimi ve davranışından çok sosyal, fiziksel ve mekansal değişkenlerin oluşturduğu çoğul bir deneyimdir (Göregenli,2010).

Ev ve konut kavramlarının farklılığını; Dovey 1985 yılında ortaya koymuş olduğu "ev" ve "evsizlik" kavramları altında betimlemektedir. Bu kavramlar fiziksel mekan ve ev deneyimi ile tanımlanmaktadır. İki durum olarak görülen ev ve evsizlik, fiziksel mekanın varlığında duygusal deneyimin olmadığı yada her hangi bir fiziksel mekan olmaması durumunda da yaşanan çevreyle duygusal bir bağ kurulabileceğini tanımlamaktadır (Dovey, 1985).

Yerleşim çevrelerinden evin, konuta dönüşmesinde küreselleşmenin hem kültürel hemde ekonomik açıdan etkileri bulunmaktadır. Küreselleşmenin ev üzerindeki kültürel etkileri geleneksel yaşam şekillerinin yerlikten kopartılarak türdeşleşen bir yaşam kültürüne dönüşmesinde görülmektedir. Küreselleşmenin ekonomik boyutunda ise; gelir düzeyinin artışına paralel olarak üretime geçen yeni konut tarz ve biçimlerinin tüketim nesnesi olarak göz alıcı bir şekilde konut piyasasına sürülmesi, tüketici ile buluşturulmasıdır. Artık konut seçimlerinde amaç; kullanıcının yaşam çevresini hissel bir bağ kurmadan, kendileme, uygun olma, ait olma ve kimlik gibi duygusal ve psikolojik bağlarından arınmış tüketim nesnesi haline gelen ve maddi değeri ön planda olan metanın sahibi olmaktır(Altman,1985). Böylelikle tam da kapitalizmin öngördüğü alışkanlık haline gelen tüketim kavramı, konut piyasasına ve kültürüne girmiş durumdadır.

İstanbul'un Dönüşümünde Rol Alan Konut Piyasasının Tarihi

İstanbul, konumu itibarıyla tarihte büyük rolesahip bir şehirdir. Tarihsel süreç içindeki etkinliği konutun gelişiminde de etkindir. Tarih içerisindeki bu etkinliği konutun gelişiminde etken bir faktördür. Cumhuriyet'in ilanının ile 2000'li yıllara kadar olan süreç içinde İstanbul konut piyasası incelendiğinde konut üretimi ve kullanımında farklılıklar görülmektedir.

İlk bölüm kırdan kente göçün konut piyasa ve türlerine tkisi ile başlamaktadır. Bu dönem ikinci dünya savaşı sonrası gayri müslimlerden alınan arazilerin işlenebilmesi için köyden kente göçlerle başlamaktadır. Çalışma amacıyla gelenlerin konut ihtiyacını gidermek üzere düşük maliyetli gece kondular yapılmıştır. Kentin iskan edilmiş bölgelerinde kalan boş alanların yetersiz kalmasıyla bu gece kondular kent çeperlerine taşınmıştır. Bu dönem gecekondulaşmanın çıkış dönemidir (Keyder,2009).

İkinci bölüm orta sınıf yerleşimlerinde görülmüştür. Giderek artan sınıf farklılığı, ulusal kalkınmanın yarattığı iktisadi düşünme ve İkinci Dünya sonrasında dünya çapında gelişen tüketim standartlarıyla ilişkinin artmasıyla, kentin yasal mimarisinin orta kesimin talebine uygun olarak şekillenmesidir. Gelişme, gelir durumunda görülen heterojen yapının homojen kaynaşmış bir yapıya dönüşmesiyle birlikte mekansal bölünmeler şeklinde konuta yansımıştır. İstanbul'un konut sektöründe, ithal sanayiye dayalı ulusal kalkınma sürecinde ve gelir düzeylerindeki artış, tüketim kalıplarındaki değişim ve dayanıklı tüketim mallarına yönelimin beraberinde konut alanında da yeni taleplerin doğmasına sebep olmuştur(Keyder,2009). Bu dönemde etkin ikinci faktör ise, 1960'lı yıllarda yürürlüğe sunulan kat mülkiyeti yasasıdır. Kat maliki olma: konut sahibine binanın üzerinde inşaa ildiği arsada hisse sahibi olmayı sunuyordu. Diğer bir yandan, kooperatifçilik kat maliki olma yasası ile meslek gruplarını arkasına alarak hızla ilerlemekteydi. Bu üretim yoğunluğu beraberinde daha fazla ucuz işçi ihtiyacına sebep olmuş ve beraberinde orta sınıfın terk ettiği gecekondulara yerleşilmesi devinimi artırmıştır.

Üçüncü bölüm küreselleşmenin etkilerinin görüldüğü 1980 sonrası kapsayan bölümdür. Dönemin ekonominisinin serbestleşmesi, Türkiye'de küreselleşmenin ön koşulu olan kendi piyasasını oluşturmayı zorunlu kılmıştır. Mekan üretiminde, toprağın yasal yapılaşmaya açılması, küçük müteahitlerin yerini büyük inşaat firmalarının almasına sebep olmuştur. Büyük inşaat firmalarının sağladı karlı yatırım fonları için bir çekim merkezi olmuştur. Artık İstanbul konut piyasası, siyasi yozlaşma, kapitalist gelişme ve uluslar arası finansın kesişme noktasındaki şehri çekim merkezine dönüştürmüştür. Gelir düzeyinde görülen artış; sınıf farklarının oluşmasına sebep olmuş, sınıf farkı ile oluşan suç oranının artmasıyla, kendi içinde her türlü yaşam aktivitesini karşılayan kapalı konut yerleşmelerinin oluşmasına sebep olmuştur.

2000 sonrası İstanbul'un konut piyasası ise son döemi bize sunmaktadır. On iki yıllık bir süreyi kapsayan yeni konut uygulamalarının artış durumuna bakıldığında tek bir etken güç veya faktörün varlığından bahsetmek doğru olmayacaktır. Artan konut ihtiyacı ve üretiminin arkasında birbirinden bağımsız faktörlerin yer aldığı görülmektedir. Konut piyasasında bu dönemde görülen ilk etken İstanbul başta olmak üzere yakın çevrelerinde yaşanan depremlerin sonucunda zarar gören yapıların yerine yeni yasal uygulamalar ve yönetmeliklerin oluşturulmasıdır. Deprem yönetmeliğine uygun yapıların inşa edilmeye başlaması, kaybedilen veya zarar gören yapıların yerini alacak yeni ve statik açıdan güvenli yapıların oluşturulmasına yöneliktir. İhtiyacı karşılamak için yapılan yeni konut türleri 1980 sonrası üretime geçen kitlesel konut kavramının daha yaygın ve bilinçli yapımına olanak sağlamıştır. İhtiyacı karşılamak için yapılmaya başlanan yeni konut türleri 1980 sonrası üretime geçen kapalı konut kavramının, daha yaygın ve bilinçli yapımını olanaklı kılmıştır. Kapalı konutun yaygın bir konut türü olmasının arkasında yer alan diğer bir faktör ise 2001 yılının Şubat ayı ile başlayan ve tüm ülkeyi saran ekonomik krizin ardından bankalarda yaşanan çöküşler ve ayakta kalma çabaları ve mücadeleleri sürecinde 2005'e doğru ülke ekonomisindeki düzelme, devlet desteği ile yeni para akışlarının sağlanmasına yönelik olarak geliştirilen banka kredi sistemidir. Ekonomik yapılanma sürecinde gelişen ve yükselen refah düzeyleri ile geçmişte sahip olunamayan gayrimenkullerden biri olan konut, böylelikle kolayca alınabilen ve satılabilen bir nesne olmuştur. Kredili sistem, tüketiciye kolaylıklar sağlayarak her bir bireyi ev sahibi yapma olasılığı sunmaktadır. Yukarıda yer alan faktörlere ek olarak siyasi görüşlerin ve yeni iktidarların da konut sektöründe yer aldığı görülmektedir. Gelişen toplumlarda iktidarın yaşam koşullarının eğitim ve sağlık alanlarında iyileştirme çabaları, halkın gelirin farklı yönlerine aktarımını sağlamaktadır. Oluşturulan refah düzeyi ile konut sahibi olmak için gerekli olan bütçelerin sağlanmasına da yardımcı olmaktadır.

İSTANBUL İÇİN TASARLANAN KONUT PROJELERİNİN REKLAMLARININ GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLENMESİ

Dünyanın farklı yerlerinde bulunan kapalı yerleşmeler temel prensipler açısından benzerlikler göstermekte, ancak yer aldığı kente özgü nitelikleri de barındırabilmektedir. Ev kavramının yerini alan konut; kapalı yerleşmelere dönüşmektedir. Öncelikle kapalı yerleşme kavramına açıklık getirmek doğru olacaktır.

Kapalı yerleşmeler, genel prensipleri itibarı ile yerleşme sakinlerini kentin geri kalanından duvar, çit, güvenlik araçları ve benzeri sınırlarla ayırarak, ikamet alanları dışında spor tesislerinden, eğitim ve alışveriş yapılarına, çocuk oyun alanlarından parklara kadar her türlü kamusal alanı yerleşme alanı içerisinde barındıran ve dolayısıyla kamusal gereksinimleri yerleşme sakinleri için özelleştiren, kent merkezinde ya da kentin periferisinde birbirinden kopuk olarak konumlanmış "varlık adacıkları" dır (Çizmeci ve Çınar, 2007).

Son dönem konut sektöründeki yeni eğilimler incelendiğinde, inşaat firmaları yani üreticilerin tüketimi yönlendirecek belirli söylemlerle medya, gazete ve kuruluşlar aracılığı ile tüketiciye ulaşmayı hedefledikleri görülmektedir. Tüketim nesnesi olan konutların artık, belli özellikleri vurgulanarak tüketiciye sunulmaktadır. 1980 sonrası dönemde ortaya çıkan ve hala belirgin bir şekilde üretimine devam edilen kapalı konut yerleşmeleri, yüksek katlı rezidanslar ve karma kullanımlı şehir içi konut yerleşmeleri artık belirledikleri ana temalar ile tüketime sunulmaktadır(Turgut ve İnalhan 2007). Piyasaya sunulan "varlık adacıkları"nın medya aracılığı ile tüketime sunulmasında kullanılan imge ve semboller incelendiğinde farklı duylara hitabeden yeni yaşam çevreleri sundukları görülmektedir. Araştırmada yöntem olarak kullanılan göstergebilimsel çözümleme tekniğinde, ilk aşamada öğelerin metinlerini ve imgelerinin içerikleri dikkatli bir biçimde incelenmiştir. Çözümlemenin ikinci aşamasında; metnin yorumlanmasına geçilmektedir. Dilsel göstergeler ve imgelerin arasındaki ilişkiler kurulmuş ve metinlerin yan anlamları irdelenmiştir. Son aşamada çözümlemesi yapılan metne ilişkin genellemelere ulaşılmıştır(Atabek,2007). Bu genellemeler sonucunda kodlar:

- Formları ön planda tutulan konut yerleşimleri,
- Soyutlama ve yerellik içerikli konut yerleşimleri,
- Lüks ve ihtişam içerikli konut yerleşimleri,
- Korku psikolojisini vurgulayan konut yerleşimleri şekilde kategorize edilmiştir.

Formları Ön Planda Tutulan Konut Yerleşimleri

Son dönem konut reklamlarında formu öne çıkararak konut türleri incelendiğinde, yüksek katlı yapılarda form arayışına gidildiği görülmektedir. Düşeyde gelişen konut projeleri yatayda gelişen konut projelerine oranla daha kolay algılanabilen mimari öğelerdir. Bu nedenle üretimde form kaygısı ortaya çıkmakta ve tüketicinin ilgisini ortaya konan biçim ile sağlamaya çalışılmaktadır. Aşağıda yer alan konut projeleri formu ön planda tutan konut yerleşimlerine örneklerdir (Çizelge1). Form içerikli konutlar incelendiğinde aslında herhangi bir rezidanstan farklı bir plan tipi veya yeni bir yaşam tarzı sunma çabası olmadığı görülmektedir.

Çizelge 1. Formları ön planda tutulan konut yerleşim reklamı örnekleri.

Konut Sisteminin Adı	Dilsel İleti	Görsel İleti	Anlam Aktarımı
<i>Dap Dalga Kule</i>	Dalga seni çağırıyor		İstanbul'un en gözde merkezlerinden Maltepe'de yeni bir dünya yükseliyor.
<i>Rings İstanbul</i>	Eviniz işinize sıfır kilometre. Biz Rings İstanbul'u her şeyiyle büyük düşünenlere tasarladık		Dikey alanda villa konforlu, küçük metrekareler içinde tıklıp kalamayacağınız büyük yaşam alanları.
<i>Burgu Kule</i>	Türkiyede bir ilk gerçekleştirilecek! Yapı sektöründe çok şeyi değiştirecek		Mimaride yeni bir dönemi, estetikte yeni bir boyutu, konforda yeni bir çizgiyi ve hayatımızda yep yeni bir ritmi müjdeliyor.

Soyutlama ve Yerellik İçerikli Konut Yerleşimleri

Türkiye'nin ya da dünyanın herhangi bir yerinde bulunan bir bölge, coğrafi sistem yada bir olayı insanların günlük yaşamlarında her zaman var olmuşçasına tüketime sunan bu reklamlarda amaç, aslında deneyimlenmemiş bir yaşam stilini sunarak yeni arzular yaratmaktır. Bu reklamlar aracılığı ile kullanıcılar atık geleneksel yaşam şekline ziyade yeni alışılmadık bir düzene geçmeye yönlendirilmektedir.

Soyutlama ve yerellik içerikli söylemlerde bu yeni konut sistemlerinde, insanların ruhlarına hitabedecek daha temiz, daha ferah, daha huzurlu ortamlardan söz edilmektedir. . Bu nedenle ormanlar, deniz kenarları yada oluşturulan yapay çevreler ile doğallığı kullanıcıya sunmak için vurgulanmaktadır.

Çizelge 2. Soyutlama ve yerellik içerikli konut yerleşimi reklam örnekleri.

Konut Sisteminin Adı	Dilsel İleti	Görsel İleti	Anlam Aktarımı
<i>Toskana Vadisi</i>	Akdenizli bir solukla nefeslenen masalsi bir hayat...		Akdeniz'in masalsi atmosferin İstanbul, Büyükçekmece Göl vadisine taşımak.
<i>Babil Kuleleri ve Babil Çarşısı</i>	Babil çarşısı: başka bir çarşı		Geleneksel çarşıların sıcaklığıyla , modern AVM'lerin konforunun bir araya gelmesi
<i>Middleist</i>	Şehrin içi: hayatın merkezi		İstanbul'un merkezi Şişli'de yepyeni ve kaliteli bir yaşam için

<i>Ege Boyu</i>	İstanbul'da bir Ege kasabası		Ege'ye gidip aklı orda kalanlar için Ege'yi buraya getiren EgeBoyu, bölgenin tüm güzelliklerini bir arada yaşayabileceğiniz mükemmel bir Ege kasabası.
<i>Çamlıca+210</i>	Çamlıca'da değil Çamlıca'yı yaşayın		Adına şarkılar söylenen, şiirler yazılan İstanbul'un en özel ve güzel yerlerinden Çamlıca'yı yeniden keşfetmektir amacımız.
<i>Via/Port Vanezia</i>	Venedik İstanbul'da		Su kanalı ve gondollar... Tıpkı filmlerdeki Venedik gibi hissettiriyor.
<i>Dap Tango Kule</i>	Tutkununun zirvesi... Tango		Aşkın, tutkunun, hissetmenin, sahip olmanın, yaklaşırken uzaklaşmanın, uzaklaşırken yaklaşmanın adı. Yoğun duyguların, ritmin, mükemmel uyumun müzik eşliğinde yeniden yorumu. İç içe geçmenin, bütünleşmenin, bir bedende iki ruh olmanın, sınırsız duyguların, kendini akışın doğasına bırakmanın tanımı.

<i>Bosphorus City</i>	Boğaz'ın incisi		Bosphorus City, Boğazı, köprüsü ve yalılarıyla gerçek boğaz yaşamını aratmıyor.
<i>Ormanada</i>	Kentin nefes aldığı yerde		Kentin nefes aldığı ormanın tam ortasında dört bir yanı orman ve yeşil alanla kaplı, doğanın içinde bir yaşam
<i>Dap Royal</i>	Su, yelken, sahil ve gökyüzü		Dap Royal Center'da dev bir göletin içindeki evinize sandalla gidebilir, 20. kata çıkıp Prens Adaları'na karşı golf oynamanın tadını çıkarabilirsiniz.
<i>Neo Gölpark</i>	Hayata gülümsememiz için bir neden		Hem şehrin içinde hem de doğayla sarmalanmış bahçeli bir ev hayal edenlere bulunmaz fırsatlar sunmaktadır.
<i>Grand Slam Properties</i>	Kent merkezine kolay ulaşım		Adını ünlü tenis turnuvasından alan ve Hollandalı yatırımcılar tarafından hayata geçirilen proje.

<i>Parkone</i>	Yeşillikler içinde		İstanbul'un oksijen deposu olarak bilinen Zekeriyaköy'de hayata geçiriliyor.
<i>Koru Florya</i>	Rezidans aile sıcaklığı getiriyor. Şehre yakın metropolden uzak		Koru Florya ile Rezidans kavramı yepyeni bir boyut kazanıyor. İstanbul sakinlerini aile rezidansı kavramıyla tanıştıran proje, rezidans konforunda, ayrıcalıklı bir yaşam sunuyor.
<i>Güneşlipark Gardenya</i>	Güneşli'nin parlayan yıldızı		Kaliteli konut ihtiyacının karşılanması yanı sıra bölgenin ticari hayatına canlılık getirecek olan Güneşlipark Gardenya hem oturma hem de yatırım için oldukça iddialı bir projedir.

Lüks ve İhtişam İçerikli Konut Yerleşimleri

İnsanların tarihte de gördükleri örnekler ve hayallerinde yer alan, önceden deneyimlenmemiş olan şatafatlı nesne ve sözlerin reklamalarda yer aldığı kitle yerleşim örnekleri bu kategoride yer almaktadır. Söylemlerde prestij, elit, gözde gibi insan üzerinde etki yaratacak simgesel sözler kullanılmaktadır. Lüks diye adlandırılan bu yerleşim alanları cephelerde kullanılan malzeme, süsleme ve renklerle sağlanmaktadır. Bu dış görünüm sayesinde içerisinde öyle bir yaşam sürebileceğini düşündüren konut türleri gücün ve lüks yaşamın göstergesi olarak konut ve gayrimenkul piyasasına sunulmaktadır.

Çizelge 3. Lüks ve ihtişam içerikli konut yerleşimi reklam örnekleri.

Konut Sisteminin Adı	Dilsel İleti	Görsel İleti	Anlam Aktarımı
<i>Park Village</i>	Tek katlı villa proje yaşamı		Türkiye'nin ilk tek katlı villa projesinin temelleri İstanbul Avrupa yakasının prestijli villa siteleri ile en düzenli gelişen bölgesi Büyükçekmece göl vadisinde atıldı.
<i>Elit Grand Palas</i>	Dünya saraylarından izler		Dünyadaki birçok sarayın sentezinden oluşan Elit Grand Palas geçmişin ihtişamını günümüze taşıyor.
<i>Uprise Elite Teras Evler</i>	Elit teras evler		Şehir içinde villa tarzı yaşam isteyenler için tasarlanan Elite Teras Evler, deniz ve doğa manzaralı daireleri ile sizi bekliyor.
<i>Brandium</i>	Ev konforunu aratmayan ofis		Otel, avm rezidans ve home-ofis bloklarından oluşan Brandium Ataşehir, Anadolu Yakası'nın en iddialı projesi olmayı hedefliyor.

<i>Starlife</i>	Starlara layık		Silivri'nin en konforlu ve ayrıcalıklı yaşam alanı Starlife, modern mimarisi, ferah yaşam alanları, geniş müstakil bahçeleri, bakımlı peyzajı, sportif ve sosyal olanaklarıyla kaliteli yaşam standartları vaad ediyor
<i>Nev İstanbul</i>	Her şey rahatınız için düşünülmüş		Hayatın merkezinde, ferah, geniş, konforlu, akıllı ve efektif bir yaşam sunan "Nev İstanbul", son dönemin gözde lokasyonlarından Çekmeköy'de yükseliyor.

Korku Psikolojisini Vurgulayan Konut Yerleşimleri

Türkiye'nin deprem bölgesi oluşu ve önlemsiz inşaa edilen yapılarda yaşanan hasarlar sonucunda oluşan korku hissini tekrar tekrar tüketiciye yaşatarak, daha önlemler, daha düşünülmüş çözümler ve kararlarla üretilmiş yeni konutların reklamlarında yer alan dilsel iletilerde korku öğelerinin vurgulandığı görülmektedir. Sağlık ve güvenlik hissini kullanıcıya yaratmak için yerleşim alanlarının lokasyonları ön planda tutulmaktadır.

Çizelge 4. Korku psikolojisini vurgulayan konut yerleşim reklam örnekleri.

Konut Sisteminin Adı	Dilsel İleti	Görsel İleti	Anlam Aktarımı
My World Europe	İş ve yaşamın ortasında		Marmara depreminden sonra yeni yerleşim alanlarına duyulan ihtiyaçla birlikte son yıllarda gözde bir yaşam merkezi haline gelen Beylikdüzü'nde.

Bir diğer korku psikolojisi vurgusu ise farklı ekonomik sınıfların varlığını öne çıkaran ve insanların yaşadığı kentlerde ortaya çıkan suç oranına bağlı olarak insanlarda oluşan güvenlik kaygısının ön planda olduğunu belirten söylemlerin yer aldığı konut projeleridir. Korku psikolojisi içerikli konut yerleşimleri, deprem yönetmeliğine uygunluğun zorunlu kılınması ve güvenlik kavramının kapalı yerleşimlerde standartlaşması nedeniyle günümüzde her yerleşim modelinde vurgulanmamaktadır.

SONUÇ

İstanbul'un dönüşümünde 2000'li yıllarda görülen, tüketim nesnesi haline gelen konut; anlamsal değerlerinden sıyrılarak fiziksel ve mekansal özellikleri ön plana çıkan, statü göstergesi, kolayca alınıp satılabilen bir meta haline gelmiştir. Eğilimlerle yönlendirilen günümüz konut piyasasında üreticiler, belli kalıplarda yeni konut tiplerini piyasaya sunmaktadırlar. Konut Dovey ve Altman'ın yaklaşımlarındaki, barınma ihtiyacının giderildiği, içinde nesiller boyu yaşanan, yaşayanlarla duygusal bir bağ kuran bir yaşam alanı "ev"den çıkmış, simgesel, kalitesel ve bulunduğu çevreyle anılan, anlamsal değerden sıyrılmış bir arzu göstergesidir.

Konut tüketimini arttırmak üzerine yapılan çalışmalarda öne çıkan en büyük aracın ise medya olduğu görülmektedir. Medya kendi içersinde bölümlendirdiği gazete, dergi, tv ve reklam gibi alt birimleri ile devlet ve piyasa ideolojilerinin insanları dört bir yandan etki altına almasında bir araç olmaktadır. Bu bütünleşik sistem toplumları sahip olmadığı sosyo kültürel değerlere, her gün deneyimlenen yeni yaşam şekillerine yönlendirmektedir. Oluşturulan yapay çevrelerle birlikte konutlar ve buna bağlı gelişen yeni konut anlayışı ne yazık ki yerelden çıkmakta, küreselleşme etkisiyle sebebiyle türdeş bir şekilde dünyanın her yerinde kendini göstermektedir. Bu türdeşleşme içinde oluşturulan yeni konut sistemlerinin tüketime sunulmasında, belli kalıplar içerisinde yeni kavramlarla beraber, imgesel ve simgesel değerler tüketim sürecinde yer almaktadır.

Yeni yaşam şekilleri sunan kapalı konut yerleşimlerinin medyada yer alan söylemlerinin analizi sonucu belli simgesel ve imgesel yöntemler uygulandığı görülmektedir. 2000'li yıllar konut oluşumlarının içeriklerinin çözümlemesi sonucu belli başlıklar altında sınıflandırma yapılmıştır. Bu başlıklar: "formları ön planda tutulan konut yerleşimleri", "soyutlama ve yerellik içerikli konut yerleşimleri", "lüks ve ihtişam içerikli yerleşim alanları", "korku psikolojisini vurgulayan konut yerleşimleri". Konut reklamlarından vurgular: yeni gündelik yaşama kültürü ve kitlesel konut yaklaşımı her zaman odak noktası olmayı, ulaşımda kolaylık, ferah ve lüks bir yaşam, gündelik yaşam içerisinde birden çok aktivitenin gerçekleşebileceği mekanların bir arada bulunduğu iyimser yaşam alanları kurmak üzerinedir. Ancak reklamlarda yer alan dilsel ve görsel iletilerde evin kullanıcı ile oluşturduğu, sosyo kültürel ve psikolojik bağdan söz edilmemektedir. Çünkü bu yeni yaşam şekilleri geçmişle bağlarını tamamen yitirmiş küreselleşmiş bir çerçeve içinde ele alınmaktadır. Kullanıcının eve özel olan kültürel ve yerel değerleri günümüz konut üretim şeklinde geri plana atılmıştır.

KAYNAKLAR

- Atabek, G. Ş., & Atabek, Ü. (2007). *Medya metinlerini çözümlemek: içerik, göstergebilim ve söylem çözümleme yöntemleri*. Siyasal Kitabevi.
- Baudrillard, J., (2010), *Tüketim Toplumu*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, J., (2002), *Tüketimin Tanımına Doğru*, Mimarlık ve Tüketim, Boyut Matbaacılık, İstanbul.
- Çizmeçi, F. & Çınar, C. (2007). *İstanbul Konut Piyasasında Kitlesel Tüketimin Şekillendirdiği Yeni Konut Yerleşimleri*. TMMOB İstanbul Kent Sempozyumu, 13-15.
- Dovey, K. (1985). *Home and homelessness*. In *Home environments* (pp. 33-64). Springer US.
- Exclusive Homes Türkiye*, Markalı Emlak Projeleri ve Yaşam Dergisi, Mart 2012, Sayı:06.
- Giddens, A., (2010), *Modernliğin sonuçları*, Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Görgülü, T., & Koca, S. K. (2009). *Küresel Akışlar, İstanbul Ve İstanbul'da Küresel Mimarlık*. Planlama Ve Mimarlık Alanının Son, 10.
- Hannerz, U. (1996). *Transnational Connections: Culture, People, Places*. Taylor & Francis Us.
- Işık, S., Duman, K., & Korkmaz, A. (2013). *Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1).
- Keyder, Ç., (2009), *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Öncü, A. & Weyland, P.,(2010), *Mekan, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Özgür, E. F. (2007). *Tüketime Bağlı Bir Kimlik Ögesi Olarak Konut. Kent-Kültür-Konut Bildiri Kitabı*, 41-46.
- Sixsmith, J., 1986, *The Meaning of Home: An Exploratory Study of Environmental Experience*, U.K.
- Taylan, H. H., & Arklan, Ü. (2008). *Medya Ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi. Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 86.
- Tekeli, İ., (2010), *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.*
- TMMOB Mimarlar Odası, (2007), *2000'lerde Türkiye'de Mimarlık: Söylem ve Uygulamalar, Editör: Tansel Korkmaz, Ankara*
- Turgut, H., & İnalhan, G. (2010). *İstanbul'da Kültürel ve Mekansal Dinamikler: Konut ve Çevresine İlişkin Tercihler ve Beklentiler. Kent, Kültür, Konut Bildiri Kitabı.*
- Urry, J., (1999), *Mekanları Tüketmek, Ayrıntı yayınları, İstanbul.*
- Werner, C. M., Altman, I., & Oxley, D. (1985). *Temporal aspects of homes. In Home environments (pp. 1-32). Springer US.*
- Yırtıcı, H., (2009), *Çağdaş Kapitalizmin Mekansal örgütlenmesi, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.*

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ALGISININ OLGUSAL SÜRDÜRÜLEMEZLİĞİ ÜZERİNE BİR TENKİT DENEMESİ

Özkal Barış ÖZTÜRK
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye
ORCID ID: 0000-0001-7625-0661
baris@msgsu.edu.tr

ÖZ

Tasarlama eylemi, doğanın birimlerini anlamlı bir yeniye ve henüz kavranamamış mana birlikteliklerinin izdüşümüne ulaşma adına yan yana getiren insanın hem yaşam amacı, hem yaşam aracıdır. Atılan her tasarlama adımının da doğa ve onun şaşmaz etki-tepki döngüsünden izler taşıması gerekliliği yaşamsal bir değişmezdir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik, bir algı olarak tasarlama eyleminin aksi düşünülemez bir parametresi, eylemsel doğallığın değişmez bir parçası olarak zihinlerdeki yerini alsın da olgu olarak sürdürülebilirliğin yapay bir eklenti, esas görünmez kılan bir sis haline getirildiğini söylemek mümkündür. Bu çalışma, sürdürülebilirlik yaklaşımının algılar ve olgular zemininde gösterdiği kopuşu işaretlemeye çalışan bir durum okuma denemesidir.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilirlik, Tasarım, Tasarımcı, Doğa

A CRITICISM AFFAIR ON THE CONCEPTUAL UNSUSTAINABILITY OF SUSTAINABILITY AS A PERCEPTION

ABSTRACT

To design is both a living purpose and a means of life for human; who is unifying natural assets, for a meaningful new and for reaching the marks of an unconceived unity of meanings. It is vitally monolithic that every step of design action must have traces of nature and its fixed action-reaction cycle. Due to this context, eventhough sustainability as to the perceptual analyses concerned as a fact which can not be considered a contradiction to the design and as an invariable part of the operational nature, as a concept it is possible to signify that sustainability is brought to a state that it is an artificial annex and a fog which makes the reality invisible. This article is an affair to read a situation that is trying to mark the break that the approach of sustainability shows in the states of perceptions and cocncepts.

Keywords: Sustainability, Design, Designer, Nature

SÜRDÜRÜLEMEZLİĞE GİRİŞ YA DA GİRİŞİN SÜRDÜRÜLEMEZLİĞİ

Her kavram gibi sürdürülebilirlik de tanımlayanın tanımlama amacına uyacak şekilde içini doldurduğu bir mana deposu halinde kendisini muhataplarına sunmaktadır. Küresel tanım koyucu örgütlerin sürdürülebilirlik ile ilgili biçimlendirdikleri perspektifin, yaşamsal gereklikleri karşılama noktasında atılacak günlük adımların geleceğin doğal yaşam şartlarını tehlikeye atmasından uzak durması zemininde şekillendiği bilinmektedir. (Özçuhadar, 2007) Ancak tanımlanış nedenine bakıldığında evrensel döngü ve devamlılık korumacılığı prensiplerini içeren bu kavramın beraberinde getirdiği uygunluk ölçütleri aracılığıyla hedeflenesi bir nesnel niteliğe büründürüldüğü gerçeği ile yüzleşmek gerekmektedir. Birçok olguda gözlemlendiği gibi sözü edilen ölçütleri sağlıyor olma durumunun bizatihi kendisi bile metalaşır hale getirilmiştir. Bu olgu, sürdürülebilirlik kavramını özünden kopartarak pazarlanabilir bir nesneye dönüştürmüştür. Sürdürülebilir olma koşullarının yerine getirildiğine dair bir intiba oluşturularak, alıcının bu niteliğe haiz olduğu tespit edilen ürüne ulaşması kolaylaştırılmaya, özendirilmeye çalışılmıştır. Bu dönüşüm esas itibariyle tabiatla kurulması ve korunması gerektiğine

inanılan doğal bağı, nesneleştirilerek koparılması durumudur. Bir diğer deyişle, metalaşan sürdürülebilirlik, tabiatla kurulacak güncel bağların gelecek kaygısı taşımamasını sürdürülemez hale getirmeye başlamıştır. Geçmişten günümüze “çevresel tasarım”, “yeşil tasarım”, “ekolojik tasarım” vb. terimlerle varlığını devam ettiren bu kavramın (Arşan, 2008) tasarım zemininde bırakılması gereken temel iz, doğanın sundukları aracılığıyla kurgulanan yenilerin, doğanın insana temas ediş niyeti ve şekline paralel biçimde yine ona armağan edilmesinden öte bir anlam taşımamaktadır.(1)

Tasarlama eyleminin işleyişine karşı koymadığı müddetçe insanın sürdürülemezlik endişesine kapılmasına gerek olmadığı gibi tasarımın özünü çelışen insanın, ekolojik görünümlü nesnel eklerle bezediği yaşamını sürdürülebilir kılması da mümkün değildir...

1. DOĞANIN GRAMERİNDEN TASARIMIN DİLİNE

Tasarımın tanımı, doğayla kurulması hedeflenen temasa dayalı bağı kopmazlığını anlatacak biçimdedir. Tasarlamak varları birbiriyle ilişkilendirerek bir var olmayana ulaşma çabasıdır.

Tanımda sözü edilen varlar, doğanın kendini insana sunuş biçimleri aracılığıyla oluşan soyut – somut veriler bütünüdür. Varlığın ve çevrenin algılanmaya başlandığı andan itibaren içselleştirilen bilgilerin tümüdür. Taşın somutluğundan, aşkın soyutluğuna uzanan bireysel anlamlar toplamıdır. Bu bağlamda insan, kendisinin de bir var olarak içinde yer aldığı doğal birimler yığına, söz konusu varları yan yana getirerek oluşturduğu yenileri ekleyerek varlığını devam ve ispat etme peşinde koşar. Eklenen her yeninin de varlaşarak bir sonraki yeniye ulaşma eylemine birer birim olarak katkıda bulunması, tasarlama eyleminin doğayla kurduğu temas ilişkisinin sürdürülebilirliğine delalet eder. Dolayısıyla doğa bir taraftan tasarlama eyleminin muhatabı olan insanı bir var olarak barındırırken, diğer taraftan da insanın birbiriyle ilişkilendirdiği varlar aracılığıyla kurguladığı tasarımın da nefes alacağı ortamı oluşturur. Bilgilerle, anlamlarla, materyallerle vb. ile biçimlenen tasarım, tasarlama gibi bir birim olarak doğadaki varlığını devam ettirir. Sürdürülmesi kaçınılmaz bir husus varsa o da yukarıda ifadesini bulan karşılıklı temas döngüsüdür.

Doğaya ait doğal bir birimin (insanın) kendisi gibi doğal birimlerle biçimlendirdiği yeni birimleri kaynağı olan doğaya armağan etme döngüsünü kavramak ve korumaktan yoksun zihinlerin hangi sürdürülebilirliği, ne amaçla tanımlama ve uygulama ihtimali olduğu sorulmalıdır. Sürdürülebilirlik algısının şaşmaz tabiiği bir tarafta dururken, sürdürülebilirlik olgusunun samimiyetini bu sorulara verilecek cevaplar belirleyecektir. Sabitlenmesi gereken temel sorun, sürdürülebilirlikten uzak olması eylemsel yapısı itibarıyla zaten imkânsızlaştırılması gereken bir kavramı; tasarımı, önce işleyiş sistemi itibarıyla doğayla arasındaki şaşmaz uyumu bozarak sürdürülemez hale getirmek, ardından da inşa edilmiş bu yapay sürdürülemezliğe karşı sürdürülebilirliğe hizmet edeceği sanısıyla üretilmiş eklere muhtaç bırakmaktır. Doğanın gramerinin tasarlama eyleminin dilini belirlediği, eylemin dilinin ise bir birimler dermesi olan doğanın gramerine uymayı kaçınılmaz gördüğü müddetçe sürdürülemez olacak olan tek şey sürdürülebilirliği barkodlanmış bir raf ürünü olarak görenlerin varlık sebepleri olacaktır.

Doğa – var – insan – tasarım dörtlüsünün birbirinden koparılamayacak dengeli bağı görmezden gelerek, sürdürülebilirlik kavramını bu dörtlemenin içinden seçilen bir ya da iki mesnet üzerine oturtabilmek mümkün değildir. İnsansızlaştırılmış bir doğanın sürdürülebilirliği kadar, bir var olduğunu unutan insanın tasarımıyla doğallaşmaya katkıda bulunabilmesi de imkânsızdır.

Bir tasarım sahası olarak mekân sözü edilen şuurlu kilitlenmelerine ait örnekleri çekinmeden gözler önüne serecek kadar cömerttir. Doğa mekânına, tasarlanmış bir yeni var olarak eklenen mimari mekânların sürdürülebilirlik adına giydirildiği kimliklere bakıldığında yukarıda sözü edilen kopmaz dörtlüden ödünler verildiği gözlemlenecektir.

Sürdürülebilirlik adına saman balyasından ev yapıyor olmanın altında yatan sebep, samanın bir yapı malzemesi olmaktan çok daha değerli olabileceğini bilmemenin yanı sıra, moda yatağına mahkûm edilen tasarlama ırmağının döküldüğü yozluk denizini de işaret etmemekte midir? Saman balyası en sıradan formuyla, “ev”leşiyorsa bu dörtlünün tasarım ayağı total değil midir?

Dört duvar - bir çatıdan oluşan böylesi bir yapıda samandan başka vurgu yoksa tasarımcı nerededir?(2)

Hangi çok katlı bina sadece çatısı bitkiyle kaplı olduğu için iklimlendirme adına harcadığı enerji, engellediği doğal hava akışı vb. hususlar göz ardı edilerek ulaşılabilecek bir ekolojik fetiş nesnesi haline gelebilir? Doğallık adına ortaya konan böylesi bir tasarımda şuur sahibi insandan eser var mıdır? (3)

Tasarlanışı itibariyle imitasyon ürünü olduğunu ifşa eden bir binanın “akıllı” olabilme ihtimalini düşünenlerin akıllarıyla ilgili önceden cevaplamak zorunda olduğu sorular nasıl sorulamadan ıskala geçilebilir? İnsan ve tasarım, doğasız bırakılarak hangi sürdürülebilirliği işaret edecektir? (4)

Sürdürülebilirlik olgusuna dair atılacak ilk adım, tabiat ya da tasarım üst başlığını temsil ettiğine inanılan ekolojik, teknolojik etiketleri mekânlara yapııştırma kolaycılığını terk etmek olmalıdır. İnsan, derlediği birimlerle biçimlendirdiği bir birimi tabiat denen ilahi birimler bütününe eklemeye çalışırken, bizatihi bir birim olarak söz konusu bütünün en az diğer birimler kadar basit ve değerli bir parçası olduğunu kavramalıdır. Evren ölçeğinde bir birim olarak saman balyası ya da bir avuç çimenden daha öte bir birim olmadığını kavradığı an insan, sürdürülebilirlik adına algı etiketlerine başvurmadan vazgeçebilecektir. Aksi takdirde çimenle doğallaştığı, otomasyon sistemleriyle teknolojikleştiği sanılan mekânlarda insanın da yerini tutacak bir algı etiketine daha ihtiyaç duyulacağı kesindir.

2. DÜŞÜNSEL SÜRDÜRÜLEBİRLİĞİN EYLEMSSEL ÇÜRÜYÜŞÜ

Sürdürülebilirliğin korunması düşünsel alt yapısına rağmen eylem düzleminde böylesine nesnelleşerek yozlaştırılmasının temel sebebi, fikri ölçeğiyle eylem ölçeği arasında sıkışan ahlaki tavırlardır.

“Sürdürülebilirlik, çevre hareketi içinde ortaya çıkan oldukça yaygın olarak kabul gören ve içeriği siyasal süreç içinde, sürekli olarak yeniden belirlenmeye çalışılan bir ahlak ilkesidir.” (Tekeli,2001)

Tasarlama eyleminin doğa ile kurması gerektiği vurgulanan tinsel bağının barkodlaşmış “eko yamalara” emanet edilerek koparılmasının temel sebebi, tasarımın her ölçekte yozlaşmaya açık bir saha olmasıdır. Tasarımın tanımı hatırlandığında yan yana gelecek olan varların özleri itibariyle buluşması ve tasarlama eyleminin düşselliği nedeniyle oluşturulacak her yeninin - nesnel olsa dahi - kavramsal bir zemininde kurgulanmasının gerektiği anlaşılacaktır. Ne var ki tasarlama eylem sürecinde kullanılacak olan varlar arasında kurulacak ilişkinin nesnel bir somutluk barındırması nedeniyle oluşacak olan hibritleşme durumundan sürdürülebilirlik de payını almıştır. Bir çırpıda sayılabilecek onlarca “eko yama” anlam soyutluklarının verdiği izinden öte nesnel somutluklarının tanıdığı imkânlar uyarınca tasarımlara birer sürdürülebilirlik barkodu halinde eklenmiştir. Yaşama dair ortaya konan tüm tanımlayışların etiketler üzerinden ilerlediği bir fikrîsel çöküş sürecinde sürdürülebilirlik algısı her ne kadar doğanın gramerinin bir uzantısı olarak kendini korumak istese de eylem zeminine aktarılmaya başladığı anda düşünsel tutarlılığını kaybetmeye başlamıştır.

İnsan - insan ve insan - tabiat bağı kuran tasarımın yukarıda ifadesini bulan ahlaki tavırların biçimlendiği eylemsel süreç nedeniyle tüm yalınlığını kaybettiği bir zeminde hayata geçerek olgulaşan sürdürülebilirlik, olumlanan tüm algısal değerlerinden uzaklaşmaya başlayacaktır. Dolayısıyla sürdürülebilir bir tasarımdan bahsedilecekse öncelikle insana da, tasarıma da hem kaynaklık eden hem de yaşam zemini olan doğanın, birimleri ve birimler arasındaki ilişkileri aracılığıyla anlatmaya çalıştığı tavrını duyabilmek gerekmektedir. İfade edilen algı etiketlerinin yerine doğa mekânını oluşturan birimler arasındaki ilişkilerin kuruluş biçimlerine kulak verebilmek şarttır. Görüntüler ve biçimlerden oluşan ekolojik barkodlardan medet ummak yerine doğa matematiğini kavrayarak yöntemleştirebilmek, sürdürülebilirliğe ulaşmak adına gösterilecek belki de en samimi tutum olacaktır. Böylesi bir tutumun var olabilmesi için de yukarıda söz edildiği üzere insanın doğa denen birimler dermesine ait sıradan bir parça olduğunu kabul edecek kadar çıplaklaşabilmesi şarttır. Ne var ki tek derdi giyinmek olan insan için çıplaklaşmak ulaşılabilecek bir hedef değildir. Çıplaklaştığı andan itibaren çevresiyle kendisi arasındaki tabii aynılığı fark edebilmenin kaçınılmaz sonucu, çevreyi tasarımıyla eksiksizleştirebilme yolunda atılacak ilk adımın öncelikle kendi eksikliklerini ikame edecek bireysel tasarımlardan geçtiğini fark etmek olacaktır.

Böylesi bireysel bir tasarımla insanın kendine müdahale edebilmesi için de çevresini nesneleştiren bakışlarını kendine çevirebilecek bir öz tanımlama sürecine başlamaya cesaret göstermesi gerekecektir.(Karakayalı, 2007)

İnsan, kendisiyle başlayıp çevresine uzanan böylesi çetin bir tanımlama silsilesi aracılığıyla tasarımına yön verebilmenin tüm zorluğuna rağmen kaçınılmazlığını fark edebilme eşiğine gelir. Ancak çoğu zaman bu eşik, alıcısı sabit ekolojik – doğal algı etiketlerini “muska”laştırarak (Yürekli,2003) tasarımın temel anlam bildiricisi haline getirmenin zahmetsizliği nedeniyle geçilememiştir. Tarihselcilik algısının, yaşanmışlık güvencesinin bağlamından koparttığı mimari öğeler (betonarme cumbalar, modern üçgen alınlıklar vb.) gibi sürdürülebilirlik hassasiyetini tatmin etme görevi atfedilen mekânsal ekler de (yeşil teraslar vb.)fetişleşmeye başlamıştır. Herhangi bir tasarımın sürdürülebilirliğini tasarımcıdan öte sözü edilen etiketler, barkodlar belirlemiştir. Sürdürülebilirlik olgusunun peşi sıra zihinlerde şekillendirdiği imajlara yer verilerek tasarımın “doğacı”lık niteliğini yerine getirdiğini sananlar, söz konusu etiketler yardımıyla farkında olmadan tasarımlarındaki tasarımcısızlık boşluğunu işaret eder hale gelmişlerdir. Özden uzaklaşarak nesneleşen sürdürülebilirlik, tasarımın tasarımcısızlığını belirleyen bir turnusol kâğıdına dönüşmüştür.

SONUÇ YA DA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE GİRİŞ

Doğanın değişmez matematiği içinde bir birim olarak varlığını devam ettiren insanın tasarım adına kendini var eden sistemi tersyüz etme yolundaki çabalarının sonuçsuzluğa mahkûm olduğunu kavraması için öncelikle aciziyetini fark etmesi gerekmektedir. Ancak bu kavrayışı imkânsızlaştıran temel hususlardan belki de en önemlisi sürdürülebilirliğe ihtiyaç duyanın tespitindeki adres yanlışlığıdır. Sürdürülebilirlik kavramının adreslenmesinde yerel ölçekteki temel hata ihtiyaç sahibinin insandan öte doğa olduğu yanlışlığında saklıdır. Çoğu tasarımda gözlenen “doğa dostu” olma vurgusu dahi insanın fikren kendini doğadan izole edilmiş bir noktaya konumlandırabilme bakışının sloganlaşmış tezahürüdür. Evrensel ölçekte sürdürülebilirliğin temel muhatabı olan insanın varlık devamını koruma güdüsü, yerel ölçekte doğaya yöneltilen bağışlayıcı bakışlar haline evrilmiştir. Bilinmesi gereken temel gerçek, doğanın kesintisizliği sabit matematiksel işleyiş biçimini kavramaktan uzaklaşan insanın, ekolojik fetiş nesnelereyle doğalcılık oynama çabasının sürdürülemezliğe mahkûm olduğudur.

Tasarımın doğa ile kuracağı ilişkiyi sürdürülebilirlik adına gözetilenlerin unutmaması gereken temel husus, söz konusu ilişkinin bir paydaşı olan doğanın koyduğu kurallar uyarınca oluşturduğu beklenti eşiğinin insan tarafından aşılması gerekliliğidir. Bu tabii beklenti karşılanmadığı anda yok olacak olan paydaş doğa değil, doğanın yapısal değişmezlerini tasarımlarıyla yıkmaya başlayan insandır.

“...Daha önce değindiğimiz gibi, evrim gelecek için plan kurmaz, tasarım yapmaz; o anda elde bulunan nesnelere ya da özellikleri yine o anda gereksinme duyulan şekilde seçmeye kalkışır. Bu nedenle de evrim her zaman mükemmeli bulamaz. İşte bu nedenle dünyada bu güne kadar yaşamış canlıların %96’sı yeni değişimlere çözüm yolu bulamadığı ya da daha önce başarılı bir şekilde geliştirdiği özellikleri ile devam edemediği için yaşam sahnesinden silinmiş, yerlerini daha başarılı olanlara bırakmışlardır...” (Demirsoy, 2012)

Bir birim olarak çevresindeki birimleri doğanın matematiğinden ders almadan yan yana getirerek tasarladığını sananların, tasarlama iddiasında olmayan diğer doğal birimlerin eylemleri karşısında sürdürülebilir bir mahcubiyetle baş başa kalmaları kaçınılmazdır.

Resim 1. Y. Mimar Cem ENER fotoğraf arşivi.

Tasarlayabilmek için çıplaklaşmanın bir zorunluluk olduğunu fark edememek bir tarafa, tasarımları aracılığıyla giyineceklerini umanlar gözlemlendiğinde, tasarımcısız bir tasarımın sürdürülebilirlik hedefine hiç değilse samimiyet açısından çok daha yakın olduğunu tespit etmek olasıdır.

“Doğa mükemmel bir mühendis değildir; varsayılan bir doğaüstü güç gibi her şeyi bilen, planlayabilen ve geleceği gören bir işletim sistemi de değildir. Var olanı kullanarak o günkü koşullara en iyi uyumu yapacakları seçen bir sistemdir.” (Demirsoy, 2012)

Sürdürülebilirlik özden öte biçimle sağlanıyor, kaygılar fetişizm sloganları ile tatmin ediliyorsa kesintisizliği sabit tek şey şuarsuzluk gölgesinde kararmaya mahkûm insan varlığıdır.

NOTLAR

(1) İnsan, zaman – mekân ölçeğinde genişleyen bir parantez içinde sürekli değişen denklemin hem bir birimi, hem de tek kavrayıcısıdır. Söz konusu denklemin işleyiş biçimi, tasarlanarak o denkleme eklenecek olan her yeni birim için ölçek farkı gözetmeksizin sürdürülebilir olmalıdır. Kozmos ölçeğinden nesne ölçeğine ulaşana dek insani her üretimin aynı inşa prensibinin ürünü olması sürdürülebilirliğin iska geçilmemesi gereken özüdür.

(2) Tasarımcının tasarımı aracılığıyla bildirdiği yeninin niteliği söz konusu durumun temel belirleyicisidir. Tasarım, bütüncül bildirisinden öte herhangi bir parametresinde yapılan ve sadece çeşitleme özelliği taşımaktan öteye geçemeyecek olan bir değişiklik denemesiyle ulaşılmamışlar arasından yakalanmış bir yeni olarak kendini gösteremeyecektir. Formu, boyutu, fonksiyonu, sağladığı imkânları vb. pek çok verileri itibariyle bilineni yıkıp yerine yenisini inşa etme kabiliyetinden yoksun olan bir tasarımın sahibi eylemini sanatlaştıran bir tasarımcı değil, en iyi bildiği şeylere; malzeme ve uygulama bilgisine sarılan açık fikirli bir zanaatkârdır.

(3) Sürdürülebilirlik algısının olgulaşmaya başladığı an yaşadığı yozlaşmayı takip edilebilir kılan bir diğer metalaştırma yaklaşımı da muskalaştırılmış “eko” eklerin bildirilerine olan adeta ilkelleşmiş inanıştır. Tasarımın tabiat ile kurduğu ilişkideki yapay dominantlığından ödün vermeyi düşünemeyen insanın söz konusu “eko” eklerle günah çıkarması ya da sesini duymadan katlettiği tabiata bu ekler aracılığıyla sanal bir amorti vereceğini umması şuurun nasıl tıkanıldığını ifşa etmeye yetecektir.

(4) Sürdürülebilir kılma endişesi sadece tasarım ile eko sistem arasında sıkışan bir eylemsel tavır olmamalıdır. Tabiat kendine bir yeni olarak armağan edilmiş tüm birimleri de kronolojik niteliklerine bakmaksızın kapsar. Bu bağlamda geçerlilik süresini doldurmuş olsa dahi her tasarım da söz konusu tabii mekândan pay alır. Gerek yaşanmışlık, gerek tarihselcilik adına bağlamından kopartılıp güne adapte edilen her tasarım kendi doğal varlık zeminini kaybettiği için sürdürülemez hale getirilmiştir. Fikri alt yapısı itibariyle bağlamsızlaştırılan tasarımların yapılacak “akıllı” eklerle sürdürülebilir kılınmasının samimiyeti sorgulanmaya açıktır.

KAYNAKÇA

Arsan, Zeynep Durmuş (2008) “Türkiye’de Sürdürülebilir Mimari” *Mimarlık Dergisi Mart – Nisan sayı:340*. Erişim:

<http://www.mimarlarodasi.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=290&RecID=1701>

Demirsoy, Ali (2012) “Akıllı Tasarım Olsaydı Akıllı Tasarımcılar Olmayacaktı” başlıklı makalesi. Erişim: <http://www.garajimdakiejder.com/2012/09/ali-demirsoy-akilli-tasarim-olmasaydi.html>

Ener, Cem Fotoğraf Arşivi.

Karakayalı, Nedim (2007). “Bourdieu, Adorno, ve Sosyolojik Düşüncenin Sınırları” *Ocak ve Zanaat içinde, Derleyenler: Güneş Çeğin, Emrah Göker, Âlim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları. S. 227 – 251*

Özçuhadar, Tuna (2007) “Sürdürülebilir Çevre İçin Enerji Etkin Tasarımın Yaşam Döngüsü Sürecinde” *Yüksek Lisans Tezi. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. Sayfa 13.*

Tekeli, İlhan (2001) “Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerinde İrdelemeler”, *Cevat Geray’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları: 25, ISBN : 975-7400-14-9*

Yürekli, Hülya – Yürekli, Ferhan (2003). *Muskalı Mimarlık, Yaftalı Eleştiri başlıklı makalesi. TOL Mimarlık Kültürü Dergisi içinde. sayfa .21 -24. TMMOB Mimarlar Odası Kayseri Şubesi Yayını.*

CLOCK TOWERS AS THE FOCUS OF CITY SQUARE: THE CHANGING SCALE OF NUSRETIYE CLOCK TOWER

Elif GELMEZ

İstanbul Kültür University, Turkey
orcid.org/ 0000-0003-0190-6296
e.gelmez@iku.edu.tr

Meriç ALTINTAŞ

İstanbul Kültür University, Turkey
orcid.org/ 0000-0003-1171-0297
m.altintas@iku.edu.tr

ABSTRACT

Tophane, with its historical and cultural heritage, is acknowledged to be one of the most significant districts of Istanbul. Formerly known for its gardens, the district has acquired a different identity after the Ottoman conquest of Istanbul in 1453. Tophane-i Amire, being the imperial armory which was established in the Ottoman period did not only name the region, but also altered the social and cultural profile of the district to a great extent. The region has suffered the great fires of Istanbul and been damaged many times by them, thus the architectural texture it possesses had undergone many changes both due to these disasters as well as political and governmental adjustments of the authority. In time, the growth and continuous territorial expansion of Ottoman dominion necessitated the innovations and advancements in the military along with the construction of additional buildings to the Tophane facilities. Together with the additional buildings, the area had once again acquired a distinct identity where civil and military architectural examples coexist. Following the effects of industrialization seen in the late 19th century, the escalating growth of the city, beginning in the early 20th century, has reached levels that prevent the perception of the integrity among Tophane facilities. After 1950, the starting of customs house constructions and the expropriation policies had changed Tophane beyond all recognition. Being completed in the second half of the 19th century, Nusretiye (Tophane) clock tower is known to be the first clock tower of Istanbul. During the period of its construction, the clock tower had been in the center of the military drill field, defining a circumferential open space by itself. However, due to the expropriation policy of the 1950s, it was taken to another spot where the customs buildings had been located. With this study, a brief examination of Nusretiye clock tower has been conducted to understand its relation to the surroundings with a projection from past to present. To analyze and discuss the established relationships in depth, the Tophane Square and the Tophane Barracks, as architectural representatives of the region and era, were also included in the scope of the study. The study aimed to reveal and present the current conditions of the clock tower, to remark the significance of the surrounding architectural interactions in the perception of an architectural heritage and to discuss the effects of the changes made to the Tophane district.

Keywords: Tophane, Nusretiye Clock Tower, Istanbul, Architecture, Expropriation, Tophane Barracks, City Square

KENT ODAĞI OLARAK SAAT KULELERİ: NUSRETIYE SAAT KULESİNİN DEĞİŞEN ÖLÇEĞİ

ÖZ

Tophane, İstanbul'un tarihi birikimi yüksek semtlerindedir. Önceleri bahçeleriyle bilinen semt İstanbul'un fethiyle farklı bir kimlik kazanmıştır. Osmanlı döneminde kurulan Tophane-i Amire bölgeye adını vermekle kalmamış semt profilini büyük ölçüde değiştirmiştir. Bölge İstanbul yangınlarından zarar görmüş içindeki mimari doku dönem dönem değişikliğe uğramıştır. Zamanla

Submit Date: 07.11. 2017, Acceptance Date: 12.12.2017, DOI NO: 10.7456/10801100/008

79

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Osmanlı Devleti'nin büyümesi, yapılan askeri alandaki yenilikler, Tophane binasına ek binalar yapılması gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Böylece bölge askeri yapıların birlikte bulunduğu yer olmuştur. 19. yüzyıl sonlarında sanayileşme etkileri görülmüştür. 20. yüzyıl başlarında şehir, Tophane yapılarının bütünlük algısını engelleyecek düzeyde büyümeye başlamıştır. 1950 sonrası, gerek gümrük binalarının inşasına başlanması gerekse istimlak politikaları Tophane'nin tanınmayacak hale gelmesine neden olmuştur. 19.yüzyılın ikinci yarısında yapımı tamamlanan Nusretiye (Tophane) Saat Kulesi İstanbul'un ilk saat kulesidir. Yapıldığı dönemde talimhane meydanını odağındaki kule, 1950 yıllarındaki istimlak politikası sebebiyle bulunduğu yerden taşınmış gümrük binalarının bulunduğu alana alınmıştır. Tophane Saat Kulesinin çevresiyle ilişkisini çözmek için, içinde bulunduğu Tophane Meydanı ve Tophane Kışlası da çalışmada incelenmiştir. Bu çalışmayla yapının günümüzdeki durumunu anlatmak, çevresinin bir yapıyı algılamadaki önemine dikkat çekmek ve yapılan değişikliklerin Tophane semtine etkilerini incelemek amaçlanmıştır.

Keywords: Tophane, Nusretiye Saat Kulesi, İstanbul, Mimari, Kamulaştırma, Tophane Kışlası, Şehir Meydanı

INTRODUCTION

Tophane is located in the European side of Istanbul, where the Bosphorus meets the Golden Horn. It is a district of Beyoğlu and lies between Karaköy and Fındıklı. Today, the district acts as a junction point for the public transportation network; the available tram, ferry, subway, and bus stops on the region trigger an intense human circulation passing through everyday. Istanbul Modern Art Museum, the Turkish Maritime Enterprise, the ongoing Granit Center Museum Building and various hotels are among the buildings that are lined up along the Tophane coastline.

Tophane-i Amire, Nusretiye Mosque, Tophane Square and Fountain, Tophane Summer Palace and Nusretiye Clock Tower are among the Tophane facilities that were able to survive to the present day. The construction of the Nusretiye Clock Tower, which constitutes the subject of this study, was completed in the second half of the 19th century and had defined an open space - a city square - used as the training area of the Tophane Barracks at the time. The square had also been considered as one of the entrance gates of the city that the sultans of the Ottoman Empire had been using while returning from the sea. The statesmen, the embassies and the travelers of the day were welcomed here and the area was used for artillery shooting during drills and celebrations. Today, the clock tower remains in the entrance garden of the Istanbul Modern, a contemporary museum established in 2004, and surrounded by other constructions.

A Short History

History of Clock Towers

The need for humankind to understand time has emerged with the settled communities of the first farmers. For the pioneering agricultural societies of the period, it was crucial to keep track of the seasonal changes in order to comprehend the crop planting and harvesting periods and thus, act accordingly for the accuracy of production. This demand had led to the emergence of observable time technology. It is assumed that early efforts regarding the understanding of time had started possibly between the years of 2000-3000 BC with the use of easy-to-access materials such as water, sand, or by examining the apparent position of the Sun, its movement and other star movements (Acun, 2011: 3) .¹ At first, the early societies in China, India, Mesopotamia and Egypt had been using a system formed by the movement of the Sun. This system has enabled to monitor the movement of the Sun, therefore time, by measuring the length of the shadow casted by a bar that is erected on the ground. Sundials are generally either constituted of a specially prepared rod (gnomon) placed upon a marble, stone or metal flat plate (the dial); or integrated to the monumental structures in various centers of residential areas

¹Initially a simple rod (gnomon) and a mechanism of using sun movement were developed. Night time, water hour and hourglass were used for situations where they could not benefit from sunlight. The water hour is measured by the discharge time from the hole of the container filled with water, while the hourglass is based on the system formed by the flow of sand in the cabinet. Night time, however, emerged by examining the movements of the known stars (Akbulut, 2010: 28).

(Salman , 2009: 17).² In the light of the information acquired from Herodorus, it can be stated that the Hellenes had acquainted the knowledge of measuring time using the sun from Egyptian and Mesopotamian civilizations. The Romans, on the other hand, began to use sundials starting from 164 BC, with an appropriate system adopted according to the latitudes of their own cities (Salman , 2009: 19). Since Islamic worship has been firmly tied to the notion of time, sundials have become more precise and convenient in the Islamic countries (Acun, 2011: 3).

In addition to the sundials invented to tell the time, other devices that are called *usturlab* (astrolabe) and *rubu* were also being used for similar purposes. *Usturlab* is a time measuring and direction finding tool based on the Moon movements designed by Hipparchus, a Greek astronomer, geographer and mathematician in the 2nd century BC. The device was further developed towards the end of the Ancient Age and was advanced by the Arab-Islamic states in the 8th century. Ebû Abdullah Muhammed el-Battâni, an Arabic astronomer and mathematician, measured 1 solar year to be 365 days, 5 hours 46 minutes and 24 seconds using *usturlab*, that is indeed a quite close measurement to the present data. With the ongoing Crusades during the 11th and 13th centuries, the interactions between European and Asian civilizations led to the escalation of many knowledge and scientific work carried on into Europe (Koca, 2015: 11).³ The clocks called *usturlab* and *rubu* are the oldest systems close to today's mechanical clocks.

The mechanical clocks initially appeared in Europe as of facade, cathedral and city square clocks. The earliest clock towers known were in churches and palaces, built in 13th century in Westminster, England and Padua, Italy. The astronomical clocks, however, began to be used in the years of 1300 (Acun, 2011: 5-6). These clocks, which did not possess hour and minute hands to begin with, were heavy by means of their structure and were designed to strike the correct time only. Their duty was to show the movement of the Sun, the Moon and other stars with the help of additional dial plates and gears. It is known that the public would had examined the zodiac displayed on the plates and performed their daily tasks accordingly. Today, there are very few examples of such medieval astronomical clocks remain standing (Gürbüz, 2009: 134).

The clock towers, in addition to being a monument and symbol of the region, were also committed to preserve the communities' well-being whilst being used as fire and observation towers. Therefore, they have been placed on the facades of important public buildings as well as on noticeable hills and focal points where they would have been distinguished.

Clock Towers in the Ottoman Empire

The significance of sundials inherited from the Mesopotamian and Egyptian civilizations, has increased with the emergence of Islam. Considering the strict connection established and dependence on time, the ritual worships and religious fasting devotions have been a motivation source for the development of the sundials by the Islamic scholars. The leaders of the Islamic States have separately calculated the prayer times for their state borders. Following the Ottoman conquest of Istanbul, Fatih Sultan Mehmet appointed a civil servant for the calculation of the prayer times (Meyer, 2009: 30).

In addition to the sundials that often appear on the walls of mosques, in the common areas of the palaces and the madrasahs, the *usturlab* and the *rubu* plates have also been used widely. The sundials, *usturlab* and *rubu* which had continued to develop during the period of Anatolian Seljuk Empire and Ottoman Empire had been continuously used until the 20th century. As a consequence of the accelerated developments in the technology however, they have not been able to sustain their presence against the increased use of mechanically wound clocks.

² In the Byzantine period, a gnomon belonging to the 4th century, was brought from the Amon Temple in Karnak, Egypt, and used in the Constantinapolis Hippodrome during its period. The obelisk located in the Sultanahmet Square, today, is an example of a gnomon belonging to the 4th century. (Bir ve Kaçar, 2010: 33).

³ Thus, in 1436 Frenchman Jean Fusoris made the first 'usturlab' in Europe (Koca, 2015: 11).

The earliest studies and works performed on mechanical clocks have been made during the Ottoman Sultan Mahmud II period (Acun, 1994: 4). The on display mechanical clock collections of Topkapı Palace Museum are among the world's remarkable clock collections.

Although the clock towers were present in Europe during the 14th century, the construction of the clock towers in the Ottoman Empire was found to be commenced in the 16th century. This fact asserted by Kienitz, can be corroborated by the architectural evidences of the Banyaluka Ferhat Pasha Mosque Clock Tower and the Skopje Clock Tower, which are known to date back the 16th century. Evliya Çelebi's Travelogue is also another source that mentions the clock tower in Skopje (Acun, 1994: 5).

In 1901, it is known that the Ottoman Sultan Abdulhamid II had enacted an edict to the governors of every province regarding the building of clock towers. Following the edict, there had been a significant increment in the number of clock towers in Istanbul and Anatolia. An art historian, writer and the only woman in Turkey who master the restoration of ancient Turkish mechanical clocks Şule Gürbüz has stated the following in regards to the matter;

"... Working hours, operational organization of transport and relevant timetables have begun to be arranged in accordance with the alafraanga time while the clock towers were built one after the other. It is also the reason that the clock towers were called 'hometown clock' at that time. It is also part of these exercises that the two faces of the four-facade clocks were set to alaturca and the other two were set to the alafraanga; and over time, in 1925, the alaturka clock was completely abolished (Gürbüz, 2009a; 143) ..."

After the year of 1926, the clocks were adjusted to a new system in consideration of the Gregorian calendar and Alafraanga clock practices. Together with the Turkish Alphabet reform, some clock dials of the clock towers have been replaced by Latin numbers, while others have continued to be used with Arabic numerals (Acun, 1994: 6).⁴

The clock towers in Istanbul and Anatolia were much simpler when compared to their European counterparts. They were lower in height and had an architectural structure that is in harmony with the urban fabric. The clock mechanisms used were of English or French origin.

A Brief History of Tophane District

Tophane has been home to many civilizations throughout the ages and the region has been known by different names in different eras. To begin with, in ancient times, the region was called *Incirlik (Skyaena)*. At that time, the Galata region had contained the area known as Tophane today. Galata was a small town surrounded by ramparts, hosting one hammam, one theater, five mills, four hundred houses and forty city guards in total. In the Byzantine period, the region was named *Gümüş Şehir (Argyropolis)*, which means silver city in the Turkish language, and the region was regarded as fields and gardens though some sources refer to it as a forestland. It was during the Byzantine period that the church of Irene was built upon where once the Temple of Apollo had been located. After the Ottoman conquest of Istanbul though, the same area hosted the construction of the Ottoman Empire cannon foundry, namely *Tophane-i Amire* (Tunç, 2004, s.11). As in most cases, it was the arsenal from which neighborhood derived its name; *Tophane*. Among many of the historical city gates of Istanbul located on the Galata walls there is one gate, which opens to the region and was also entitled as *Tophane Gate*, with a reference to the arsenal once again (Ceylan, 1998, s.43). It is a known fact that *Tophane-i Amire* was not the pioneer foundry in the Ottoman period, much older arsenal facilities were located in Edirne and other localities. However, in that period, the repute of *Tophane-i Amire* was essentially implying the arsenal established in the Tophane district of Istanbul and apart from that, the terms like *Tophane-i Galata* and *Tophane-i Dergah-ı Ali* were also used to indicate the armory building in Istanbul.

⁴ "...Alaturka hour system is a time measuring system that the Turkish community had been using for centuries, adjusting themselves, their affairs, the whole order of their life accordingly. Alaturka predicates the sun position to tell the time. As the sun is changing everywhere according to the longitudes, Alaturka clocks change from city to city. [...] Alaturka time does not offer a standard time measuring system (Gürbüz, 2009b: 59)

Fatih Sultan Mehmed's first action after the conquest of Istanbul was to get the arsenal and the *Dimişkihane*⁵ built (Tunç, 2004: 20). The arsenal in this period had three domes (Aydüz, 2011a: 11), and Evliya Çelebi used the term 'a small building' for the arsenal which was established during this period. Through the reign of Fatih Sultan Mehmet, Mehmed the Conqueror, the construction processes continued increasingly, and during the period of Bayezid II (1481-1512), the barracks were added next to the arsenal. However, it is stated that a neighborhood has emerged just after a century from the beginning of the constructions (Tunç, 2004: 13). During the reign of Kanuni Sultan Süleyman, Sultan Süleyman the Magnificent (1520-1560), all of these facilities were demolished and replaced with much larger and new cannon foundries (Image 1). In 1719, these wooden structures were completely destroyed in the fire and consequently, did not survive the present day (Tunç, 2004: 24; Aydüz, 2011: 16).

The assertion that the ruined buildings had not been altered until the reign of Sultan Mahmud I (1730-1754), is also confirmed by the lack of documentation of this issue. In 1743, the currently existing Tophane-i Amire building was constructed by Mustafa Aga, an artilleryman, who was also an artisan of the time (Image 2) (Aydüz, 2011: 16). It was during this period that the Tophane square had first extended via the riprap works (Güncüoğlu, 2009: 12). On the shoreline, there were always cannonballs on display that were either pillaged trophies or placed for training purposes (Image 3). The cannon foundries and barracks burning in the Mahmud I period were restored during the Mustafa III period (1757-1774) and a masjid⁶ was added alongside of these facilities (Güncüoğlu, 2009: 12).

In the second half of the 18th century, Tophane had aroused interest among foreign countries. The ambassadors, pilgrims, travelers and explorers of the era brought architects and painters with them to draw engravings of Istanbul. By this means, a great amount of sources had reached the present day (Güncüoğlu, 2009: 12).

Tophane district had gone through significant changes during the Selim III period (1789-1807); the reforms had excessive impacts on both the state and the city. The guild of Janissaries⁷ was replaced with the establishment of Nizam-i Djedid⁸, the regular army, which led to an increase in military structures. The military training of the army established in this period had come into prominence, therefore, three buildings parallel to each other were built on the shoreline of Tophane and put to use as barracks (Image 4). The exhibited cannonballs were removed and the area was reserved for military training (Güncüoğlu, 2009: 13-15). Furthermore, opposite the Nusretiye Mosque, *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi*⁹ was built in the 19th century (Güncüoğlu, 2009: 64).

In the second half of the 19th century, the construction of the Nusretiye Clock Tower was completed (Tunç, 2004: 14). The clock tower was located in front of the Tophane Barracks and to the south of Nusretiye Mosque built by Mahmud II (Acun, 2011: 39).

These collective facilities of Tophane had lost their influence after the World War I. The abandoned buildings were left to be ruined over time; they had lost their architectural integrity with the expansion of the city (Güncüoğlu, 2009: 29). The city expansion had affected not only the architectural fabric of Tophane but as well as the human profile (Aktay, 2013: 117).

After 1950, as a result of the road construction works and the expropriation policies of the time, the coastline was obstructed; both the Tophane Barracks and the *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi* of the period were totally demolished. Today, the two foundries and the Nusretiye Clock Tower remain to be the only survivors. Following the fire in 1913, the Nusretiye Clock Tower was removed from its place,

⁵ The military factory where swords were made during the Ottoman period.

⁶ A Muslim place of worship.

⁷ (New soldiers, or Troop) The elite infantry corps that formed the Ottoman Sultan's household troops.

⁸ Turkish meaning: "The new order"

⁹ A military school to train officers in the Ottoman Army.

that is near the Nusretiye Summer Palace, and transferred due to the road construction works in 1950s (Cansever, 2009:133). The clock tower which has been moved up to the customs warehouses, is currently located in the backyard of the Istanbul Modern, and its surroundings are being used as storage areas.

Tophane Facilities and the Square

Talimhane¹⁰ and the Square

The Turkish Language Institution¹¹ defines the term "meydan"¹² as free space, field; a place for competition, entertainment, and meeting [1]. Another definition for "meydan" is a place with a particular landscape area or covered with flooring; having a rectangular shape, and being partially or completely surrounded with buildings (Büyükçivelek, 2012: 342). Apart from its lexical meaning, it is necessary to perceive what "city square" means in Turkish culture as compared to the Western world. In Turkey, from open spaces to junctions where roads intersect, a variety of places can be referred as "square". In Western cultures however, "square" defines the subject of this study whereas "space" defines mostly the notions of open space or place. The city squares, generally, are not open on all sides, indeed, are almost enclosed spaces with monumental and historic structures around them (Taşçı, 2014: 104).

Talimhane is surrounded by the Nusretiye Mosque, Tophane Barracks and Tophane Summer Palace, which are also located around the Nusretiye Clock Tower. *Talimhane* addressed in this study corresponds to the "city square" description by Taşçı, therefore, the open space defined by *Talimhane* was also considered as another city square within the scope of this study.

During the reign of Selim III, all the trees around *Talimhane*, including some houses as well, were chopped down and demolished in order to make room for the young soldiers of Nizam-i Djedid troops to receive military training. The proudly displayed trophies of cannonballs were removed from the tree bottoms of the Tophane Square, so that the area can be allocated to the instruction of Nizam-i Djedid troops (Tunç, 2004: 15). The area reserved for *Talimhane* between the years of 1847-48 in front of the Tophane-i Amire building was expanded by the expropriation of some workplaces. In addition to the artillery shooting, the very first testing of the newly produced cannonballs were made in this area.

Talimhane was located on the seashore where the Tophane Pier was thus, the incoming foreigner guests would first encounter with the square (Image 5). Until the Galata Pier was built in 1894, the Tophane Pier was the major pier of the period and was frequently used for arrival and departure to Beyoğlu. It was surrounded by high trees and Kılıç Ali Paşa Mosque was visible from the shore. The ambassadors had also been using the Pier regularly to reach the Topkapı Palace (Tunç, 2004: 13).

Tophane Barracks

An ambitious effort of military reform was launched during the reign of Selim III, geared towards securing the Ottoman Empire. In conjunction with the establishment of Nizam-ı Djedid troops, military training was given a great notice thus, the cannonballs laid out in the Tophane Square were removed, the trees were cut off, and the area was prepared for its utilization in military training (Image 20). Another adjustment made during this period was the relocation of the Gun Carriagers Barracks¹³ from Ahırkapı to Tophane. All these modifications, ultimately, had created the need of constructing new buildings (Güncüoğlu, 2009: 28-29).

In 1789, the Tophane Barracks was built at the behest of Selim III (Aran, 1995: 279). The barracks was composed of three parallel buildings at the seashore, with floors gradually increasing in number. Rising on two floors above the ground level, the building was naturally lightened through its rectangular windows arranged side by side on the facade (Image 6). The barracks located between the

¹⁰ Military training field.

¹¹ Türk Dil Kurumu (TDK).

¹² A commonly used Turkish word for "square".

¹³ Top Arabacıları Kışlası.

foundry and the sea had two gates; one facing the north, the other the sea. The one facing the sea was much larger and ornamented than the other (Tunç, 2004: 29).

The building block fronting the sea has expanded seawards at its ground floor. Beneath the first floor that formed the cantilever, an arcaded structure¹⁴ was composed by a series of columns (Image 7). Following the column axis of the arcaded structure, there were built-in columns that continue up to the eaves. In the midst of these building blocks, there was a single-domed and single-minaret mosque built for the barracks. The mosque was damaged in Firuzağa Fire and instead, the Nusretiye Mosque was constructed in 1823, which is still in use today (Güncüoğlu, 2009: 29).

The plain appearance of the barracks facades had been jazzed up with gradually rising floors. Despite the common preferences in barracks architecture with courtyards, the Tophane Barracks was quite different from the precedents of its era. Even so, the slight movement of the left side of the facade towards the sea is conformed with the conventional barracks architecture. The area underneath the cantilever was purposed as a boathouse to be used by the Sultan (Image 8) (Aran, 1995: 279).

These buildings which provide accommodation for the artillery soldiers were mostly constructed in wood therefore, they were often burned down and reconstructed repetitively again and again. During the years of 1863-1864, the buildings had suffered a fire, and Abdülaziz had ordered for the construction of the Military Marshalcy Building on the place of the destroyed building, extending the area towards the *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi* (Güncüoğlu, 2009: 28).

Nusretiye (Tophane) Clock Tower

Nusretiye Clock Tower was named after the neighboring Nusretiye Mosque and is the oldest clock tower of Istanbul (Cansever, 2009: 133). Currently, the tower is located to the south of the Nusretiye Mosque, which was built during the reign of Mahmud II; whereas initially, it was constructed by the sea as demonstrated in the engravings (Image 9). The Sultan's signature above the southern window indicates that the tower was built by the command of Sultan Abdülmecit in 1848-1849. Goldwin suggests that the structure belongs to Bali Balyan (Acun, 1994: 18).

The structure has a square plan with the edges measured to be 4,35 meters at the ground level and gradually narrows with these square cross-sectioned floors as it rises up. The three rows of eaves divide the 15-meters high structure transversally into four floors (Cansever, 2009: 133).

The ground floor is surrounded by four columns placed at corners, independent of the facade. The gates located between the Doric columns are high and arched with a rounded top. A palmette motif can be detected on the outgoing keystone. The armorial bearing (Coats of Arms) belonging to the Ottoman Sultan Abdülmecid is worn out on the facade facing the sea. The first floor is surrounded at the corners by the grooved, built-in columns with Ionic heads. For the windows on the facades, arches in Baroque style were used. The second floor is dominated by framed wreaths and herbal ornaments at the corners. The thin eaves of this floor is carried via small consoles. On the last floor there are four clocks. These watches are covered with leaded tunnel vaults. Sphere-shaped stones placed in corners are found in larger dimensions on the ground floor (Tunç, 2004: 14).

When the clock tower was built, there was a pike on the tower to draw flags during the ceremonies. Yet today, this component has disappeared. The clock tower, which had suffered a fire in 1923, currently serves as a warehouse (Image 10) (Güncüoğlu, 2009: 24).

1950s: Before and After

After the World War I, the military buildings had lost their significance; the civilian architectural majority resulting from the rapid population growth has triggered the loss of the architectural integrity among the military facilities (Image 11) (Aydüz, 2011: 30). Still, the buildings in Karaköy-Kabataş

¹⁴ Riwaq.

area, being one of the social, military and administrative heart of the Ottoman capital city, Istanbul, had preserved their existence with very minor changes until the 1950s.

After the establishment of the Republic, Ankara was assigned as the capital city and most of the urban studies had focused on there, and then it was Istanbul's turn to come. Due to these reasons, H. Prost was invited by the Turkish government in 1934 to prepare a comprehensive Istanbul master plan. Although some works of Prost, who stayed in Istanbul for 16 years (1935-1951), were given the opportunity to be implemented in some regions, most of the proposals had not been applied at all (Aydemir, 2008: 106-107).

While Aydemir declared that the Prost plans were not put into practice because of the World War II, a report titled as "Yurdumuzda İmar Çabaları"¹⁵ was published by the Chamber of Architects of Turkey addressing that the Prost's proposals had been criticized and the referral committee has been appointed to the task in 1952. According to the report, unplanned demolitions and regulations were made to intervene the prepared plan by the delegation. It was stated that a holistic development plan that can deal with the entire city while protecting its historical characteristics was not achieved. Eventually, the routes of the Prost plan were partially expanded and arbitrary routes were added in some places (Aydemir, 2008: 107 ; Esmer, 2013).

The Prime Minister of the period, Adnan Menderes, had directly supervised the development plan and expressed his views on the subject at the press conference held on September 24, 1956, in order to give information about the new construction works:

"Our desire is to enliven the Istanbul's historical character and its great monuments, as well as the treasures hidden behind the ruins and to reveal them as to put them showcase. [...] Since a city without its beautiful and large squares can not be conceived, all the squares of Istanbul will be worthy of its glory and surrounded by large buildings. For example, Karaköy, Eminönü Square will be like this. [...] Beşiktaş Square on the way from Karaköy to the Bosphorus along the coast will be made into a true square and given either a name of Preveze or Barbaros. The great road from Yıldız will also come down to the axis of this square." (Esmer, 2013)

However, when it came to 1956, the project started under the name of "İstanbul Development Plan" and the history of Istanbul was ignored. During the course of the work, most of the historical monuments were dismantled or subjected to regional devastation. Approximately 10,000 houses have been expropriated and destroyed. Narrow pedestrian paths and surroundings were often transformed into 70-80 meter wide unplanned streets (Altunel - Ertem, 2011: 63).

In this period, along with the Taksim Military Barracks of Tophane, *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi*, the Military Marshalcy Building and the courtyard of the Nusretiye Mosque were completely demolished, and the Sultan Abdul Hamid II Fountain was relocated (Image 12) (Altunel - Ertem, 2011: 70).

The Nusretiye Clock Tower was built in the years of 1848-49. The tower had suffered a severe fire in 1913, and was moved in front of the customs warehouses leaving its actual place nearby the Nusretiye Summer Palace (Cansever, 2009: 133). The tower, currently located between the customs buildings and the area where once the hookah cafés were, is now neglected between the Istanbul Modern building and the construction works near the museum.

In 2006, the area of the demolished *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi* was declared a renovation area. However, the experts state that due to the lack of building survey related to the building, the reconstruction efforts would not reflect the reality (Image 13) (İnce, 2013).

CONCLUSION

During the last stages of the Ottoman period, the Tophane district was actively used by the reason of its proximity to Dolmabahçe Palace thus, it had witnessed serious historical events (Picture 14-15-16-

¹⁵ The Efforts of the Restoration in Our Country.

17-18). The Nizam-ı Djedid army established by Selim III had practiced their military trainings in this square and important negotiations of the period had taken place in Tophane Summer Palace. The Tophane facilities were reflecting the characteristics of the 18th and 19th century Ottoman military buildings whilst naming the region and preserving its urban fabric. The year of 1963 was when the first tram voyage was held here.

Today, only a few of the buildings surrounding the Tophane Square remain standing. With the demolitions that has started in 1956, Tophane had lost its identity and with the customs buildings that were constructed, the connection of the region with the sea was cut off (Image 19). Indeed, Tophane's history has been forgotten. In respect thereof, Aydın Boysan said the following: "[...] As if the Old Istanbul was sliced. [...] A new Istanbul has collapsed over the old city of Istanbul and buried it. Those still visible from the Old Istanbul are the grave stones of the buried city."

Regardless of its many tourist attractions such as mosques, fountains, madrasahs, barracks; this region has evolved into an irregular, incompatible, disorganized, and fragmented state that is far from being able to tell the tale of that era as a whole. As a result of this situation, the Tophane district has transformed into yet another ordinary region that was rarely visited or just passed through (Image 20) (Altunel-Erdem, 2011: 74).

The historical region, which was important from a military, administrative and social perspective once, can not reflect the traces of that period anymore. It is known that the demolition works carried out in the region before were motivated by the need for a city square and an increased vehicle density of the near future. Obviously, these problems still cannot be solved today.

Kostof collects functions of the squares under five main headings. These are; the squares that are part of the transport system (Piazza del Poppolo in Rome, for example), the squares with commercial activities and urban functions, the squares defined by administrative functions and religious structures, the squares where entertainment and ceremonial events are held, and the squares surrounded by small businesses where their owners live on their upper floors, namely residential squares. In the past, the squares with the administrative functions were used as a sort of armory display area as in Place d'Armes. Horse Guards Parade in London is yet another example for *tour de force*. Here, the purpose of the display of weapons or the law enforcement forces is to prevent the any possible events that will shake the authority while giving assurance to the public on the one hand (Büyükcivelek, 2012: 342). As a symbol of power, the Russian army makes a traditional demonstration of power in the Red Square, which is surrounded by government offices (Büyükcivelek, 2012: 345).

The Talimhane Square of Tophane has served this purpose since its first day. This was an influential field where the Nizam-i Djedid army was trained, new weapons were tested and the leaders of other nations were welcomed. The expansion of the square has defined the square once the construction of the Nusretiye Clock Tower was completed, which was initially built by the sea side during the reign of the Ottoman Sultan Abdülmecid. Considering the riprap works and the demolishing of much of the buildings on the square where it was inhabited, there was no longer a square to delineate. During the expropriation policies in the 20th century, the Nusretiye Clock Tower *gibi ililgi çekmewas* moved and took its place in the entrance garden of today's Istanbul Modern (Image 21).

As seen from the engravings and paintings, the clock tower was the focus of the square, arousing interest for people using the water transportation and landing there. As a focal point of the square, the clock tower was in harmony with the surrounding buildings and all together they had created urban fabric. The architectural integrity of buildings in the square had created unity and formed an appropriate city square coherent with its function. Today, it is difficult, even impossible, to detect the Nusretiye Clock Tower due to the disproportionate growth around it (Image 22).

"The city may mean a square from another perspective." This phrase from Kılıçbay asserts the intertwined relationship between city and square, as the two terms resemble each other. The squares describe the cultures and habits of the community as well as characterizing it. They allow to transfer and cherish the historical accumulations in a community (Taşçı, 2014: 105-106).

Today, consumption-oriented public spaces (shopping malls, etc.) tend to change the meaning of publicity. This causes deep changes in people's understanding of socialization. The cities that preserved the squares they had built in the past could stop these negativities to some extent because, they had protected their heritage and values (Büyükcivelek, 2012: 345).

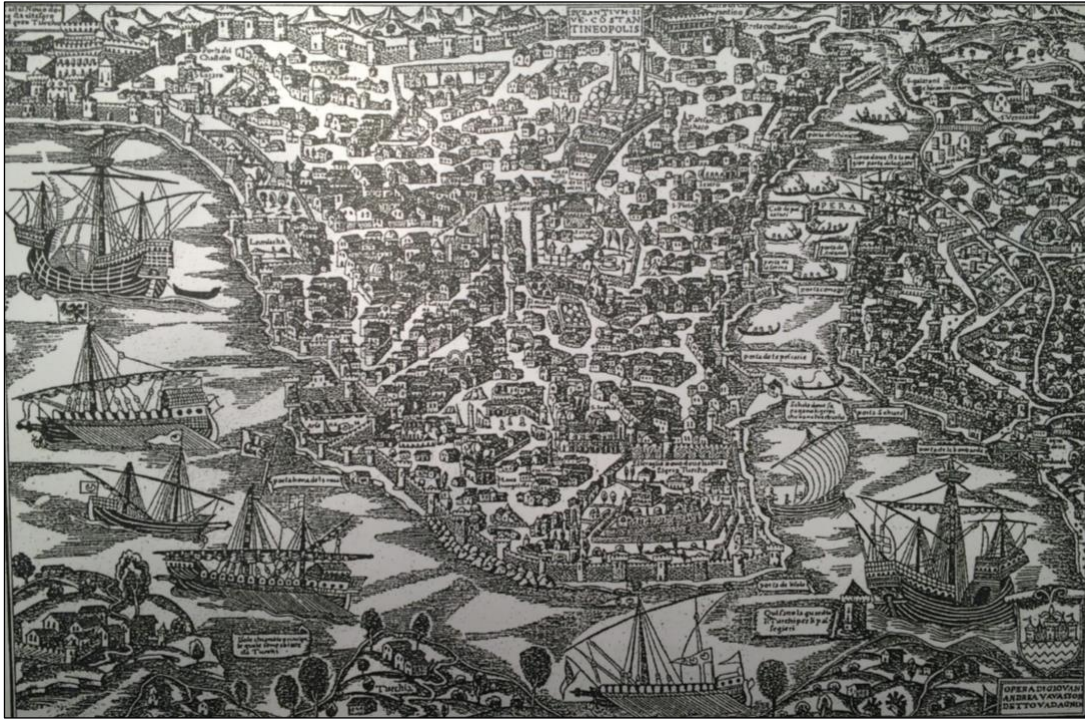

Image 1: At the beginning of the 17th century an engraving depicting Istanbul (Tunç, 2004: 71).

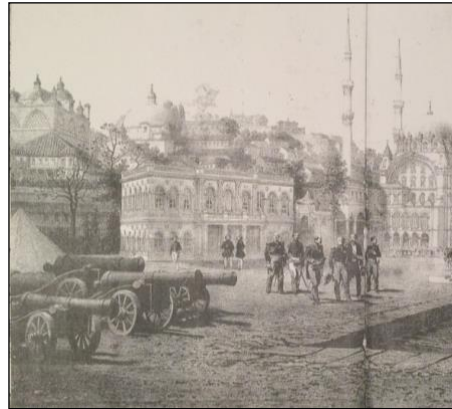

Image 2: Melling's engraving work in 1819. Facade of Tophane-i Amire (left) (Gülersoy, 1971).

Image 3: Engraving depicting of guns in 1856 (right) (Gülersoy,1971).

Image 4: Melling's engraving in 1809. (Güncüoğlu, 2009: 7)

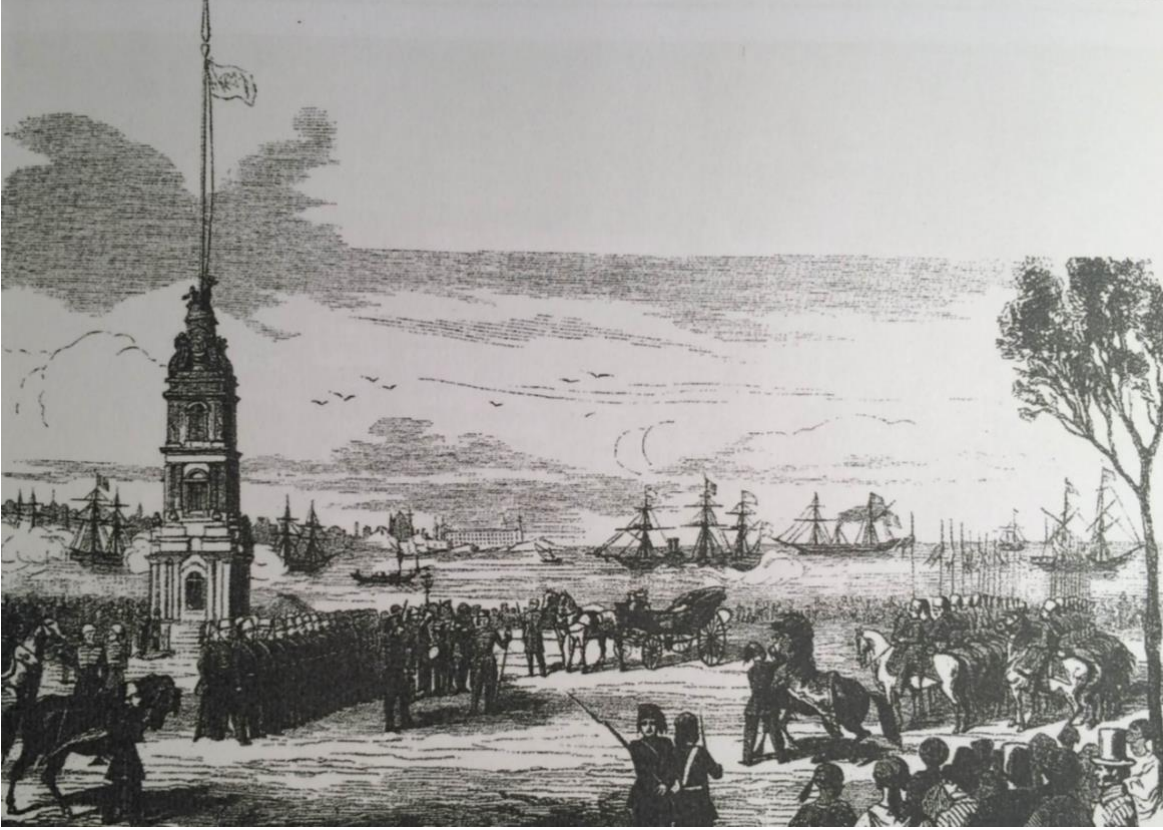

Image 5: Preparing to meet Prince Napoleon in Tophane. Engraving drawn by Jean Brindes. (Tunç, 2004: 115)

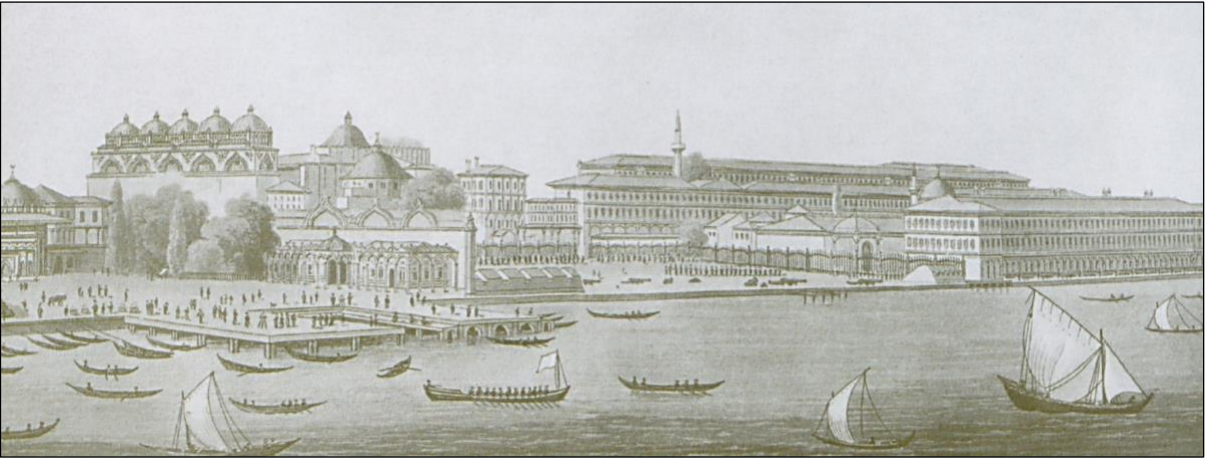

Image 6: Engraving drawn by Jon Cam Hobhouse in 1813 (Güncüoğlu, 2009: 10).

Image 7: 19. yüzyıla ait gravür (Gülersoy,1971).

Image7: Detail (left) (Gülersoy,1971)

Image 8: Nusretiye Mosque and Tophane Barracks details - Leewis drawing (right) (Gülersoy,1971)

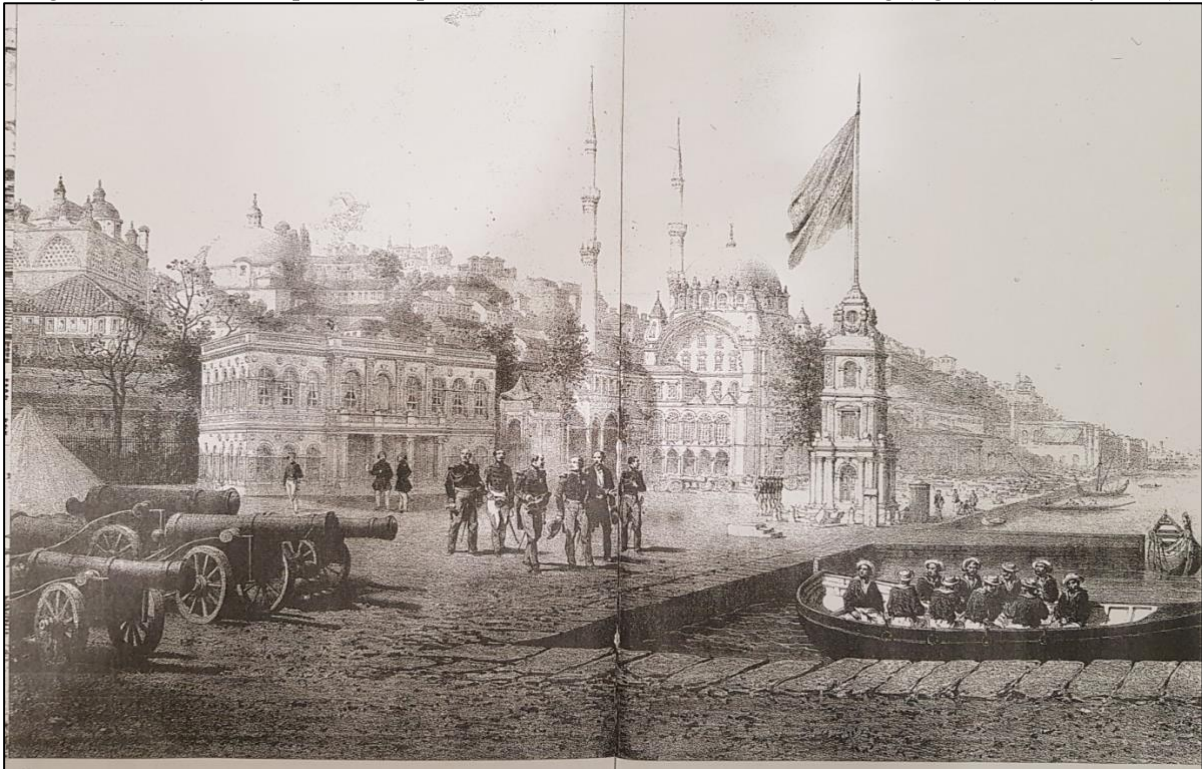

Image 9: Nusretiye Clock Tower (Gülersoy,1971)

Resim 10: Old and new version of Clock Tower [2] [3]

Resim 11: Tophane's appearance in 1923 (Gülersoy,1971)

Resim 12: Tophane in 1958 (left) - The end of the 1960(sağda) (Güncüoğlu, 2009: 55)

Image 13: Yenileme alanı olarak ilan edilen İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi'nin günümüzde yapılmış halini öngören 3d çalışması (Güncüoğlu, 2009: 69)

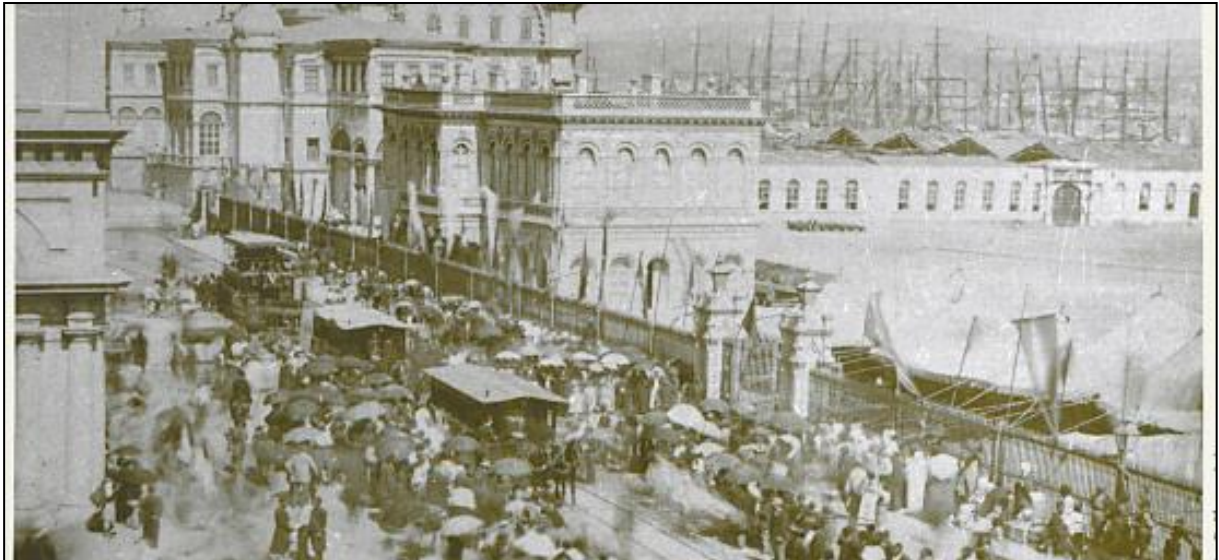

Image 14: Tophane Bazaar and Nusretiye Mosque, the first carriage tram started to service with the ceremony on September 3, 1863, (Güncüoğlu, 2009, s.13)

Image 15: Carriage tram [4]

Image 16: Tophane Square [5]

Image 17: Sultan Reşat and Emperor of Germany 2. Wilhelm 2. (left) (Gülersoy, 1971)

Image 18: Mustafa Kemal Atatürk's funeral (right) (Gülersoy,1971)

Image 19: Construction of customs buildings on the coast (1950-1953) (Güncüoğlu, 2009, s.38)

Image 20: The photographs on the left show the destruction of the 1953-54 shore, and the photographs on the right show the destructions that were applied in 1957.

Image 21: Today Nusretiye Clock Tower 1 (M.Altıntaş, E.Gelmez, 2017)

Image 22: Today Nusretiye Clock Tower 2 (M.Altıntaş, E.Gelmez, 2017)

REFERENCES

- Akbulut, A. Ziya, (2010), *Güneş Saatleri Yapım Kılavuzu*, İstanbul: Biryıl Kültür Sanat Ltd. s.28.
- Aktay, Aydın, (2013). *Kentsel Mekanın Paylaşılması Sorunu: Tophane Örneği*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- Aran, Ahmet, (1995). "Tophane-i Amire", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Tarih Vakfı, C:3 ,s.278-280
- Aydemir, Işık, (2008). "İki Fransız Mimarı Henri Prost ve August Perret'nin İstanbul İle İlgili Çalışmaları", *Megaron Dergisi*, C: 3, Sayı: 1, s. 104-111
- Aydüz, Salim, (2006). *15. ve 16. Yüzyılda Tophane-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aydüz, Salim, (2011a). "Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi", *Tarih Okulu*, Sayı 10 , s.1-37
- Aydüz, Salim, (2011b). "Osmanlı Askeri Tarihi /Tophane-i Amire ve Osmanlılarda Top Dökümü", *Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi, Notlar 23*, s.21-54
- Bir, A. ve Kaçar, M. , (2009). "Güneş Saatlerinin Tarihçesi ve Türleri", *Zamanın Görünen Yüzü Saatler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.17-26.
- Büyükçivelek, A.Burak, (2012). "Meydan-Kent Meydanı", Melih Ersoy (der.), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova Yayınları, s.342-345.
- Cansever, Meltem, (2009). "Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Saat Kulesi", İstanbul: NTV Yayınları
- Ceylan, Oğuz, (2003). "Top Döküm Binaları (Tophane-i Amire) ve Onarımları", *ICOMOS Türkiye-Yunanistan 2.Ortak Toplantısı Seminer Bildirisi/ Tasarım+Kuram Dergisi*, İstanbul: Sayı:3, s.43-56
- Ertem, B ve Altunel M.C., (2011), "İstanbul İmarındaki Tarihi Eser Kaybının Tarih ve Turizm Açısından İncelenmesi: Karaköy - Kabataş Bölgesi", *ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C: 2, Sayı: 4, s.61-79

- Esmer, Mine, (2013). "1956-1960 Karaköy Beşiktaş Sahil Aksında Kaybolan/ Yıkılan/ Taşınan Binalar", Mimarlık Dergisi, Kasım-Aralık 2013, Mimarlar Odası Adına Yayın Komitesi,
- Gülersoy, Çelik, (1971). İstanbul: Aspects, a Travers les Epoques, Milano: Interrepro S.R.L,
- Güncüoğlu, S.Faruk (2009). Bir Semt-i Meşhur Tophane Değişimin Hikayesi, İstanbul: İstanbul Şehri Kültür Tarihi Araştırma Merkezi.
- Gürbüz, Şule , (2009a). " Alaturka Saat, Alaturka Zaman, Zamanın Görünen Yüzü Saatler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.57-66).
- Gürbüz, Şule , (2009b). " Saat Kulelerinin Varlığı ve Yokluğu Üzerine", Zamanın Görünen Yüzü Saatler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.133-147.
- Hakkı, Acun, (1994). Anadolu Saat Kuleleri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil, ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Hakkı, Acun, (2011). Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil, ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını
- İnce, Elif, (2013). "Tophane İhyasında Son Söz Üniversitede", Radikal Gaztesi, 3 Ağustos 2013
- Koca, N., Yasemin, (2015). "Yıldızları Yakalamak: Usturlabın Denizcilikte Kullanımı ve Günümüze Ulaşan Örnekleri", Journal of ETA Maritime Science, 3(1), s.11-22
- Meyer, Wolfgang, (2009). " İslamiyetteki Güneş Saatleri", Zamanın Görünen Yüzü Saatler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları s.27-31.
- Salman, Barış, (2009). " Saatin Eski Çağlardaki Teknolojisi: Güneş ve Su Saatleri", Zamanın Görünen Yüzü Saatler, Yapı Kredi Yayınları s.17-26.
- Tunç, Şafak., (2004). Tophane-1 Amire ve Osmanlı Devletinde Top Döküm Faaliyetleri, İstanbul: Başak Kitap

Websites

- [1] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MEYDAN
- [2] http://www.degisti.com/wp-content/uploads/2012/09/tophane_saat_kulesi_eski.jpg
- [3] http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/sites/default/files/styles/1600/public/tophane_nusretiye_saat_kulesi.jpg?itok=HQoggQQQ
- [4] <http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/tophane-meydani-10/>

CLOCK TOWERS AS THE FOCUS OF CITY SQUARE: THE CHANGING SCALE OF NUSRETIYE CLOCK TOWER

Elif GELMEZ

İstanbul Kültür University, Turkey
orcid.org/ 0000-0003-0190-6296
e.gelmez@iku.edu.tr

Meriç ALTINTAŞ

İstanbul Kültür University, Turkey
orcid.org/ 0000-0003-1171-0297
m.altintas@iku.edu.tr

ABSTRACT

Tophane, with its historical and cultural heritage, is acknowledged to be one of the most significant districts of Istanbul. Formerly known for its gardens, the district has acquired a different identity after the Ottoman conquest of Istanbul in 1453. Tophane-i Amire, being the imperial armory which was established in the Ottoman period did not only name the region, but also altered the social and cultural profile of the district to a great extent. The region has suffered the great fires of Istanbul and been damaged many times by them, thus the architectural texture it possesses had undergone many changes both due to these disasters as well as political and governmental adjustments of the authority. In time, the growth and continuous territorial expansion of Ottoman dominion necessitated the innovations and advancements in the military along with the construction of additional buildings to the Tophane facilities. Together with the additional buildings, the area had once again acquired a distinct identity where civil and military architectural examples coexist. Following the effects of industrialization seen in the late 19th century, the escalating growth of the city, beginning in the early 20th century, has reached levels that prevent the perception of the integrity among Tophane facilities. After 1950, the starting of customs house constructions and the expropriation policies had changed Tophane beyond all recognition. Being completed in the second half of the 19th century, Nusretiye (Tophane) clock tower is known to be the first clock tower of Istanbul. During the period of its construction, the clock tower had been in the center of the military drill field, defining a circumferential open space by itself. However, due to the expropriation policy of the 1950s, it was taken to another spot where the customs buildings had been located. With this study, a brief examination of Nusretiye clock tower has been conducted to understand its relation to the surroundings with a projection from past to present. To analyze and discuss the established relationships in depth, the Tophane Square and the Tophane Barracks, as architectural representatives of the region and era, were also included in the scope of the study. The study aimed to reveal and present the current conditions of the clock tower, to remark the significance of the surrounding architectural interactions in the perception of an architectural heritage and to discuss the effects of the changes made to the Tophane district.

Keywords: Tophane, Nusretiye Clock Tower, Istanbul, Architecture, Expropriation, Tophane Barracks, City Square

KENT ODAĞI OLARAK SAAT KULELERİ: NUSRETIYE SAAT KULESİNİN DEĞİŞEN ÖLÇEĞİ

ÖZ

Tophane, İstanbul'un tarihi birikimi yüksek semtlerindedir. Önceleri bahçeleriyle bilinen semt İstanbul'un fethiyle farklı bir kimlik kazanmıştır. Osmanlı döneminde kurulan Tophane-i Amire bölgeye adını vermekle kalmamış semt profilini büyük ölçüde değiştirmiştir. Bölge İstanbul yangınlarından zarar görmüş içindeki mimari doku dönem dönem değişikliğe uğramıştır. Zamanla

Submit Date: 07.11. 2017, Acceptance Date: 12.12.2017, DOI NO: 10.7456/10801100/008

79

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Osmanlı Devleti'nin büyümesi, yapılan askeri alandaki yenilikler, Tophane binasına ek binalar yapılması gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Böylece bölge askeri yapıların birlikte bulunduğu yer olmuştur. 19. yüzyıl sonlarında sanayileşme etkileri görülmüştür. 20. yüzyıl başlarında şehir, Tophane yapılarının bütünlük algısını engelleyecek düzeyde büyümeye başlamıştır. 1950 sonrası, gerek gümrük binalarının inşasına başlanması gerekse istimlak politikaları Tophane'nin tanınamayacak hale gelmesine neden olmuştur. 19.yüzyılın ikinci yarısında yapımı tamamlanan Nusretiye (Tophane) Saat Kulesi İstanbul'un ilk saat kulesidir. Yapıldığı dönemde talimhane meydanını odağındaki kule, 1950 yıllarındaki istimlak politikası sebebiyle bulunduğu yerden taşınmış gümrük binalarının bulunduğu alana alınmıştır. Tophane Saat Kulesinin çevresiyle ilişkisini çözmek için, içinde bulunduğu Tophane Meydanı ve Tophane Kışlası da çalışmada incelenmiştir. Bu çalışmayla yapının günümüzdeki durumunu anlatmak, çevresinin bir yapıyı algılamadaki önemine dikkat çekmek ve yapılan değişikliklerin Tophane semtine etkilerini incelemek amaçlanmıştır.

Keywords: Tophane, Nusretiye Saat Kulesi, İstanbul, Mimari, Kamulaştırma, Tophane Kışlası, Şehir Meydanı

INTRODUCTION

Tophane is located in the European side of Istanbul, where the Bosphorus meets the Golden Horn. It is a district of Beyoğlu and lies between Karaköy and Fındıklı. Today, the district acts as a junction point for the public transportation network; the available tram, ferry, subway, and bus stops on the region trigger an intense human circulation passing through everyday. Istanbul Modern Art Museum, the Turkish Maritime Enterprise, the ongoing Granit Center Museum Building and various hotels are among the buildings that are lined up along the Tophane coastline.

Tophane-i Amire, Nusretiye Mosque, Tophane Square and Fountain, Tophane Summer Palace and Nusretiye Clock Tower are among the Tophane facilities that were able to survive to the present day. The construction of the Nusretiye Clock Tower, which constitutes the subject of this study, was completed in the second half of the 19th century and had defined an open space - a city square - used as the training area of the Tophane Barracks at the time. The square had also been considered as one of the entrance gates of the city that the sultans of the Ottoman Empire had been using while returning from the sea. The statesmen, the embassies and the travelers of the day were welcomed here and the area was used for artillery shooting during drills and celebrations. Today, the clock tower remains in the entrance garden of the Istanbul Modern, a contemporary museum established in 2004, and surrounded by other constructions.

A Short History

History of Clock Towers

The need for humankind to understand time has emerged with the settled communities of the first farmers. For the pioneering agricultural societies of the period, it was crucial to keep track of the seasonal changes in order to comprehend the crop planting and harvesting periods and thus, act accordingly for the accuracy of production. This demand had led to the emergence of observable time technology. It is assumed that early efforts regarding the understanding of time had started possibly between the years of 2000-3000 BC with the use of easy-to-access materials such as water, sand, or by examining the apparent position of the Sun, its movement and other star movements (Acun, 2011: 3) .¹ At first, the early societies in China, India, Mesopotamia and Egypt had been using a system formed by the movement of the Sun. This system has enabled to monitor the movement of the Sun, therefore time, by measuring the length of the shadow casted by a bar that is erected on the ground. Sundials are generally either constituted of a specially prepared rod (gnomon) placed upon a marble, stone or metal flat plate (the dial); or integrated to the monumental structures in various centers of residential areas

¹Initially a simple rod (gnomon) and a mechanism of using sun movement were developed. Night time, water hour and hourglass were used for situations where they could not benefit from sunlight. The water hour is measured by the discharge time from the hole of the container filled with water, while the hourglass is based on the system formed by the flow of sand in the cabinet. Night time, however, emerged by examining the movements of the known stars (Akbulut, 2010: 28).

(Salman , 2009: 17).² In the light of the information acquired from Herodorus, it can be stated that the Hellenes had acquainted the knowledge of measuring time using the sun from Egyptian and Mesopotamian civilizations. The Romans, on the other hand, began to use sundials starting from 164 BC, with an appropriate system adopted according to the latitudes of their own cities (Salman , 2009: 19). Since Islamic worship has been firmly tied to the notion of time, sundials have become more precise and convenient in the Islamic countries (Acun, 2011: 3).

In addition to the sundials invented to tell the time, other devices that are called *usturlab* (astrolabe) and *rubu* were also being used for similar purposes. *Usturlab* is a time measuring and direction finding tool based on the Moon movements designed by Hipparchus, a Greek astronomer, geographer and mathematician in the 2nd century BC. The device was further developed towards the end of the Ancient Age and was advanced by the Arab-Islamic states in the 8th century. Ebû Abdullah Muhammed el-Battâni, an Arabic astronomer and mathematician, measured 1 solar year to be 365 days, 5 hours 46 minutes and 24 seconds using *usturlab*, that is indeed a quite close measurement to the present data. With the ongoing Crusades during the 11th and 13th centuries, the interactions between European and Asian civilizations led to the escalation of many knowledge and scientific work carried on into Europe (Koca, 2015: 11).³ The clocks called *usturlab* and *rubu* are the oldest systems close to today's mechanical clocks.

The mechanical clocks initially appeared in Europe as of facade, cathedral and city square clocks. The earliest clock towers known were in churches and palaces, built in 13th century in Westminster, England and Padua, Italy. The astronomical clocks, however, began to be used in the years of 1300 (Acun, 2011: 5-6). These clocks, which did not possess hour and minute hands to begin with, were heavy by means of their structure and were designed to strike the correct time only. Their duty was to show the movement of the Sun, the Moon and other stars with the help of additional dial plates and gears. It is known that the public would had examined the zodiac displayed on the plates and performed their daily tasks accordingly. Today, there are very few examples of such medieval astronomical clocks remain standing (Gürbüz, 2009: 134).

The clock towers, in addition to being a monument and symbol of the region, were also committed to preserve the communities' well-being whilst being used as fire and observation towers. Therefore, they have been placed on the facades of important public buildings as well as on noticeable hills and focal points where they would have been distinguished.

Clock Towers in the Ottoman Empire

The significance of sundials inherited from the Mesopotamian and Egyptian civilizations, has increased with the emergence of Islam. Considering the strict connection established and dependence on time, the ritual worships and religious fasting devotions have been a motivation source for the development of the sundials by the Islamic scholars. The leaders of the Islamic States have separately calculated the prayer times for their state borders. Following the Ottoman conquest of Istanbul, Fatih Sultan Mehmet appointed a civil servant for the calculation of the prayer times (Meyer, 2009: 30).

In addition to the sundials that often appear on the walls of mosques, in the common areas of the palaces and the madrasahs, the *usturlab* and the *rubu* plates have also been used widely. The sundials, *usturlab* and *rubu* which had continued to develop during the period of Anatolian Seljuk Empire and Ottoman Empire had been continuously used until the 20th century. As a consequence of the accelerated developments in the technology however, they have not been able to sustain their presence against the increased use of mechanically wound clocks.

² In the Byzantine period, a gnomon belonging to the 4th century, was brought from the Amon Temple in Karnak, Egypt, and used in the Constantinapolis Hippodrome during its period. The obelisk located in the Sultanahmet Square, today, is an example of a gnomon belonging to the 4th century. (Bir ve Kaçar, 2010: 33).

³ Thus, in 1436 Frenchman Jean Fusoris made the first 'usturlab' in Europe (Koca, 2015: 11).

The earliest studies and works performed on mechanical clocks have been made during the Ottoman Sultan Mahmud II period (Acun, 1994: 4). The on display mechanical clock collections of Topkapı Palace Museum are among the world's remarkable clock collections.

Although the clock towers were present in Europe during the 14th century, the construction of the clock towers in the Ottoman Empire was found to be commenced in the 16th century. This fact asserted by Kienitz, can be corroborated by the architectural evidences of the Banyaluka Ferhat Pasha Mosque Clock Tower and the Skopje Clock Tower, which are known to date back the 16th century. Evliya Çelebi's Travelogue is also another source that mentions the clock tower in Skopje (Acun, 1994: 5).

In 1901, it is known that the Ottoman Sultan Abdulhamid II had enacted an edict to the governors of every province regarding the building of clock towers. Following the edict, there had been a significant increment in the number of clock towers in Istanbul and Anatolia. An art historian, writer and the only woman in Turkey who master the restoration of ancient Turkish mechanical clocks Şule Gürbüz has stated the following in regards to the matter;

"... Working hours, operational organization of transport and relevant timetables have begun to be arranged in accordance with the alafraanga time while the clock towers were built one after the other. It is also the reason that the clock towers were called 'hometown clock' at that time. It is also part of these exercises that the two faces of the four-facade clocks were set to alaturca and the other two were set to the alafraanga; and over time, in 1925, the alaturka clock was completely abolished (Gürbüz, 2009a; 143) ..."

After the year of 1926, the clocks were adjusted to a new system in consideration of the Gregorian calendar and Alafraanga clock practices. Together with the Turkish Alphabet reform, some clock dials of the clock towers have been replaced by Latin numbers, while others have continued to be used with Arabic numerals (Acun, 1994: 6).⁴

The clock towers in Istanbul and Anatolia were much simpler when compared to their European counterparts. They were lower in height and had an architectural structure that is in harmony with the urban fabric. The clock mechanisms used were of English or French origin.

A Brief History of Tophane District

Tophane has been home to many civilizations throughout the ages and the region has been known by different names in different eras. To begin with, in ancient times, the region was called *Incirlik (Skyaena)*. At that time, the Galata region had contained the area known as Tophane today. Galata was a small town surrounded by ramparts, hosting one hammam, one theater, five mills, four hundred houses and forty city guards in total. In the Byzantine period, the region was named *Gümüş Şehir (Argyropolis)*, which means silver city in the Turkish language, and the region was regarded as fields and gardens though some sources refer to it as a forestland. It was during the Byzantine period that the church of Irene was built upon where once the Temple of Apollo had been located. After the Ottoman conquest of Istanbul though, the same area hosted the construction of the Ottoman Empire cannon foundry, namely *Tophane-i Amire* (Tunç, 2004, s.11). As in most cases, it was the arsenal from which neighborhood derived its name; *Tophane*. Among many of the historical city gates of Istanbul located on the Galata walls there is one gate, which opens to the region and was also entitled as *Tophane Gate*, with a reference to the arsenal once again (Ceylan, 1998, s.43). It is a known fact that *Tophane-i Amire* was not the pioneer foundry in the Ottoman period, much older arsenal facilities were located in Edirne and other localities. However, in that period, the repute of *Tophane-i Amire* was essentially implying the arsenal established in the Tophane district of Istanbul and apart from that, the terms like *Tophane-i Galata* and *Tophane-i Dergah-ı Ali* were also used to indicate the armory building in Istanbul.

⁴ "...Alaturka hour system is a time measuring system that the Turkish community had been using for centuries, adjusting themselves, their affairs, the whole order of their life accordingly. Alaturka predicates the sun position to tell the time. As the sun is changing everywhere according to the longitudes, Alaturka clocks change from city to city. [...] Alaturka time does not offer a standard time measuring system (Gürbüz, 2009b: 59)

Fatih Sultan Mehmed's first action after the conquest of Istanbul was to get the arsenal and the *Dimişkihane*⁵ built (Tunç, 2004: 20). The arsenal in this period had three domes (Aydüz, 2011a: 11), and Evliya Çelebi used the term 'a small building' for the arsenal which was established during this period. Through the reign of Fatih Sultan Mehmet, Mehmed the Conqueror, the construction processes continued increasingly, and during the period of Bayezid II (1481-1512), the barracks were added next to the arsenal. However, it is stated that a neighborhood has emerged just after a century from the beginning of the constructions (Tunç, 2004: 13). During the reign of Kanuni Sultan Süleyman, Sultan Süleyman the Magnificent (1520-1560), all of these facilities were demolished and replaced with much larger and new cannon foundries (Image 1). In 1719, these wooden structures were completely destroyed in the fire and consequently, did not survive the present day (Tunç, 2004: 24; Aydüz, 2011: 16).

The assertion that the ruined buildings had not been altered until the reign of Sultan Mahmud I (1730-1754), is also confirmed by the lack of documentation of this issue. In 1743, the currently existing Tophane-i Amire building was constructed by Mustafa Aga, an artilleryman, who was also an artisan of the time (Image 2) (Aydüz, 2011: 16). It was during this period that the Tophane square had first extended via the riprap works (Güncüoğlu, 2009: 12). On the shoreline, there were always cannonballs on display that were either pillaged trophies or placed for training purposes (Image 3). The cannon foundries and barracks burning in the Mahmud I period were restored during the Mustafa III period (1757-1774) and a masjid⁶ was added alongside of these facilities (Güncüoğlu, 2009: 12).

In the second half of the 18th century, Tophane had aroused interest among foreign countries. The ambassadors, pilgrims, travelers and explorers of the era brought architects and painters with them to draw engravings of Istanbul. By this means, a great amount of sources had reached the present day (Güncüoğlu, 2009: 12).

Tophane district had gone through significant changes during the Selim III period (1789-1807); the reforms had excessive impacts on both the state and the city. The guild of Janissaries⁷ was replaced with the establishment of Nizam-i Djedid⁸, the regular army, which led to an increase in military structures. The military training of the army established in this period had come into prominence, therefore, three buildings parallel to each other were built on the shoreline of Tophane and put to use as barracks (Image 4). The exhibited cannonballs were removed and the area was reserved for military training (Güncüoğlu, 2009: 13-15). Furthermore, opposite the Nusretiye Mosque, *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi*⁹ was built in the 19th century (Güncüoğlu, 2009: 64).

In the second half of the 19th century, the construction of the Nusretiye Clock Tower was completed (Tunç, 2004: 14). The clock tower was located in front of the Tophane Barracks and to the south of Nusretiye Mosque built by Mahmud II (Acun, 2011: 39).

These collective facilities of Tophane had lost their influence after the World War I. The abandoned buildings were left to be ruined over time; they had lost their architectural integrity with the expansion of the city (Güncüoğlu, 2009: 29). The city expansion had affected not only the architectural fabric of Tophane but as well as the human profile (Aktay, 2013: 117).

After 1950, as a result of the road construction works and the expropriation policies of the time, the coastline was obstructed; both the Tophane Barracks and the *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi* of the period were totally demolished. Today, the two foundries and the Nusretiye Clock Tower remain to be the only survivors. Following the fire in 1913, the Nusretiye Clock Tower was removed from its place,

⁵ The military factory where swords were made during the Ottoman period.

⁶ A Muslim place of worship.

⁷ (New soldiers, or Troop) The elite infantry corps that formed the Ottoman Sultan's household troops.

⁸ Turkish meaning: "The new order"

⁹ A military school to train officers in the Ottoman Army.

that is near the Nusretiye Summer Palace, and transferred due to the road construction works in 1950s (Cansever, 2009:133). The clock tower which has been moved up to the customs warehouses, is currently located in the backyard of the Istanbul Modern, and its surroundings are being used as storage areas.

Tophane Facilities and the Square

Talimhane¹⁰ and the Square

The Turkish Language Institution¹¹ defines the term "meydan"¹² as free space, field; a place for competition, entertainment, and meeting [1]. Another definition for "meydan" is a place with a particular landscape area or covered with flooring; having a rectangular shape, and being partially or completely surrounded with buildings (Büyükçivelek, 2012: 342). Apart from its lexical meaning, it is necessary to perceive what "city square" means in Turkish culture as compared to the Western world. In Turkey, from open spaces to junctions where roads intersect, a variety of places can be referred as "square". In Western cultures however, "square" defines the subject of this study whereas "space" defines mostly the notions of open space or place. The city squares, generally, are not open on all sides, indeed, are almost enclosed spaces with monumental and historic structures around them (Taşçı, 2014: 104).

Talimhane is surrounded by the Nusretiye Mosque, Tophane Barracks and Tophane Summer Palace, which are also located around the Nusretiye Clock Tower. *Talimhane* addressed in this study corresponds to the "city square" description by Taşçı, therefore, the open space defined by *Talimhane* was also considered as another city square within the scope of this study.

During the reign of Selim III, all the trees around *Talimhane*, including some houses as well, were chopped down and demolished in order to make room for the young soldiers of Nizam-i Djedid troops to receive military training. The proudly displayed trophies of cannonballs were removed from the tree bottoms of the Tophane Square, so that the area can be allocated to the instruction of Nizam-i Djedid troops (Tunç, 2004: 15). The area reserved for *Talimhane* between the years of 1847-48 in front of the Tophane-i Amire building was expanded by the expropriation of some workplaces. In addition to the artillery shooting, the very first testing of the newly produced cannonballs were made in this area.

Talimhane was located on the seashore where the Tophane Pier was thus, the incoming foreigner guests would first encounter with the square (Image 5). Until the Galata Pier was built in 1894, the Tophane Pier was the major pier of the period and was frequently used for arrival and departure to Beyoğlu. It was surrounded by high trees and Kılıç Ali Paşa Mosque was visible from the shore. The ambassadors had also been using the Pier regularly to reach the Topkapı Palace (Tunç, 2004: 13).

Tophane Barracks

An ambitious effort of military reform was launched during the reign of Selim III, geared towards securing the Ottoman Empire. In conjunction with the establishment of Nizam-ı Djedid troops, military training was given a great notice thus, the cannonballs laid out in the Tophane Square were removed, the trees were cut off, and the area was prepared for its utilization in military training (Image 20). Another adjustment made during this period was the relocation of the Gun Carriagers Barracks¹³ from Ahırkapı to Tophane. All these modifications, ultimately, had created the need of constructing new buildings (Güncüoğlu, 2009: 28-29).

In 1789, the Tophane Barracks was built at the behest of Selim III (Aran, 1995: 279). The barracks was composed of three parallel buildings at the seashore, with floors gradually increasing in number. Rising on two floors above the ground level, the building was naturally lightened through its rectangular windows arranged side by side on the facade (Image 6). The barracks located between the

¹⁰ Military training field.

¹¹ Türk Dil Kurumu (TDK).

¹² A commonly used Turkish word for "square".

¹³ Top Arabacıları Kışlası.

foundry and the sea had two gates; one facing the north, the other the sea. The one facing the sea was much larger and ornamented than the other (Tunç, 2004: 29).

The building block fronting the sea has expanded seawards at its ground floor. Beneath the first floor that formed the cantilever, an arcaded structure¹⁴ was composed by a series of columns (Image 7). Following the column axis of the arcaded structure, there were built-in columns that continue up to the eaves. In the midst of these building blocks, there was a single-domed and single-minaret mosque built for the barracks. The mosque was damaged in Firuzağa Fire and instead, the Nusretiye Mosque was constructed in 1823, which is still in use today (Güncüoğlu, 2009: 29).

The plain appearance of the barracks facades had been jazzed up with gradually rising floors. Despite the common preferences in barracks architecture with courtyards, the Tophane Barracks was quite different from the precedents of its era. Even so, the slight movement of the left side of the facade towards the sea is conformed with the conventional barracks architecture. The area underneath the cantilever was purposed as a boathouse to be used by the Sultan (Image 8) (Aran, 1995: 279).

These buildings which provide accommodation for the artillery soldiers were mostly constructed in wood therefore, they were often burned down and reconstructed repetitively again and again. During the years of 1863-1864, the buildings had suffered a fire, and Abdülaziz had ordered for the construction of the Military Marshalcy Building on the place of the destroyed building, extending the area towards the *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi* (Güncüoğlu, 2009: 28).

Nusretiye (Tophane) Clock Tower

Nusretiye Clock Tower was named after the neighboring Nusretiye Mosque and is the oldest clock tower of Istanbul (Cansever, 2009: 133). Currently, the tower is located to the south of the Nusretiye Mosque, which was built during the reign of Mahmud II; whereas initially, it was constructed by the sea as demonstrated in the engravings (Image 9). The Sultan's signature above the southern window indicates that the tower was built by the command of Sultan Abdülmecit in 1848-1849. Goldwin suggests that the structure belongs to Bali Balyan (Acun, 1994: 18).

The structure has a square plan with the edges measured to be 4,35 meters at the ground level and gradually narrows with these square cross-sectioned floors as it rises up. The three rows of eaves divide the 15-meters high structure transversally into four floors (Cansever, 2009: 133).

The ground floor is surrounded by four columns placed at corners, independent of the facade. The gates located between the Doric columns are high and arched with a rounded top. A palmette motif can be detected on the outgoing keystone. The armorial bearing (Coats of Arms) belonging to the Ottoman Sultan Abdülmecid is worn out on the facade facing the sea. The first floor is surrounded at the corners by the grooved, built-in columns with Ionic heads. For the windows on the facades, arches in Baroque style were used. The second floor is dominated by framed wreaths and herbal ornaments at the corners. The thin eaves of this floor is carried via small consoles. On the last floor there are four clocks. These watches are covered with leaded tunnel vaults. Sphere-shaped stones placed in corners are found in larger dimensions on the ground floor (Tunç, 2004: 14).

When the clock tower was built, there was a pike on the tower to draw flags during the ceremonies. Yet today, this component has disappeared. The clock tower, which had suffered a fire in 1923, currently serves as a warehouse (Image 10) (Güncüoğlu, 2009: 24).

1950s: Before and After

After the World War I, the military buildings had lost their significance; the civilian architectural majority resulting from the rapid population growth has triggered the loss of the architectural integrity among the military facilities (Image 11) (Aydüz, 2011: 30). Still, the buildings in Karaköy-Kabataş

¹⁴ Riwaq.

area, being one of the social, military and administrative heart of the Ottoman capital city, Istanbul, had preserved their existence with very minor changes until the 1950s.

After the establishment of the Republic, Ankara was assigned as the capital city and most of the urban studies had focused on there, and then it was Istanbul's turn to come. Due to these reasons, H. Prost was invited by the Turkish government in 1934 to prepare a comprehensive Istanbul master plan. Although some works of Prost, who stayed in Istanbul for 16 years (1935-1951), were given the opportunity to be implemented in some regions, most of the proposals had not been applied at all (Aydemir, 2008: 106-107).

While Aydemir declared that the Prost plans were not put into practice because of the World War II, a report titled as "Yurdumuzda İmar Çabaları"¹⁵ was published by the Chamber of Architects of Turkey addressing that the Prost's proposals had been criticized and the referral committee has been appointed to the task in 1952. According to the report, unplanned demolitions and regulations were made to intervene the prepared plan by the delegation. It was stated that a holistic development plan that can deal with the entire city while protecting its historical characteristics was not achieved. Eventually, the routes of the Prost plan were partially expanded and arbitrary routes were added in some places (Aydemir, 2008: 107 ; Esmer, 2013).

The Prime Minister of the period, Adnan Menderes, had directly supervised the development plan and expressed his views on the subject at the press conference held on September 24, 1956, in order to give information about the new construction works:

"Our desire is to enliven the Istanbul's historical character and its great monuments, as well as the treasures hidden behind the ruins and to reveal them as to put them showcase. [...] Since a city without its beautiful and large squares can not be conceived, all the squares of Istanbul will be worthy of its glory and surrounded by large buildings. For example, Karaköy, Eminönü Square will be like this. [...] Beşiktaş Square on the way from Karaköy to the Bosphorus along the coast will be made into a true square and given either a name of Preveze or Barbaros. The great road from Yıldız will also come down to the axis of this square." (Esmer, 2013)

However, when it came to 1956, the project started under the name of "İstanbul Development Plan" and the history of Istanbul was ignored. During the course of the work, most of the historical monuments were dismantled or subjected to regional devastation. Approximately 10,000 houses have been expropriated and destroyed. Narrow pedestrian paths and surroundings were often transformed into 70-80 meter wide unplanned streets (Altunel - Ertem, 2011: 63).

In this period, along with the Taksim Military Barracks of Tophane, *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi*, the Military Marshalcy Building and the courtyard of the Nusretiye Mosque were completely demolished, and the Sultan Abdul Hamid II Fountain was relocated (Image 12) (Altunel - Ertem, 2011: 70).

The Nusretiye Clock Tower was built in the years of 1848-49. The tower had suffered a severe fire in 1913, and was moved in front of the customs warehouses leaving its actual place nearby the Nusretiye Summer Palace (Cansever, 2009: 133). The tower, currently located between the customs buildings and the area where once the hookah cafés were, is now neglected between the Istanbul Modern building and the construction works near the museum.

In 2006, the area of the demolished *İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi* was declared a renovation area. However, the experts state that due to the lack of building survey related to the building, the reconstruction efforts would not reflect the reality (Image 13) (İnce, 2013).

CONCLUSION

During the last stages of the Ottoman period, the Tophane district was actively used by the reason of its proximity to Dolmabahçe Palace thus, it had witnessed serious historical events (Picture 14-15-16-

¹⁵ The Efforts of the Restoration in Our Country.

17-18). The Nizam-ı Djedid army established by Selim III had practiced their military trainings in this square and important negotiations of the period had taken place in Tophane Summer Palace. The Tophane facilities were reflecting the characteristics of the 18th and 19th century Ottoman military buildings whilst naming the region and preserving its urban fabric. The year of 1963 was when the first tram voyage was held here.

Today, only a few of the buildings surrounding the Tophane Square remain standing. With the demolitions that has started in 1956, Tophane had lost its identity and with the customs buildings that were constructed, the connection of the region with the sea was cut off (Image 19). Indeed, Tophane's history has been forgotten. In respect thereof, Aydın Boysan said the following: "[...] As if the Old Istanbul was sliced. [...] A new Istanbul has collapsed over the old city of Istanbul and buried it. Those still visible from the Old Istanbul are the grave stones of the buried city."

Regardless of its many tourist attractions such as mosques, fountains, madrasahs, barracks; this region has evolved into an irregular, incompatible, disorganized, and fragmented state that is far from being able to tell the tale of that era as a whole. As a result of this situation, the Tophane district has transformed into yet another ordinary region that was rarely visited or just passed through (Image 20) (Altunel-Erdem, 2011: 74).

The historical region, which was important from a military, administrative and social perspective once, can not reflect the traces of that period anymore. It is known that the demolition works carried out in the region before were motivated by the need for a city square and an increased vehicle density of the near future. Obviously, these problems still cannot be solved today.

Kostof collects functions of the squares under five main headings. These are; the squares that are part of the transport system (Piazza del Poppolo in Rome, for example), the squares with commercial activities and urban functions, the squares defined by administrative functions and religious structures, the squares where entertainment and ceremonial events are held, and the squares surrounded by small businesses where their owners live on their upper floors, namely residential squares. In the past, the squares with the administrative functions were used as a sort of armory display area as in Place d'Armes. Horse Guards Parade in London is yet another example for *tour de force*. Here, the purpose of the display of weapons or the law enforcement forces is to prevent the any possible events that will shake the authority while giving assurance to the public on the one hand (Büyükcivelek, 2012: 342). As a symbol of power, the Russian army makes a traditional demonstration of power in the Red Square, which is surrounded by government offices (Büyükcivelek, 2012: 345).

The Talimhane Square of Tophane has served this purpose since its first day. This was an influential field where the Nizam-i Djedid army was trained, new weapons were tested and the leaders of other nations were welcomed. The expansion of the square has defined the square once the construction of the Nusretiye Clock Tower was completed, which was initially built by the sea side during the reign of the Ottoman Sultan Abdülmecid. Considering the riprap works and the demolishing of much of the buildings on the square where it was inhabited, there was no longer a square to delineate. During the expropriation policies in the 20th century, the Nusretiye Clock Tower gibi ilgi çekmewas moved and took its place in the entrance garden of today's Istanbul Modern (Image 21).

As seen from the engravings and paintings, the clock tower was the focus of the square, arousing interest for people using the water transportation and landing there. As a focal point of the square, the clock tower was in harmony with the surrounding buildings and all together they had created urban fabric. The architectural integrity of buildings in the square had created unity and formed an appropriate city square coherent with its function. Today, it is difficult, even impossible, to detect the Nusretiye Clock Tower due to the disproportionate growth around it (Image 22).

"The city may mean a square from another perspective." This phrase from Kılıçbay asserts the intertwined relationship between city and square, as the two terms resemble each other. The squares describe the cultures and habits of the community as well as characterizing it. They allow to transfer and cherish the historical accumulations in a community (Taşçı, 2014: 105-106).

Today, consumption-oriented public spaces (shopping malls, etc.) tend to change the meaning of publicity. This causes deep changes in people's understanding of socialization. The cities that preserved the squares they had built in the past could stop these negativities to some extent because, they had protected their heritage and values (Büyükcivelek, 2012: 345).

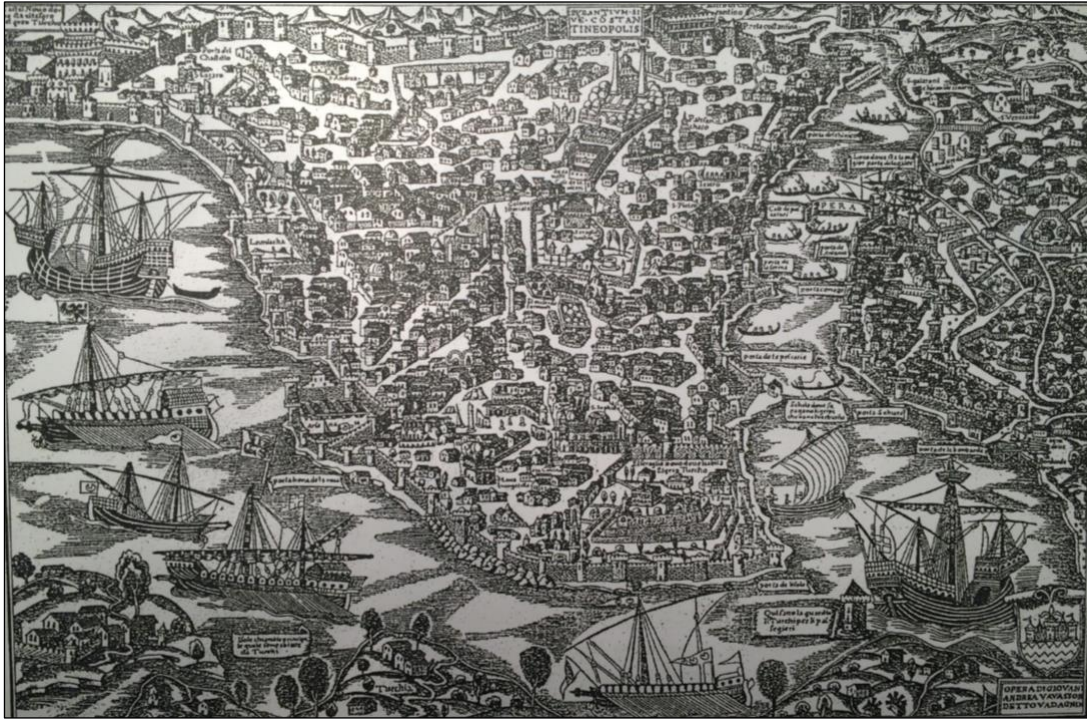

Image 1: At the beginning of the 17th century an engraving depicting Istanbul (Tunç, 2004: 71).

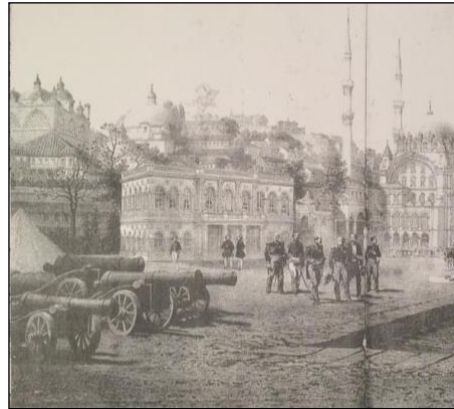

Image 2: Melling's engraving work in 1819. Facade of Tophane-i Amire (left) (Gülersoy, 1971).

Image 3: Engraving depicting of guns in 1856 (right) (Gülersoy,1971).

Image 4: Melling's engraving in 1809. (Güncüoğlu, 2009: 7)

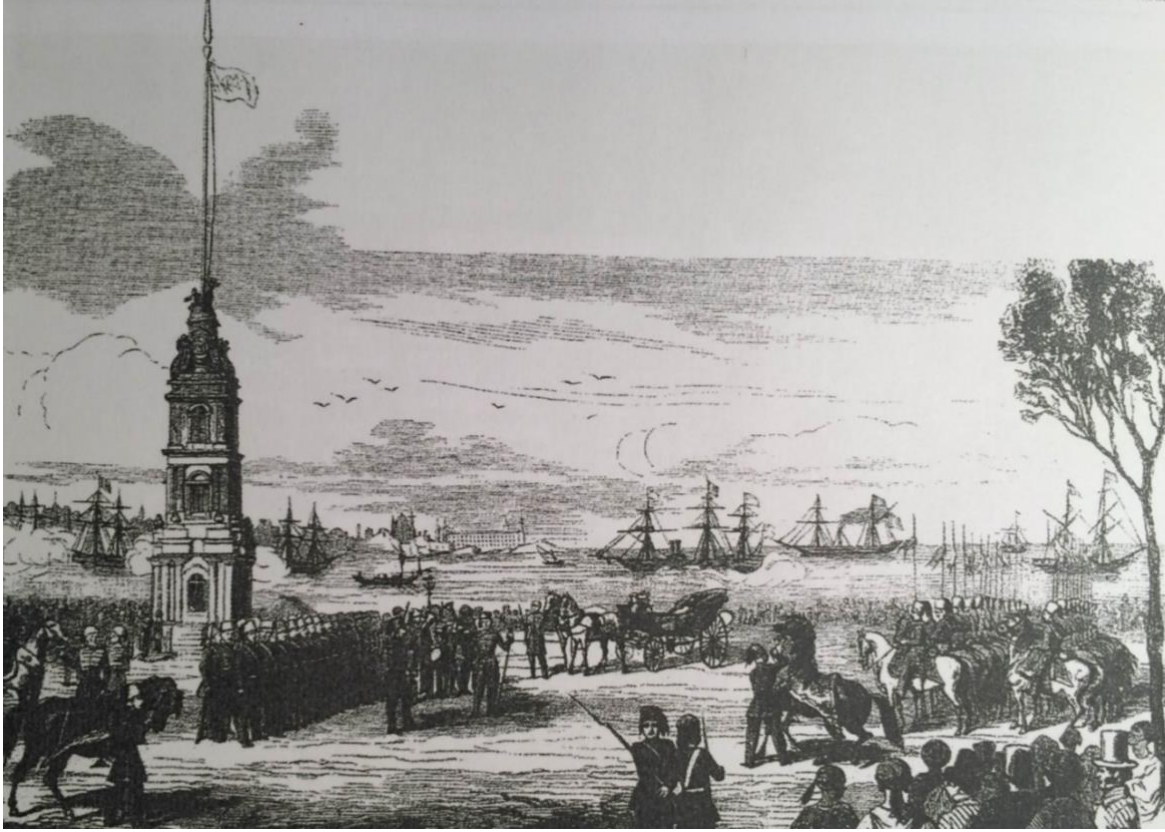

Image 5: Preparing to meet Prince Napoleon in Tophane. Engraving drawn by Jean Brindes. (Tunç, 2004: 115)

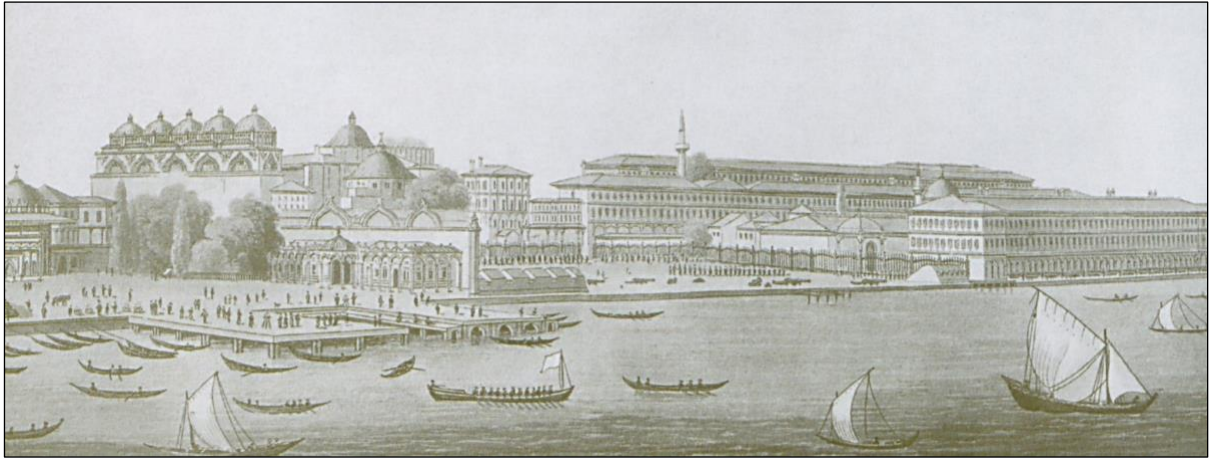

Image 6: Engraving drawn by Jon Cam Hobhouse in 1813 (Güncüoğlu, 2009: 10).

Image 7: 19. yüzyıla ait gravür (Gülersoy,1971).

Image7: Detail (left) (Gülersoy,1971)

Image 8: Nusretiye Mosque and Tophane Barracks details - Leewis drawing (right) (Gülersoy,1971)

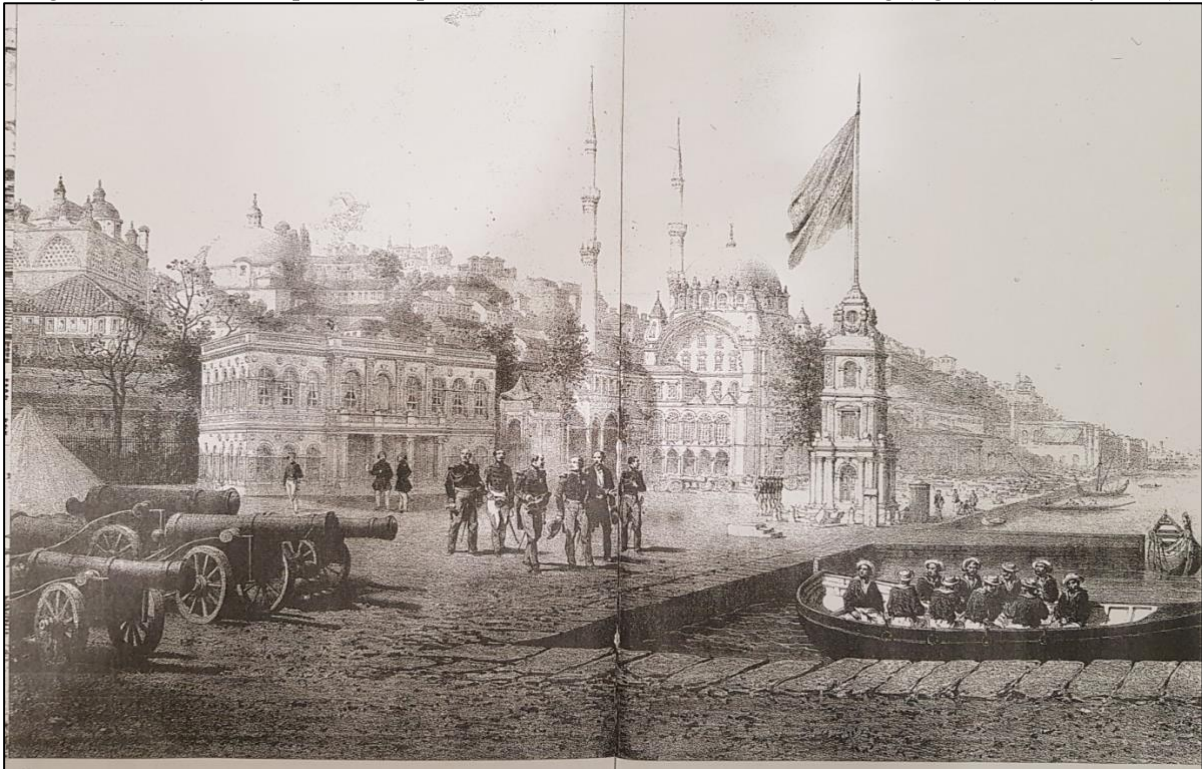

Image 9: Nusretiye Clock Tower (Gülersoy,1971)

Resim 10: Old and new version of Clock Tower [2] [3]

Resim 11: Tophane's appearance in 1923 (Gülersoy,1971)

Resim 12: Tophane in 1958 (left) - The end of the 1960(sağda) (Güncüoğlu, 2009: 55)

Image 13: Yenileme alanı olarak ilan edilen İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi'nin günümüzde yapılmış halini öngören 3d çalışması (Güncüoğlu, 2009: 69)

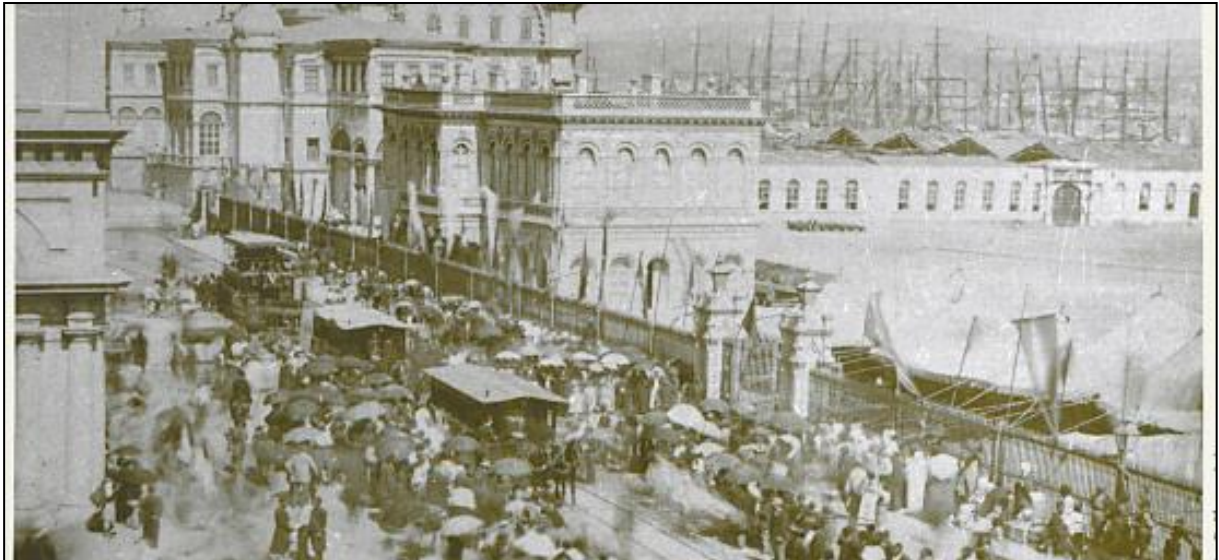

Image 14: Tophane Bazaar and Nusretiye Mosque, the first carriage tram started to service with the ceremony on September 3, 1863, (Güncüoğlu, 2009, s.13)

Image 15: Carriage tram [4]

Image 16: Tophane Square [5]

Image 17: Sultan Reşat and Emperor of Germany 2. Willhelm (left) (Gülersoy, 1971)

Image 18: Mustafa Kemal Atatürk's funeral (right) (Gülersoy, 1971)

Image 19: Construction of customs buildings on the coast (1950-1953) (Güncüoğlu, 2009, s.38)

Image 20: The photographs on the left show the destruction of the 1953-54 shore, and the photographs on the right show the destructions that were applied in 1957.

Image 21: Today Nusretiye Clock Tower 1 (M.Altıntaş, E.Gelmez, 2017)

Image 22: Today Nusretiye Clock Tower 2 (M.Altıntaş, E.Gelmez, 2017)

REFERENCES

- Akbulut, A. Ziya, (2010), *Güneş Saatleri Yapım Kılavuzu*, İstanbul: Biryıl Kültür Sanat Ltd. s.28.
- Aktay, Aydın, (2013). *Kentsel Mekanın Paylaşılması Sorunu: Tophane Örneği*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- Aran, Ahmet, (1995). "Tophane-i Amire", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Tarih Vakfı, C:3 ,s.278-280
- Aydemir, Işık, (2008). "İki Fransız Mimarı Henri Prost ve August Perret'nin İstanbul İle İlgili Çalışmaları", *Megaron Dergisi*, C: 3, Sayı: 1, s. 104-111
- Aydüz, Salim, (2006). *15. ve 16. Yüzyılda Tophane-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aydüz, Salim, (2011a). "Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi", *Tarih Okulu*, Sayı 10 , s.1-37
- Aydüz, Salim, (2011b). "Osmanlı Askeri Tarihi /Tophane-i Amire ve Osmanlılarda Top Dökümü", *Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi, Notlar 23*, s.21-54
- Bir, A. ve Kaçar, M. , (2009). "Güneş Saatlerinin Tarihçesi ve Türleri", *Zamanın Görünen Yüzü Saatler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.17-26.
- Büyükçivelek, A.Burak, (2012). "Meydan-Kent Meydanı", Melih Ersoy (der.), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova Yayınları, s.342-345.
- Cansever, Meltem, (2009). "Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Saat Kulesi", İstanbul: NTV Yayınları
- Ceylan, Oğuz, (2003). "Top Döküm Binaları (Tophane-i Amire) ve Onarımları", *ICOMOS Türkiye-Yunanistan 2.Ortak Toplantısı Seminer Bildirisi/ Tasarım+Kuram Dergisi*, İstanbul: Sayı:3, s.43-56
- Ertem, B ve Altunel M.C., (2011), "İstanbul İmarındaki Tarihi Eser Kaybının Tarih ve Turizm Açısından İncelenmesi: Karaköy - Kabataş Bölgesi", *ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C: 2, Sayı: 4, s.61-79

- Esmer, Mine, (2013). "1956-1960 Karaköy Beşiktaş Sahil Aksında Kaybolan/ Yıkılan/ Taşınan Binalar", Mimarlık Dergisi, Kasım-Aralık 2013, Mimarlar Odası Adına Yayın Komitesi,
- Gülersoy, Çelik, (1971). İstanbul: Aspects, a Travers les Epoques, Milano: Interrepro S.R.L,
- Güncüoğlu, S.Faruk (2009). Bir Semt-i Meşhur Tophane Değişimin Hikayesi, İstanbul: İstanbul Şehri Kültür Tarihi Araştırma Merkezi.
- Gürbüz, Şule , (2009a). " Alaturka Saat, Alaturka Zaman, Zamanın Görünen Yüzü Saatler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.57-66).
- Gürbüz, Şule , (2009b). " Saat Kulelerinin Varlığı ve Yokluğu Üzerine", Zamanın Görünen Yüzü Saatler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.133-147.
- Hakkı, Acun, (1994). Anadolu Saat Kuleleri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil, ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Hakkı, Acun, (2011). Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil, ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını
- İnce, Elif, (2013). "Tophane İhyasında Son Söz Üniversitede", Radikal Gaztesi, 3 Ağustos 2013
- Koca, N., Yasemin, (2015). "Yıldızları Yakalamak: Usturlabın Denizcilikte Kullanımı ve Günümüze Ulaşan Örnekleri", Journal of ETA Maritime Science, 3(1), s.11-22
- Meyer, Wolfgang, (2009). " İslamiyetteki Güneş Saatleri", Zamanın Görünen Yüzü Saatler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları s.27-31.
- Salman, Barış, (2009). " Saatin Eski Çağlardaki Teknolojisi: Güneş ve Su Saatleri", Zamanın Görünen Yüzü Saatler, Yapı Kredi Yayınları s.17-26.
- Tunç, Şafak., (2004). Tophane-1 Amire ve Osmanlı Devletinde Top Döküm Faaliyetleri, İstanbul: Başak Kitap

Websites

- [1] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MEYDAN
- [2] http://www.degisti.com/wp-content/uploads/2012/09/tophane_saat_kulesi_eski.jpg
- [3] http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/sites/default/files/styles/1600/public/tophane_nusretiye_saat_kulesi.jpg?itok=HQoggQQQ
- [4] <http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/tophane-meydani-10/>

KAVRAM EYLEM NESNE İLİŞKİSİNDE ARAYÜZ OLARAK MEKAN

Osman ARAYICI
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul
orcid.org/0000-0002-1006-4740
osmanarayici74@gmail.com

ÖZ

Bu yazı kapsamında başta gerçeklik olmak üzere, kavramlar ve kavramın ürettiği bir alan olarak eylemler ve bu alanın içinde nelerin yer alacağı ve alamayacağı, nelerin mekana nesne olabileceğini ve olamayacağını belirleyen etkenler ele alınacaktır. Varolan her şeyin anlamı ve değeri, onların ortaya çıkardıkları sonuçların toplamıdır. Nesne algılayan bir varlıktan bağımsız, salt fiziksel özellikler üzerinden; belli bir ağırlığı, kitlesi, oylumu, rengi, maddesi olan her türlü cansız varlık olarak, sadece algılananların olduğunu, algılanmayanın olmadığını söyleyen felsefi akımlar üzerinden tanımlanırsa öznenin, kişinin dışında kalan, dış dünyanın bir parçası olarak bilincin karşısında duran her konu, her şey olarak tanımlanabilir. Tecrübe sonucu doğru yargılara ulaşmak ya da yanlış olan yargıyı düzeltmek için kendisiyle etkileşime girilen bir arayüz olarak mekan istisnasız olarak her zaman algılayan varlıklar olmasa da mekan diye bir gerçek varolabilirmiş gibi tasarlanır. Modern dönemin tasarımcısı için tasarlama eylemi; bir işlev-estetik örüntüsü oluşturan – ya da oluşturmak zorunda olduğunu varsaydığı – kavramlar arasındaki tutarlılığı sağlamaktır. Bu tutarlılığı sağlamayan kavram ve nesnelere örüntüden atılmalı, yalnızca kendi buyurduğu örüntüyle tutarlı olabilecek olan kavram ve nesnelere eylemleri belirlemelidir. Bu görüş doğrultusunda bakıldığında, bir mekanın (ya da tasarımın) doğruluğunu belirleyen tek şey, kavramın içerisinde yer alacağı örüntünün diğer öğeleriyle tutarlılığı olacaktır.

Anahtar kelimeler: gerçeklik, eylem, nesne, mekan

SPACE AS AN INTERFACE IN THE RELATION OF CONCEPT ACTION OBJECT

ABSTRACT

In this essay, it will be focused on reality, concepts and actions produced by concepts and the factors that defines what can and can not be objects in space. The meaning and value of everything that exists is the sum of the results they emerge. If the object is defined through out of an entity that perceives an object, only through physical properties; it can be defined as all kinds of inanimate beings with a certain weight, mass, size, color, substance but if defined through philosophical movements that say that only perceived items exist but non perceived things don't exist; than it is possible to define object as everything, every subject standing out in consciousness as a part of the external world. Space as an interface to reach the correct judgments or to interact with the judge to correct the wrong judgedue to the experience is designed as if it will always be present even if there is an entity that perceives or not. Design action for the designer of modern era; is to create a function-aesthetic pattern - or assumes that it is necessary to create - is to ensure consistency between concepts. Concepts and objects that do not provide this coherence, must be drawn away from the pattern, and only the concepts and objects that can be pattern consistent with their own set of actions should be determined. From this point of view, the only thing that determines the authenticity of a space (or design) will be the consistency of the other elements of the concept that will be included in the concept.

Keywords: reality, action, object, space

Mekanın nesnel olup olmadığı sorusu, soru içerisindeki mekana dair yapılacak tanımda tek kaynağın duyularla duyulur nesnel olup olmadığını ve dahası gerçeklik tanımına karşılık gelebilen bir halin olup olmadığını araştırmayı mecbur kılar. Mekana dair yapılmış sayısız tanımdan biri olan "**herhangi türden ilişkinin başlayıp sürdüğü bittiği noktalar arasındaki kurgu**"¹ tanımı fazlasıyla kavramsal ve nesnel iddiaların tamamını kapsamaya ergindir ve hem felsefi hem de fiziksel olarak yargıdan ve inançtan bağımsızdır. (bu noktada yargı tecrübe edilmiş inanç ise tecrübe edilmemiş olana dair düşünsel ön tepki olarak ele alınmalıdır) Bu tanımdan çıkarılabilecek önermelerden biri mekanın tek sınırının "algı" olabileceğidir. Mekanın tek sınırının "algı" olduğu iddiası, algının ilk adımı olan duyulara konu olan nesnel dünyanın kavramlar olmadan olamayacağı iddiasını ve devamında nesnel varlıkların gerek kullanıcıların eylemlerine göre, gerekse yüklenen anlamlarına göre sürekli değişmelerini göz önünde tutarak "var" denecek sabitliklere de sahip olmadığını ileri sürmektedir.

Pragmatik bir bakışla, varolan her şeyin anlamı ve değeri, onların ortaya çıkardıkları sonuçların toplamıdır. Nesnelere yüklenilebileceği kavramlar ve bu kavram yüklü nesnelere yönlendirdiği eylemler ile ilgili olarak sofistler gerçek yargısı ile gerçek nesne olarak tamamen iki farklı kulvar açmıştır. Bu iki kutba ek olarak Platon idealar adını verdiği düşünülür nesnelere de var olduğunu iddia ederek ve Aristoteles duyulur nesnelere kendinde onları oldukları nesne kılan eidoslara sahip olduğunu söyleyerek günümüzde geçerli olan ve bu yazının konusu olan kavram, nesne, eylem ilişkisini sorgulamışlardır. Nesnelere, kavramlar ve eylemlerle ilgili olarak önemli bir saptamayı Prof. A.M. Celal Şengör; şu şekilde yapmaktadır: Gelmiş geçmiş en büyük bilim filozofu diye anılan Avusturyalı Karl R. Popper (1902-1994) nesnelere ve ruhlardan oluşan bu ikiliği iki ayrı dünya olarak tanımlamış, bunlara da Dünya I ve Dünya II adını vermiştir. Popper'ın tanımına göre Dünya I kainatı oluşturan nesnelere (ve tabii ki bu nesnelere davranışlarını yöneten yasalardan), Dünya II ise bunları algılamamıza yardımcı olan duyu ve düşünce süreçlerinden oluşur. Ancak Platon'un "idea" fikrinden esinlenen Popper bir de Dünya III olduğunu ileri sürmüştür. Dünya III düşünce süreçlerinin ürünleri olan fikirlerden ve bu fikirlerin yarattığı nesne ve süreçlerden oluşur.²

Nesne algılayan bir varlıktan bağımsız, salt fiziksel özellikler üzerinden tanımlanırsa; belli bir ağırlığı, kitlesi, oylumu, rengi, maddesi olan her türlü cansız varlık³ olarak tanımlanabilir. Bu tanıma en kuvvetli destek Wittgenstein tarafından verilir, ona göre olmayan birşeyden bahsedilemez "Bir olgu önermesi kesin anlamı , ancak içindeki sözcüklerin varolan şeyler yerine durmaları , ya da varolan şeyler yerine duran "başka sözcüklere" çözümlenebilir olmalarından alır"⁴. Böylece, mekanın doğrulanabilme olasılığı, onun kavramlara uygunluğuna bağlanır. Halbuki ölçülebilir olanın dışında kalan ya da onu aşan herşey kendisi hakkında kesin yargıya varma olanağının dışındadır. Bu doğrulama konusu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylıca incelenecektir.

Mekanda yer alan nesnelere dile getirebileceği herşey, algıya (doğruluğu ve yanlışlığı bakımından) bağlı olarak; neredeyse tüm yargı ve eylemleri doğru sayılabilir kılmaktadır. Böylesi bir sınırsızlık, ölçütsüzlük günümüz teknolojik imkanlarıyla buluştuğunda anlamı gereksiz kılmaktadır.

Nesne "algılananın olduğunu, algılanmayanın olmadığını söyleyen" felsefi akıma selam ederek tanımlanırsa öznenin, kişinin dışında kalan, dış dünyanın bir parçası olarak bilincin karşısında duran her konu, her şey.⁵ olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre hiçbir varlık kendisini algılayan öznelere ayrı, kendi başına "bir şey" olamamakta ve olmadığı için, gerçeklik sadece söyleyen için geçerli olacaktır. 'Gerçek' kavramının varoluşu felsefe kabulünce 'a priori', 'zorunlu' vb. gibi kavramlarla birlikte düşünülmesi, gerçeğin arayışı sırasında gerçeklerin zihnin kabulleri olduğu görüşünü

1 Arayıcı, Osman (2015) Mekan ve Tasarım üzerine Tanımlar

2 Şengör, A.M. Celal, (2014) Bilgiyle Sohbet , Türkiye İş Bankası Yayınları

3 <http://www.tdk.gov.tr/NESNE> erişim tarihi 14/11/2017

4 Wittgenstein, Ludwig, (2005) Tractatus çev. Oruç Aruoba, Metis Yayınları,

5 <http://www.felsefe.gen.tr/NESNE> erişim tarihi 14/11/2017

reddetmektir. Kavramlar ve kavramların şekillendirdiği 'nesnelere algılama biçimimiz' ve gerçekliği oluşturan varlıkların (ya da yokların) hepsi eylemleri belirler; dolayısıyla gerçeği sunmak demek ne yapılmak isteniyorsa uyaranları ona göre manipüle etmek demektir. Buna göre nesnenin gerekliliği ya da kullanılabilirliği onun mekanıyla veya hedeflenen eylemiyle uygunluğu anlamından çok; 'mekan' adıyla nitelenenlerin gerçeklik ölçütü haline gelmektedir. Her ne kadar çelişkili gibi görünse de gerçekliğe ilişkin olanlar dışındaki her yargının anlamsız olduğunu öne süren Wittgenstein'dan alıntı yaparak bu görüş desteklenebilir; ona göre "dünya olguların toplamıdır".⁶

"Bununla birlikte, dış dünyaya ilişkin bilgimiz son derece cılızdır. Çünkü hiçbir duyum, gerçeğin, ya da reel objenin tam bir yansıması olamaz. Oysa, bilgi deyince, gerçeğin ya da reel objenin tam bir yansıması olan fikir (tasarım) anlaşılır. Bu takdirde de ancak kendimiz üzerine bir bilgimiz olabilir. Nesnelere ya da objeler hakkında böyle bir bilgimiz yoktur; olması da beklenemez. Bundan dolayı, insanın dış dünya hakkındaki bilgisi son derece zayıftır. İnsanda genel bir cisim idesi yoktur. Bu nedenle insan, cismin kendiliğinde ne olduğunu bilmez."⁷

Tecrübe sonucu doğru yargılara ulaşmak ya da yanlış olan yargıyı düzeltmek için kendisiyle etkileşime girilen bir arayüz olarak mekan istisnasız olarak her zaman algılayan varlıklar olmasa da mekan diye bir gerçek varolabilirmiş gibi tasarlanır. Bir mekânın doğruluğu ve yanlışlığından söz edilirken, kavramların ve onları karşılayan eylemleri destekleyen nesnelere ampirik olarak hatasız olmaları nedeniyle algının yanılabilirliği göz önünde bulundurulmalıdır. Farklı zamanlarda aynı kullanıcı veya aynı anda farklı kullanıcılar aynı mekânı tüm seçikliği içerisinde kavrayıp hedeflenen eylem-nesne ilişkisini kurabilir. Betimlenen bu durumda rastlantılar yadsınıyor değildir ancak ihmal edilebilir ölçüde olduklarından bu yazıda dikkate alınmayacaktır.

'Nesnenin bir eylemi olduğu' iddiası, yani 'form follows function' modernizmin baskıcı ve tektipçi bir iddiası olarak algılanabilir. Bu iddiaya göre; nesnenin yerini ve nesnenin konumlandığı bu yerde neleri söyleyebileceğini belirleyen tek otorite işlevdir, eğer illa özel bir anlam verilecekse bu anlam; söylenebileceklerin sınırlarını belirleyen kuralların birbirine eklenmesiyle oluşan biçimdir. Eylem, kendisi için iş gören nesnelere söyleyeceklerinin dış sınırlarını çizer, bu sınırlarla sadece nesnelere söyleyeceklerini değil tüm söylenecekleri belirler. Eyleme belirleyici gücünü veren şey, o eylemin dışında kalan her şeyin söylediklerinin, tasarımcı tarafından geçersiz ya da değersiz kınlanması, anlamsızlaştırılmasıdır.

Modern dönemin tasarımcısı için tasarlama eylemi; bir işlev-estetik örüntüsü oluşturan – ya da oluşturmak zorunda olduğunu varsaydığı – kavramlar arasındaki tutarlılığı sağlamaktır. Bu tutarlılığı sağlamayan kavram ve nesnelere örüntüden atılmalı, yalnızca kendi buyurduğu örüntüyle tutarlı olabilecek olan kavram ve nesnelere eylemleri belirlemelidir. Bu görüş doğrultusunda bakıldığında, bir mekânın (ya da tasarımın) doğruluğunu belirleyen tek şey, kavramın içerisinde yer alacağı örüntünün diğer öğeleriyle tutarlılığı olacaktır.

Çağımız tasarımcıları, daha çok sofistlere yakın görüntü sergilemektedirler ve 'nesnenin kavramdan bağımsız olduğunu, eylemin de çeşitlenmesi gerektiği'ni iddia ederler. Tasarımın bütün alanlarında – yenilikçilik adına- çeşitliliği, kuralların geçersizliğini savunan günümüz tasarımcıları bu yüzden, ilk bakışta, sofistlerinki türünden bir anlayışa yakın görünmektedirler. Günümüzde geçmiş yaşam şekilleri yerine güncel kullanıcı deneyimi odaklı tasarım tercih edilmektedir. Zira güncel eğilimleri, kullanıcı memnuniyetini takip etmek; gerek dijital medya üzerinden kullanıcı beğeni ve ilgilerini, gerekse ürünlerin bizzat kendileri ile ilgili geriverim için düzenlenmiş anketleri ve kullanıcıların dijital medya üzerinden paylaşımlarını izlemek suretiyle hiç olmadığı kadar kolaylaşmıştır. Bu günün tasarım anlayışında 'kavram-nesne-eylem' kurgusunda "doğru" olarak nitelenebilecek yargıları sınamak için

6 Wittgenstein, Ludwig A.G.E.

7 J.Locke, (İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme) çev.V.Hacıkadıroğlu, s.224.

uygunluk/karşılık gelme durumu başat kaygı değildir. Doğruluk (eğer gerekliyse) pratik bakımdan neyin daha işe yarar sonuçlar doğuracağını belirlemektir.

Günümüz tasarım anlayışına dair bu önerme, iki ayrı sorun bağlamını da beraberinde getirir;

1) ‘Doğru’ olarak nitelenebilecek tasarımı (bu metin bağlamında mekanı) yargılayanın, tasarımı tam anlamıyla kavramadan yargısını ifade etmesi.

2) ‘Doğruluk’ ölçütü geliştirmeye çalışılırken ‘kavram’ ve ‘nesne’ arasındaki ilişkinin hesaba katılmadan salt eylem temelli yargı yapılması,

Doğruluk ölçütünü ortaya koyabilmek için, nesnelerin kavram ve eylemleri bu örüntüye nasıl dahil edip örüntüden nasıl çıkardığını kavramak gerekir. Örneğin matematik kendi nesnelerini kendi belirlediği kavram ve eylemler için doğrulama mekanı olarak görülebilir. Matematiksel nesnelere; kendilerini tanımlayan kuramsal özelliklere dayanarak ve matematiğin koyduğu kurallara uyarak varlıkları doğrulanabilen örüntülerdir.

"Öncelikle sayı düşüncesini aklına getir, düşüncesini diyorum çünkü şu ana kadar hiç sayı görmedin.. yalnızca belirli bir nesneden iki tane görüyorsun, iki bir kavramdır, iki köpek iki armut arasındaki ortak noktadır, aynı şekilde hiç daire de görmedin bugüne kadar, tahtaya daire çizdiğinde aslında tebeşir tozundan yapılmış belirli bir kalınlığı olan bir izdir tahtadaki, yani daire düşüncesinin somut bir temsili"⁸

Modernizmin sembolizmden kopuşu toplumsal yapının ve teknolojinin geçirdiği değişimler sonucunda ortaya çıkan zorunlu bir olgu olsa da, salt estetik eklentileri asgarileştirmeyi, nesnenin işlevini azamileştirmeyi sağlayan tavır –aynı zamanda kendisi dışındaki dönemlerin tasarım yapma tarzına eleştiriler getiriyorsa da– “kavramsızlık” değildir.

Yukarıda sözü edilmiş olan kavramsızlık günümüz tasarımcısı için uyarıları manipüle etmek yani gerçeklik midir?

Bu sorunun cevabı ‘gerçeklik’ kavramının sınırlı bir tanımıyla verilebilir. Eğer ‘gerçeklik’ Aristotelesçi yaklaşımla yalnızca var olanlar ve onların keşfedilmiş kuralları ile sınırlı tutulursa, bilinebilenler sadece algılanabilir olanlarla sınırlı olacaktır. Ancak bilinenler; algılananların yorumlanmasıyla oluşur. İnsanoğlu algıladığı herşeye; tecrübe ile edindiği sanal nitelikleri ekleyip anlam verir ve pek azını da genişletir, yüceltir ilahi ve kutsal kabulleri meydana getirir. Bu kabulde yaklaşıldığında, gerçekliğin; örtük de olsa bir subjektiviteyi de içinde barındırmakta olduğu söylenebilir. Bu gerçeklik anlayışı, bugün modernist olarak nitelenebilecek tasarımcıların büyük bir kısmının görüşlerinde etkili olan ‘uygun olma/karşılık gelme mecburiyetinin’ postmodernist olarak nitelenen tasarımcılar tarafından, eğlenceye dönüştürülmesine yol açmıştır.

Her nesnenin tasarımcısının yüklediğinin dışında bir içeriğinin olduğu kabulü; tasarım tarihinin mürekkebinin oluşturmaktadır. Felsefe bilimi ve alt dalı olan estetik de dahil olmak üzere pek çok bilim ve sanat dalı anlamı ne doğrulanabilme ya da yanlışlanabilme olanağı olan yargılarla doludur. Bu netsizlik hali günümüz tasarımının ‘subjektivite’ olarak nitelenip bir zamanlar aşağılandığı yargılardan kurtulmak için, “ her kullanıcının değil, yalnızca belirli bir beğeni düzeyindeki kullanıcıya hitap eden (ve temsil eden) tasarımların sembolik işlevlerinin pratik ve estetik işlevlerinin önünde olduğu”nu ileri sürmesine neden olmuştur. ‘Uygun olma/karşılık gelme mecburiyetinin’ en uca gitmiş hali olan “nesnenin işlev dışında hiçbir şeye başvurarak doğrulanamayacağı” savı; sembolik ve estetik işlevlere yeni değerler kazandırarak, gösteren (nesne) - gösterilen (kavram) ikilisinden oluşan göstergebilimin mekanı başlıca konularından biri yapmıştır.

“Nesnenin doğrulanmak için kendisini gerektiren işlevlerin dışında bir gerçekliğe gereksinimi olmadığı” anlayışı günümüz tasarımcılarında olduğu gibi kalmamıştır elbette. Değişmiş, başka anlayışlara dönüşmüştür, fakat günümüz tasarım anlayışını modernistlerinkinden ayıran şey yalnızca “işlevin işaret ettiği şeyin ne olduğu” konusundaki farklılık değildir. Bunun yanında, nesneyi

⁸ Leblond, Jean-Marc Lévy (2017) En Güzel Bilim , Türkiye İş Bankası Yayınları

gerektiren işlevin ne olduğu konusundaki anlayış da değişmiştir. Modernistler için nesneyi üreten işlevken, günümüz tasarımı için kavram, nesne ve işlevin üstünde, tüketim biçimi belirleyen bir şeydir.

Böylece, bir nesnenin ilişkin olduğu eyleme uygun olmasından söz edildiğinde, bu eylem kavramın dışında değil kavramın kendisinde aranmaya başlanır. Bir nesneyi anlamak, onun ilişkin olduğu kavramı onun dışında bir başka şeye giderek anlamayı gerektirmez; gösterilene, yani zihindeki kavrama, gitmek yeterlidir. Bu cümlenin devamında aşağıdaki yargıya kolaylıkla varılabilir: bir nesneyi doğrulamak için o nesneyi gerekli kılan eylemin gerçekleşeceği mekan dışında bir gerçekliğe başvurmak gerekmemektedir.

Bugün nesne, işlev için anlamlandırılmış bir varlık olarak değil, anlam için işlevlendirilmiş bir varlık olarak tasarlanır. Bu nesne görüşünün doğal sonucu, kullanıcı deneyimi (user experience) verilerinin, anlamın kullanımda ortaya çıkan hali olan beğeniye tabi şeyler olarak görülmesidir. Böylece, “uygunluk kuramı”nın kabul ettiği gibi, nesne işleve ait bir şey olmaktan çıkar; nesne kavrama ait bir şey olur. Nesnenin sınırlarını çizip ona özelliklerini yükleyen işlev ve kavram bu nesnelereüstü yapının belirli bir mekanda tüketimi belirler. Nesnelere aşan, eylemin ve işlevlerin belirleyicisi olan mekan “nesnelere kavramlarını değiştiremeyeceği” bir yapıdır.

Her ne kadar, nesnenin bilgisi aslında kullanıcı tarafından oluşturulsa da ve o nesnenin anlamı farklı kullanıcıların düşünceleriyle farklılaşsa da; aktarılmak istenen bilginin doğru şekilde ulaşım ulaşmaması nesnenin başarısına değil, kavram-nesne-eylemin göstergesi konumunda yer alan mekanın performansına bağlıdır.

Varolan her şeyin (olayların, şeylerin, durumların, kişilerin) anlamını belirleyen mekan, bu belirleyiciliği nedeniyle her şeyi üreten kaynak da olur. Algılanmak üzere kullanıcıya sunulan nesnelere oluşturulan kavramlar ve eylemler mekandan bağımsız olamayacağından aslında bilinmesi gereken şey de mekandır.

Mekanda var olan nesnelere ve anlamları üretilir bilgi oldukları için kontrol edilebilirler ancak; kavramlar ölçülebilir olmadıkları için genelleştirilir ve mekanın anlamı için belki de ‘işlev’den vazgeçmek” gerekir. Mekanın işlevinin kavramdan önce gelen (anlaşılması güç) ayrıcalığının yerine, ancak kullanımda ortaya çıkan; nesnelere anlamlı transformasyonu gerekir.

Mekanı anlamlandıran kavramlar; eylemlere yönlendiren nesnelere ve eylem süresince eylemin kendisiyle meydana gelen ilişkiler belirlenerek tanımlanır. İlişkiler, nesnenin iç yapısını tanımlamakla kalmaz aynı zamanda başka nesnelere yanında yer almak, onlara göre düzenlenmek, ayırımın indirgenemezliğini belirlemek, bir dışsallık alanı içine yerleştirilmek olanağını onlara veren özellikleri tanımlarlar. Nesnenin kullanımına ya da yapısına ait özellikler olarak adlandırılan kurallar, aslında, kavram ve eylem üzerinden, o nesnenin başka nesnelere ayrılabilmesi için çizilecek çerçevede kullanılan ilişkilerdir. Bir mekanın ilişkileri tanımladığında nesnelere betimlenir, nesnelere betimlendiğinde eylemler ve gerçeklik belirlenmiş olur. Gerçeklik (ve belirli bir biçimde tasarlanan ‘gerçeklik’te yer alan bilgi nesnelere) de bunların belirlediği bir şey haline gelmiştir Burada mekanla nesnelere arasında karşılıklı bir belirleme yapabilmek olanağı ortaya çıkar. Bir mekan ile ilişki kuran kullanıcı nesneyle eylemin kendisine dayattığı biçimde ilişki kurmaktadır ki, nesne de zaten kavram tarafından biçimlenmiştir. Mekan değiştiğinde hem nesneyle ilişkiye giren düşünce hem de nesne dolayısıyla tüm gerçeklik değişir. Bu durumda mekan hem düşünceyi belirler hem de gerçekliği.

"Zihnimde bulunan şeylerin -bilinç içeriklerinin- zihnimin dışında bir dünyaya karşılık olduklarını, onun yansımaları veya etkileri olduğunu nereden biliyorum? Başka deyişle, zihnimin dışında başka zihinler, varlıklar, bir dış dünya veya gerçeklik olduğunu nereden biliyorum?". "Ben sadece bilinç içeriklerimi ve algılarımı biliyorum. Bu içeriklerin veya algıların dış dünya denilen bir gerçekliğe dayandıklarını, onların sonucu olarak bende meydana geldiğini kesinlikle bilmiyorum. Bunu bilmem için kendi kendimden çıkmam ve bu algıların gerçek bir şeye karşılık olduklarını görmem gerekir.

Ama, bu gerçek dediğim şey hakkında neye sahip olabilirim? Yine ancak bir algıya değil mi? O halde, gerçek (varlık) algıdır; varolmak algılanmış olmaktır."⁹

Mekan kimi zaman, kavramların, nesnelerin ve eylemlerin saf ve basit bir çaprazlaşması olsa da ister sanal ister fiziki olsun tüm mekanlar kavramlar, nesnelere ve eylemlerin arayüzüdür. Mekanların kullanıcı tarafından veya tasarımcısı tarafından yüklenen anlamları onların barındırdıkları nesnelere tarafından değil, daha çok belirlenen sınırları içerisinde gerçekleşen eylemlerin ne oldukları ve nasıl ifa edildikleri tarafından belirlenir. Eylemlerin ne oldukları ve nasıl ifa edildikleri, biçimin iz düşümlerini işaretlerken, kendilerinin gerçekleştirilme araçları olan nesnelere sistematik biçimde oluşturan uygulamalar olup kavramın kuramsal ve kılın yanlarına dikkat çekmiş olur.

Mekan analiz edilirken, mekanın kurgusuna görünüşte çok kuvvetli etki eden nesnelerin fiziksel ölçüleri (ergonominin sorgulama yöntemleri dışındaki tüm sorular gereksiz ve yanıltıcıdır) ve antropometrinin, analize kavramlar bağlamında devam edildiğinde gevşediği ve algılamaya ve kültüre özgü olan kuralların ortaya çıktığı görülür. Bu kurallar, bir gerçekliğin dayatmasını ya da, bir eylem şablonunun ilkelere uygun kullanımını değil, fakat nesnelerin yönetimini belirler.

Nesnelerin ya da eylemlerin anlam tarafından belirlendiği, fakat mekanın kapsayamadığı ya da ifade edemediği herşey, yalnızca düşünce düzeyinde sınırlı kalmaya mecburdur. Bu saptama yazının başında sözü edilen uygun olma/karşılık gelme durumuna sağlama yapmaktadır. Kavram ve eylem nesnesini yarattığı için, onun nasıl ortaya çıkacağını belirler; onun hakkında bilgi ortaya koyduğunda da, nesnesi zaten kendilerinin oluşturduğu bir şey olduğundan, bilgiyi nesnesine uygun biçimde ortaya koymuş olur. Bu sayede de, kullanıcı mekana ait başka hiçbir kıyaslamaya ihtiyaç duymadan, mekanın ve içindekilerin anlamını, niçin oldukları biçimde olduklarını kavrar.

SONUÇ

Tüm bu söylenenler ışığında; günümüz mekânında ve tasarımcıların tasarım anlayışında nesne kavramını ve/veya eylemini yitirmiştir denilebilir.

Günümüz endüstri ve ticari zeminin hareketliliği incelendiğinde pragmatizm ve (her türden) moda kuramı, eylemle nesnesi arasındaki ilişkiyi dikkate almayı zaten tümüyle reddetmektedir. Bir tasarımın doğruluğu ya da yanlışlığının onun satılabilirliğine (pragmatizm) bağlı kılınması ya da doğruluğun o tasarımın başka tasarımlarla arasındaki sürdürülebilirlik ilişkisine göre belirlenmesi, nesnenin tümüyle işlev alanının dışına çıkarılması anlamına gelir. Bu da, bu bilgi anlayışlarında “nesnenin yitirilmiş olduğunu” gösterir. Buna karşılık; doğruluk, eylemle nesne arasındaki ilişki tarafından, nesnenin kavramı dile getirip getiremiyor olmasına göre, belirlenmelidir. Zira nesne kavramı tarafından biçimlendirilmeli ama aynı zamanda bu kavram, tek tek nesnelerin gerçekleşmesine hizmet ettiği eylemleri de belirleyen bir üst-otoritedir. Bütün nesnelere, ve mekândaki her türden koşul (aydınlık seviyesi, ısı vb. mekanik veriler ve akustik vb. konfor koşulları) bu üst-otoritenin birer aracısı ya da sözcüsü olmalıdır. Mekanda sadece üst-otoritenin (kavramın) çizdiği sınırlar içerisinde kalarak onun biçimlendirdiği nesnelere ve eylemlere diğer koşullardan aldıkları bilgileri aktarmalıdır. Oysa modernizmde, kavramın kendisinin belirleyicisi olamayacağı sadece işlevin belirlediklerini aktarma hakkı vardır. Bu durum neredeyse günümüz insanı tarafından bile gerçeklik olarak adlandırılır. Bu yazı kapsamında ise gerçeklik, kavramın ürettiği bir alandır, bu alanın içinde nelerin yer alacağını ve alamayacağını, nelerin mekana nesne olabileceğini ve olamayacağını belirleyen kavramın kendisidir. Bu söylenenlerden yola çıkarak, nesnenin kavramını yitirilmiş olduğu öne sürülebilir ve kavramın nesnesini üretip mekânı bir arayüz olarak kullandığı söylenebilir.

⁹ G.Berkeley, *A Treatise Concerning The Principles of Human Knowledge*, s.413.

KAYNAKLAR

- Arayıcı, Osman (2015) Mekan ve Tasarım üzerine Tanımlar*
G.Berkeley, Treatise Concerning The Principles of Human Knowledge, s.413.
J.Locke, İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme (çev.V.Hacıkadiroğlu), s.224.
Leblond, Jean-Marc Lévy (2017) En Güzel Bilim , Türkiye İş Bankası Yayınları
Şengör, A.M. Celal, (2014) Bilgiyle Sohbet , Türkiye İş Bankası Yayınları
Wittgenstein, Ludwig, (2005) Tractatus (çev. Oruç Aruoba), Metis Yayınları,
<http://www.tdk.gov.tr/NESNE> erişim tarihi 14/11/2017
<http://www.felsefe.gen.tr/NESNE> erişim tarihi 14/11/2017

BIYOMİMİKİRİ DESTEKLİ TASARIM ÖLÇÜTLERİ İLE YENİLİKÇİ MEKANLAR YARATILMASI

Aliye Rahşan KARABETÇA
İstanbul Kültür University, Turkey
orcid.org/0000-0001-9157-4648
a.karabetca@iku.edu.tr

ÖZ

Doğa, milyonlarca yıl evrimleşme süreci yaşayarak yüzleştiği tüm sorunları çözebilmenin taktiklerini geliştirmiştir. Bu taktikler insanoğlunun yüzleştiği birçok soruna (sürdürülemeyen enerji tüketimi, geri dönüştürülemeyen malzeme-ürün ve buna bağlı olarak çevresel sorunların gelişmesi, vb.) çözüm sağlayabilmektedir. Biyomimikri bu sebeple tasarım aşamasında önemli bir yaklaşım olarak kullanılmakta ve doğanın yarattığı bu mekanizmaların incelenerek tasarıma aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Bu mekanizmaların yakından incelenmesi biyoloji ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla, tasarımcılar biyoloji ile ilgili yeterli donanıma sahip olmalıdır. Bu çalışma, mimari mekanları geliştirmek için biyomimikriden destek alınarak hazırlanmış mekan tasarım ölçütlerinin, mekan tasarımında kullanılarak sürdürülebilir mekanlar elde edilmesini sağlamak amaçlı kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Her şeyin temelinde olduğu gibi tasarımın da temelinde doğa vardır. Biyomimikrinin sunduğu potansiyelleri anlayabilmek için tasarımcılar doğadaki metot ve fonksiyonları öğrenmek durumundadır. Bu çalışma, aynı zamanda doğadaki tasarım modellerinin mimaride kullanılarak yaşanan sorunlara çözüm bulunması ve bu çözümler bulunurken disiplinler arası bir çalışmanın da göz önünde bulundurulması gerekliliğinden bahsetmektedir. Bu bilinçle geliştirilmiş ve her aşamasında biyomimikriden destek alınarak ortaya konmuş olan tasarım ölçütlerinin yönlendirmesi ile elde edilecek tasarımların yenilikçi ve sürdürülebilir olması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu tasarım ölçütleri ele alınırken dikkat edilmesi gereken hususlar ve biyolojinin nasıl kullanılması gerektiği de belirtilmiştir. Ölçütlerin oluşturulması sırasında, geniş bir literatür taraması yapılarak biyomimikrinin temelindeki tasarım ölçütleri ile bu ölçütlerin temel mekan tasarım ölçütlerine etkisi de ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Biyomimikri, doğa, mekan, sürdürülebilir tasarım, yenilik, biyoloji.

CREATING INNOVATIVE SPACES BY USING DESIGN CRITERIA BASED ON BIOMIMICRY

ABSTRACT

Nature has developed strategies to solve all the challenges she had been facing during millions of years of evolutionary process. These strategies are able to provide solutions to many problems (unsustainable energy consumption, production of nonrecyclable materials-products which cause serious environmental problems, etc.) humankind is facing at the moment. Therefore, biomimicry is used as the potential design approach during design stages and enables these naturally produced mechanisms to be researched and transferred into design. Examination of all these mechanisms is possible with biology. Therefore designers must be familiar with biology. This study emphasizes the importance of using space design criteria specially prepared based on biomimicry, to develop and create sustainable architectural spaces. As nature is at the basis of everything, it is also at the basis of design. Designers are obliged to learn models and methods in nature to be capable of understanding the potentials of biomimicry. This study also mentions the necessity of considering interdisciplinary study during the discovery stage of using natural models to solve architectural problems. All architectural designs that will be revealed by these design criteria which have been developed with this awareness, are aimed to be innovative and sustainable. The logic of use of biology and considering important aspects are explained concurrently while approaching these criteria. During creation of these criteria a profound literature review has been done to reveal the effects of using biomimicry design criteria on basic architectural design criteria.

Keywords: Biomimicry, nature, space, sustainable design, innovation, biology.

GİRİŞ

Doğanın dehasını öğrenmek insanoğlunun var oluşundan beri sürdürdüğü bir gelenektir. İlk insanların dış etkenlerden ve doğa olaylarından korunmak için kullandıkları mağaralar, inler ve yaşam döngüsü geliştikçe ağaçları, dalları, hatta hayvan derilerini kullanarak yaptıkları barınaklar zaman ilerledikçe gelişmiş ve ihtiyaca göre şekil almaya başlamıştır. Bu gelişen süreçte tasarımcılar doğanın dehasını kullanmak istemişlerse de teknolojinin yetersizliği karşısında başarı sağlayamamış ve sadece şekilcilik-morfoloji anlayışıyla doğanın en güzel şekillerinden yararlanmaya çalışmışlardır. Her ne kadar doğadan olumlu veya olumsuz yönde faydalanıldığı bir gerçek olsa da doğayı evcilleştirmeye çalışmak konusunda kazanan insanoğlu olmuştur ve aslında bu, insanoğlunu en başarılı tür olmaktan çıkarmıştır; bu çıkarış, doğayı koruma düşüncesi ve eylemi yaygınlaşmadıkça var olmaya devam edecektir. Bilgisizce yapılaşmış bir çevre kurarken yaban hayatı da bir çırpıda yok ediyoruz. Çevremizdeki hayvanları ve bitkilerin yaşam alanlarını da bu kurulumu sağlarken yok etmekteyiz; evlerimizin, arabalarımızın, fabrikalarımızın gücünü artırırken, yenilenemeyen kaynakları kullanmaya da devam ediyoruz. Kaynakları kullanmaktan tamamen vazgeçemesek de bu kadar hızlı kullanmayı durdurabiliriz. Gün geçtikçe insanoğlu doğadan neler öğrenebileceğini keşfetmektedir; doğada işe yarayan, insanoğlu için de işe yarayabilir. Bu fikirler biyomimikrinin kalbinde yatmaktadır. Biyo, yaşam ve mimik, taklit etmek anlamlarındadır.

Biyomimikri, bilim adamlarını, mucitleri ve sıradan insanları doğayı çalışmak ve onun dehasını ve çözümlerini kullanmak için teşvik eden bir düşünce biçimidir. Doğanın ilkelerini uygulayarak bütün türlerin gelişmesi için bir yolun mutlaka bulunacağı da çeşitli araştırmalarda ifade edilmektedir (Lee, D., 2011). Doğa, güvenilir, uyumlu ve sürdürülebilirdir, ihtiyacı olduğu kadar enerji kullanır, atık biriktirmez ve ciddi bir geri dönüşümcüdür. Yüzyıllar boyu süren evrimler bunu kanıtlamıştır ve bugün mühendisliğin keskin kenarı olan biyomimikride bir yol gösterici olarak kullanılmaktadır. Tarih boyunca mimarlar bina formları ve mekan tasarımlarına yaklaşımlar için doğaya bakmışlardır. Doğanın bünyesinde barındırdığı adaptasyonların mekan tasarımına uyarlanması işlemi, biyomimikri temel alınarak düzenlenmiş olan tasarım ölçütlerinin temel prensiplerindedir.

İnsanoğlunun bugüne kadarki yaşam şekli, yaşadığı mekan ve tükettiği her şey aslında doğanın temelinden gelen içgüdülerle ortaya konmuştur; bunların farkına varılması ise yüzyıllar almıştır. Doğa insanoğlunun hayatını, yaşam şeklini ve mekanlarını şekillendirmeye devam etmektedir. Önemli olan bu şekillendirmeden azami derecede faydalanabilmektir; çünkü doğa bir denge içerisinde sürdürülebilir yaşamlar ve mekanlar yaratmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda biyomimikri ve biyolojinin katkıları ile mekânsal tasarımların daha sürdürülebilir olabilmesi için yeni tasarım ölçütlerinin gerekli olduğu belirlenmiştir. İşte bu gereklilik sebebi ile biyomimikriden destek alınarak oluşturulmuş olan tasarım ölçütleri kullanılarak yenilikçi mekanlar yaratılması hedeflenmiştir.

Biyomimikri, en önemli ilke olarak sürdürülebilirliği tanımlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, biyomimikri destekli tasarım ölçütlerinin, mekânlar tasarlanırken sadece morfolojik olarak değil sürdürülebilirlik anlamında da düşünülmesi ve doğanın insanoğlunun varlığından çok önce elde ettiği çözümleri kullanmanın bu bağlamda temel ilke olarak kabul edilmesi esas alınmıştır. Biyomimikrinin kendine özgü yaşam ölçütleri, teknolojideki birçok tasarım ve girişime yön vermektedir. Bu yönlendirme temel ilkeler kapsamında tasarımın sürdürülebilir olmasını hedeflemektedir.

KURAMSAL YAKLAŞIM YÖNTEMİ

Bu çalışmada, biyomimikrinin ne olduğu ve bir bilim dalı olarak mimari tasarımlarda neden kullanılması gerektiğinin ortaya konması için kuramsal bir yaklaşım kullanılmıştır. Bu yaklaşım, biyomimikrinin amacı, varoluş sebebi ve doğadan elde edilecek metotların nasıl kullanılacağı hususunda araştırmacıyı bilgilendirmesi ve sunulan doğal yöntemlerin sürdürülebilir mimari mekanların yaratılması sürecinde nasıl kullanacağını öğretmek amaçlı seçilmiştir. Dolayısıyla çalışmada, yenilikçi bir tasarım yaklaşımı olarak biyomimikrinin kullanılabilmesi için öncelikle ne olduğu ve nasıl bir süreçten geçerek bilimsel bir tasarım yöntemi olarak ortaya konduğu anlatılmıştır.

Biyomimikri, Yunancada bios: yaşam, mimesis: imitasyon-taklit anlamına gelen kelimelerden oluşur (Benyus, J.,1998). Biyomimikri, insanın yüzleştiği sorunları doğadaki ilkelere benzeterek sürdürülebilir çözümler arayan yenilikçi bir metottur. Biyomimikrinin amacı 3.8 milyar yıldır doğada yaşayan organizmaların varlığını sürdürme şeklini ve başarılı olma yöntemini taklit ederek iyi uyarlanmış ürünler sistemler, tasarımlar ve ilkeler geliştirmektir (Genius of Biome). Doğanın en iyi tasarımlarını öğrenmek, modellemek ve benzetmek insanoğlunun sistemini doğal sistem ile entegre etmenin ilk basamağıdır. Biyomimikriyi çalışmak sadece biyo-ilhamlı tasarımlar yapmak değildir; aynı zamanda insanın, doğanın bir parçası olduğunu ondan ayrı olmadığını vurgulamaktır (Genius of Biome). Biyomimikrinin işleyişi diğer bilim dallarından biraz daha farklılık göstermektedir; hem finansal hem de enerji bakımından en iyi ve en ucuz olanı tasarlamak ve bunu yaparken de doğanın dehasından maksimumda faydalanmak bir örnek olarak gösterilebilir. Bu şekli ile biyomimikri bütün dallarda bir arabulucu, ilham kaynağı ve yenilikçi olarak yerini almaktadır.

Biyomimikri, her ne kadar birçok disiplinle mimarlığı birbirine bağlasa da doğa-biyoloji-teknoloji-mühendislik dörtlüsü ile öncelikli bir ilişki kurmaktadır. Mimarının bu bağlamda yüzyıllardır özellikle şekilsel olarak doğal formlardan etkilendiği bilinmektedir. Bir bina belirli bir organik formu temsil ettiği gibi yenilik yaratabilecek bu formun yapısal hiçbir özelliğini taşımayabilir. Bunun yerine bir binada tek bir organizmanın formunu göstermek yerine bu organizmaya ait yapısal, mekanik ya da dolaşım sistemini araştırmak, yapı ve tasarımın doğal ölçütlerinin doğadaki formla bütünleştirerek binaya uygulamak, yenilikçi ve sürdürülebilir bir tasarımın ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir.

Tasarımcılar doğayı sonsuz bir esin kaynağı olarak kullanmaktadır. Yapılan tasarımların birçoğunda ya doğadan bir şekil ya da o şeklin sahibi olan organizmanın mekanik sistemi veya yaşam döngüsü ele alınır; bunun neticesinde ise sürdürülebilir ve ekolojik malzemeler, mekanlar, teknolojik cihazlar vb. sistemler ortaya konmaktadır. Mekanlar insanoğlu için yaratılmış, isteğe ve yaşam şekline göre tasarlanabilen açık, kapalı veya yarı açık olarak sınıflandırılabilen yaşam alanlarıdır. Bu mekanların yaratılması ise mimarlık alanının temelidir. Mimarlık, yapı tasarlama ve inşa etme sanatı ya da işi olarak tanımlanabilir (Farrelly. L., 2011). Burada mimarlığın ve mekanın tanımını yapmanın amacı, doğanın da bir mimariye ve üsluba sahip olduğunu, insanoğlunun mimarisi ile birçok alanda bağdaştığını vurgulamak ve kıyaslamaktır. Aynı zamanda bu kıyaslamaların temelini oluşturan ve doğanın hemen her noktasında karşılaşılan altın oranın insanın mimarisine olan etkisinin de önemi vurgulanmaktadır. Altın oranın sanatta ve mimarideki estetik ve ergonomik cazibesi birçok araştırmaya ilham vermiştir.

Doğada görülen diğer önemli tasarım özellikleri ise organizmaların yaşam alanlarını tasarlarken dikkat ettikleri önemli tasarım ölçütlerini kullanıyor olmalarıdır; örneğin ısı kontrolü, oksijen ve solunum, nem kontrolü ve su yönetimi, yırtıcılara karşı savunma, gıda depolama, toprağı işleme-kültivasyon ve strüktür temel olanlarıdır. Hayvan yapıları insanın ihtiyaç duyduğu tüm fonksiyonel ihtiyaçları karşılamaktadır. Bu zeki canlılar birçok icatlar yapmıştır, örneğin insanların kullandığı yollar karıncalardan, üstü kapalı sokaklar ve derin bacalar termit tepeliklerinden, ısıtma, nemlendirme, regülatör sistemleri termitler, arılar ve karıncalar gibi diğer organizmalardan gelmektedir. İnsanın yarattığı mimari, fonksiyonellik ve gerekçeden daha çok sembolik, fiziksel ve estetik amaçlarla zorlanmaktadır. Oysa ki mimari sadece bir mekanı objelerle veya farklı malzemelerle tanımlamak veya doğal bir forma benzetmek değildir. Mimarlık, bir mekanı doğal yaşam alanı haline getirirken onu aynı zamanda sürdürülebilir kılmaktır; olumsuz çevresel etkilerinin olmadığı, bir yenisini yaratma ihtiyacı doğurmayan, ihtiyaç duyulan fonksiyonların ne azını ne de fazlasını barındıran bir mekanı ortaya koymaktır. Bu tür bir mimarının elde edilebilmesi için doğanın dehasından faydalanmak, doğadaki yapılaşmanın evrimsel sürecini takip etmek ve bunu insanın yaşadığı yapılaşmaya aktarabilmek gerekmektedir.

BİYOLOJİNİN BİYOMİMETİK TASARIMDAKİ ÖNEMİ

Biyoloji, beklenmeyen ve ilginç yöntemlerle tasarım sürecini etkileyebilen bir disiplindir. Doğanın tasarıma olan yararlarının irdelenmesi, biyolojinin temelini anlaşılması ve nasıl kullanılacağını öğrenmekle başlamaktadır. Canlı organizmaların cansız sistemlerden ayrılması ile biyoloji bilimi ortaya çıkmıştır (Mayr, E., 2014). Biyoloji Terimleri Sözlüğüne göre biyoloji şu şekilde tanımlanmıştır

“Hayat ilmi; genel anlamda bitki ve hayvanların köken, yapı, gelişme, çalışma, dağılım, büyüme ve çoğalmaları ile uğraşan bilim dalı” (Karol, S., Suludere, Z., ve Ayvalı, C., 2010). Biyoloji aynı zamanda doğal dünyayı açıklamakla yükümlüdür; yapılan her bilimsel çalışma, insanoğlunun yüzleştirdiği sorunların çözümlerine büyük katkı sağlamaktadır. Biyolojinin ortaya çıkardığı organizmalar, hiyerarşik şekilde düzenlenmiş sistemlerdir (Mayr, E., 2014) ve bu sistemlerin barındırdığı birçok doğal yaşam şekli ve hayatı devam ettirme özellikleri, insanın yaşamında karşılaştığı sorunların çözülmesinde büyük adımların atılmasının kaynaklarını barındırmaktadır. Biyoloji, geniş kapsamlı bir bilim dalıdır; kendi içinde başka dalları da barındırır. Bu dallar –zooloji, botanik, antropoloji, vb.- organizmaların araştırılmasına odaklanmıştır ve yaşam bilimleri olarak adlandırılırlar (Mayr, E., 2014).

Yaşayan organizmalar, evrenin kimyasal ve fiziksel olarak değişen şartlarına maksimum şekilde adapte olabilecek kapasitededir. Dünyada insanlar tarafından ortaya konmuş birçok icat, aslında vahşi hayatta herhangi bir form içinde mevcuttur, nükleer enerji ve tekerleğin icadı gibi bazı istisnalar hariçtir (Lodato, F., 2010). Yer yüzündeki devasa biyolojik çeşitlilik göz önünde bulundurulduğunda, doğadan esinlenecek oldukça büyük bir potansiyelin olduğu açıkça görülmektedir (Lodato, F., 2010). Biyolojik sistemler boyutları, yüksek derecedeki duyarlılıkları, esneklikleri ve dayanıklılık derecelerine göre karakterize edilirler. Bu tasarım özellikleri, tasarımcıların birçok alanda doğal sistemlerde bulunan tasarım ilkelerini elde edip yapay sistemlerin ilettilmesinde kullanmasını sağlamaktadır. Yaşayan organizmaların yaptıkları, doğanın sürecini ve özelliklerini oluşturur. Tasarımcının doğal yaşamdaki süreçleri kendi tasarımı ile bağdaştırması ve bu özellikleri bilmesi, doğal sürecin etkili şekilde kavranması açısından önemlidir.

DOĞADA BULUNAN BAZI TASARIM ÖRNEKLERİ

Doğanın yapılaşmasında büyük rol oynayan bazı organizmaların inşaat becerileri ve izledikleri yolun, gelecekte ilham kaynağı olarak kullanılması biyomimikri ile gerçekleşecektir. Bu organizmalar, çevresel yapılaşmaya çözümler sağlayabilmesi açısından özellikle seçilmiştir. Doğanın en önemli mimarlarından sayılan termitler, koloniler şeklinde yaşayan yamaç kırlangıçları, kunduzlar, malzeme ustası olan baştankaralar, keseli güveler ve bal arıları başta gelen örneklerdendir. Sıralanan bu türler ve bunlara benzer yüzbinlerce organizma, insanoğlunun yüzleştirdiği yaşamsal ve mekânsal sorunlara çareler bulabilmenin temelindeki ana kaynaklardan bazılarıdır. Bu örneklerin kapsamlı olarak incelenebilmesi için biyologların işleme dahil edilmesi, disiplinler arası bir çalışmanın entegrasyonu ile çok daha detaylı sonuçların elde edilmesini sağlayacaktır.

Termitler (Amitermes meridionales): Bozkır ve çöllerin bulunduğu sıcak bölgelerdeki tasarımlarda sıcaktan korunmak tasarımın önemli bir ölçütüdür. Termitler, yapılarını inşa ederken bunu çok iyi şekilde gösterirler. Sıcak iklime adapte oldukları için ana yaşam alanlarını kilometre uzunluğundaki patikalar yardımı ile yer altına taşırlar. Birkaç metre yüksekliğinde olabilen bu yapılar, kanallar yardımı ile yeryüzüne bağlanır. Termit tepecikleri şekil ve yapı anlamında termitin türüne göre çeşitlilik gösterir, fakat hepsi de aynı sofistike klima sistemine sahiptir. Zemin üzerindeki yapı, üstünde kanal sistemi olan delikli ve çok sert bir malzemeyle yapılır. Çevrenin değişen ısısına göre bu kontrol mekanizmaları aktif hale getirilir (Hansell, M., 2007).

Tasarım Önerisi: Böyle bir sistem, düşük enerjili havalandırma sistemlerinin tasarlanması için kullanılabilir. Bir diğer öneri ise tepeciklerin ayakta kalmasını sağlayan kemerlerin yapısal sisteminin çözümlenerek organik ve homojen taşıyıcı elemanların tasarlanabilmesidir.

Yamaç Kırlangıçları (Petrochelidon pyrrhonota): Yamaç Kırlangıçları koloniler halinde yaşayan, tüneyen ötücü kuşlar sınıfındadır. Yamaç kırlangıçları yuvalarını, gagalarını kullanarak küçük çamur toplarını bir araya getirerek yapar ve birçok yuva bir arada inşa edilir (Hansell, M., 2007). Yuvalar, genellikle kayalık yamaçlarda ve sarkan kaya parçalarına yapıştırılarak inşa edilir. Bu yuvaların en önemli özelliklerinden birisi, bir arada ve küresel şekilde yapılmış olmalarına rağmen yuva girişlerinin hepsinin aynı yöne bakmasıdır. Küresel şekilde yapılmalarının sebebi ise yuvanın mekânsal olarak daha çok aile bireyini barındırabilmesi ve aynı zamanda yapısal olarak daha rijit olmasını sağlamaktır.

Tasarım Önerisi: Toplu konut yapılaşmasında ve depolama alanlarında ayrıca paketleme sektöründe yaşanan sorunlara karşı bu organizmanın yaşam şekli ve yapılaşması kullanılabilir.

TASARIMDA BİYOMİMETİK YAKLAŞIMLAR

Yaşam, 3,8 milyar yıldır tasarım deneyimleri sergilemektedir. Bu deneyimlerin en iyileri ise enerji ve malzeme alanında ekonomik olarak tasarruf edenlerdir. Karşılaşılan sorunlar her ne olursa olsun, yeryüzünde bulunan 30 milyon canlının aynı sorunu yaşamış olma ve buna evrimleşmiş efektif çözüm bulma olasılığı insana göre çok daha yüksektir (Lodato, F., 2010). Biyolojik sistemler, minyatürleşme, duyarlılık, yüksek derecede esneklik, değişen çevrelere uyum sağlama yeteneği ve yüksek derecede güvenilirlik gibi özelliklerle nitelendirilirler. Bu tasarım özellikleri, insan yapımı sistemlerin iyileştirilmesinde büyük fayda sağlayacak doğal sistemlerden mühendislik ilkeleri türetebilmek için geniş bir imkan yelpazesi sunmaktadır (Lodato, F., 2010).

Biyomimikride iki önemli yaklaşım vardır: Birincisi biyolojiyi sorgulayan tasarım, diğeri ise tasarımı etkileyen biyolojidir. Biyolojiyi sorgulayan tasarımın ana yaklaşımı şudur: Tasarımcılar tasarım ile ilgili problemleri tanımlar, biyologlarla iş birliği içinde olup tanımlanmış problemler için en uygun organizmayı bulur (Zari M. P., 2007). Tasarımı etkileyen biyolojide ise yaklaşım benzer olsa da durum bunun tam tersidir: Tasarımcı ve biyolog bir ekosistemin ve/veya organizmanın davranışlarını, fonksiyonlarını ve diğer özelliklerini belirler, var olan bir ihtiyaca yönelik tasarım yapar. Bu noktada tasarımcılarla biyologların iş birliği içerisinde çalışması önceliklidir (Zari M. P., 2007).

Biyomimikrinin Yaşam İlkeleri, hayatta kalan ve gelişen organizmalar arasındaki şartları temsil etmektedir (Baumeister D., 2013). Benyus'un kitabında dediği gibi, eğer hayatın yaşama elverişli koşullar yarattığı anlaşılırsa, o zaman ileriye yönelik sürdürülebilir çevreler ve sürdürülebilir tasarımlar yapmak mümkün olacaktır (Benyus M.J., 1998). Bu adımların izlenmesi ile birlikte tasarımcılar, kendilerini doğanın dehası ile yönlendirebilecektir.

BİYOMİMİKRI DESTEKLİ MEKAN TASARIM ÖLÇÜTLERİ

Bugüne dek ekolojik/sürdürülebilir, ekonomik ve estetik aynı zamanda yapısal olarak da bütünlüğü içeren tasarımlar genellikle tek başına ele alınmıştır. Ekolojik olup sürdürülebilir olmayan veya estetik ve ergonomik olup fonksiyonel olmayan örnekler mevcuttur. Bu yüzden doğa dostu bu yaklaşımların hepsinin sağlanabilmesi hedefi, biyomimetik tasarıma yönelime neden olmuştur. Bütün bunlar düşünüldüğünde biyomimetik tasarımın ergonomik, ekonomik, ekolojik, estetik, yapısal olarak güçlü ve dayanıklı aynı zamanda da fonksiyonel olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Biyomimikrinin temel ilkelerinden yola çıkarak, disiplinler arası çalışmaların ve bilgi aktarımının mimaride yeni mekan tasarımlarının ortaya konması için mutlak surette göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bir tasarımcı, eğer tasarımında doğadan esinlendiğini belirtiyorsa, bu esin genellikle organizmanın şeklidir. Ancak, bir organizmanın sadece şeklini, rengini ya da görüntüsünü taklit etmek biyomimetik yaklaşım sayılmaz (Ali El-Zeiny, R.M., 2012). Biyomimetik yaklaşım veya biyomimikrinin mekan tasarımına entegre edilmesi tamamen biyomimetik düşüncenin mekan tasarım ölçütlerine dahil edilmesi ile mümkündür. Kısacası yenilikçi mekan tasarımı ölçütleri, sürdürülebilir mekanlar için kalıcı çözümler elde edebilecek bir araç olarak mekan tasarımı sürecine dahil edilmelidirler.

Mimarideki birçok akımın doğa ile ilişkilendiği göz önünde bulundurulduğunda bazı özellikler gözlemlenebilir: a. tüm akımlar ve yaklaşımlar doğa ve yaşayan organizmalarla bağlantılıdır, b. yeni bir form için yapılan araştırmalar hala en önemli sorundur, c. mimarlık ve yaşam bilimleri arasındaki terminolojide belirgin bir karışıklık vardır (Gruber., P.2011). Bu sebeplerden dolayı biyomimikri ve biyoloji, mimarlık alanında, özellikle mekan tasarım sürecinde kullanılması gereken önemli birer ilke olarak ele alınmıştır. Sürdürülebilir yaşam alanlarının elde edilmesi sürdürülebilirliğin en önemli faktör olduğu doğadan esinlenilmesi ile mümkün olabilir. Tasarım süreci hem bireysel hem de global olarak kuruluşlarca kullanılabilen bir süreçtir. Tasarım sürecinde biyomimikri ilkelerini kullanmak, tasarımcıyı sürdürülebilir uygulamalar, teknolojiler ve yaklaşımların dünyasına taşıyabilecek akıllı bir yaklaşımdır (Angne., S.M., 2012).

Yaşamın sistematik bilgeliğini tasarıma aşılama için Yaşamın İlkeleri (doğanın kendi eko-tasarım kontrol listesi) kapsamın belirlenmesi ve değerlendirilmesinde araç olarak kullanılmaktadır (Baumeister, D., 2013). Bu aracın mekan tasarımının temel ilkelerine dahil edilmesi ile “yeni mekan tasarımı ölçütleri” ortaya konmuştur. Ölçütler elde edilirken Yaşamın İlkeleri ile eşleştirilerek tablo haline getirilmiştir. Bu eşleşmede, biyomimikri temel alınarak ortaya konmuş olan tasarım ilkelerinin Yaşamın İlkeleri ile ne aşamada nasıl örtüştüğü kuramsal olarak değerlendirilmiştir (Tablo 1). Yaşamın İlkeleri aşağıda listelenmiştir:

- a. Gelişmek için hayatta kalmak
- b. Değişken şartlara adapte olmak
- c. Yerel olarak uyum sağlamak ve duyarlı olmak
- d. Büyümeyi kalkınma ile entegre etmek
- e. Enerji ve malzeme açısından kaynakça verimli olmak
- f. Doğa dostu kimyasallar kullanmak (Baumeister, D., 2013).

Yukarıda anlatılmış olan tüm ilkeler ve biyomimikri yaklaşımları da dikkate alınarak 8 tane tasarım ölçütü geliştirilmiştir. Bu ölçütler aşağıda listelenmiştir:

- a. *Doğanın biyo-işlevsellik sisteminin mekana aktarılması-biyo adaptasyon*: Bazı temel fonksiyonların ihtiyaçlarının karşılanması için doğa belirli formlar kullanır; uygun formlar ilerlemiş ve sürekli olan fonksiyonları kolaylaştırır. Örneğin, malzeme ustası olan baştankaralar, yuvalarının fonksiyonel olması için özel malzemeler seçerler.
- b. *Mekanların ekolojik verimliliğinin sağlanması- eko-mimikri*: Mekanlar, canlıların bulunduğu ortamlarda yani ekosistemlerin içinde yapılmaktadır, dolayısıyla bu yapılar çevreleri ile bir uyum içinde olmalı ve değişen şartlara adapte olabilmelidir.
- c. *İklimsel ortam konforu*: biyomimetik yaklaşımla elde edilmiş olan mekan tasarımı ölçütlerinin kullanılmasıyla ortaya konacak mekanlardaki iklimsel ortam konforu sürdürülebilir, sağlıklı, verimli ve etkin enerji kullanımlı olacaktır.
- d. *Mekan tasarımına yönelik sosyo-mimari etkileşimler*: Mekanın ekolojik olarak irdelenmesi veya ekolojinin de dahil edilerek bir mekanın tasarlanması, elde edilecek mekanın topluma vereceği etkiyi pozitif yönde etkiler.
- e. *Ekonomimetik olarak mekânsal kazançların sağlanması*: Mekanların ekonomik olarak mekânsal kazançlar elde edebilmesi için, bu ölçüt dahilinde özellikle malzemeler ve enerji kullanımının etkin ve etkili olarak konseptte dahil edilmesi gerekir.
- f. *Mekan ve doğa arasındaki ergonomik etkileşimin sağlanması*: Doğadan ilham alınarak tasarlanan mekanlar ergonomik açıdan da değerlendirilmeli ve mekânsal uyumluluğu ele alınmalıdır.
- g. *Mekanda görsel etkinin doğa ile güçlendirilmesi*: Doğadaki organizmaların barındırdığı desenler, şekiller, formlar organizmalar ve ekosistemler arasındaki bağlantıyı tanımlamaktadır, bu sebeple mekanlardaki görsel iletişimi desteklemek için tasarıma entegre edilmelidir.
- h. *Sürdürülebilir yapısal performans*: Sürdürülebilir yapısal performans olarak konu irdelendiği zaman, sadece mekanın taşıyıcı sisteminden bahsedilemez, aynı zamanda mekanda kullanılacak çeşitli malzemelerin, örneğin karolar veya camlar gibi, yapısal sistemler de göz önünde bulundurulmalıdır.

Yaşamın İlkeleri (Life's Principles)	YENİLİKÇİ MEKAN TASARIM İLKELERİ							
	1.Doğanın Biyo-Adaptasyon Sisteminin Mekana Aktarılması BİYO-ADAPTASYON	2.Mekanların Ekolojik Verimliliği- EKO-MİMİKRI	3. İklimsel Ortam Konforu	4.Mekan Tasarımına Yönelik Sosyo-Mimari Etkileşimler	5.Ekono-mimetik Olarak Mekansal İhtiyaçların Sağlanması	6.Mekan ve Doğa Arasındaki Ergonomik Etkileşimler	7.Mekanda Görsel Etkinin Doğa ile Güçlendirilmesi BİYO-ESTETİK	8.Sürdürülebilir Yapısal Performans
Gelişmek için hayatta kalmak	***	***	**	***	**	*	**	***
Kaynak açısından (malzeme ve enerji) etkili olmak	****	***	****	*	***	**	****	****
Değişen şartlara uyum sağlamak	***	**	***	***	**	***	****	***
Büyüme/kalkınma ile entegre etmek	****	****	**	***	****	***	---	***
Yerel olarak duyarlı ve sorumlu olmak	***	****	***	**	***	**	*	***
Doğa dostu kimyasallar kullanmak	****	****	****	****	****	****	****	****

* Bağlantılı ** Orta derecede ilgili *** Yakından ilgili **** Bire bir örtüşen

Tablo 1. Yenilikçi Mekan Tasarımı Ölçütlerinin Yaşamın İlkeleri ile Eşleştirilmesi.

Ölçütlerin yaşamın ilkeleri ile bağdaştırılması, mekanın kurgulanması ile birlikte ele alınmalıdır. Bunun en önemli sebebi, ölçütlerin kullanılmasının, mevcut sorunların çözümünün bu aşamada daha kolay ve efektif bir şekilde çözülmesini sağlamasıdır. Bir başka deyişle, yaşamın ilkeleri ile yenilikçi mekan tasarım ölçütleri birbiri ile temelden bağlıdır. Bunların birbirinden bağımsız olarak kullanılması, mekansal sorunların çözümünün olumsuz yönde etkilenmesine sebep olabileceği öngörülmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak, doğanın bünyesinde barındırdığı sistemlerin birebir kopyalanması bir biyomimetik tasarım olmamakla beraber, yukarıda listelenmiş olan ölçütlerin ve biyomimikrinin temel yaşam ölçütleri izlenerek elde edilebilecek tasarımlar gerçek birer biyomimetik tasarım olarak ortaya konabilir. Biyomimikri, genel olarak doğadan nasıl ilham alınması gerektiği ve tasarımın bu ilham kapsamında nasıl geliştirileceğini öğreten bir tasarım yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın bünyesinde Yaşamın İlkeleri ve yenilikçi mekan tasarım ölçütleri bulunmaktadır. Geliştirilen bu ölçütler, tasarımcıların doğa ile bütünleşen tasarımlar üretmeleri için birer yol göstericidir.

Biyomimikri destekli mekan tasarım ölçütlerinin bir bütün olarak algılanması ve kurulmuş olan bu sistemde yer alan ölçütlerin tekil olarak düşünülmemesi gerekir. Yenilikçi mekan tasarım ölçütlerinin bir sistem olarak kullanılması ile birlikte doğal modellere ulaşım onlardan gerekli ihtiyaçları öğrenip teknoloji ile bir araya getirerek hedeflenen sürdürülebilir mekanlara ulaşılması sağlanabilir. Biyolojik etki ile birlikte düşünülmesi ve bir arada tutulması gereken ilkeler, biyomimikri destekli tasarım stratejilerinin geliştirilmesi ve böylelikle sürdürülebilir tasarımların yaratılması için ortaya konmuş bir tasarım sistemidir. Bu sistemin anlaşılması ve sağlıklı bir tasarımın ortaya konabilmesi için “Yaşamın İlkeleri” ve bunlara bağlı kalarak tasarlanmış olan mekan tasarım ölçütlerinin tasarım aşamasında başvuru yöntemi olarak kullanılması ile mümkün olabilmektedir.

Bu yöntemde amaç sadece şekilsel esinlenme değil, bu şekilleri yönlendiren, kontrol eden, oluşturan kuralları ve fonksiyonları keşfederek mimariye aktaran tasarım adımlarından yararlanmaktır. Bu çıkış noktası temel alınarak bu çalışma çerçevesinde biyomimikri destekli mekan tasarım ölçütleri oluşturulmuş, böylelikle tasarımların, disiplinler arası yaklaşımlarla adım adım takip edildiğinde elde edilecek sonuçların sürdürülebilir, ekolojik ve doğa dostu olabilmelerinin yolu açılmıştır.

KAYNAKLAR

Ali El-Zeiny, R.M., 2012. *Biomimicry as a Problem Solving Methodology in Interior Architecture. ASEAN Conference on Environment-Behavior Studies. Procedia Social and Behavioral Science 50, 502-512. Bangkok Tayland.*

- Angne., S.M., 2012. *Proceedings of the Second Annual Biomimicry in Higher Education Webinar, 1-17. A Project of the Biomimicry 3.8 Institute. Missoula. ABD.*
- Benyus, M. J., 1998. *Biomimicry, Innovation Inspired by Nature. New York: Perennial. ABD.*
- Baumeister, D., 2013. *Biomimicry Resource Handbook. A Seed Bank of Best Practices. Missoula, Montana. ABD.*
- Farrelly, L., 2011. *Mimarlığın Temelleri. Akademik Temeller Dizisi: 01.*
- Genius of Biome. 2011-2013. A Collaborative Work of Biomimicry Biologists and HOK Designers. Biomimicry Group, Inc. and HOK Group, Inc. Missoula, ABD.*
- Gruber, P., 2011. *Biomimetics in Architecture. Architecture of Life and Buildings. Springer Verlag. Almanya.*
- Hansell, M., 2007. *Built By Animals. The Natural History of Animal Architecture. Oxford University Press. GB.*
- Karol, S., Suludere, Z., ve Ayvalı, C., 2010. *Biyoloji Terimleri Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları.*
- Lee, D., 2011. *Biomimicry. Inventions Inspired By Nature. Kids Can Press. Toronto. Kanada.*
- Lodato, F., 2010. *Bionics in Action: The Nature of Invention. Technology and Innovation, Sayı 12, 1-100. ABD.*
- Mayr, E., 2014. *Biyoloji Budur. Canlı Dünyanın Bilimi. Say Yayıncılık. İstanbul, Türkiye.*
- Zari, M.P., 2007. *Biomimetic Approaches to Architectural Design for Increased Sustainability. School of Architecture, University of Victoria. SB07 Bildiri Numarası: 033. Yeni Zelanda.*

ÇOCUKLUKTA OKUL ÇEVRELERİNİN TECRÜBE EDİLMESİNDEN YANSIMALAR: OKUL BAHÇELERİ, OKUL YOLU VE ÇOCUĞUN FAVORİ MEKANLARI

Sana AL-AZZAWI
Istanbul Technical University, Turkey
orcid.org/0000-0002-3867-1673
atheersana@gmail.com

Göksenin INALHAN
Istanbul Technical University, Turkey
orcid.org/0000-0003-4995-8431
inalhang@itu.edu.tr

ÖZ

Çocukların zamanlarının büyük bir çoğunluğunu geçirdiği okul bahçeleri birçok çocuk için doğal, açık alanda kendi akranları ile iletişim kurabilecekleri en önemli mekânlardan biri olarak kabul edilmektedir. Okul bahçelerinin özellikle doğal elamanlarla düzenlenmiş okul bahçelerinin çocuğun gelişimi üzerinde onarıcı/pozitif etkileri olduğu da yapılan çalışmalarla belirlenmiştir. Bu çalışmanın amacı doğal çevrede oyun oynamanın ve doğal elemanlarla düzenlenmiş okul bahçelerinin çocuğun gelişimi açısından öneminin, okul bahçelerinin çocuk için daha yaşanılır kılınması için okul bahçelerinin tasarlanmasında farkına varılması gereken unsur ve niteliklerin çocuk gözünden ortaya konmasıdır. Çocukluk çağında okul dış çevrelerinin tecrübe edilmesinden, okul bahçeleri, okul yolu ve çocuğun favori mekanlarının nasıl anlamlandırıldığı üzerinde durulmuş olup, geniş kapsamlı literatür araştırmasına dayanan bir derleme çalışmasıdır. Okul ve çevresinin tasarımında sadece mekansal büyüklük ve niteliklerle ilgili standartları gözönünde bulundurmanın yeterli olmayıp, bu mekanlar tasarlanırken doğala yakın tasarlanmış çocuk oyun mekanlarının restoratif/onarıcı etkisini de gözönünde bulundurarak, çocukların daha katılımcı anlayışla, çocuğun hafızasında ve sonrasında gelişimsel hayatında iz bırakacak şekilde düzenlenmesi gerekliliğidir. Disiplinlerarası bir yaklaşımla mimarlar, iç mimarlar, pedagoglar, yöneticiler, öğretmenler ve öğrencilerin ortak sorumlulukla ve bir arada çalıştığı tasarımsal bir süreç modellemesi gelecekte yapılacak çalışmalara önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: çocuk mekanları, biyofilik tasarım, restoratif çevreler (onarıcı çevreler), okul ve çevresi, çocuğun favori mekanları

SCHOOLYARDS, JOURNEYS AND FAVORITE SPOTS: REFLECTIONS ON MIDDLECHILDHOOD EXPERIENCES OF SCHOOL PLACES

ABSTRACT

Each of us posses a treasure of memories and stories of our childhood schools, some of them are hidden in dusty corners, old benches and under the trees of the school garden. We travel back to these corners to find a safe haven, as if all worries and problems vanish in the presence of childhood's special places. What can people say about how their schoolyard was like? Where would they sit and what would they see? Where was their favorite spot? Hidden from eyes, looking towards the sea, or basking under the sun? This article draws on people's memories of middle-childhood school places, in an attempt to uncover, albeit in glimpses, the experiences of place and their longlasting memorable and restorative value.

Keywords: Childhood places, biophilic design, restorative environments, schoolyards-journeys, favorite place.

INTRODUCTION

In recent years, there has been an increasing interest in uncovering what space and place represent in a childhood's journey of development. Place carries within its definition folds of physical, psychological, social and cultural meanings. However, the deconstruction of these meaning for a typical adult might not be similar to that of a child. In early childhood, as Piaget theorized, the focus of experience comes from the sensory apparatus rather than any psychological and sociological engagements. Later, a child begins to link experiences of place with knowledge, realizing how big and how small a place is for example or how a place might look like from top as they begin to read maps. The child also develops attachments, especially in places that infer meanings of safety and parenthood. However meanings attached to different places can not be easily entangled from the child's incredible capacity for imagination, which constructs the unseen and the otherworldly within the physical boundaries of objects and spaces.

Childhood's experience of places, as an encompassment of the meaningful physical environment, have been related with environmental psychology theories, such as place attachment and restorative environment theory. Especially notable in these studies is the effect of favorite or special places of childhood on the child's wellbeing and healthy emotional and psychological development. The results usually concur with the notion that a child's most memorable experience occur in natural settings. These places can be typified as forts, dens and hideouts (Sobel, 2002) and offer the child the ability to manipulate and change their physical components to conform with specific types of play motifs and activities. This autonomous place-making activity is shown to be a positive mechanism to develop a sense of identity, social cooperation and emotional stability among other developmental aspects. However, for anyone interested in the design of the built environment, the next question might be; do these experiences only occur in natural settings or can they be somehow emulated into everyday man-made places? Recent design philosophies, like Biophilic Design and Restorative Environmental Design, with a young but well-established body of multi-disciplinary evidence in biology, psychology, sociology or anthropology, seek to steer designers toward creating places that take lessons from the natural world.

Outside experiences in nature, children spend the largest part of their time in otherwise rigid environments, especially children within urbanized contexts. School buildings have for a long time been the physical representation of the institutionalism, the place where children are taught their lessons in a prevalent atmosphere of order and discipline. Spaces within the school were strict and monofunctional; dictating specific activities and prescribing certain behaviors.(Dudek, 2002) This provoked the idea that children are educated into molds, that schools were encouraging conformity rather than a sense of community. (Wolfe and Rivlin, 1987) Hertzberger called for a more interchangeable forms of school buildings and spaces, allowing for exploration and discovery, that support selfesteem and awareness of the child. (Hertzberger, 2008) The ability to make changes in the environment to conform to one's personal preferences, emotional states and moods encourage a sense of self and fosters a better culture of creative participation. For example, Some studies show that with a simple rearrangement of classroom seating nudges the students to be more participating and socially interactive. (Marx et al., 2002) If such small interventions goes a long way, how would a school rethought in light of children's development and place-making activities affect the next generations?

However, renovations in school architecture goes parallel to considerations of revolutionizing curricula and educational models. Educationalists are still grappling with the classical debate between progressive experiential education and traditionalist education. The studies of place have certainly brought new understanding to learning. place-based education seeks to augment learning with the experiential role of place. (Smith & Sobel,2010) With these emerging possibilities we are seeing some revolutionary school environments. For example, The school building is seen as a third teacher in the philosophy of Reggio Emilia schools.(Strong-Wilson & Ellis, 2007) Waldorf schools emphasize the embodiment of physical and spiritual well being of children. New approaches seek to balance the contemporary emphasis on technological applications and a return to a more connective culture with nature that seek to awaken the innate Biophilia lurking in each one of us. (Figure 1)

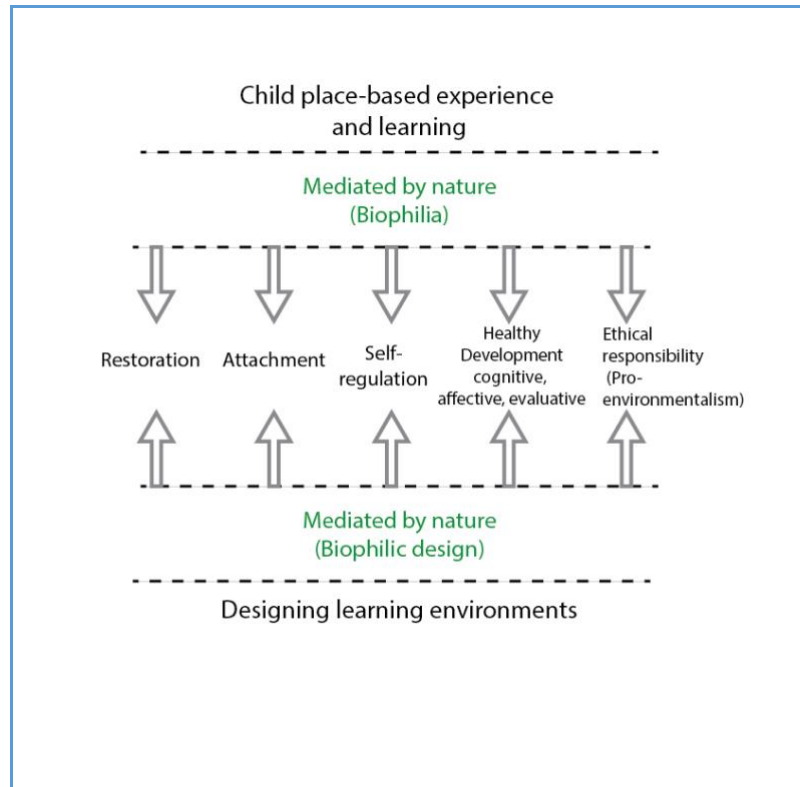

Figure 1: Diagrammatic Summary of Literature Review

For us to understand and appreciate the effect of childhood places on our development and sense of self, we sometimes must dig into childhood memories of place, the little corners, the dusty attics and window sills where we sat and viewed the incredibly beautiful and daunting world unfolding around us. In fact many of us delve into these memories when we feel the need for a safe haven and a respite from the turbulences of life. This desire for psychological comfort is evidence of the long term restorative qualities of the places which this study seeks to explore. Talking with people about recalling their childhood places is a narrative qualitative research method that uses memory and nostalgic feelings to uncover qualities of nourishing and restorative places. In her book; *House as a mirror of self*, Claire Cooper Marcus, asks people about what they remember about childhood awayfrom-home experiences and how that is connected with autonomous place-making activities.(Cooper Marcus, 1995) Following a similar method, this article draws on a collection of interviews done with 10 adults. In them, participants, who come from slightly different cultural backgrounds, recount some of their middle-childhood memories of certain places in the school. The participants were asked to focus on remembering places outside the classroom, in an attempt to uncover the restorative qualities and their longlasting influence on people's perceptions of place.

METHODS

This article draws on extensive literature review on the topic to display qualitative nature of people's memories of middle-childhood school places, in an attempt to uncover, albeit in glimpses, the experiences of place and their longlasting memorable and restorative value.

Place, nature and childhood

Put simply, a place emerges from associating different human meanings or values to a space. Place; according to Yi-Fu Tuan, is a 'special kind of object' where 'one can dwell' and is experienced as the 'concretion of values'. (Tuan, 1978) more specifically a place is where one feels belonging, attachment and a sense of identity. Some of these values and meanings are considered universals, others are specific to certain cultures and sociological conditions. Children from an early age begin to internalize these values from the people and the environments around them. For children, places are less about functionalities and more about how they view them as "big sensory exploratorium" where they learn about the world (Day, 2007). Children explore places foremostly through their bodily position and movements, a place perception then becomes constituent of the activities happening in it. This dimension of "embodiment" brings a new understanding to a phenomena usually discussed within psychosocial models. A form of phenomenological anthropology tries to hack away at the body/mind dichotomy and emphasize the direct connection between learning and bodily kinesthesia (Mackley et al, 2015). This phenomena is most evident in the time children spend playing in outdoor natural settings.

Recent psychological and biological research investigates how direct, indirect and symbolic experiences of nature affects cognitive, affective and evaluative development of children. (Kahn & Kellert, 2002). Children's experiences in natural settings not only have direct physical benefits, but develop the place-making capabilities that act as a catalyst to learning and development. Patterns of play and place-making activities typify places associating both tendencies for sharing and privacy. David Sobel proposes that special places of childhood can be typified as "play motifs". (Sobel, 2002)

"Spend time at a safe, woodsy playground and you'll find children (1) making forts and special places; (2) playing hunting and gathering games; (3) shaping small worlds; (4) developing friendships with animals; (5) constructing adventures; (6) descending into fantasies; (7) and following paths and figuring out shortcuts." (Sobel, 2002)

In his research with children aged 9-11 in New Mexico, Tori Derr identifies four types of children's experiences of place. (Derr, 2009) Rites of Passage refers to the exploratory and adventurous aspect of interacting with places. Here, children are especially relying on their physical activities and movements which they incorporate into discovering geographies like climbing hills and walking through forests. Similar to Sobel's findings, children are more inclined to exploring natural settings, however some children find similar interest in exploring some old or abandoned buildings. Fort-makers theme refers to children's special places and place-making activities. David Sobel identifies four types of special places; Forts, dens, treehouse and hidden places. (Sobel, 2002) Sobel, Derr and other researchers found that between age 8 and 11, children like to retreat into their own constructed places. These places are usually away from home, away from parent supervision. According to Cooper Marcus; developing place-making activities appears especially in away-from-home experiences, and these have the most nostalgic feelings towards childhood years. (Marcus, 1995) Contrary to what we might think children sometimes seek places of privacy where they can be fully themselves and are able to change and manipulate the environment to their needs. A study found that even within the most institutionalized environments, like a hospital, children showed a desire to configure their own rooms when they were given the opportunity. (Wolfe & Rivlin, 1987)

However, children's experiences of places are not and should not always be free of constrictions and behavioral patterns dictated by the supervisions of adults. The third theme, Learning Care, refers to the children learning to develop attachments to places as they interact with adults. The adult acts as guiding model of respect towards nature, animals and other people. This may include activities like gardening, ethnobotany and taking care of animals. The final theme explains how children experience a cultural place "giving context to the meanings and attachments they feel toward a place. The Web shows a deeper layer of connection to places, through attaching stories, from family, community and especially the elderly, to the place knowledge. Stories leave a long-lasting impression on children, a story of grandparents events, and festivals, or stories ghost haunting a certain place, evokes a sense of being part of the place culture and community. (Derr, 2009)

Children are more malleable to absorbing values from the environment and people around them than what adults experience with their already established values. Places communicate to children, not just through visual messages. Christopher Day argues that the reality of today's built environment are mostly excluding of children as autonomous individuals, which leads to a widespread sense of "cynicism" and "disenchantment" in young people. (Day, 2007). We seem to view childhood as a temporary stage, a preparatory course, for children to enter into the adult world and become *like us*. We then treat their places as temporary aspects of space and time that they will soon grow out of.

This is no more true than in typical school buildings, the place where children spend the largest part of their day. Instead of embodying the learning through places experience, schools have for a long time, and still in many geographies, communicated the rigidity of institutionalism. Traditionalist education views children as passive observers and absorbers of information and codes of conduct, the test scores as the end product of learning, and family and community as an external part to learning experiences. The result is school building that are rigid and spaces that are "monofunctional" dictating specific activities and outcomes of interactions.(Dudek,2002) The beginning of the last century witnessed the emergence of progressive educational models in Europe, following the works of some radical educationalists like John Pestalozzi in Switzerland, Samuel Wilderspin in England and Friedrich Froebel in Germany. These progressive models called for a type of knowledge acquired through play, experimentation and social interaction. Children were to enjoy as much freedom to explore as possible, teachers took the role of facilitators and guides. Following the change of educational theories, schools started changing their strategies of building forms and space arrangements. For example, Reggio Emilia schools considered the architecture of schools and pedagogy as one entity, in which school became as a third teacher (Strong-Wilson and Ellis, 2007). Schools like Montessori and Steiner were established in the early 20th century and focused on the well-being of children, by fostering the connection with the outdoor and the emphasis on physical as well as spiritual development of children. Some of the new progressive schools went a bit far in its no-fixed lessons no-formal-teaching kind of learning, and some took the balanced approach that was inspired by the highly influential theories of John Dewey. His theories on experiential education has a great influence on school design. He emphasized the importance of stimulating senses as part of the educational process.(Dudek, 2002) schools are becoming aware of the positive effect of connecting school buildings to green school yards and sunny spaces.

However, this approach to building schools reconnecting children with nature and natural play should be seen in the light of not only changing educational theories and models but as a design paradigm shift. In our present reality, children are moving from the realm of physical and social interactions to cyber ones, promising alternative attachments from behind a screen. Richard Louv, in his popular book *Last child in the woods* warns that the more we become technologically advanced the more we seem to be disconnected with the natural world. He stresses the need for a paradigm shift in thinking to avoid an inevitable outcome of nature depravity. He terms this phenomenon as the 'Nature Deficit Disorder' (Louv,2006,2011)

“By Its broaderst interpretation, Nature Deficit Disorder is an atrophied awareness, a diminished ability to find meaning in the life that surrounds us whatever forms it takes” (Louv, 2011)

Researches on the ecology of childhood and designers draw on the recently popularized "Biophilia" Hypothesis, originally put forward by biologist Edward O. Wilson and psychologist Stephen Kellert. (Kellert & Wilson, 1993) The term covers the understanding of the inherent, deep-seated desire of the human race to be affiliated with nature. Previous studies have shown, with empirical evidence, the positive effect of being in contact with nature; whether directly or indirectly, on restoring physiological, psychological and social resources (Hartig, 2012) .This has come to be known in the field of environmental psychology as the restorative environments theory and includes major works like the cornerstone research of Roger Ulrich on Stress Recovery Theory and Rachel and Stephen Kaplan's research on Attention Restoration Theory and others.

The effect of restorative environments has mostly focused on adults' places. However more recent studies have begun to investigate the benefits of children spending more time outdoors and in contact with nature, such as countering sedentary behavior, cognitive development problems, and attention functioning disorders. (Moore & Cooper Marcus, 2008) For example, the Human-Environment Research Laboratory of the University of Illinois have found that children with Attention-Deficit Disorder (ADD) showed reduced symptoms after exposure to outdoor natural settings.(Taylor et al., 2001) Other benefits can be in dealing with issues such as child obesity, Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD), low attention span and nearsightedness. Moreover spending time in nature especially in middle-childhood can be associated with spiritual and transcendental experiences. A study done by Edward Hoffman, shows that many people when asked to recall spiritual experiences in middle-childhood associate that with encounters of nature.(Hoffman, 1992) David Sobel sees these experiences as twofold; being in connectedness with nature, and unique and separate from it.

"The sense of continuity provides the foundation for an empathic relationship with the natural world. The sense of separateness provides a sense of agency, of being able to take responsible action for the natural world. " (Sobel,2008)

Schoolyards, arrival Journeys and favorite places

Spending time outside the typical classroom hours, running in the corridors, passages and courtyards is a part of school life a child undoubtedly looks forward to. Through these journeys, children not only take a respite from too much intellectual concentration but, if designed with care can use them to learn a great deal about how to navigate their environment and care for the natural world, develop attachments to certain places, socialize and look for mood and emotional regulators. Schoolyards can very easily be the "leftover space fenced in ways that leave children peering out, similar to inmates'. While adding landscape and greening features can be the easiest and cheapest way to transform a school ground, many schoolyard suffer from looking and feeling "hard". According to Day, the schoolyard can be for urban children one of the first outdoor experiences through which they learn to interact with the environment. "The school ground experience could make or mar a child's attitude to being outdoors in later life". (Day, 2007)

During classes break time, children form attachments with specific places or corners. Research found that favorite places of childhood act as restorative and mood regulators. (Korpela et al,2002) More qualitative inquiries are required to find out the qualities of special or favorite spots especially within school grounds and buildings. While most research shows that favorite places occur in the outdoor, away from home and school supervision, uncovering their qualities can contribute to the ongoing debate of child supervision and freedom.

Similarly, the journey of arrival at school can have a great influence on children's attitude of wanting to go to school rather than being forced to. Christopher Day refers to this journey as a pedagogical one; of spaces unfolding and of places that speak to and welcome the child. The arrival journey can be rich in its connection between in and out, the sensory encounters of smells, textures and images and the feel that the school opens up and absorbs the neighborhood and community around it. (Day, 2007).

While each of these school places can offer broader possibilities of research, they are considered in a general framework of long-lasting restorativeness and attachment. For this purpose, the inquiry that inspired this article explores what adults can recall about their childhood places in schools. Their description of places, narrative of certain events and activities attached to the place cannot uncover the particulars of experience but rather shed light on memorable and preferred aspects of spaces designers seem to hastily add in between classrooms. The inquiry is carried out through semi-structured interviews with ten people. They are asked to recall the school they went to between age 7 and 12. The participants are then asked to recount what they remember about the school yard or break area, talking about how it looked like, what activities do they mostly associate with it, and what aspects of it did they mostly like as children. They are then asked to describe the everyday journey upon arriving to

school grounds until they reach their usual classroom. And finally the participant are asked to describe a favorite or special place within the school and explain why they consider it so.

In recalling schoolyard areas, almost all participant started by saying how "hard" or how "soft" the yard was and if there was a garden or trees in the yard. One of the participants gives a striking description to how she perceived the hardness of her vast schoolyard: "The school yard was a very big extent of rectangular floor and not a tree in sight. The floor was some kind of asphalt material, it was like being in the middle of a street, I still remember how painful it was to fall on it, I got intimidated of sports class because of that, I would try to avoid running in this yard". Too much "hard" surfaces begets "hard" types of behavior and a feeling of intimidation. Also, without the breaking softness of landscape, children won't find activities to foster learning care. School gardens in which children participate in caring for plants and animals make a great difference in environmental attitudes even in advanced life years. A participant recalls having a part of the school yard for planting activities, where you can find "olive, lemon and apple trees". Stephen Kellert argues that part of the cognitive development of children can be enhanced through direct or indirect experiences of nature and plants, in which a child learns to identify and categorize and name different plants and species, which can "facilitate the developing capacity for sorting and retaining information and ideas". (Kellert, 2002)

On the other hand, the periphery of the yard has a strong symbolic message to offer, it can indicate safety and enclosure, or it can give impressions of imprisonment. A participant says "from one side [the yard] was surrounded by classrooms, I think that was a beautiful aspect of the school.. On the other side there was the wall separating the school from the outside.. It was a very high solid wall.. You can't see anything beyond.. Not even the buildings facing the school.. It was like they wanted to prevent any kids from escaping.. ". However, another participant explained that although their school had two schoolyards, one closer to school entrance and more open to the outside, she and most school children would prefer to be in the further fenced schoolyard, as it would feel like the place was their own.

More than one participant described a schoolyard that was surrounded by classrooms, especially ones that can be entered directly from the outside, as being a reason why they thought the schoolyard was beautiful. One of them explains "what I like about the schoolyard especially is that you could immediately enter to the classrooms from the outside yard, it felt like this gave the classrooms a feeling of openness and connection with the schoolyard. Plus when we were sitting in the classroom, our windows were looking to the yard, what only separated us from it is a shaded walkway running in front of the classrooms.. It was on a slightly higher level from the yard. So that shadowy walkway was really nice", another participant described a similar in-between passage between the classrooms row and the floor of the courtyard. She describes that place as one of her favorite places to sit and eat with her friend, while watching other kids playing in the schoolyard.

The schoolyard can be the main theatre for children to participate in place-making activities as well as inventive and pretend play that uses the direct physical environment to their advantage. Steen Eiler Rasmussen argues that children make use of places we as adults might not even think of assigning a functionality to. Through extending their senses and what they employ in play to lifeless objects, they unconsciously experience certain elements of architecture and make them part of their play. Rasmussen projects a picture of a child getting the feel of a large high solid wall by bouncing a ball on it.(Rasmussen, 1962) Children also use their bodies to experience places and architectural elements. One participant recalls that there were two large round columns in the middle of the hallway as you enter the school building. As a child of 6 or 7 she would hug the columns, feeling their roundness and cold soft texture. Because they are large they would also play chase around them. These and another curved wall that leads to a passage stands out in an environment made up of typically rectilinear surfaces. Concavity and convexity of surfaces offer a spectrum of play patterns for a child.

Some of these place-making activities become patterned and extend the creative power of children to manipulate their surroundings and expand their spatial knowledge. One participant remembers a particular game she and her friends would play in the schoolyard; " Since our yard used to be made of

rectangle tiles, we used to draw borders for these rectangles and play a game called "Rectangle". A girl stands on each corner, and pulls the girl beside her in the next corner to take her place, according to the game rules". Placemaking; when done in a group and with the guide of teachers, boosts a child's sense of esteem and identity. Some of the participants remember a feature of the schoolyard which they helped add to or change. For instance, children painted the stones of the school building wall that overlooked the schoolyard, others would paint on the floor or grow plants in the school garden.

Other memorable aspects of school grounds is the difference of level. Especially in arrival journeys, children familiarize and know through their bodily experience, how often they go up or down steps or an incline. Children's sense of adventure increases with these differences of level. Later in life people can recount these journeys almost easily as they become part of body-memory. Some participant associated the climb of the stairs with older kids. As they were in the first few grades, they either stayed in the ground or first floor. The upper floors were a mysterious realm you can reach when you are big enough. One participant said that her school was small and spread horizontally, so everyone was familiar with each other.(Figure 2)

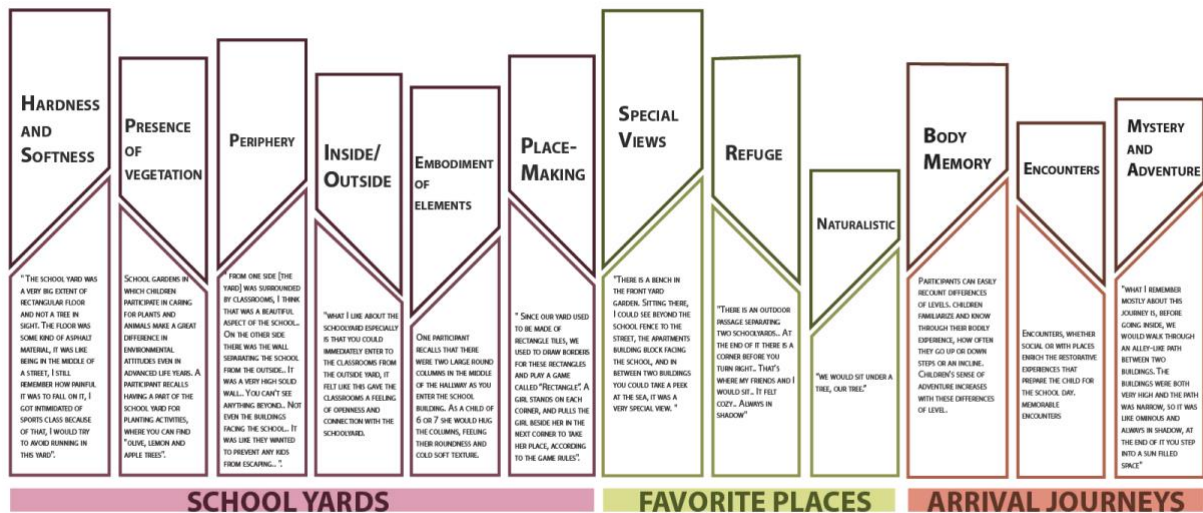

Figure 2: Templates of concepts occurred in the interviews with children

Encounters, whether social or with places enrich the restorative experiences that prepare the child for the school day.

"For schools, this typically is: gate, grounds, path, school building, entrance doorway, passage, then class- room door. Path and passage – influencing how we move – are phases of mood-progression. Gate and doorways – about how we meet things – are thresholds. The quality, character and messages we encounter on this journey influence how we interpret all subsequent experiences." (Day, 2007)

One participant recounts a memorable light-at-the-end-of-the-tunnel experience from her journey to classroom "what I remember mostly about this journey is, before going inside, we would walk through an alley-like path between two buildings. The buildings were both very high and the path was narrow, so it was like ominous and always in shadow, at the end of it you step into a sun filled space"

Some participants have memory of school places that would evoke their curiosity. They speak of an old rusty iron door that is always looked, rooms that look abandoned, basement storages that they go and explore against teachers' orders. Recent research suggests that an environment having a degree of

mystery, mimics a quality of space found in nature that creates anticipation and drives one to explore. (Browning, 2014)

Favorite places were usually associated with either an enclosed shaded spaces, corners in the schoolyard, or places with special views.

"There is a bench in the front yard garden. Sitting there, I could see beyond the school fence to the street, the apartments building block facing the school, and in between two buildings you could take a peek at the sea, it was a very special view. "

"There is an outdoor passage separating two schoolyards.. At the end of it there is a corner before you turn right.. That's where my friends and I would sit.. It felt cozy.. Always in shadow"

"There is a classroom in the third floor.. My friends and I would go there often, because it has a very beautiful lake view"

"The outdoor corridor in front of the classrooms, which was like a balcony, because you can see the main yard and the performance stage from it ."

CONCLUSION

The examination of childhood experience of places is highly complex and challenging task to tackle. Recent studies show how experiences of place can be part of learning due to its essential part of supporting and fostering child development. Our understanding of how the environment effects our psychological and physiological states cannot escape the deeper meanings of culture and spirituality. According to Salingrose and Masden we might begin to understand our connection with places and nature through defining three levels of human nature: the abstract being, the biological sensory being and the spiritual being. (Salingrose & Masden, 2008) Recent design philosophies such as Biophilic design and restorative environmental design seek to reestablish the deeply rooted connection we have with nature and emulate that into our daily urban places. This is becoming more dire than ever as children's health problems and sedentary behavior are becoming a result of the technologically driven paradigm, keeping children indoors. Schools have a great role to play in combating these patterns of behavior, by becoming environments that encourage outdoor play and care for the natural environment. School places should foster place- making activities, and school journeys that create adventure and excitement rather than routine and monotony. (Figure 3)

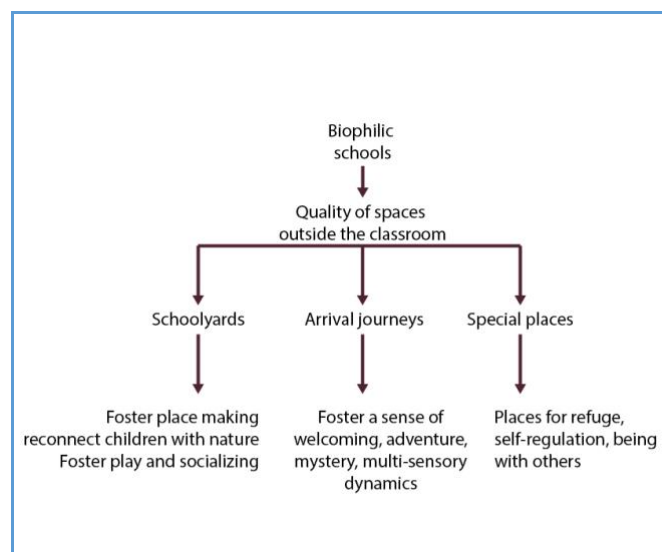

Figure 3: Design Implications of the theory

This article has examined the long-lasting restorative qualities of school places outside the classroom, by asking adults to reflect on memories of childhood places. The participants interviewed recounted diverse, and sometimes similar accounts of their impressions on schoolyards, arrival journeys and favorite spots. While the discussions presented offer almost universal types of experiences to places, more research can be conducted to relate these experiences to specific contexts and cultures, such that can be similar to The Web (Derr,2009); encompassing local cultures and stories of places and how they affect our experiences of them as children. The accounts and analysis presented may just be able to draw sketchy pictures of childhood places floating to the surface from deep corners of memories. Today we contend that school places should be viewed from a larger lense, that look to contemporary changing educational theories, and design philosophies and most importantly be informed from researchers' interaction and observation of children within their places. However, what can be gained from these insights is an alert to the designer as they plan children's school places, they might end up being someone's special place and safe haven, or swept under the many more that are forgotten .

REFERENCES

- Browning, W., Ryan, C., & Clancy, J. (2014). *14 Patterns of Biophilic Design*. Terrapin Bright Green, LLC, 1–60.
- Cooper Marcus. C. (1995). *House as a mirror of self: Exploring the deeper meaning of home*. Berkeley, CA: Conari Press.
- Day, C. (2007). *Environment and children*. Elsevier.
- Dudek, M. (2005). *Children's spaces*. Architectural Press, Oxford.
- Dudek, M. (2002). *Architecture of schools*. Oxford: Architectural Press
- Derr, T. (2009) 'Sometimes birds sound like fish': *Perspectives on children's place experiences in* Spencer, C. Blades, M. *Children and their environment: learning, using and designing spaces*, Cambridge University Press.
- Hartig, T. (2012). *Restorative environments*, *Journal of Environmental psychology* 3, 57– 66.
- Hertzberger, H. (2008). *Space and Learning*. Rotterdam: 010
- Hoffman, E. (1992). *Visions of innocence: spiritual and inspirational experiences of childhood*. Boston: Shambhala.
- Kahn, P. H., Kellert, S. R. (2002). *Children and nature: psychological, sociocultural, and evolutionary investigations*. Cambridge Mass.: The MIT Press.
- Kellert, S. R., & Wilson, E. O. (1993). *The Biophilia Hypothesis*. *Frontiers in Ecology and the Environment*
- Kellert, S. R. (2002) *Experiencing Nature: Affective, Cognitive, and Evaluative Development in Children in* Kahn, P. H. (Ed.), Kellert, S. R.(Ed.) *Children and nature: psychological, sociocultural, and evolutionary investigations*. Cambridge, The MIT Press.
- Korpela, K., Kyttä, M., & Hartig, T. (2002). *Restorative experiences, self-regulation and children's favorite places in Environmental Psychology*, 22(4), 387-398. doi:10.1006/jevp.2002.0277
- Louv, R. (2006). *Last child in the woods*. North Carolina, USA: Algonquin Books of Chapel Hill
- Louv, R. (2011). *The nature principle: human restoration and the end of nature-deficit disorder*. Chapel Hill, NC: Algonquin Books of Chapel Hill.
- Mackley, K. L. Pink, S. Morosanu, R. (2015) *Knowing the world through your body: Children's sensory experience and making of place in* Hackett, A. (ed.), Procter, L.(ed.), & Seymour, J.(ed.) *Children's spatialities: embodiment, emotion and agency*. Palgrave Macmillan UK.
- Marx, A. Fuhrer, U. Hartig, T. (2000) *Effects of Classroom Seating Arrangements on Children's question-asking in Learning Environments Research*, Volume 2, Number 3, Page 249
- Moore, R.C. & Cooper Marcus, C. (2008). *Healthy planet, healthy children: Designing nature into the daily spaces of childhood*. In S.R. Kellert, J. Heerwagen & M. Mador (Eds.), *Biophilic design: The theory, science, and practice of bringing buildings to life*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Rasmussen, S. E. (1962) *Experiencing architecture*, Massachusetts, the MIT press. Salingrose, N. A.
- Masden, K. G. *Neuroscience, the Natural Environment, and Building Design*. In S.R. Kellert, J. Heerwagen & M. Mador (Eds.), *Biophilic design: The theory, science, and practice of bringing buildings to life*. Hoboken, NJ: Wiley.

- Sobel, D. (2002). Children's Special Places: Exploring the Role of Forts, Dens, and Bush Houses in Middle Childhood. Wayne State University Press, Detroit.*
- Sobel, D. (2008). Childhood and Nature. Stenhouse Publishers.*
- Smith, G. A., & Sobel, D. (2010). Place- and Community-Based Education in Schools. Routledge.*
- Strong-Wilson, T., & Ellis, J. (2007). Children and Place: Reggio Emilia's Environment As Third Teacher in Theory Into Practice, 46(1), 40-47. doi:10.1207/s15430421tip4601_6*
- Taylor, A. F., Kuo, F. E., & Sullivan, W. C. (2001). Coping with ADD: The Surprising Connection to Green Play Settings in Environment and Behavior, 33(1), 54-77.*
- Tuan, Y.-F. (1978). Space and Place: The Perspective of Experience. Minneapolis: University of Minnesota Press*
- Wolfe, M. and Rivlin, L.G. (1987) The Institution in Children's live in ed. Weinstein, C. S., & Thomas, G. D., Spaces for children: the built environment and child development. Plenum Press, New York and London.*

İÇMİMARLIK PROJE STÜDYOSUNDA YARATICILIK ODAKLI TASARIM ÇALIŞMALARI

Derya ADIGÜZEL ÖZBEK
Istanbul Kültür University, Turkey
ORCID Id: 0000-0002-6607-0103
d.adiguzel@iku.edu.tr

Gülay USTA
Istanbul Kültür University, Turkey
ORCID Id: 0000-0002-5262-6078
g.usta@iku.edu.tr

ÖZ

Günümüzde yaratıcılığın öğrenilebilen bir olgu olduğu ve eğitimle geliştirilebileceği düşüncesi yaygındır. Buradan hareketle özellikle tasarım eğitiminde öğrencilerin çeşitli koşullanmışlıklardan sıyrılarak, yaratıcı zekalarını ön plana çıkaracak, yeni, özgün fikirler ortaya koyabilecekleri ortamların ve yaklaşımların oluşturulması önemsenmelidir. Yaratıcı odaklı olarak tasarım deneyiminin geliştirileceği görüşü, İstanbul Kültür Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde 2016-17 Eğitim-Öğretim Güz Yarıyılında İçmimarlık Proje I dersinin stüdyo strüktürünün ve sürecinin temel hedefi olmuştur. Stüdyoda tasarım ve yaratıcılık ilişkisini teşvik eden ayrıca öğrenme heyecanını oluşmasını sağlayan yaparak/deneyerek öğrenme modeli benimsenmiştir. Bu doğrultuda içmimarlık tasarım stüdyosu dört ana adım altında farklı temaların tartışmaya açıldığı, aynı konunun farklı açılardan incelenmesine olanak tanıyan yaratıcı tasarım deneyimleri şeklinde kurgulanmıştır. İlk iki adım, öğrencilerin ana konuyu derinlemesine anlamalarını sağlayacak ve yaratıcılıklarını tetikleyecek farklı kısa süreli problemler ile yapılandırılan bir süreçtir. İlk iki adımda temel amaç, öğrencilerin görsel algılarının geliştirilmesi, soyut düşünme becerisi kazandırılması ve bunun nasıl temsil edileceğinin sorgulanmasıdır. Üçüncü ve dördüncü adımda tek tema, kısa süreli artan düzeyde küçük parçalara ayrılarak çözüme ulaşılmaktadır. Üçüncü adımda mekan ve beden ilişkisi, oyun kavramı üzerinden öğrencilere aktarılmıştır. Dördüncü adımda birim-modül-örüntü ilişkisi biyomimikri tasarım yaklaşımı aracılığıyla kurulmuştur. Öğrencilerin, bu adımlarda tek tasarım problemine farklı açılardan bakabilmesi, farklı şekillerde analiz etmesi ve çok yönlü sorgulaması beklenmiştir. Sonuçta, stüdyo strüktüründeki tasarım yaklaşımı çeşitliliği ve farklılığı, yaratıcılığı besleyen bir sürecin deneyimlenmesini sağlamıştır. Ayrıca yaratıcı odaklı kurgulanan stüdyo sürecinin her öğrencinin farklı öğrenme biçimine cevap verebilme potansiyeli taşıdığı görülmüştür. Tasarımla tanışma ve tasarlama işini sevme yılı olan ilk yarıyıl eğitiminin; çeşitlilik içerecek, eleştirel düşünmeyi sağlayacak, öğrencinin kendi sınırlarını keşfederek aşmasına imkan verecek şekilde yaratıcı odaklı kurgulanmasının önemi anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: İçmimarlık Eğitimi, İçmimarlık Proje Stüdyosu, Yaratıcı Tasarım, Yaratıcılık, Yaparak Öğrenme

CREATIVITY FOCUSED DESIGN STUDIES IN INTERIOR ARCHITECTURE PROJECT STUDIO

ABSTRACT

The idea that creativity is a learnable phenomenon and can be improved through education is common today. Based on this fact, it should be regarded as important to create environments and approaches in and through which students will elude certain conditions and feature their creative intelligence and put forth new and original ideas. The remark that design experience can be developed in a creativity-oriented manner is the main purpose of the studio structure and process of Interior Architecture Project I course at Istanbul Kultur University, Department of Interior Architecture and Environmental Design in the fall term of 2016-2017 academic year. The model of learning by doing/trying model which

Submit Date: 15.10.2017, Acceptance Date: 12.12.2017, DOI NO: 10.7456/10801100/012

123

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

encourages the design-creativity relationship and allows for the excitement of learning was adopted in the studio. Accordingly, the interior design studio was constructed as creative design experience in which different themes are brought up for discussion in four main steps and which allow for the examination of the same matter from different perspectives. The first two steps refer to a process structured with different short-term problems to make students understand the main matter in depth and trigger their creativity. The point with these two steps is improving students' visual perceptions, bringing the abstract thinking skill to them and questioning how to represent it. In the third and fourth step, the single theme was divided into short-term and increasing small parts to structure a process which achieves a solution. Space-body relationship was communicated to the students via the concept of game in the third step. In the fourth step, the unit-module-pattern relationship was established through the approach of biomimicry design. It was expected from the students to see the single design problem from different perspectives, analyze them in distinctive styles and question them multidimensional. Consequently, the design approach in the studio structure ensured the experience of a process that nourishes diversity and differentiation and creativity. Moreover, it was observed that creativity-oriented studio process has the potential of responding to different learning style of each student. It is understood how important is to construct the first term education which refers to introduction to design and gain a liking to the work of designing in a creativity-oriented way in that it involves diversity, provides critical thinking and allows students to explore and go beyond their own boundaries.

Keywords: Interior Architecture Education, Interior Architecture Project Studio, Creative Design, Creativity, Learning By Doing

GİRİŞ

Tasarım eğitiminin amacı, soyut ve somut problemler karşısında yaratıcı, özgün çözüm önerileri geliştiren ve eleştirel düşünme becerisi gelişmiş tasarımcılar yetiştirmektir. Bu bağlamda tasarım eğitimi veren okullarda yaratıcılığa dair çabalar ve yaratıcılık-eğitim ilişkisi ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Çünkü yaratıcılık olgusu; eleştirel bakma, neden-sonuç ilişkisi bağlamında yeni sentezlere varma, sorunlara çözüm alternatifleri geliştirme konusunda önemlidir. Yaratıcılık mevcut kuram ve olguları sentezleyerek yeni, özgün fikirlerin ortaya çıkmasına etki etmektedir. Yaratıcılığın özünde, özgün yaklaşımlar, tasarımlar, bilinen düşünce kalıplarının ötesine geçmek vardır.

Öğrencinin tasarım diliyle ilk kez karşılaştığı proje dersi, rahatsız ediciliği ya da eksik öğeleri sezip, bunlar hakkında düşünmek, varsayımlar üretmek, varsayımları sınamak, olasılıkları karşılaştırmak ve yeni varsayımlar üretmektir. Buluşun, yeniliğin ve özgünlüğün söz konusu olduğu yaratıcılıkta, zihnin tüm yetileri, düşünme süreçleri, imgelem ve duygular ile etkileşim içindedir. Buna göre yaratıcılık tüm zihinsel yetilerin geliştirilmesinde önemli rol oynar (Çellek, 2002).

Tasarım eğitimi bağlamında öğrencinin kendisini ifade edebildiği ortamlar, her zaman eğitimin odak noktası olarak kabul edilmiş tasarım stüdyoları olmuştur. Schön (1984)'ünde belirttiği gibi eğitim programında en önemli ders olarak tasarım eğitimi dersleri yer almakta, bu nedenle de öğrencinin yaratıcılığını ortaya koyduğu ortamlar tasarlama dersleri olarak görülmektedir. Tasarım stüdyoları Shoshi ve Oxman (2000) tarafından da tasarım eğitimi alan öğrencilerin en çok vakit geçirdikleri ve tasarlama yöntemlerinin öğrenildiği mekanlar olarak tanımlanmaktadır.

Tasarım eğitimine başlandığı ilk yarıyıldan öğrencinin tasarıma yönelik bilgilerle, kavramlarla karşılaştığı, öğrencinin farkındalığını arttırmaya, araştırmaya, sorgulamaya yönlendiren, çeşitli edinilmiş önyargılardan kurtulmasını, yeni fikirlere açık olunmasını teşvik eden programları benimsemek gerekmektedir. Bilindiği gibi yaratıcılığın öğrenilebilen bir olgu olduğu ve eğitimle geliştirilebileceği düşüncesi yaygındır. Buradan hareketle özellikle tasarım eğitiminde öğrencilerin çeşitli koşullanmışlıklardan sıyrılarak, yaratıcı zekalarını ön plana çıkaracak, yeni, özgün fikirler ortaya koyabilecekleri ortamların ve yaklaşımların oluşturulması önemsenmelidir. İstanbul Kültür Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde tasarıma başlamanın ilk adımı olan ilk yarıyıldan İçmimarlık Proje I dersinde yaratıcı odaklı olarak öğrencilere tasarım deneyimi kazandıracak stüdyo süreci ve strüktürü kurgulanmıştır. Stüdyo, aynı temaya farklı ve yaratıcı çözümler getirebilme,

ayrıca bir probleme çeşitli açılardan sorgulayarak tasarımı geliştirebilme yetkinliğini kazandıracak şekilde yaparak/deneyerek öğrenme modeli temel alınarak planlanmıştır. Çalışmada, bu yaklaşım benimsenerek yaratıcı odaklı geliştirilen İstanbul Kültür Üniversitesi (İKÜ), İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, 2016-17 Eğitim-Öğretim Güz Yarıyılı, İçmimarlık Proje I dersinin stüdyo strüktürü, süreci ve sonuç ürünleri ele alınmaktadır.

İçmimarlık Proje Stüdyosunda Yaratıcılık ve Tasarım Döngüsü

Günümüzde yaratıcılığın doğuştan geldiği mitosu terk edilmiş ve öğrenciler açısından yaratıcılık ve tasarlama becerilerinin olumlu yönde geliştirilmesi çabaları çoktan başlamıştır (Teymur, 1998). Bu görüşü destekler nitelikte Denel (1981) öğrencilerin bu beceriler ile doğduğunu, düşünmenin ve tasarım eğitimi için sadece bu becerileri geçerli görmenin bir yanılgı olduğunu söylemektedir. Yaratıcılık açısından öğrenciler arasındaki farklılığı ise bazı öğrencilerin diğerlerinden daha güçlü ve zengin bir birikime veya daha güçlü bir algıya sahip olmaları şeklinde tanımlamaktadır. Hadid (2000) bu öğrenme ya da üretme sürecini uzun bir zaman diliminde gerçekleşen ve kendi üretme yolunu kendinin ürettiği kişisel bir eylem olarak tanımlamaktadır.

Guilford (1956), Baer (1993), De Bono (1999), Hayes (1989) ve özellikle Lawson (1980) tasarımı bir öğrenme süreci olarak ele alan ve düşünme ve öğrenme stilleri/biçimlerini yaratıcı yönden geliştirilebilir süreçler olarak kabul eden ve bu yönde çalışma yapan isimlerden bazılarıdır (Kahvecioğlu, 2001). Bu çerçevede çalışmalar yapan Cooper ve Press (1995) tasarım eğitiminin görev ve amaçlarından birini tasarımın ortaya çıkışını sağlayan yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi olarak belirtmektedir. Kişilere özgü yaratıcılık olgusunun; yetenek, bilgi ve sunular bağlamında irdelenerek, tasarım eğitiminde bu bileşenleri geliştirecek yöntemlerin önem taşıdığını kabul etmektedir (Hasançebi, 2004).

Coyne (1997) tasarım stüdyosu geleneğine ait derslerin yaratıcı deneyimi hissetme retorisi, hayal gücü ve dahiliği çok geniş bir kapsamda yücelttiğini belirtmektedir. Bu anlamda tasarım stüdyosu, bu stüdyoların nasıl organize edildiği, stüdyo modelleri, stüdyodaki tasarım atmosferi öğrencilerin düşünce üretmesine imkan sağlayan ortamlar olarak görülmektedir. Stannard (1998), Wojtowicz (1995), Kolarevic (1998) gibi araştırmacılar yaratıcılığın geliştirilebilmesi açısından stüdyo ortamının düşünce üretme ve geri beslemeler açısından etkin olduğunu kanıtlar çalışmalar yapmışlardır (Kahvecioğlu, 2001).

Buna paralel olarak tasarım dersi yürütücülerinin tercihlerine bağlı olan ve zaman zaman farklı yöntemler geliştirilmiş ve geliştirilmektedir. Örneğin bu yöntemlerden; öğrencilere fonksiyonel problem verilip üzerinde tasarımın denendiği, problemin küçük parçalara bölünerek her parçanın ayrı ayrı ele alındığı parçacı yaklaşım, temel tasarım eğitimine dayalı ve soyut çalışmalarını destekleyen yaklaşımlar olarak görülmektedir (Ertürk, Usta, Usta,1999).

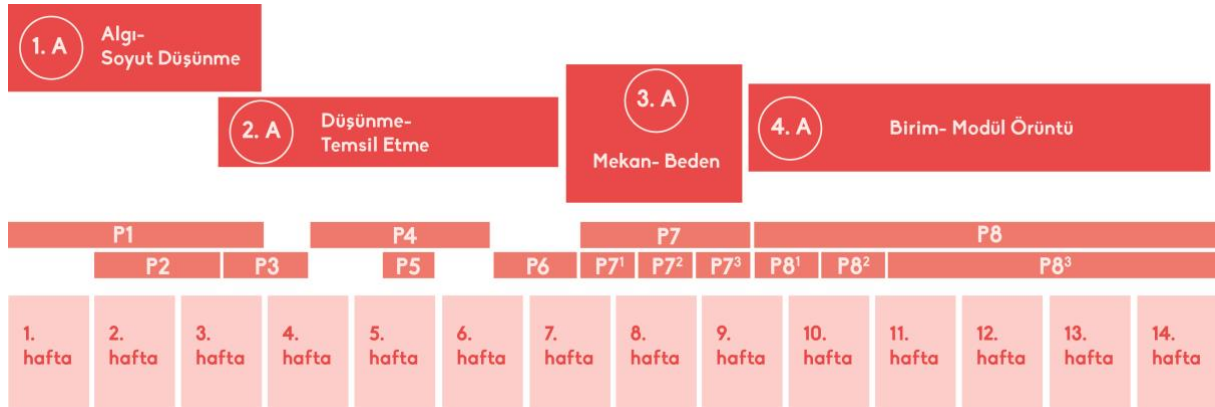
İKÜ İçmimarlık Proje I dersinde yukarıda ilişkisi ortaya konan yaratıcılık ve tasarım sürecinin döngüsel ilişkisini temel alan bir model oluşturulmuştur. Bu doğrultuda her tema yaratıcı düşünmeyi teşvik edecek ve farkındalık oluşturacak şekilde öğrencilere verilmiş, stüdyoda yaparak öğrenme deneyimi ile tasarım ürününe dönüştürülmüştür. Stüdyoda tasarım ve yaratıcılık ilişkisini teşvik eden ayrıca öğrenme heyecanının oluşmasını sağlayan yaparak/deneyerek öğrenme modeli benimsenmiştir. Dewey (1997)'in de belirttiği gibi yaparak öğrenme, öğrencinin kendi sınırlarını sorgulamasına ve tasarımcı olarak kendini keşfetmesine imkan tanır. Böylelikle öğrenme süreci öğrencinin kendi yaratıcılığını keşfettiği bir sürece dönüşür (Dewey, 1997). Diğer yandan bu süreç, stüdyo yürütücüsü-yürütücülerinin otoriter güç olarak sonuç ürünün tasarımında etkisinin olduğu modelin tersine, yürütücü ve öğrencinin birlikte deneyimleyerek öğrendiği bir zemine temellenir. Sonuçta öğrencinin yaratıcılığını nasıl geliştireceğini öğrenmesi ve yaratıcılığı tasarım sürecinde bir keşif deneyimi olarak görmesi sağlanır. Stüdyo strüktürü, süreci ve sonuç ürünlerini yapılandıran kavramlar, görüşler ve öngörüler Şekil 1'e aşağıdaki gibi yansımıştır.

Şekil 1: İçmimarlık Proje Stüdyosunun Düşünce Yapısı

YARATICI BİR KEŞİF SÜRECİ: ÇEŞİTLİLİK İÇEREN TASARIM DENEYİMİ

Çalışmada yukarıda detayları aktarılan yaparak/deneyerek öğrenme modeli temel alınarak İstanbul Kültür Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde 2016-17 Eğitim-Öğretim Güz Yarıyılında İçmimarlık Proje I dersi kapsamında yaratıcılığı destekleyen stüdyo süreci ele alınmaktadır. İçmimarlık tasarım stüdyosu dört ana adım altında şekillenen, aynı konunun farklı açılardan incelenmesine olanak tanıyan tasarım problemleri şeklinde kurgulanmıştır (Şekil 1). Tasarım deneyiminin farklı kavramlarının çeşitlilik içeren süreçlerle tartışmaya açılması, yaratıcı düşünmeyi öğrenciye kazandırabilecek bir strateji olarak ele alınmıştır. Yaratıcılığın ayrılmaz parçaları olan eleştirel düşünme, çok yönlü bakabilme, aynı soruna farklı çözümler üretebilme ve disiplinlerarası yaklaşılabilme stüdyo strüktürünün ve sürecinin temel hedefleri olmuştur.

Şekil 2: İçmimarlık Proje Stüdyosunun Süreci

Birinci ve ikinci adım, birbirinin devamı olan büyük bir alanın iki parçasını oluşturmaktadır. Algı ve soyut düşünme olan ilk adım katmanlaşarak düşünme ve temsil etme ikinci adımına genişlemektedir. Bu adımlar, öğrencilerin ana konuyu derinlemesine anlamalarını sağlayacak ve yaratıcılıklarını tetikleyecek, farklı ve kısa süreli problemler ile yapılandırılan bir süreçtir. İlk iki adımda temel amaç öğrencilerin görsel algılarının geliştirilmesi, soyut düşünme becerisi kazandırılması ve bunun nasıl temsil edileceğinin sorgulanmasıdır. Böylelikle öğrencilerin, çeşitli tasarım deneyimlerini ve tasarım bilgisinin disiplinlerarası doğasını ve yaratıcılıklarını keşfetmeleri sağlanmıştır.

Üçüncü ve dördüncü adım daha uzun süreli, farklı bağlamları ve içerikleri olan tek bir temanın farklı açılardan tartışılarak sonuç ürüne dönüştüğü şekilde kurgulanmıştır. Aynı temayı, kısa süreli artan düzeyde küçük parçalara ayırarak çözüme odaklanan bir süreç yapılandırılmıştır. Üçüncü adımda mekan ve beden ilişkisi oyun kavramı üzerinden öğrencilere aktarılmıştır. Süreç oyunun oynanması, oyunun analiz edilmesi ve bu analizler aracılığıyla mekanın beden aracılığıyla yeniden kurulması şeklinde alt parçalara ayrılmıştır. Dördüncü adımda birim-modül-örüntü ilişkisi biyomimikri tasarım yaklaşımı ile kurulmuştur. Öğrenciler doğadan, tasarımda yaratıcı odaklı düşünmeyi sağlayacak bir araç olarak yararlanmıştır. Öğrencilerin, bu adımlarda tek tasarım problemine farklı açılardan bakabilmesi, farklı şekillerde analiz etmesi ve çok yönlü sorgulaması beklenmiştir.

1. Adım: Algı-Soyut Düşünme

Somut ve soyut olgu farkları, somut bilginin soyut anlatımlara, soyut düşüncelerin somut anlatımlara dönüştürebilmesi, tasarım eğitiminde önemli bir parametredir. Bunun olabilmesi için de standart algı anlayışının sorgulanması, imgelem dünyasının zenginleştirilmesi ve sürecin yaratıcılık ile desteklenmesi gerekmektedir.

İlk problemde algı ve soyut düşünme ilişkisinin bakma ile görme arasındaki fark üzerinden sorgulanması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, öğrencilerden gündelik hayatta sıklıkla karşılaştıkları logoları zihninde kalan imgeyle, anlık şekilde bakarak ve tamamıyla görerek çizimleri istenmiştir. İkinci problem, müzik melodisinin somut ürüne dönüştürülmesidir. Goethe "mimari dondurulmuş müziktir" ifadesinden yola çıkarak, müzik, tasarım ve esin kavramları tartışmaya açılmaktadır. Müzik ile tasarım disiplini arasında sayısal, analogik metaforik ilişkiler bulunmaktadır. Bu problemde müziğin tasarımda yaratıcılığı nasıl beslediği, zihinde oluşturduğu soyut algı ve bu algının iki boyutlu ve üç boyutlu somutlaştırılması sorgulanmaktadır.

Bu adımın üçüncü ve son problemde öğrencinin algıladığı imajları soyutlaştırarak görselleştirmesi için çeşitli eskiz çalışmaları düzenlenmiştir. Zihinsel bir araç ve yaratıcılığın geliştirilmesinde önemli bir yeri olan eskizin rolleri keşif, araştırma, sına, kayda geçirme, iletme, tarifleme ve yeniden üretme olarak sıralanabilir (Doğan, 2009). Bu tür çalışmalar öğrencinin görsel belleğinin zenginleşmesine yol açarken, bir yandan da yeni imajların yaratıcılığına yardımcı olması açısından önemli görülmektedir. Tablo 1’de bu adımın yaratıcılık ile olan bağlamı, süreci ve sonuç ürünleri yer almaktadır.

Tema	Problem	Yaratıcı Bağlamı	Öğrenci Çalışmaları
Algı-Soyut Düşünme	P1: Baktın mı, gördün mü? Baktın ama görebildin mi? Gördüğünü çizebildin mi?	Gündelik yaşamda sıklıkla karşılaşılan imajlar üzerinden bakma-görme ilişkisinin kurulması	
	P2: Müziğin görsel temsili	Farklı disiplinlerdeki bilginin tasarıma dönüşme potansiyelinin keşfedilmesi	
	P3: Eskiz çalışmayı	Tarihi çevreyi keşfederken bunun eskizlerle ifade edilmesi	

Tablo 1: Algı-Soyut Düşünme Adımının Süreci ve Çıktıları

2. Adım: Düşünme-Temsil Etme

Düşünme temsil etme adımı, algı-soyut düşünme adımı üzerine katmanlaşarak evrildiği bir süreçtir. Öğrencilerden soyut düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla verilen problemleri, araştırma, okuma, inceleme ile desteklemeleri ve farklı temsil yöntemlerini kullanarak ifade etmeleri beklenmektedir.

Adımın ilk probleminde, somut anlatı olan kitaptaki mekan kurgusunun arkasındaki düşünce yapısını ve bu yapının yeniden temsili sorunlaştırılmıştır. Edebiyat yapıtları yaratılmış mekan kurguları ile okuyucuya farklı bir mekan deneyimi yaşatırken, onlara sonsuz bir imgelem, düş dünyası sunmaktadır. Edebiyat eserlerinin sunduğu mekan deneyimi ve mekana ait imge zenginliğinin farkına varılması, tasarlama eylemi için geliştirici bir güçtür (Akarsu ve Erdoğan, 2016). Bu durum yaratıcılığı tetikleyici bir etken olarak tasarım sorununa dönüştürülmüştür.

Tasarım yöntemlerinden biri de tanınmış, tasarım tarihinde önemi olan üretimlerin arkasındaki fikir ve ilkelerin incelenmesidir. Tasarımın incelenmesi hem tasarımcıyı tanımayı hem de tasarımcının yaklaşımını anlamayı sağlar (Bielefeld ve El Khouli, 2010). Bu doğrultuda öğrencilerden; bu adımın ikinci problemi olarak belirlenen tasarımcıların, tasarımcı kimliklerini incelemeleri, projelerini araştırmaları ve bu projelerin eskizlerini yapmaları; sonrasında bu bilgi ve analizleri temsil etmeleri beklenmiştir.

Eskizlerin iki işlevi vardır; bunlardan birincisi zihinde bulunan imgeleri görselleştirmek, imajları kaydedilmek, iletilmek ve geliştirilmek üzere dışsallaştırmak, ikincisi imgelerin üretilmesine yardımcı olmaktır (Goldschmith, 1991; İnceoğlu, 1997). Eskizin tasarımdaki rolü her iki adımda da deneyimlenmiştir. Bu adımda 3. İstanbul Tasarım Bienali hem araştırılmış hem de bienal deneyimleri eskizlerle anlatılmış sonrasında da bunlar sentezlenerek temsil edilmiştir.

Sonuç olarak, her problem verilen konuya öğrencilerin farklı açıdan bakmalarına fırsat verirken, eleştirel şekilde araştırma, analiz etme ve sorgulama yapmalarını sağlamış; böylelikle yaratıcılıklarını keşfedecekleri tasarım deneyimine dönüşmüş ve ürünleri Şekil Tablo 2'deki gibi olmuştur.

Tema	Problem	Yaratıcı Bağlamı	Öğrenci Çalışmaları
Düşünme-Temsil Etme	P4: Okuma-kavrama-temsil etme	Edebiyattaki mekan kurgusunun keşfedilerek tasarıma dönüştürülmesi	
	P5: Araştırma-inceleme-temsil etme	Varolanın, tasarımda esin ve bilgi kaynağı olarak kullanılması	
	P6: Araştırma-eskiz-temsil etme	Bienal etkinliği ile tanışılması ve kavram-tasarım-eskiz ilişkisinin kurulması	

Tablo 2: Düşünme-Temsil Etme Adımının Süreci ve Çıktıları

3. Adım: Mekan-Beden

Mekan bir beden kullanımı için tasarlanmakta ve üretilmektedir. Ancak beden kendi başına varlık olarak da bir mekan tanımlamaktadır. Bedenin her hareketi ile bu mekan yeniden kurulmakta ve

böylelikle deneyimleyen, bedeninin hareketi aracılığıyla mekanı yeniden tanımlamaktadır. Hareket ve hareketin yeniden kurduğu mekanın tanımı, deneyimleyenin de tüm algılarının açık olmasına imkan vermektedir. Diğer yandan beden her yeni hareket ile kendisi ve diğer şeyler arasındaki ilişkiyi kavrar. Bu adımda, hareketin mekanı yeniden kurma durumu oyun kavramı üzerinden sorgulanmıştır.

Oyun tesadüfi karşılaşmalara izin veren, içinde bulunan yerin mekânsal özelliklerinin farkına varılmasını sağlayan böylelikle görsel algıyı besleyen bir süreçtir. Diğer yandan oyun, oyuncunun tüm algıların açık olmasına ve mekanla etkileşime geçme biçiminin değişmesine imkan vermektedir. Oyuncu oyun kurgusu içinde kendi bedeni ile yeniden bir tanışma sürecine girer. Bedenini alışagelmışin dışında kullandığı için kendi standart hareketlerini aşar ve algıları açık olur (Aydın ve Kürtüncü, 2014). Böylelikle deneyimleyen beden standart, önceden planlanmış ve alışagelmış hareketlerinin yanında yeniyi açık olur ve kendi alışagelmışini dönüştürür. Oyuncu oyunu her oynayışında kendi bedeninin sınırlarını ve olanaklarını yeniden keşfeder. Bu keşfin sunduğu deneyim farklılığı yaratıcılığı tetikleyen bir süreçtir.

Öğrenciler günlük hayatlarının bir parçası olan üniversitelerinin mekanlarını oyun oynayarak deneyimlemişlerdir. Bu oyun deneyimi süreci ile hem bildikleri, gördükleri mekanı yeniden keşfetmeye başlamışlar, hem de bu mekanı yeniden kurmuşlardır. Öncelikle farklı tekniklerle bu keşif deneyimini analiz etmeleri, sonrasında bu deneyimi üç boyutlu temsillere dönüştürmeleri beklenmiştir. Öğrenciler, oyun kavramı ile bedeninin sınırlarını ve mekan-beden ilişkisinin tasarımın bir parçası olduğunu deneyimlerken, aynı zamanda yaratıcılıklarının keşfetmişlerdir (Tablo 3).

Tema	Problem	Yaratıcı Bağlamı	Öğrenci Çalışmaları
Mekan-Beden	<i>P7¹</i> : Oyun oynama	Beden ve mekan sınırlarının keşfedilerek aşılması	
	<i>P7²</i> : Oynanan oyunu analiz etme	Kendi beden-mekan sınırlarını keşfederken bunun farkına varılması ve temsil edilmesi	
	<i>P7³</i> : Bedenin kurduğu mekanı inşa etme	Keşfedilen beden-mekan sınırlarının yeniden kurulması	

Tablo 3: Mekan-Beden Adımının Süreci ve Çıktıları

4. Adım: Birim-Modül-Örüntü

Bu adımda iki boyuttan üç boyutlu biçimsel kompozisyonlar üretilmesine yönelik bir yaratıcı sürecinin oluşturulması hedeflenmiştir. Doğadan bütünlerin yapılandırılmasında keşfetmenin aracı olarak destek alınmıştır. Biyomimikri tasarım yaklaşımı kullanılarak, örüntünün yaşamın her alanında olabileceği öğrenciye anlatılarak doğadaki örüntülerin, birim-modül üretme aşamasında kullanılabileceğini deneyimlemeleri sağlanmıştır.

Biyomimikri, Latince bios (hayat) ve minikos (taklit) kelimelerinden türetilen, doğanın ilham kaynağı olarak kullanıldığı tasarım yaklaşımıdır. Doğal sistemlerin, doğrudan kullanılmasından ziyade bu sistemlerin incelenerek, analiz edilerek inovatif tasarımlara dönüştürülmesi işlemidir. Tasarımda biyomimikri fonksiyon, form ve inovasyon arasında kuvvetli ilişkiler kurulmasına imkan verir. Ayrıca

biyomimikride tasarımcı doğayı birebir taklit etmez, doğadan fikir alarak, inceleyerek, ilham alarak problemleri çözüme ulaştırır (Eryılmaz, 2015).

Tasarım stratejisi olarak biyomimikriden yararlanılması iki başlık altında toplanabilir. Birinci başlık “biyolojiye bakan tasarım”dır. Bu yaklaşımda tasarımcı problemi tanımladıktan sonra biyologlarla birlikte çalışarak çözüm için en uygun doğal sistem veya organizma arayışına girerek sonuca ulaşır. “Tasarımı etkileyen biyoloji” olan ikinci başlıkta, tasarımcı doğal sistem veya organizmanın fonksiyonlarını, davranış şekillerini, biyolojik yapısını inceleyerek var olan probleme yönelik tasarımlar geliştirir. Bu iki yaklaşımdan da anlaşılacağı üzere biyomimikriden hem form hem de fonksiyon arayışında yararlanır, ayrıca form ve fonksiyon arasındaki birlikteliğin güçlendirilmesine olanak verir (Karabetça, 2015). Diğer yandan biyomimikri toplumların veya bireylerin problemlerini tasarım yoluyla çözüme ekonomik ve çevreye duyarlı yolu olmaktadır (Eryılmaz, 2015).

Biyomimikrinin tasarımda doğayı ilham alarak çözüme ulaşma fikri, öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirecek bir tasarım stratejisi olarak stüdyo strüktürüne dahil edilmiştir. İlk aşamada öğrencilerin doğayı ve doğal sistemleri tasarımda ilham kaynağı olarak incelemeleri, sonrasında ilgisini çeken doğal örüntü ya da organizmayla ilgili analiz yapması istenmiştir. Analizi yaparken öğrenci, doğa ile daha yakın bir bağ kurarak onun sunduğu tasarım önerilerinin verdiği imkanları, kendi tasarımına aktarmaya çalışmıştır. İki boyutlu olarak yapılan doğal örüntü analizleri, üç boyutlu birim-modül sürekliliği oluşturmuştur. Aynı zamanda, biyomimikri tekniği ile doğadan ilham alınarak yapılan bu modele fonksiyon yüklenmiştir. Sonuçta final projesi olan biyomimikri tekniği ile geliştirilen birim-modül-örüntü bütünlüğünün iki boyutlu ve üç boyutlu temsilleri hazırlanmıştır (Tablo 4).

Tema	Problem	Yaratıcı Bağlamı	Öğrenci Çalışmaları
Birim-Modül-Örüntü	P8 ¹ : Doğayı keşfetme	Doğadaki sistemlerinin tasarıma ilham olacağına keşfedilmesi	
	P8 ² : Biyomimikri nedir?	Doğadaki sistemlerin araştırılması ve analiz edilmesi	
	P8 ³ : Biyomimikri tasarım sisteminin geliştirilmesi	Keşfedilen biyomimikri kurgusunun tasarıma dönüştürülmesi ve işlevlendirilmesi	

Tablo 4: Birim-Modül-Örüntü Adımının Süreci ve Çıktıları

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma İKÜ, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İçmimarlık Proje I dersi kapsamında yaratıcı odaklı kurgulanan stüdyo süreci ve sonuç ürünlerini konu edinmektedir. Bu kurguda yaparak, deneyerek öğrenme modeli yaratıcılığı destekleyen bir yöntem olarak benimsenmiştir. Yaratıcılığı geliştirici bir süreç olarak dört ana adım altında biçimlenen stüdyonun ilk iki teması kısa süreli çok sayıda problemle desteklenmiştir. Üçüncü ve dördüncü adımlar kapsamlı ve uzun süreli verilen problemlerin kısa ve alt düzeyde başlıklar altında tartışılmasını içermektedir.

İlk iki adımda problemlerin kısa süreli olması öğrencilerin heyecanını koruyarak hızlı düşünme becerilerini geliştirmelerine fırsat verirken, tartışma süreci kısa tutulmuştur. Aynı kavramın son

problemine gelindiğinde öğrencilerin konuyu detaylı ve eleştirel yaklaşılabildiği gözlenmiştir. Diğer yandan ilk problemde konuyu anlamakta güçlük yaşayabilen öğrenciler son problemde konuyu kavramaya başlamıştır. Bu da her öğrencinin farklı öğrenme biçimi olduğu düşünüldüğünde sürece olumlu bir katkı sağlamıştır. Ancak her öğrenci için bu durum söz konusu değildir, kısa süreli problemlere adaptasyon sorunu yaşanabilmektedir. Bu nokta da stüdyo yürütücüsünün iktidar rolüne bürünmeden öğrenci ile iletişimini yönlendirebilmesi önemli görülmektedir.

Kısa süreli problemlerden daha uzun süreli çeşitli alt başlıklara ayrılan konulara geçilmesi, öğrencileri şaşırtarak yaratıcılıklarını beslemiştir. Konunun alt başlıklara ayrılması öğrencilerin bir konuya çok yönlü bakabilmesine, eleştirel düşünebilmesine, her başlığın ayrı bir keşif sürecine dönüşerek yaratıcılığın gelişmesine imkan vermiştir.

Her öğrencinin yaratıcılığı kavraması ve problem çözümüne yönelimi farklı olduğu için stüdyo struktürünün esnek planlanması ve bu esnek yapıda ortaya çıkabilecek olası sorunlar için öngörüle bulunulmalıdır. Bunun için taktik ve stratejilerin önceden düşünülmesi önemlidir. Esnek struktür, öngörülemeyen sorunların yaratıcı şekilde çözümüne olanak verebilmektedir. Esneklik ve yaratıcılık ilişkisinin kuvvetli olduğu süreçte deneyimlenmiştir. Gelecek çalışmalarda, esnek düşünme ve esneklik-yaratıcılık ilişkisi detaylı araştırılabilir.

Sonuç olarak, stüdyodaki problem çeşitliliği ve farklılığı, yaratıcılığı besleyen bir sürecin deneyimlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca yaratıcı odaklı kurgulanan stüdyo süreci her öğrencinin farklı öğrenme şekillerine cevap verebilmektedir. Yaratıcı odaklı kurgulanan içmimarlık proje stüdyosu, tasarımla tanışma ve tasarlama işini sevme yılı olan ilk yarıyıl eğitiminin çeşitlilik içermesine, öğrencilerin eleştirel düşünmesine ve kendi sınırlarını keşfederek aşmalarına imkan vermiştir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, H.T. ve Erdoğan, N.(ed.) (2016). *Edebiyatta Mimarlık, İstanbul: Yem Yayınları*
- Aydınlı, S. ve Kürtüncü, B. (2014). *Paralaks Oda 3407. İstanbul: Yem Yayınları*
- Bielefeld, B. ve El Khouli, S. (2010). *Tasarım Fikirleri, (çev. Atmaca, V.), İstanbul: Yem Yayınları*
- Cross, N. (1999). "Natural Intelligence in Design", *Design Studies, cilt 20, sayı 1, s. 25-39.*
- Çellek, T. (2002). *Yaratıcılık ve Eğitim Sistemimizdeki Boyutu, Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, cilt 2, sayı 1, s.2-4*
- Denel, B. (1981). *Temel Tasarım Ve Yaratıcılık. Ankara: ODTÜ Yayın*
- Dewey, J. (1997). *Experience & Education, The Kappa Delta Pi Lecture Series, New York: A Touchstone Book.*
- Doğan, F. (2000). *Mimarlık ve Mekan Algısı, Ankara: TMMOB Odası.*
- Ertürk, Z., Usta, G., Usta, A. (1999). *Tasarım Eğitimine Başlamada Farklı Model Arayışları, Arkitekt, vol.466, pp.40-48.*
- Eryılmaz, H. (2015). *Biyomimikri ve Ergonomi: Tasarımda Doğadan Yenilikçi İlham, Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi 3(3), s.469-474.*
- Feigenberg, A. (1991). "Learning to Teach An Teaching To Learn", *Voices in Architectural Education, Ed.Dutton, Bergib-Garvey, New York*
- Goldschmidt, G. (1991). "The Dialectics of Sketching" *Creative Research Journal*
- Hadid, Z. (2000). *Zaha Hadid: Hadid ile Konuşma, Ahmet Özgüner, Çağdaş Dünya Mimarlığı Dizisi, 9, İstanbul: Boyut Yayınları*
- Hasançebi, Ö. (2004). *Mimarlık Eğitiminde Temel Tasarım - Mimari Tasarım İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Y. Lisans Tezi, K:T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.*
- İnceoğlu, N. Vd. (1997) *Mimarlık Öğrencileri İçin Tasarımda Eskizler, İstanbul: YTÜ Yayınevi.*
- Kahvecioğlu, N.P. (2001) *Mimari Tasarım Eğitiminde Bilgi ve Yaratıcılık Etkileşimi, Doktora Tezi, İ.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Karabetça, A.R. (2015). *Doğadan Esinlenmiş Tasarımlar: Tasarım Stratejisi Olarak Biyomimikri, 4. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul Türkiye, s. 101-113*
- Schön, D. A. (1984). *The Design Studio As An Exemplar Of Education For Reflection In Action, Journal Of Architectural Education, 38, 2-9.*

Shoshi, B., Oxman, R. (2000). The Architectural Design Studio: Current Trends And Future Directions, Design Studio: The Meeting Pot Of Architectural Education Conference.
Teymur, N. (1998) Tasarlanacak Bir Dünya İçin Temel Tasarım Eğitimi: Temel Tasarım-Temel Eğitim, Der. Teymur, N., Aytaç-Dural,T., Ankara: ODTÜ Yayınları

***Teşekkür**

İstanbul Kültür Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İçmimarlık Proje I dersi kapsamında yaratıcı odaklı geliştirilen stüdyo kurgusuna sağladıkları katkılardan dolayı aynı zamanda stüdyo yürütücüsü olan yazarlar Prof. Dr. Gülay Usta ve Yrd. Doç. Dr. Derya Adıgüzel Özbek; diğer yürütücüler Yrd. Doç. Dr. Armağan S. Melikoğlu Eke, Yrd. Doç. Dr. Aliye Rahşan Karabetça, Öğr. Gör. Tolga Erdem ve Arş. Gör. Sedef Sav'a ve ayrıca bu deneyimi olanaklı kılan öğrencilerimize teşekkür eder.

BEDEN ETKİLEŞİMLİ MEKAN TASARIMI

Derya ADIGÜZEL ÖZBEK
Istanbul Kültür University, Turkey
ORCID Id: 0000-0002-6607-0103
d.adiguzel@iku.edu.tr

ÖZ

İnsanlar bedenli varlıklar olarak bedeni aracılığı ile dünyaya temas eder, onunla ilişki kurar ve etkileşime geçerler. İnsanların dünya ile ilişkisi beden üzerinden tanımlanmakta, bu ilişki doğrultusunda biçimlenmektedir. Mekan ve bedenin etkileşim içindeki devingen ilişkisi tasarımda önemli bir yere sahiptir. Mekanın, statik beden için standart üretimi yerine deneyimleyen kullanıcı için tasarlanması gerekmektedir. Çalışmada, bu anlayışla yapılandırılan Mekan-Beden Etkileşimi dersi ve bu ders kapsamında geliştirilen beden etkileşimli mekan tasarımı süreci ve sonuç ürünleri ele alınmaktadır. Mekan-Beden Etkileşimi dersi, İstanbul Kültür Üniversitesi (İKÜ), İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü tarafından Mimarlık Fakültesi lisans ortak seçmeli dersi olarak verilmektedir. Ders 2016-17 Eğitim-Öğretimi Güz ve Bahar Yarıyılarında aynı kavramsal arkaplan ve strüktür ile planlanmıştır. Dersin temelde iki amacı vardır. Bunlardan ilki, mekan ve bedene ilişkin deneyim merkezli yaklaşımlar hakkında öğrencilere bilgi vermektir. İkincisi ise edinilen bilginin, proje süreci ile tasarım ürününe dönüştürülerek içselleştirilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda öncelikle hem bu çalışmanın hem de dersin kavramsal arkaplanını oluşturan mekan-beden ilişkisine deneyim odaklı bakan düşünce sistemi ortaya konmuştur. Sonrasında beden etkileşimli mekan tasarım süreci ve çıktıları, anahtar kavramlar ve beden-mekan etkileşim şekli açılarından ele alınmıştır. Dersin hedefleri bağlamında ortaya konan bu çalışmanın sonuçları, mekan-beden ilişkisi, dersin amaçları, öğrenci kazanımları ve eğitim yaklaşımları açılarından tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Beden, Mekan, Mekan-Beden Etkileşimi, Deneyim, İçmimarlık Eğitimi

DESIGN OF SPACE WITH BODY INTERACTION

ABSTRACT

Humans as beings with body touch, connect with and interact with the world through their bodies. Relationship between humans and the world is defined via their body and the bodies are shaped in accordance with this relationship. Dynamic and interactive relationship between space and body has a vital role in design. Space should be designed for the user who experience instead of the standard production for static body. This study addresses the Space-Body Interaction course constructed in this understanding and the process of body-interactive space design developed within that course and its outcome products. The Space-Body Interaction course is provided as an undergraduate, shared elective course of Faculty of Architecture by Istanbul Kültür University (IKU), Department of Interior Architecture and Environmental Design. The course was planned in the same conceptual background and structure in the fall and spring terms of the academic year of 2016-2017. There are two objectives of the course: The first one is to inform students of the experience-based approaches of the space-body relationship. The second is to ensure transformation and internalization of the knowledge into a design product through a project process. To that end, the thinking systems that handle the space-body relationship which presents the conceptual background of both this study and this course in an experience-focused manner was put forth primarily. Next, process and outputs of the body-interactive space design, key concepts and perspectives of body-space interaction were addressed. The results of the study achieved within the context of course objectives were discussed in terms of body-space relationship, course objectives, student attainments and educational approaches.

Keywords: Body, Space, Space-Body Interaction, Experience, Interior Architecture Education

GİRİŞ

*Mekan, beden için rahimdir
Merleau-Ponty*

İnsanlar bedenli varlıklar olarak bedeni aracılığı ile dünyaya temas eder, onunla ilişki kurar ve etkileşime geçerler. İnsanların dünya ile ilişkisi beden üzerinden tanımlanmakta, bu ilişki doğrultusunda biçimlenmektedir. Mekanda da bu biçimleniş belirleyici etken olmaktadır. Mekan, içinde yaşayan, varlığını sürdüren beden veya bedenler için tasarlanmakta ve inşa edilmektedir.

Mekan ve beden ilişkisi, bu ilişkinin tasarımı biçimlendiren etkisi, Vitrius'un Mimarlık Üzerine On Kitap isimli çalışmasından bu yana mimarlığın konusu olmaktadır. Vitrius bu kitabında kutsal sayılan tapınak, dini yapılar gibi mimari ürünlerde bedenin mükemmel oranını kullanarak ideal mekana ulaşabileceğini anlatmaktadır.

*“...oranlı olmadan hiçbir tapınağın tasarım ilkeleri belirlenemez; yani, ögeler arasında tıpkı fiziği düzgün bir erkekte olduğu gibi belirgin bir ilişki bulunmalıdır. ...bir tapınağın ögeleri ile bütünü genel ölçüleri arasında büyük bir uygunluk bulunmalıdır. Yine insan vücudunun merkez noktası doğal olarak göbeğidir. Çünkü, bir adam elleri ve ayakları açık olarak arka üstü yattığı zaman el ve ayak parmaklarının uçları göbeğine yerleştirilen bir pergelin çizdiği dairenin çevresine degecektir. İnsan vücudundan dairesel bir şekil elde edildiği gibi kare bir şekil de çıkabilir. Çünkü, ayak tabanının başın tepesine olan uzaklığını ölçer ve bu ölçüyü yana açılan kollara uygularsak, tıpkı tam kare düz yüzeylerde olduğu gibi, genişliğin uzunluğa eşit olduğu görülecektir”
(Vitrius, 2005, s.51).*

Benzer şekilde Leonardo da Vinci, Vitrius'dan ilham alarak bedenin kusursuz ölçülerinin uyumunu, altın oran çizimlerinde somutlaştırmaktadır. Antik dönemde olduğu gibi Rönesans döneminde de kiliseler gibi kutsal sayılan mekanlar bedenin fiziksel ölçülerine göre planlanmakta, detaylarında bile bu ölçüler kullanılmaktadır. Rönesans'tan sonra modern mimaride de bedenin oran ve ölçülerinin tasarımı etkilediği görülmektedir. Le Corbusier, Modulor sistemi ile mekandaki bedenin matematiğini ortaya koymaktadır. Bedeni odağına alan bu ölçü sisteminde hem mekan hem de beden değişmez nesnel bir oranlar bütünüdür (Dursun ve Erkök, 2013, s.72-73).

Bu yaklaşımlarda beden, mekan üretimi için fiziksel ölçüm sisteminden ibaret ve belirli kuralları barındıran oranlar bütünü olarak mekan tasarımını yönlendirmektedir. İnsan bedeni, statik bir varlık olarak ele alınan ölçüler bütünü olmaktadır. Ancak beden mekanda statik değil hareketli, algılayan, cevap veren olarak vardır. Bu nedenle de beden mekanla etkileşim içinde devinimini sürdürmektedir. Pallasmaa bu durumu “mimari mekan fiziksel mekandan ziyade yaşanan mekandır ve yaşanan mekan geometriyi ve ölçülebilirliği aşar” şeklinde ifade etmektedir (Pallasmaa, 2011, s. 179).

Beden, mekanı algılayan, anlamlandıran, hareket ederek şekillendiren olarak biçimlendirir. Bu süreçte mekanda algılayan hareket eden kısaca deneyimleyen/yaşayan beden ile yeniden kurulur. Merleau-Ponty'nin de belirttiği gibi “bedenim olmasaydı, benim için mekan da olmazdı” (Merleau-Ponty, 2005). Mekan bedenin her hareketi ile yeniden yapılandırılmakta tüm duyuların eşzamanlı algısı ile yeniden anlamlandırılmaktadır.

Mekan ve beden etkileşim içindeki bu devingen ilişkisi tasarımda önemli bir yere sahiptir. Mekanın, statik beden için standart üretimi yerine deneyimleyen kullanıcı için tasarlanması gerekmektedir. Çalışmada, bu anlayışla yapılandırılan Mekan-Beden Etkileşimi dersi ve bu ders kapsamında geliştirilen beden etkileşimli mekan tasarımı süreci ve sonuç ürünleri ele alınmaktadır. Mekan-Beden Etkileşimi dersi, İstanbul Kültür Üniversitesi (İKÜ), İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü tarafından Mimarlık Fakültesi lisans ortak seçmeli dersi olarak verilmektedir. Fakülte ortak seçmeli olduğu için dersi hem mimarlık hem içmimarlık ve çevre tasarımı bölümleri öğrencileri

Submit Date: 21.10.2017, Acceptance Date: 16.12.2017, DOI NO: 10.7456/10801100/013

134

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

alabilmektedir. Seçmeli derslerde sınıf ayrımı bulunmadığı için dersi ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıftan öğrenciler alabilmektedir. Çalışmaya konu olan ders 2016-17 Eğitim-Öğretimi Güz ve Bahar Yarıyılarında aynı kavramsal arkaplan ve strüktür ile planlanmıştır. Dersin temelde iki amacı vardır. Bunlardan ilki, mekan ve bedene ilişkin deneyim merkezli yaklaşımlar hakkında öğrencilere bilgi vermektir. İkincisi ise edinilen bilginin, proje süreci ile tasarım ürününe dönüştürülerek içselleştirilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda öncelikle hem bu çalışmanın hem de dersin kavramsal arkaplanını oluşturan mekan-beden ilişkisine deneyim odaklı bakan düşünce sistemi ortaya konmuştur. Sonrasında beden etkileşimli mekan tasarım süreci ve çıktıları, anahtar kavramlar ve beden-mekan etkileşim şekli açılarından ele alınmıştır. Dersin hedefleri bağlamında ortaya konan bu çalışmanın sonuçları, mekan-beden ilişkisi, dersin amaçları, öğrenci kazanımları ve eğitim yaklaşımları açılarından tartışılmıştır.

Kavramsal Arkaplan: Mekan-Beden İlişkisi

Bedenin mekanla olan ilişkisi, ilintisi ve etkileşimi; bedenin algılayan, algılarken hareket eden olmasında saklıdır. Beden ile mekanın bu devingen ilişkisi performans sanatlarında ve çağdaş sanatlarda da kendini göstermektedir. Mekan-Beden Etkileşimi dersinin kavramsal arkaplanını bu ilişkiler ve bu ilişkilerin mekanı biçimlendirdiği örnekler ve sanata yansımaları oluşturmaktadır.

Bilimsel çalışmalarda insan algısı görme merkezli temel alınarak diğer algılar geri plana itilmektedir. Oysaki algı, tüm duyunun birlikteliği ile meydana çıkan bütüncül bir durumun sonucudur. Pallasmaa, algı içinde görme duyusunun öne çıkarılmasına eleştiri getirerek, mekan imgesinin tüm duyunun deneyime aktarılması ile gerçekleştiğini ifade etmektedir. Görme merkezli algıyı reddederek çok duyulu bütüncül algıyı ön plana çıkarır ve görme duyusunun dokunma duyusunun evrimleşmiş hali olduğunu dile getirir (Pallasmaa, 2011, s.12,19).

Algıladığımız her duyu diğerlerini çağırır. Balın yapışkan ve yoğun kıvamının dokunmada bıraktığı his, şekerli tadı gibi olmaktadır (Merleau-Ponty, 2010, s.29). Diğer yandan ses hem mekanı ölçer hem de mekanın ölçeğini anlaşılır kılar. Sokakta atılan her adım, sokağın malzemesinin sesiyle kavranır. Sokağı çevreleyen duvarlardan yansıyan ses ise mekanı ölçmemize imkan verirken ölçeğini de anlamamızı sağlar (Pallasmaa, 2011, s.52,62; Holl vd., 1994). Meydandaki kiliselerden yükselen çan sesleri veya camilerin ezan sesleri dine davet ederken yaşadığımız mekanı bize kavratır Bir mekana ait bellekte kalan en kalıcı anı, onun kokusudur. İnsanlar gibi mekanlar da bellekte kokularıyla hatırlanır, düşünür ve hayal edilir (Pallasmaa, 2011, s.67).

Mekani; koku, ses, dokunma, görme, tat, iskelet ve kas sistemimizle aynı anda algılarız, ölçeriz ve şekillendiririz (Pallasmaa, 2011, s.52-53). Kas ve iskelet sisteminin mekanı deneyimleme şekli olan hareketle mekanın anlamı tamamlanmaktadır. Zevi, bu durumu mimarlığın mekan üretimdeki temel yaklaşımı olarak ifade etmektedir. Mimarlık, strüktür ve konstrüksiyon sistemlerinin uzunluk, genişlik, yükseklik gibi ölçülerinin tanımladığı salt bir üç boyuttan ibaret mekan değildir, üç boyutlu hacimde bedenin hareketleri ile oluşturduğu mekandır (Zevi, 2015, s.23-24).

Mekanın üç boyutlu statik homojenliği bedenin hareketi tarafından heterojen bir yapıya dönüşmektedir. Bedenin hareketi, mekanda koordinat sisteminde sıfır noktasına denk gelen bağlantı noktasına karşılık gelmektedir. Böylelikle bedenin her hareketi ile bu koordinat sistemi yeniden yapılandırılarak sıfır noktası değişmektedir (Dodd, 2004; Casey, 1997). *“Hareket eden bedenlerimiz farkında olalım ya da olmayalım sürekli mekan ile diyaloga girerek mekanları yeniden üretmektedir”* (Adıgüzel Özbek, 2016, s.24). Bedenin hareketi, mekanın pusulası olmakta, mekanı orada-burada, yakın-uzak, yukarı-aşağı, üst-alt, sağ-sol gibi ölçeklerle düzenlemektedir (Casey, 1997).

Mekan ve beden ilişkisinin Kartezyen düşünceye temellenen statik bakışının kırılması mekan tasarımını dönüştürdüğü kadar sanatı da etkilemiştir. Bu süreçte sadece sanatın tanımı değil, izleyicinin rolü de değişmiştir. Artık sanat ürünleri bakan bir göz için değil, deneyimleyen beden için üretilmektedir. Sanat izleyicisi de bakarak anlayan yerine sürece ve sanat ürününe katılan, yorumlayan hatta ürünü tamamlayan olmaktadır. Seyredilen sanatın yerini deneyimlenen sanat, bakan izleyicinin yerini deneyimleyen katılımcı almıştır (Aksoy, 2014; Martinez ve Demiral, 2014). Günümüzün sanat

anlayışı da üretilen performanslar, çağdaş sanatta önemli bir yere tutan enstalasyon çalışmaları olmuştur. Hatta enstalasyon ürünleri artık mekan tasarımı ile birlikte düşünülür, bir mekan için üretilir hale gelmiştir.

Yukarıda detayları verilen beden ve mekan ilişkisini, etkileşim temelli ve deneyim odaklı ele alan yaklaşımlar ve görüşler dersin kavramsal arkaplanını tanımlamaktadır. Şekil 1’den de anlaşılacağı üzere on dört haftalık eğitim-öğretim yarıyılında ilk yedi haftalık bölümünde, öğrencilere; beden, mekan, beden bütüncül algısı ve hareketi, mekan-beden ilişkisinin güncel tartışmaları ve bu tartışmaların sanata ve mekan tasarımına yansımaları aktarılmıştır. Son yedi haftalık süreçte de beden etkileşimli mekan tasarımı deneyimine geçilmiştir.

İKÜ - İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü_2016-17 Bahar Yarıyılı ICM0942 MEKAN-BEDEN ETKİLEŞİMİ - Yrd.Doç.Dr. Derya Adıgüzel Özbek	1.hafta	Dersin işleyişinin ve içeriğinin açıklanması
	2.hafta	Mekan, beden ve deneyim kavramları
	3.hafta	Mekan ve beden algısı-görme-dokunma
	4.hafta	Mekan ve beden algısı-koku-ses-tat
	5.hafta	Mekan ve beden hareketi
	6.hafta	Mekan deneyim ilişkisi: performans sanatı
	7.hafta	Mekan deneyim ilişkisi: çağdaş sanat
	8.hafta	BEDEN ETKİLEŞİMLİ MEKAN TASARIMI Proje hakkında bilgi verilmesi
	9.hafta	Projeni kavramsal yapısının tartışılması
	10.hafta	Projenin geliştirilmesi
	11.hafta	Projenin geliştirilmesi
	12.hafta	Projenin geliştirilmesi
	13.hafta	Projenin geliştirilmesi
	14.hafta	Teslime yönelik hazırlıklar
Final Haftası	Final Teslimi	

Şekil 1: Mekan-Beden Etkileşimi Dersinin Süreci

BEDEN ETKİLEŞİMLİ MEKAN TASARIMI DENEYİMİ

İKÜ, Mimarlık Fakültesi lisans ortak seçmeli olan Mekan-Beden Etkileşimi dersinin proje konusu, 2017 Venedik Mimarlık Bienali için “Beden Etkileşimli Mekan Tasarımı” kurgusuna sahip Türkiye pavilion (pavyon) tasarlanmasıdır. Tasarım konusu, amacı ve anahtar kavramları Şekil 2’de yer alan bilgi formu ile öğrencilere duyurulmuştur.

2017 Venedik Mimarlık Bienali için **BEDEN ETKİLEŞİMLİ MEKAN TASARIMI** olan Türkiye **PAVILION (pavyon)**

Dünyadaki ilk mekanımız olan bedenimizin içinde yer aldığı mekanla etkileşime geçme biçimlerinin sorgulanması ve farklı tasarım önerilerinin geliştirilmesi

biennial mimarlık bienali venedik mimarlık bienali pavilion (pavyon) ?

mekan beden karşılama iletişim etkileşim deneyim

Algı Hareket Performans sanatı

+ Çağdaş sanat-enstalyasyon =

Dans Tiyatro Sinema Müzik Şiir edebiyat

TESLİM FORMATI
Paftalar A2 ölçüsünde, yatay kullanılacak
Maket veya video [maketin deneyim videosu]
Dijital teslim [CD: CD'de paftanın ve 3D anlatımların jpeg'i]

Pafta formatı

KÜNYE: 10 CM	Projenin Anlatımı
Proje adı, Öğrenci/gup bilgileri, Yıl (2016-17 Güz Yarıyılı) Dersin adı Yürütücünün adı	Proje fikriyle ilgili açıklamalar Diyagramlar, şemalar 2D anlatımlar planlar, kesitler, görünüşler 3D görseller

Şekil 2: Beden Etkileşimli Mekan Tasarımı Bilgi Formu

Öğrenciler bu formdan seçtikleri anahtar kavramlara kendi tasarım düşüncelerini anlatan kavramlar da ekleyerek içeriği zenginleştirmiştir. Derste stüdyo ortamı yaratılmış ve dersin süreci, yürütücünün öğrencilerle iktidar rolüne girmeden yapılandırdığı iletişim ortamı ile ilerletilmiştir. Öğrenciler tercihlerine bağlı olarak bireysel, iki veya üç kişilik gruplar halinde tasarımlarını gerçekleştirmişlerdir. Beden etkileşimli mekan tasarımı süreci ve sonuç ürünleri, anahtar kavramlar, mekan-beden etkileşim şekli üzerinden ele alınmıştır.

Düşüş isimli beden etkileşimli mekan tasarımı projesi, Ahmed Arif'in Anadolu şiirinden seçilen metaforlar ile şekillenmiştir. Tasarımın kavram içeriğini oluşturan metaforlar, sevda, selvi, barikat ve düşür. Bu metaforların biçimsel arayışı, "kullanıcıya mekanı en etkili şekilde nasıl deneyimletebiliriz?" sorusu üzerinden mekansallaşmıştır. Mekanla ilk karşılaşma ve çıkış, düşme hissini yaşatacak kaydırak ile kurulmuştur. Tıpkı bedenın ana rahmine düşmesi gibi kullanıcı mekanın karanlığına düşerek girmekte, sonrasında aydınlık mekanlara erişmektedir. Her mekan belirlenen metaforları yansıtmaktadır. Düş mekanı yerin altında, karanlık ve yüksek tavanlı bir mekandır. Barikat mekanı çok dar, karanlık, ses unsuru eklenmiş ve kullanıcıyı emekleyerek geçmeye zorlayacak bir tavırdayken, sevda mekanı çatıyı yırtan bir selvi ağacıdır. Selvi tek başına yapının merkezinde tüm kotlara hakim bir mekan tanımlar. Mekan tasarımın metaforik yapısıyla kullanıcı, ses, görme ve hareket yoluyla etkileşime geçer.

Kavramlar şiir sevda selvi barikat düş

Mekan-Beden Etkileşimi dokunma koku ses görme tat hareket

DÜŞÜŞ

DEVS ADI: MEKAN-BEDEN ETKİLEŞİMİ

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ: Derya Akdoğan ÖZNEKÇİ

3D İGİLİ ÇİZİM: İZZET ÖZNEKÇİ

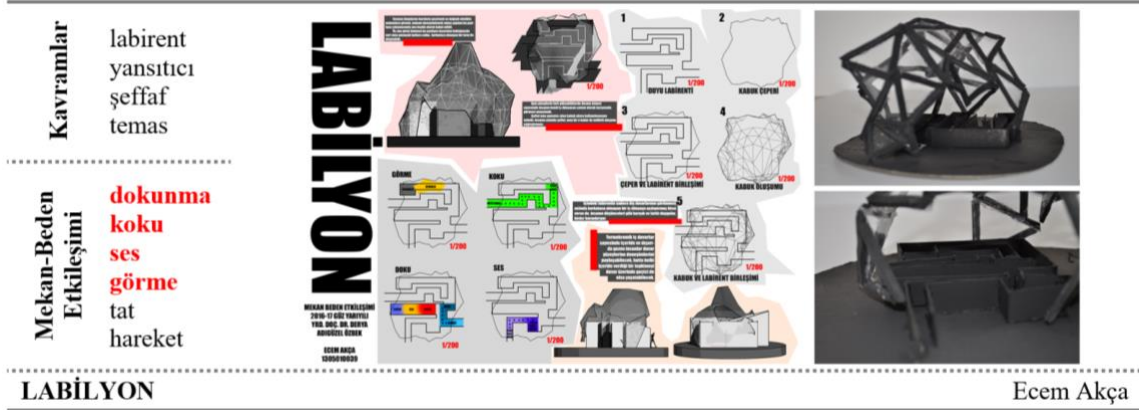
BERKAY KIZILKAN İZZET ÖZNEKÇİ

DÜŞÜŞ

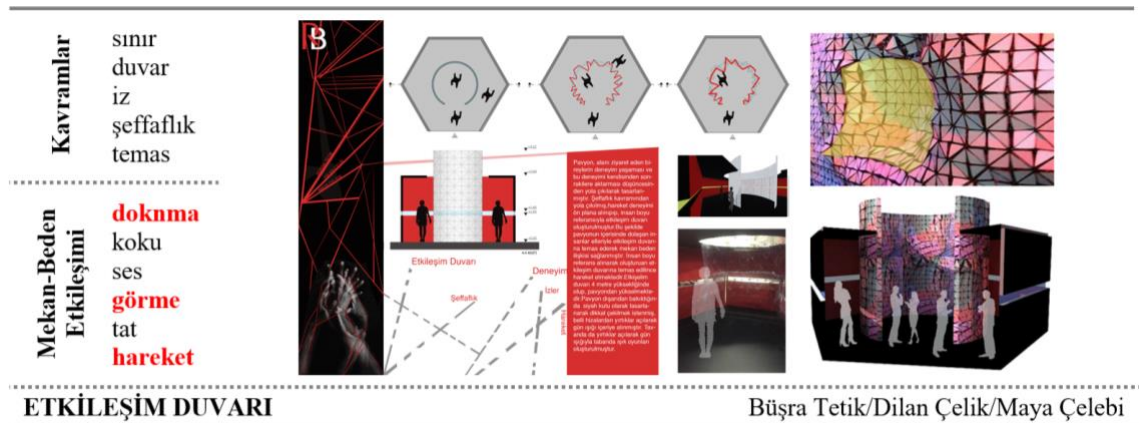
Işılgül Çakmak/Berkay Kızılkan

Mekan tasarımı şeffaf, yansıtıcı ve üçgen formlarda biçimlenen bir kabuğun içine yerleştirilen deneyim labirenti ile planlanmıştır. Üç girişi olan mekan, dışarıdan sert olarak algılanan strüktür

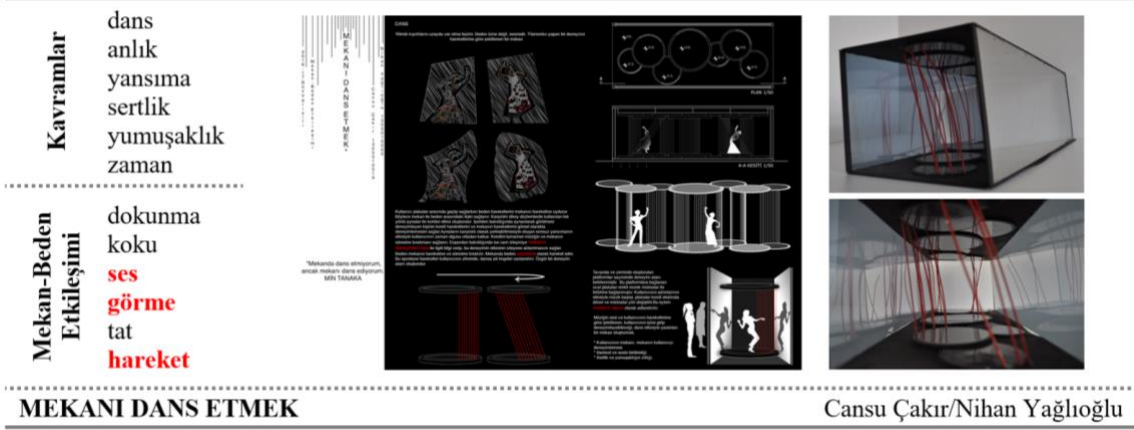
sistemine sahiptir. İçte yer alan labirentin izleri dışarıdan bakan öz tarafından algılanabilmektedir. Labirentin her bölümü, farklı bir duyuya yönelik tasarlanmıştır. Karanlık bir girişten aydınlığa geçen mekanda görme duygusu baskındır. Koku mekanında, hoşlanılmayan kokulardan güzel kokulara geçiş sağlanır. Dokunma mekanı, soğuk, ılık, sıcak, nemli ve nemsiz olarak deneyimlenir. Ses algısı ise ortama verilen kısık sesli müzikten yüksek sesli müziğe uzanan bir skala ile tanımlanır. Labirentte her giriş ve çıkış biçimi, hangi duyunun hangi sıra ile deneyimleneceğini değiştirir. Böylelikle her seferinde beden-mekan etkileşimi dokunma, koku, ses ve görme algısı aracılığıyla yeniden kurulur.

Mekan tasarımında, kullanıcının mekanda izler bırakabilmesi, sonrasında gelecek olanların da bu izleri deneyimlerken kendi izini mekana ekleyebilmesi amaçlanmıştır. Altıgen şeklindeki mekânın rijit formunda insan göz hizasında açılan yarık ile iç-dış ilişkisi kurulmuştur. Yapının ortasında bulunan silindirik biçimindeki mekânın duvarları kullanıcının eliyle temasına izin vermekte ve bu izleri kendinde saklamaktadır. Bu etkileşime, mekân duvarlarının üçgen şeklindeki elastik malzemesi izin vermektedir. Ana kütleli delerek yükselen silindirin çevresinde tasarlanan yarıkla iç mekânı ışık alınarak, zeminde ışık gölge oyunları yaratılmıştır. Bu pavilyon da mekân-beden etkileşimi, dokunma, görme algıları ve hareket ile tasarlanır.

Mekana girildiği andan itibaren Flamenko müziği başlar. Kullanıcının hareketinin etkisi ile mekânın zemininde ve tavanında bulunan birbirine esnek halatlarla bağlı daire şeklindeki plakalar kendi etrafında döner ve halatlar yer değiştirir. Bu deneyim, mekânın dansı olarak adlandırılır. Müziğin ses düzeyi kullanıcının hareketlerine göre belirlenir ve dans etkisi ile yaratılan mekân oluşur. Sert bir dikdörtgen prizma olan mekân, dansla yumuşak bir deneyim mekânı sunar. Karşılıklı dikey düzlemlerde kullanılan aynalı cam ile iç mekânda sonsuz görüntü elde edilirken, dışarıya içerideki dans deneyimini yansıtılır. Böylelikle içerideki kullanıcı için zaman olgusu terk edilir ve mekânda beden önceden planlanmış şekilde değil, anlık olarak hareketini yapılandırır. Projede, beden etkileşimli mekân tasarımı dans ile kurgulanmış, bu deneyimde ses, görme ve hareket ön plana çıkar.

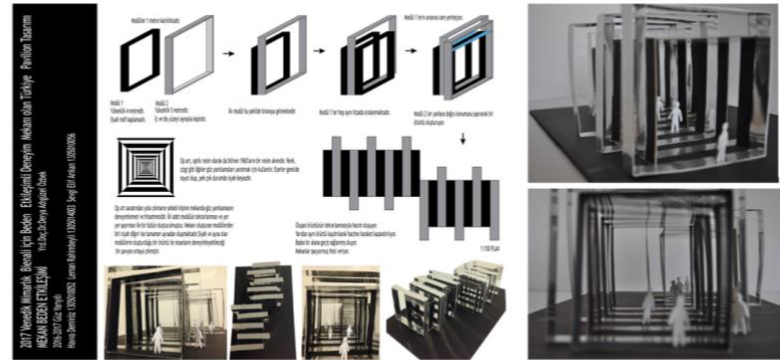
Tasarımda, Türk kültürüne referans verilerek Orhun yazıtlarından başlayarak günümüze kadar Türkler tarafından kullanılan alfabeler, mekan fikrini oluşturmuştur. Alfabeler, elektronik bir sistem ile duvar tasarımında görünür kılınır. Yapı kütlesi alfabelerdeki harflerin biçimlenişine göre şekillenmekte, yapının dış cephesinde bu alfabeler özelliklerine göre soldan sağ, yukarıdan aşağı, sağdan sola sürekli akmaktadır. İnsanlar, mekana duvar sistemine kendi dillerinde adlarını yazarak girer. Sonrasında mekanın içinde göz hizasında kendi isimlerinin binlerce yıllık halini görür, girişte edindikleri kulaklıklarla da dinler. Kullanıcılar, Türk dil tarihi ile ilgili yazım ve fonetik bilgisi edinirken, mekanla da görsel ve işitsel etkileşime geçer.

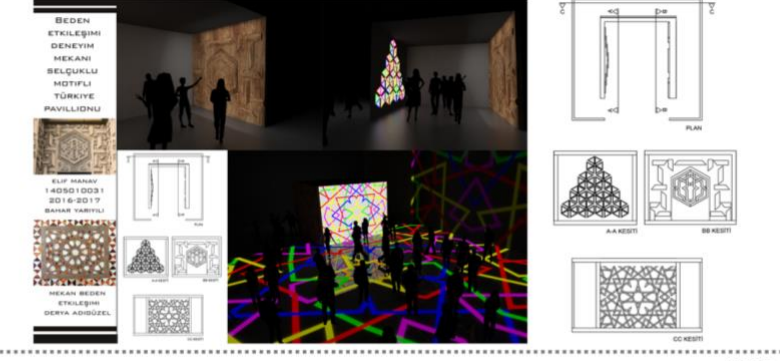
Kübik isimli projede, renklerin mekan tasarımını yönlendirici etkisinden yararlanılmıştır. Zıt renklerin birlikteliği, mekanın zemini, duvarı ve tavanı yani hacmin tüm düzlemlerini biçimlendirmiştir. Mekana giren kullanıcının zeminde bastığı renkle aynı olan duvar ve tavan düzlemindeki renkler iç yüzeye girmekte, zıt renkler dış yüzeye çıkmaktadır. Böylelikle, kullanıcının deneyimi dışarıdan da algılanır. Aynı ayna birden fazla kişinin mekanda bulunması ise düzlemlerin monotonluğunu kırarak, kullanıcı tarafından mekanın yeniden tasarlanmasına imkan verir. Mekan-bedenin etkileşim içinde sürekli yeniden tasarımı, dokunma, görme ve hareket ile sağlanır.

Kavramlar	renk ışık zıtlık giriş çıkış
Mekan-Beden Etkileşimi	dokunma koku ses görme tat hareket
KÜBİK	
	Hamit Alp Şehitoğlu/Ali Yavuz Acar

Op Art, 1960'lı yıllarda ortaya çıkmış, optik resim olarak bilinen bir sanat akımıdır. Genelde siyah-beyaz renklerin kullanıldığı op artta renk, çizgi gibi öğeler öz yansımaları yaratmak için kullanılır. Bu tasarımda op art sanat akımından yola çıkılarak, mekanda göz yanılsamasının deneyimlenmesi istenmiştir. Siyah ve ayna olan iki modülün tekrarlanması ve şaşırtılması ile mekan oluşturulur. Mekana giren kullanıcı salt bir dikdörtgen prizma yerine sonsuz mekan-zaman algısını deneyimler. Mekanda beden etkileşimi, göz algısı ve hareketle oluşturulur.

Kavramlar	op art yanılsama yansıma giriş çıkış
Mekan-Beden Etkileşimi	dokunma koku ses görme tat hareket
OP ART MEKAN	
	Havva Demiröz/Leman Rahimbeyli/Sevi Elif Arkan

Türk kültürünü yansıtmaları için mekan tasarımı, Selçuklu Motifleri ile kurgulanmıştır. İki kare kütle iç içe geçecek şekilde yapı planlanmıştır. Küçük kütledeki içteki mekan duvarlarında Selçuklu motif kabartmaları ve bilgilendirmeleri bulunur. Aynı kütledeki diğer kütleye bakan duvarlarında ise ana renklerle motifler dijital olarak yer alır. Zemindeki motiflerde kullanıcının hareketine göre, iki kütledeki duvar düzlemindeki dijital motif detayları görünmeye başlar. Bu etkileşimde görme ve hareket baskındır.

Kavramlar	kültür renk ışık biçim
Mekan-Beden Etkileşimi	dokunma koku ses görme tat hareket
SELÇUKLU MOTİFİ	
	Elif Manav

Beden etkileşimli mekan tasarım süreci ve sonuç ürünleri değerlendirildiğinde mekan-beden ilişkisi, öğrenci deneyimi ve eğitim yaklaşımı açılarından aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Öğrenci çalışmalarında, mekan-beden etkileşimi en baskın şekilde görme duyusu ile sağlanmakta, onu hareket, ses, dokunma, koku izlemektedir. Bu anlamda öğrencilerin görme merkezli yaklaşımları kısmen kırılabilmiştir.
- Beden etkileşimli mekan tasarımında tat duyusuna hiç yer verilmemiş, koku algısı ise kısmen etkili olmuştur.
- Mekana işlevini veren eylem olduğu için çoğu projede hareket etkileşimi ile mekanı tasarlamak tercih edilmiştir.
- Öğrenciler sürecin sonunda bu kadar özgür ve kısıtlayıcının olmadığı koşullarda tasarım yapmanın hem zorlayıcı hem de keyifli olduğunu belirtmiştir.
- Öğrencilerin alıştıkları kullanıcı tanımını değiştirerek deneyimi, mekan tasarımının odağına koymaları farkındalıklarını artırmıştır.
- Derste verilen kavramsal bilginin proje süreci ile tasarım ürününe dönüştürülmesi, öğrencilerin edinilen bilgiyi içselleştirmelerini sağlamıştır. Farklı derslerde böylesi bir kurgunun ne şekilde oluşturulacağını araştırılması gelecek çalışmalar için önerilmektedir.
- Proje konusunun Türk pavilionu olması sürecin ilk aşamasında öğrencilerin sürekli kültüre referans veren arayışlara girmesine yol açmıştır. Bu noktada, öğrenci ile iletişimin doğru yönetilerek; öğrencinin, tasarımın odağına mekan-beden etkileşimini koyması gerektiğini fark etmesi sağlanmalıdır.

SONUÇ

Mekan-beden etkileşimi dersi ile öğrencilere, kullanıcının salt ölçülerden ibaret biçimsel bir oranlar bütünü olmadığı, deneyimin belirleyici olduğu hakkında farkındalık kazandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda verilen kuramsal bilginin içselleştirilmesi, proje süreci ile desteklenmiştir. Böylelikle öğrencilere, mekan ve bedene ilişkin bilgiler öğretmek-öğrenmek gibi kurallı bir yaklaşımla değil, deneyimletilerek kazandırılmıştır.

Dersin sürecinde ve sonucunda öğrencinin edindiği kazanımlar, öğrenci çalışmaları aracılığıyla değerlendirilmiştir. Sonraki yıllarda ders kurgusuna öğrenci kazanımlarını değerlendirmek için farklı yöntem ve stratejiler eklenebilir. Öğrencilerden bu sayede alınacak geri dönüşler, dersin içeriğinin zenginleşmesine katkı sağlayacaktır.

Bologna süreci kapsamında Türkiye'deki üniversiteler lisans eğitim programlarını yeniden yapılandırmıştır. Bu yapıda, eğitim ağırlığının %25'i seçmeli derslere verilmiştir. Eğitim programlarında yüzde ağırlığı artan seçmeli derslerin içerik olarak bu dönüşüme cevap vermesi önemli görülmektedir. Bu bağlamda öğrenci bilgisinin, sınavla değerlendirildiği sistemler yerine teknik gezi, araştırma raporu, tasarım süreci, üretim biçimleri gibi farklı tekniklerle sorgulanmasının gereği ortaya çıkmaktadır. Mekan-beden etkileşimi dersi de bu duruma bilginin proje süreci ile tasarım ürününe dönüştürülmesi şeklindeki kurgusu ile cevap vermektedir.

Güncel yaklaşımlar ve eğitimdeki değişimler doğrultusunda eğitim programlarında bulunan zorunlu, seçmeli ve stüdyo derslerinin yenilikçi bir bakış açısıyla planlanmasının önemi anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kurgulanan mekan-beden etkileşimi seçmeli dersinin kavramsal yapısı, süreci ve sonuç ürünleri ortaya konmuştur. Sonuçta tasarım deneyiminin, bilginin kazanımı, uygulanması ve içselleştirilmesi açılarından seçmeli ders yapısında da olması gerektiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

Adıgüzel Özbek, D. (2016). *Mimari Mekanın Tanımlanması Üzerine Bir Çalışma, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.*

Aksoy, O.A. (2014). *Performans Sanatında Beden - Mekan İlişkisi, http://www.artfulliving.com.tr/sanat/performans-sanatinda-beden-mekan-iliskisi-i-1133*

Tarih:03.09.2017

- Casey, E. (1997). *The Fate of Place: A Philosophical History*. Berkeley: University of California Press
- Dodd, J. (2004). *Crisis and Reflection: An Essay on Husserl's Crisis of the European Sciences*. Newyork: Kluwer Academic Publishers.
- Dursun, P. ve Erkök, F. (2013), *Bedenin Mekanı, Yapı Derisi*, 375, s.72-77
- Holl, S., Pallasmaa, J. and Alberto, P. (1994). *Questions of Perception, Phenomenology of Architecture*. *Architecture and Urbanism July Special Issue*
- Martinez , E.H.V. ve Demiral, A. (2014). 20. ve 21. *Yy.da Sanatta Malzeme Olarak Beden; Performans Sanatı, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, (6), 6, s:181-201
- Merleau-Ponty, M. (2010). *Algılanan Dünya*. Trans. Ömer Aygün. İstanbul: Metis Yayınları
- Merleau-Ponty, M. (2005). *Phenomenology of Perception*. London and Newyork: Taylor and Francis e-Library
- Pallasmaa, J. (2011) . *Tenin Gözleri*. Çev. Aziz Ufuk Kılıç. İstanbul: Yem Yayınları
- Vitruvius, M. (2005). *Mimarlık Üzerine On Kitap*, İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları

UYGULAMALI KATILIMCI MİMARLIĞIN TÜRKİYE’DEKİ BAĞIMSIZ MİMARİ GRUPLAR ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Ali Kemal TERLEMEZ
Istanbul Kültür University, Turkey
orcid.org/0000-0003-1986-715X
ak.terlemez@gmail.com

ÖZ

Çalışmanın başlangıç noktası Türkiye’de de sıklıkla kullanılan ‘‘katılımcılık’’ kimliği ve mimarlık ilişkisi üzerinedir. Tasarım süreci ve katılımcılık birbirinden farklı kavramlardır. Çalışma, bu farklı kavramların ilişkisine şüpheli bir yaklaşımla odaklanmıştır. Mimar ve/veya tasarımcı üretilen nesne ile çeşitli yollar ile ilişki halindedir. Ancak genellikle bu süreç içerisinde katılımcı, mimar ve/veya tasarımcı tarafından gözardı edilir. Çalışma ülkemizde çeşitli bölgelerde, farklı biçimlerde ve ölçeklerde katılımcılık esasına dayalı çalışan farklı disiplinlerden oluşmuş Dayanışma Mimarlığı gruplarının üzerine bir gözlem yapma esasına dayalıdır. Çalışma, bu grupların iç oluşumlarına odaklanırken bir diğer adımda ise kullanıcının çalışma sistemindeki aktif katılımını sorgulamıştır. Çalışma ayrıca mimari pratiklerde tasarımcılar için moderatör olarak tasarım süreçlerinde rol oynamaları üzerine bir tanımlama yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kullanıcı, Katılımcı, Katılımcılık, Katılımcı Mimarlık, Uygulamalı Katılımcı Mimarlık

INVESTIGATING THE APPLIED PARTICIPATORY ARCHITECTURE BASED ON INDEPENDENT TURKISH ARCHITECTURE ORGANISATIONS

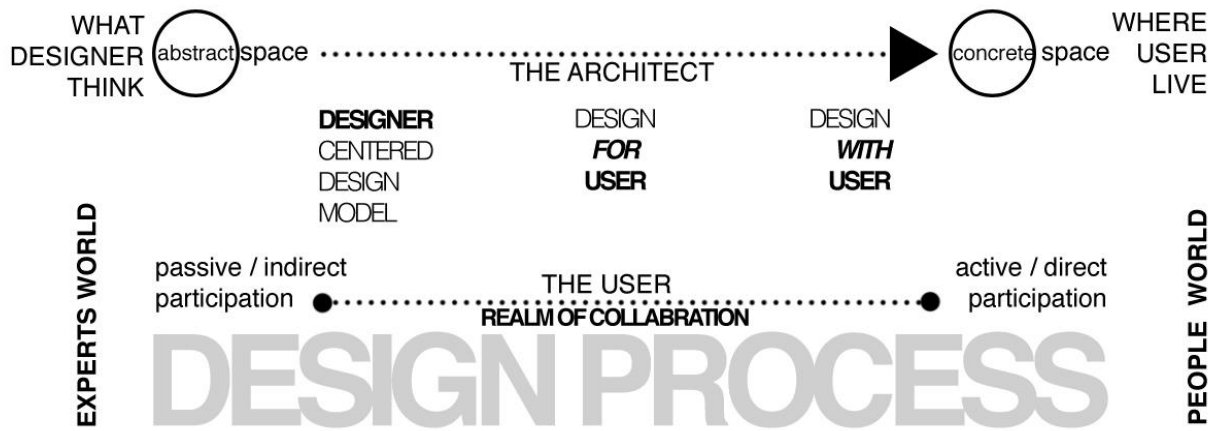
ABSTRACT

The starting point of the study has relates to the identity of ‘‘participant’’ which is commonly use in Turkey. The design processes and the participation which are different concepts from each other. The study focused on these two concept’s relation begins with a skeptical viewpoint. The architects and products have a relationship in a various ways. However, user is ignored by designers in general design processes, in many times. This study dealt with the user’s role that will investigate how and why he dropped behind. There are some groups handle participatory architecture in Turkey which conducts different types of projects on various places, scales and disciplines. The first focused on their entire process, inner structure of groups, relationship between designers, users and authorities. And then study explored how users to be actively participated into the system. Study also defined new roles for designers in order to perform design processes with a fundamental tactic as a moderator.

Keywords: User, Participant, Participation, Participatory Architecture, Applied Participatory Architecture

GİRİŞ

Fiziksel mekanın varlığı evrendeki en temel öge olmak ile birlikte gündelik eylemleri ve kentlinin yaşantısına dair belleğinde derin izler barındığı olgunun anlaşılması gerekir. Mimarlık, en temel anlamda toplumsal ve çevresel veriler ile her gün yeniden yorumlanan, sürekli bir devinim içerisinde değişen ve dönüşen bir eylem aracı olarak tanımlanabilir. Zamana ve kültüre, geleneklere bağlı olarak mimarlık söylemi, teknolojisi ve ürünleri değişir. Yalnızca bu değişimlerle kalmaz aynı zamanda eylemin uygulama biçimi ve organizasyon yapısı da değişmektedir. Mimari eylemin yürütme ve kurgulama biçimleri aynı zamanda toplumun örgütlenme ve yönetsel anlayışları ile de yakından ilgilidir. Bu bağlamda, dünyada gelişen çoğulcu ve demokratik yönetim taleplerinin yani tasarım olgusunda katılımcılığın, mimarlık alanında da karşılığı bulunduğu önemsenmelidir. Lefebvre, sosyal ve mekansal dünyayı pratikte ikiye ayırmıştır. Uzmanlar için ‘abstract’ soyut dünya, kullanıcılar için ise ‘concrete’ somut dünya ayırımını yapmıştır. Bu iki ayrılmış alan yeniden birleştiğinde ‘işbirliği’ alanı olarak adlandırılan yeni bir alan oluşturur (Lefebvre, 1972).

Şekil 1. Lefebvre'nin İş Birliği Alanı Yaklaşımına Göre Tasarım Süreci Diyagramı.

Mimarın temel eylemi olan tasarım olgusu dahilinde katılımlı çalışmalarla demokratik beklentilerden nasıl etkileneceği önemli ve ülkemizde henüz yeterli yanıt bulamamış bir konudur. Çalışma, katılımcı sürece ülkemizde yeni bir soluk getiren Dayanışma Mimarlığı'nın süreçleri üzerinden katılımcılık üzerine bir görüş bildirmiştir.

Bu çalışmanın arayışı kullanıcının kendi mekanının üretim sürecinde aktif rol oynayamaması ve sonucunda oluşan kullanıcı memnuniyetsizliğidir. Bunun sebebi üçüncü boyutu düşünmeksizin tipleşen ve standarda dönüşen, popüler mimarlık yaklaşımları, ekonomik sebepler, zorunluluklar ve kullanıcı beklentilerini göz ardı eden yaklaşımlardır. Demokratik bir yaklaşım ile kullanıcının yaşadığı çevre ile ilgili söz söyleyebilmesi, deneyim ve istekleri üzerinden yaşayacağı mekanın oluşumuna katkı sağlayabilmesi en doğal hakkıdır. Kullanıcının fikir sürecinden uygulama sürecine kadar geçen periyotta katılımı için çeşitli metotlar uygulanması gerekmektedir. Günümüz teknolojisi, iletişim araçları, geleneksel tasarım yöntemlerinin kullanıcı grubu için basit ve sadeleştirilerek uyarlanması yöntemlerinin de süreç içerisinde tartışılması gerekmektedir.

Günümüzde özellikle son kullanıcının tasarım sürecine katılması tasarım araştırmalarında çok önemli bir alan olmuştur (Sanders, 2006). Bu kapsamda çalışma, Türkiye'de Dayanışma Mimarlığı gruplarının yaklaşımları üzerinden tasarım sürecindeki katılma nedenlerine değil nasıl sorusunu sorgulamaya odaklanmıştır.

1960 sonrası yıllarda gelişen, çeşitli formlara bürünen, farklı coğrafyalarda pek çok model ile yıllar içerisinde karşımıza çıkan mimarlıkta katılımcılık kavramı zaman zaman özellikle medyada öne plana çıkarılsa da genellikle hızlı yapım üretim süreçlerinin gerisinde kalmıştır. Diğer yüzde doksanın mimarlığı kavramı (Lepik, 2010: 21) aslında katılımın ikinci planda kalmasının nedenini de üstü kapalı olarak açıklar. 1988 yılında New York Modern Sanatlar Müzesi'nde gerçekleşen Dekonstrüktivizm Mimarlığı Sergisi (Johnson ve Wigley, 1988) sonrası doğan, star mimarlık olarak ortaya çıkan kavram özellikle körfez ülkelerinin inşaat sektörüne yaptığı yatırımlar ile küresel anlamda, ölçek kavramının ön plana çıktığı, daha önceki önemli eserler bırakmış mimarların ürettiği yapım alanlarının kat ve kat büyüklüğünde örnekler vermiştir. Küratörü olduğu 2014 yılı Venedik Mimarlık Bienali'nde mimarının özüne dönüşünü arayan Rem Koolhaas belki de star mimarlığın yolunu kesmiş ve artık ölçek üzerinden değil farklı arayışlarla mimarlığa bakmamız gerektiğinin farkındalığını yaratmıştır (Koolhaas, 2014). Bu bağlamda 2016 yılı Venedik Mimarlık Bienali küratörü olarak seçilen, mimarlığın farklı yollarını arayan, halk ile ve halk için üretimler yapan Alejandro Aravena güncel mimarlığın artık eskisi gibi olmayacağına ilişkin keskin sinyaller vermiştir (Aravena, 2016).

Katılımcılık ve Mimarlık İlişisine Tarihsel Bir Bakış

Bilimsel temele dayalı teorik araştırmalar ile katılımcı yaklaşım Avrupa'da ilk kez 1950'li yılların başlarında Delft University'de başlamıştır. Habraken öncülüğünde bir grup akademisyen katılımcı mimarlığı, mimarlık literatürüne kazandırmıştır. Inspraak (söz sahibi) ve Zeggenschap (seçime katılım hakkı) anlamındaki sözcüklerin birleşmesi ile oluşturulmuş bir kavramdır. Habraken, o dönemde katılımcı mimarlığı profesyonel platform ile gündelik yaşamdaki insanların ilişkisi olarak tanımlamıştır (Habraken, 2000: 2). "Tasarım Yöntemleri Hareketi" Avrupa'daki çalışmaları izleyen, 1960'lı yılların başında Berkeley California'da başlamış çok disiplinli düşünmeyi hedefleyen bir harekettir. Christopher Alexander, Bruce Archer, John Chris Jones ve Horst Rittel bu hareketin öncüleridir. Bu hareket kullanıcının tasarım ile ilgili ihtiyaçlarının katılımcı bir model ile birleşmesini arzulamıştı. Till'in Tasarım Yöntemleri Hareketi'ne ilişkin en önemli eleştirisi otoriter estetik, ekonomik yönden ve teknik açıdan yüksek masrafları olan tasarım çalışmaları ile toplumsal gerçeklerin yarattığı çelişkidir.

Yaşam alanları teknolojik, kültürel, toplumsal ve günlük gereksinim doğrultusunda sürekli bir devinim içerisinde yeniden şekillenir. Değişen yaşam koşullarına uygun mekanları tasarımcılar kullanıcıya sunar. Yaşam alanları, yaşam biçimleri ve deneyimleri doğrultusunda farklılaşır. Tasarım süreci de bu yüzden mimar ve kullanıcı arasında mutlak ilişki gerektirir.

Kullanıcı, bireysel olarak sosyal mekan seçimlerini ve yaşam kalitesi tasarlama sürecine dahil olmalıdır. Sosyal yapı, bireylerin fiziksel ve sosyal çevresi hakkında katılımcı olmasını desteklemelidir. Yönetim politikaları katılımcının çevresi ile iletişim kurabilmesi ve alınan kararlarda söz sahibi olabilmesi için çok önemlidir. Demokratik ve bireye saygılı bir sisteme sahip olması beklenmektedir.

Farklı bilim insanların oluşturduğu çalışmalar pilot uygulamalarla katılımcı yönetimlere destek veren yönetimlerce uygulanmıştır. Birleşmiş Milletler Habitat konferanslarında toplum bilincinin yerel yönetim ve kentli katılımına dayandırılmasına karar verilmiştir (Malbert, 1998: 21). Alınan bu karar doğrultusunda üye ülkeler ve yerel yönetimler toplum tabanlı katılım yaklaşımlarını benimsemiştir. Kanunlara ve uygulamaya dahil edilmiştir. Özellikle İskandinav ülkelerinde katılımcı mimarlık yönünde teşvikler öncü konumundadır.

1990'lı yılların sonu ile 2000'li yılların başında, katılımcı mimarlık konusu Avrupa'da pek çok kentte yasalaştırılmış ve tasarım sürecinde zorunlu hale getirilmiştir (Day ve Parnell, 2003: X). Özellikle İngiltere tüm yönetim kademelerinde politikalar geliştirmiştir. Tabandan tavana, tavandan tabana zinciri Londra kenti için geliştirilmiş belediyelerden, STK'lara, resmi yönetim kanallarına yöntem olmuştur. Bu tip yöntemler, Amerika ve Uzakdoğu'da da gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde katılımcı tasarım pek çok alanda kullanılan bir yöntemdir. Özellikle teknoloji çağı ile hızlı haberleşme teknolojileri, sosyal medya ve oluşan dijital ağlar pek çok alanda katılımcılığı uygulanabilir kılmaktadır. Yazılım firmaları için araştırma geliştirme, küresel markalar için gelecek stratejileri belirleme ve hayatımızı kolaylaştıracak prototipleme gibi alanlarda katılımcı modeller bilgi paylaşım ağı olarak pek çok alanda fayda sağlamaktadır. Katılımcının bu sürece dahil olması süreci demokratik kılar. Kullanıcı açısından daha doğru ürün elde edilir. Bu bağlamda sürecin faydası katılımcı sürece dahil olurken interaktif bir eğitim süreci de başlar. Habraken'e göre ancak böylece kentsel alandan, en küçük mekan ölçeğine demokratik bir yaklaşım ile bir yaşam biçimi sağlama hedefi gerçekleşebilir (Habraken, 1986: 27).

Kullanıcılar, yaşadıkları çevre ile ilişkili oldukları boyutta kent kullanıcısıdır. Kent için kaygılanır, kent için yaşarlar. Yaşantının devamlılığı için müdahalelerde bulunurlar. Katılım demokratik anlamda büyük avantajlar sağlamaktadır. Katılımcı tasarım kullanıcıların kendi hayatları ile objektif ve özgürce karar verebilmesini sağlar. Day ve Parnell'e göre mimarlıkta kullanıcı katılımı, bireyin her an deneyimlediği çevrenin tasarım ve yapısal oluşum süreçlerinde aktif rol almasını amaçlar. Katılımcı yaklaşımlar, 20. Yüzyılın teknik, rasyonel ve tasarımcının baskın rolüne tepki bir davranış olarak ortaya çıkmıştır (Day ve Parnell, 2003: X).

Tüm katılım süreçleri kendi içerisinde farklı işleyişlere sahiptir (Sander, 2004: 18). Tüm katılım süreçlerinin ortak özelliği ürünün üretiminde tasarımcıları ile kullanıcıların mutlak birlikte çalışmasıdır. Habraken'e göre bunun dışında katılım yöntemlerinde genelleme yapılan belirli bir sistemi olamaz. Yani sistem yalnızca kuralları olan birlikte çalışma esasına dayalıdır. Çünkü her kullanıcı grubunun farklı sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri ile yaşam biçimleri vardır (Habraken, 1986: 27).

Dünya'da çeşitli katılım uygulama modelleri geliştirilmiştir. Örneğin, İsveç'te Go-Between modelinde mimar kullanıcı ile yerel yönetim arasında köprü görevi görerek çalışır. Bu yöntem mimarın yükünü hafifletirken ortak dil birlikteliği yaratır. Bir başka örnek, tabandan yukarı yukarıdan tabana kavramıdır. Bu kavram günümüz mimarlıkta katılımın temelidir (Fung, 2006: 10). Merkezi yönetimden halka, halktan merkezi yönetime işleyen demokratik bir modeldir.

Lucien Kroll'a göre mimarlık üzerinden kullanıcı ile iletişim kurmak politik bir harekettir. Kroll mimarlığı insanoğlu ve yer arasındaki karşıtlığın sosyal bir bağlamda yeniden kurgulanması olarak tanımlar. (Sargın, 2000). Kroll'un mimarlık açılımında ortaya koyduğu kavramlar yalnızca teori olarak kalmaz aynı zamanda pratikte de rol oynar. Bu bağlamda tasarım sürecinin başından uygulama sürecinin sonuna ve hatta yaşamsal devrimin son noktası olan yıkıma kadar kullanıcının aktif olarak sürece dahil olması onun söyleminde çok önemli bir yer tutmaktadır (Sargın, 2000). Bu bağlamda Belçika'da Louvain Üniversitesi'nde öğrencilerin aktif rol oynayarak kolektif bir çalışma sonucu inşa edilen tıp fakültesi konutları bu söylemine çok iyi bir örnektir (Poletti, 2010). Gerçek bir katılımın gerçekleşmesi ancak sürecin içerisinde her aşamada katılımcının aktif rol oynaması ile gerçekleşebilir.

Şekil 2. Louvain Tıp Fakültesi Konutları Atölye Süreci ve Konutlar (Url-1; Url-2).

Pek çok yerel yönetim, araştırmacı ve tasarımcı tarafından farklı yöntemler kullanılsa da tüm yöntemler temelde; öğrenme, süreç içerisinde yer alma, sorumluluk alabilme ve ilişki kurabilme gibi yetiler ile kendi yaşadığı çevreyi oluşturma sürecine dahil olmaktır. Bu sürece örnek olarak uygulanan Pritzker Ödülü sahibi Mimar Alejandro Aravena ve diğer mimarlardan oluşan Elemental Mimarlık Grubu'nun Şili'de düşük gelir grubu kullanıcılar için tasarladığı Yarım Ev modeli (Aravena, 2011) katılımın sürdürülebilir olmasını, aynı zamanda kullanıcının gereksinimlerini göz önünde bulundurarak yapısını mimarın moderatörlüğünde kendi başına nasıl şekillendirebileceğini gösteren iyi bir aktif katılım örnek gösterilebilir.

Şekil 3. Yarım Ev Projesi (Url-3).

Kent potansiyelleri ortaya konulurken kullanıcı potansiyelleri de ortaya konulmalıdır. Kullanıcı profiline sürekli ve hızlı değişimi kentin farklı deneyimlerini de etkilemektedir. Mimar Teddy Cruz ve gönüllülerin Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri sınırında Meksika sınırları içerisinde yerel kullanıcı ile yaptığı çalışmalar, Amerika Birleşik Devletleri'nden sınıra gelen atıkları geri dönüşüm malzemesi olarak kullanarak yaptığı çalışmaları bize sınır kavramı, sınırdaki komşuluk, iş üretimi, kültürel üretim ve kent hakkı kavramlarını düşündürürken, kullanıcı ile birlikte üstlendiği rol ile katılımcılık örneği teşkil eder (Cruz, 1999).

Kültürler, birbirinden farklı şehirler oluşturur. Bu şehirler, çok farklı kullanıcı profillerinden meydana gelir. Bu yüzden tek bir katılımcılığın söz edilemez (Habraken, 1986: 5). TYIN-Tegnestue mimarlık ofisinin Endonezya'da yerel halk ile birlikte projelendirip, aktif katılım ile sağlanan çalışma ortamıyla çıkardıkları kamusal mekan üretimleri Norveç merkezli ofisin Endonezya'da katılım yolu ile

gerçekleşen üretim sürecinin farklı kültürlerin, farklı coğrafyalarda birbirine nasıl temas ettiğinin bir göstergesidir.

Küreselleşmenin Katılımcı Yaklaşım Etkisi

Küreselleşme etkisi ve yarattığı değişimlerden toplumun farklı kesimleri farklı biçimlerde yararlanır. Bu farklılaşma kültürel ve sosyal olarak gerilim yaratmaktadır. (Keyder, 2000: 37). Günümüzde ülkeler ve kültürler arası ilişkiler, bilgi aktarımı geçtiğimiz yüzyıllara göre çok hızlı bir şekilde yaşanmaktadır. Hız kavramı ile gündelik yaşantı da sürekli bir devinim halindedir. Bugün kullanıcı ihtiyaçları çok değişkendir. Gereksinimler, beğeniler ve alışkanlıklar küreselleşme etkisi ile de sürekli farklılaşmaktadır. Bu değişimler yaşam mekanlarımızı da hızla değişime uğratmaktadır.

Kent içerisindeki bölünmüşlükler kişinin kent kullanım hakkını sınırlandırır (Keyder, 2000: 36). Kullanıcı eğer kent içerisinde kendi gündelik yaşam alanı hakkında söz söyleyebilme hakkına sahip ise bu noktada mimarlıkta katılımcılıktan bahsetmek mümkündür.

Geçtiğimiz son on yıllık süreçte internet ve kişisel bilgisayar son derece hızlanmıştır (Chu vd., 2001), sosyal ağların kurulması, dijital ortamların birincil iletişim ağına dönüşmesi küresel anlamda bir katılımcı model oluşumuna olanak sağlamıştır. Ancak, benim görüşüme göre teknolojik altyapılar, dijital ortamlar küresel anlamda katılımcı tasarıma olanak sağlasa da yerelleşmesi gerekir. Çünkü sadece yerleştiği zaman kullanıcının yaşadığı fiziksel çevre ile etkileşime girebilmesi sağlanabilir.

Küreselleşme Sonrası Katılım Yöntemleri ve Modelleri

Bilgisayar çağının kullanıcı dostu sistemleri ile her mekanda kullanılmaya başlanan kişisel bilgisayarlar, bizi yapay mekanların deneyimlenmesine yönlendirmiştir. Bu deneyimler, yeni katılım modellerinin gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur. Mimar ve/veya tasarımcının geliştirdiği üç boyutlu modeller, simülasyon ortamı, ara yüzler, sanal gerçeklik modelleri kullanıcı ile tasarımcı arasında yeni bir dil gelişmesine katkıda bulunmuştur (Johnston vd., 2002).

Katılımcı mimarlık sürecinde doğru iletişim ortamında kullanıcı, yaşam ortamının doğuş sürecini deneyimleyebilir. Katılımcı süreç sayesinde, görev bilinci, sosyalleşme, örgütlenme gibi davranış biçimleri kullanıcıya kazandırılabilir.

Uygulamalı Katılımcı Mimarlık Gruplarının Günümüzde Türkiye’de Örgütlenmesi; Dayanışma Mimarlığı

Dayanışma Mimarlığı kentli ve mimarlık ile uğraşan profesyonel ve gönüllüleri bir platformda buluşturmak adına kurulmuş uygulamalı çalışmaları irdeleme üzerinden yeni fikirler üreten topluluktur. Bu topluluk, Başka Bir Mimarlık, Düzce Umut Atölyesi, Herkes İçin Mimarlık, Kuzguncuk Bostanı, Mimarlar Meclisi, Plankton Project, Yedikule Bostanları ekiplerinden oluşmaktadır (Url 4).

Servis edilen mimari ürünleri istemediği halde mecburen kullanan kentlinin, mimarlığı deneyimlemesi, fikirlerini söylemesi, anlamlı ve sahipleneceği mekanlar oluşturacaktır. Dayanışma Mimarlığı’nın temel hedefi mimarlığın ulaşmadığı kitlelere mimarlığı ulaştırmaktır. Dayanışma mimarlığının üretim biçimleri birbirinden farklılık göstermektedir. Üretim biçimleri halkın, yerelin, kentlinin kullanımına yönelik sonuçlar doğurmaktadır. Deneysellik ve deneyim, bir arada olma ve paylaşım sürecin değerli parçalarıdır. Gönüllülük esası ile yürütülen çalışmalarda mimar kadar kentli ve uygulamacı da söz sahibidir. Aşağıda belirtilen saptamalar 2016 yılı ağustos ve eylül ayı içerisinde gerçekleştirilen Dayanışma Mimarlığı Sergi toplantısı ve Mimarlar Meclisi grubunun İstanbul Küçük Armutlu’da gerçekleştirdiği Dilek Doğan Parkı atölye çalışması sırasında gözlenerek elde edilen veriler doğrultusunda derlenmiştir.

Şekil 4. Mimarlar Meclisi Küçük Armutlu Atölye Çalışması, 2016.

Dayanışma Mimarlığı'nın tüm ekiplerinin üretim biçimleri birbirinden farklılık göstermektedir. Projelerini gerçekleştirdikleri ağ ülkenin pek çok bölgesine yayılmıştır. Mimari fonksiyon olarak çeşitli ölçeklerde ve düzlemlerde üretimler gerçekleştirilmiştir. Farklı yaş grupları ile gerçekleştirilen projelerde, kullanıcının gerçek ihtiyaçlarının belirlenip, üretim sürecine kadar çeşitli kademelerde aktif katılım ile çalışmalar yapılmıştır. Konut üretiminden, okul kütüphanesi yenileme çalışmasına, bostanların yaşatılmasından, taşıt durağı projesine kadar çeşitlenen projeler gerçekleştirilmiştir. Dayanışma Mimarlığı grupları yerel yönetimler ile kullanıcı arasında moderatör olarak görev yapmıştır. Bunun yanı sıra tasarım sürecinde kullanıcıyı dinleyen, kullanıcının fikirlerinin görsellere dönüşmesine yardımcı olan bir rol üstlenmiştir. Üretim sürecinde ise kullanıcı ile omuz omuza çalışan, teknik bilgi ve donanımı ile yönlendirici bir üslupta kullanıcının ihtiyaç duyduğu mekanın üçüncü boyutta ortaya çıkmasına destek olmuştur.

Dayanışma Mimarlığı'nın kendi içerisinde strüktürel yapılaşmaları, çalışma biçimleri, aktiviteleri, üretimleri, kamu ve kuruluşlar ile kurdukları ilişkiler incelendiğinde kendi içerisinde çeşitlendiği gözlenmektedir. Somut bir şekilde örneklendirmek gerekir ise; Herkes İçin Mimarlık içerisinde pek çok farklı disiplinden profesyonel barındıran bir dernek olarak faaliyetlerini sürdürürken, Plankton Project daha küçük ölçekli, kullanıcının katılım desteği ile büyüyen bir organizasyon şemasına sahiptir. Bu çeşitliliğin farklı iş kollarındaki ağlar ile temasın oluşmasında fayda sağladığı saptanmıştır. Projelerde gerçekleştiren mimari ürünün ekonomik kısmı bu ağlar sayesinde destekçiler tarafından katkı görmüştür.

Grupların esnek çalışma biçimleri sayesinde üretim yapılacak alanlarda yerel kullanıcının yaşantısını deneyimleyerek çalışma ortamını karşılıklı öğrenme ortamına dönüştürdükleri gözlemlenmiştir. Grupların kullanıcılar ile çalışırken yerel halk ile çeşitli konularda farkındalık oluşturmak adına gönüllülük esasına dayalı çalıştaylar düzenlendiği belirlenmiştir. Dayanışma Mimarlığı'nın yalnızca katılımçılık ve mimarlık ilişkisindeki sorununa karşı değil aynı zamanda kişinin haklarını savunmak üzere bir söylem oluşturduğu görülmüştür.

Katılımcılığın aynı zamanda bir yaşam döngüsü süreci olduğu fikrinden yola çıkarak sürdürülebilirlik konusunda bir organizasyon şeması planlanarak üretilen mimari ürünün en akılcı biçimde kullanılmasına yönelik fikirlerin tanımlandığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda Kuzguncuk Bostanı'nda gerçekleştirilen tarım üretiminin katılımcılık esasına dayalı olması sürdürülebilirlik esasının işlediğini bize gösterir. Gruplardaki kolektif çalışma ağı belirli zaman aralıklarında grupları bir araya getirerek paylaşım ortamı oluşmasını sağlamaktadır.

Her kolektif çalışma grubu ile yüz yüze görüşmek, yapılaşmanın esasını kavramak çalışmanın temel amaçlarındandır. Mümkün olduğunca büyük bir toplulukla görüşülerek, anket çalışmaları yapılacak, röportaj ve süreçlerinden veri elde etme çalışması yapılacaktır. Elde edilen veriler çeşitli sınıflandırmalar yapılarak geniş bir bilgi skalası oluşturulacaktır. Bu skalanın içerisinde ekiplerin yapılanması, kişi sayısı, profesyonel alanları, disiplinler arası ilişkileri, üretim modelleri, yerel yönetim ve kentsel yönetimler ile kurdukları ilişki ağı, kullanıcı ile çalışma modelleri araştırılacaktır.

Dünyada pek çok aktivist olarak sayılabilecek, halk ve kentli ile dünyanın çeşitli bölgelerinde projeler gerçekleştiren gruplar bulunmaktadır. Dünya literatürüne girmiş pek çok oluşum, mimarlık ofisi ve çalışma olmasına rağmen ülkemizde bu tip oluşumlar oldukça kısıtlıdır. Dünya üzerinden bu tip çalışmalara eleştirel bir bakış açısı oluşturmak gerekirse, devlet destekli kamusal veya özel yapıların halkı ve kentliyi ne kadar işin içerisine aldığı, buradaki mimarın rolünün ne olduğunu sorgulamak önemlidir. Pek çok çalışmada sonuç ürün ile birlikte mimar ön plana çıkarken kullanıcı ve kentli geri planda kalmaktadır.

SONUÇ

Ülkemizde son yıllarda büyük bir hızla artan yapı üretim faaliyeti kullanıcının taleplerini büyük ölçüde göz ardı etmiş, üretilen mimari ürün ile kullanıcıyı karşı karşıya bırakmıştır. Bu hızlı artış ve rant odaklı yaklaşımlar mimarın kent ile ilgili söylemini kısıtlamıştır. Dayanışma Mimarlığı grupları başka bir mimarlık yolu izleyerek mimari süreçlerini, işveren odaklı değil, kullanıcılar ile dirsek teması kurarak onların ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirmiştir.

Bu mimari süreç yaklaşımı kentlinin en yoğun biçimde kullandığı, kentlinin hafızasına ve yaşantısına birebir etki eden özel yaşam alanları olan konutlar, kamusal alanlar, meydanlar, ulaşım ağları, sosyal mekanlar, kullanıcısının fikri, talepleri ve beklentileri düşünülmeden ortaya atılan rant odaklı fikirler doğrultusunda geliştirilerek uygulanan projeler için farkındalık yaratacaktır.

Mimar yaşadığımız mekanı biçimlendirebilecek teknik altyapıya sahiptir. Ancak biçimlendirilecek fiziksel mekan kullanıcısının temel ihtiyaçlarını, isteklerini göz önünde bulundurmak zorunluluğu da vardır. Mimarlık mesleği doğası gereği kullanıcıyı birebir ilgilendiren meslek grupları ile temas etmelidir. Disiplinler arası çalışmalarda bulunması gerekmektedir. Tam da bu noktada, Dayanışma Mimarlığı'nın gerçekleştirdiği katılımcı mimarlık, mutlak otoritenin mimarda bulunmadığı, hiyerarşik bir yapısı olmayan, süreç içerisinde belirli zaman aralıklarında çeşitli dallarda çalışan uzmanların dahil olduğu bir kolektif çalışma biçimidir. Fakat mimar nitelikli bir mimari sonuç ürün ortaya çıkarılabilmesi için tüm sürece hakim olmalı, süreci planlamalı ve yönlendirici olmalıdır. Bu şekilde yürütülen bir süreç doğrultusunda, kullanıcı, mimar ve diğer tüm disiplinler arası aktörler ile katılım gerçek anlamda mekansal anlamda biçimlenebilir. Katılımcı mimarlığın güçlü ve zayıf yanlarını irdelemek, katılımcıya ait olmayan rolleri katılımcıya yüklemek, sosyal sorumluluk çalışmasının yanı sıra tartışılması gerekende bir konudur.

Mimarın, güncel katılımcı tasarım çalışmalarında rolü tutkala benzetilmektedir. Mimar pek çok farklı disiplini anlayabilecek bir akademik altyapıya sahiptir. Bu yüzden asıl rolü moderatör gibi çalışarak farklı

disiplinleri bir araya getirmektir. Çünkü mimar aslında mühendislik, sosyoloji ve kültürel çalışmalar gibi farklı alanlar ile sürekli iletişim halinde çalışmaktadır. Tutkal metaforu bu açıdan örnektir. Mimar hayal ederek tasarım sürecine adım atar ve bu süreç içerisinde pek çok fikri görselleştirmelerle sunar. Bu fikir gücü ile farklı disiplinlerden insanları ve kullanıcıyı bir araya toplayabilme kabiliyetine sahip olmayı gerektirir. Katılımcılık yalnızca fikirleri toplamak ve insanlarla buluşturmak değil aynı zamanda katılımcı sürecin dengesini kurmaya da dairdir.

KAYNAKÇA

- Aravena, A. (2016). *Reporting From the Front. Bienal de arquitectura de Venza.*
- Aravena, A. (2011). *Elemental: A do tank. Architectural Design, 81(3), 32-37.*
- Chu, Y., Rao, S., Seshan, S., & Zhang, H. (2001). *Enabling conferencing applications on the internet using an overlay multicast architecture. ACM SIGCOMM computer communication review, 31(4), 55-67.*
- Cruz, T., & Boddington, A. (1999). *Architecture of the Borderlands (Vol. 69, No. 7-8). Academy Press.*
- Day, C., & Parnell, R. (2003). *Consensus design: Socially inclusive process. Routledge.*
- De Graaf, R. (2016). *Few architects have embraced the idea of user participation; A new movement is needed. The Architectural Review.*
- Fung, A. (2006). *Empowered participation: reinventing urban democracy. Princeton University Press.*
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Şekillendiriyor?. çev. Osman Aknhay, İstanbul: Alfa Yayınları.*
- Habraken, J. N. (1986). *Towards a new professional role. Design Studies, 7(3), 139-143.*
- Habraken, N. J. (2000). *The structure of the ordinary: form and control in the built environment. MIT press.*
- Johnson, P., & Wigley, M. (1988). *Deconstructivist architecture. Little Brown and Company.*
- Johnston, M., Bangalore, S., Vasireddy, G., Stent, A., Ehlen, P., Walker, M., ... & Maloor, P. (2002, July). *MATCH: An architecture for multimodal dialogue systems. In Proceedings of the 40th Annual Meeting on Association for Computational Linguistics(pp. 376-383). Association for Computational Linguistics.*
- Keyder, C., & Savran, S. (2000). *İstanbul, küresel ile yerel arasında. Metis.*
- Koolhaas, R. (2014). *Fundamentals: 14th international architecture exhibition. Marsilio.*
- Lefebvre, H. (1972). *La revolución urbana. Alianza Editorial.*
- Lepik, A. (2010). *Small scale, big change: new architectures of social engagement. The Museum of Modern Art.*
- Malbert, B. (1998). *Urban planning participation: linking practice and theory. Chalmers University of Technology.*
- Poletti, R. (2010). *Lucien Kroll: Utopia interrupted. Domus, 937*
- Sander, A. (2009). *Planlamada Yurttaş Katılımı. Doktora Tezi.*
- Sanders, E. B. E. (2002). *From user-centered to participatory design approaches. Design and the Social Sciences Making Connections, 1-8.*
- Sanoff, H. (2006). *Multiple views of participatory design. METU Journal of the Faculty of Architecture, 131-143.*
- Sargın, G.A. (2000) *Lucien Kroll, Bir "Mimarşist." Mayıs 2000/100+25, s.72-91: Katılım Mimarlığı mı, "Anarchitecture" mı?, Suha Özkan; Sosyal Mimarlık, Politika ve Kent: Lucien Kroll, Güven Arif Sargın; Görüşlerim ve Yöntemim, Lucien Kroll (çeviren: Kuyaş Örs).*
- Spinuzzi, C. (2005). *The methodology of participatory design. Technical Communication, 52(2), 163-174.*
- Wulz, F. (1986). *The concept of participation. Design Studies, 7(3), 153-162.*

- Url-1. <<https://www.architectural-review.com/rethink/viewpoints/few-architects-have-embraced-the-idea-of-user-participation-a-new-movement-is-needed/10008549.article>>
Url-2. <<https://www.domusweb.it/en/architecture/2010/06/30/lucien-kroll-utopia-interrupted.html>>
Url-3. <<http://www.elementalchile.cl>>
Url-4. <<http://dayanismamimarligi.org/index.php>>